

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
Εθνικόν και Καποδιστριακόν
Πανεπιστήμιον Αθηνών
— ΙΔΡΥΘΕΝ ΤΟ 1837 —

ΝΟΜΙΚΗ ΣΧΟΛΗ

Π.Μ.Σ.: ΕΜΠΟΡΙΚΟ ΔΙΚΑΙΟ

ΕΙΔΙΚΕΥΣΗ: ΕΤΑΙΡΕΙΕΣ & ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΑΚΟ ΕΤΟΣ: 2022-2023

ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

της **ΜΑΡΙΝΑΣ ΑΓΓΟΥΡΑ** του **ΓΕΩΡΓΙΟΥ**

A.M.: 7340122202001

**Οι επιπτώσεις του νέου Ευρωπαϊκού πλαισίου για την έκθεση
βιωσιμότητας στις εισηγμένες Α.Ε.**

Επιβλέποντες:

- α) Επίκ. Καθηγήτρια Χριστίνα Λιβαδά
- β) Επίκ. Καθηγητής Νικόλαος Βερβεσός
- γ) Επίκ. Καθηγητής Ιάκωβος Βενιέρης

Αθήνα, Σεπτέμβριος 2023

Copyright © [*Μαρίνα Αγγουρά, Σεπτέμβριος 2023*]

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ' ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα.

Οι απόψεις και θέσεις που περιέχονται σε αυτήν την εργασία εκφράζουν τον συγγραφέα και δεν πρέπει να ερμηνευθεί ότι αντιπροσωπεύουν τις επίσημες θέσεις του Εθνικού και Καποδιστριακού Πανεπιστημίου Αθηνών.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	7
ΠΡΟΛΟΓΟΣ	9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

«ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΚΛΙΜΑΤΙΚΑ ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΗ ΕΩΣ ΤΟ 2050»: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΣΕ «ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ»	10

1. «Μετασχηματισμός του κόσμου μας: η Ατζέντα του 2030 του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη	10
1.1 «Βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον»: η ανταπόκριση της Ε.Ε. στην Ατζέντα του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη.....	13
1.2 Οι κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα	15
1.3 Οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά.....	18
2. Από τη Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) στο Πρωτόκολλο του Κιότο και στη Συμφωνία του Παρισιού.....	20
2.1 Το σχέδιο κλιματικών στόχων της Ε.Ε. για το 2020 και το 2030	24
2.2 Ο δρόμος προς την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» (“European Green Deal”) και το όραμα της Ε.Ε. για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050.....	25
3. Η Οδηγία 2014/95 (NFRD) για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων	27
3.1 Οι Κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (2017/C 215/01) και οι Κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή πληροφοριών που αφορούν το κλίμα (2019/C 209/01).....	30
4. Οι συστάσεις της Ευρωπαϊκής Συμβουλευτικής Ομάδας για θέματα χρηματοοικονομικής αναφοράς (EFRAG) για την ανάπτυξη προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας.....	31
5. Η πρόταση Οδηγίας για την αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες (COM 2021/189).....	33
6. Υιοθέτηση της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες	34
6.1 Οι «καινοτομίες» της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) και οι επιμέρους επελθούσες τροποποιήσεις επί της Οδηγίας 2014/95 (NFRD)	34

6.1.1 Η διεύρυνση του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής της υποχρέωσης δημοσιοποίησης εκθέσεων βιωσιμότητας.....	34
6.1.2 Η εκτεταμένη και λεπτομερής καταγραφή των υποχρεωτικά δημοσιευόμενων «πληροφοριών βιωσιμότητας».....	35
6.1.3 Η κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητας σύμφωνα με τα υποχρεωτικά ενωσιακά πρότυπα εκθέσεων βιωσιμότητας	36
6.1.4 Η διεύρυνση του περιεχομένου του υποχρεωτικά διενεργούμενου τακτικού ελέγχου επί της εκθέσεως βιωσιμότητας	37

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

RATIONE PERSONAE ΚΑΙ RATIONE MATERIAE ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2022/2464 (CSRD) ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΕΣ Α.Ε..... 39

1. Οι υποκείμενες σε υποχρέωση εισηγμένες Α.Ε. προς δημοσίευση πληροφοριών σε «θέματα βιωσιμότητας».....	39
2. Διάρθρωση του περιεχόμενου της έκθεσης βιωσιμότητας	41
2.1 Εννοιολογική οριοθέτηση του όρου «θέματα βιωσιμότητας».....	43
2.1.1 Περιβαλλοντικά θέματα	44
2.1.2 Κοινωνικά θέματα και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων	45
2.1.3 Παράγοντες εταιρικής διακυβέρνησης και αειφορίας	45
2.2 «Βιώσιμη Πληροφόρηση» με το επιχειρηματικό μοντέλο, τις στρατηγικές, τις πολιτικές και την εσωτερική διάρθρωση της εταιρείας.....	47
2.3 «Βιώσιμη Πληροφόρηση» σχετικά με τις δραστηριότητες της εταιρείας, της αλυσίδας αξίας και της αλυσίδας εφοδιασμού της εταιρείας	49
2.4 Ειδικές παρεκκλίσεις προς διευκόλυνση των μικρομεσαίων εισηγμένων Α.Ε.	51
3. Περιεχόμενο και έκταση του υποχρεωτικού ελέγχου της εκθέσεως βιωσιμότητας	53
4. Διατυπώσεις δημοσιότητας της εκθέσεως βιωσιμότητας	55
4.1 Η σημασία της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης πληροφοριών σε όλους τους προβλεπόμενους τομείς της βιώσιμης πληροφόρησης	58
5. Το χρονοδιάγραμμα ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) στο εθνικό δίκαιο και η σταδιακή εφαρμογή των διατάξεών της.....	59

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2022/2464 (CSRD) 62

1. Η σημασία της ανάπτυξης κοινών υποχρεωτικών προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας σε ενωσιακό επίπεδο	62
2. Ο ρόλος και η συμβολή της Ευρωπαϊκής Συμβουλευτικής Ομάδας για θέματα χρηματοοικονομικής αναφοράς (EFRAG) στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών προτύπων εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας (ESRS)	65
2.1 Η πρώτη δέσμη σχεδίων προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας της EFRAG.....	67
2.2 Η διατυπωθείσα γνώμη της Ευρωπαϊκής Αρχής Κινητών Αξιών και Αγορών (ESMA) επί της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας της EFRAG	70
3. Η ανάγκη σύγκλισης με τα υφιστάμενα διεθνή πλαίσια και λογιστικά πρότυπα για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας	72
4. Το χρονοδιάγραμμα της Επιτροπής για την έκδοση κατ' εξουσιοδότηση πράξεων θέσπισης των προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας	77
4.1 Η έκδοση του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού θέσπισης της πρώτης δέσμης ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS)	79
4.2 Η κατ' ιδίαν διάρθρωση του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων (ESRS)	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΣ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗΣ Α.Ε. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ..... 89

1. Αρμοδιότητα κατάρτισης και έγκρισης της εκθέσεως βιωσιμότητας.....	89
1.1 Ο ρόλος και η συμβολή των αρμόδιων Επιτροπών του Διοικητικού Συμβουλίου επί της δημοσίευσης «πληροφοριών βιωσιμότητας».....	90
1.2 Πτυχές του Συστήματος Εταιρικής Διακυβέρνησης (Σ.Ε.Δ.) της εταιρείας που άπτονται ζητημάτων της βιώσιμης πληροφόρησης	94
2. Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου συνεπεία παράλειψης υποβολής ή πλημμελούς κατάρτισης της έκθεσης βιωσιμότητας.....	98
2.1 Η εποπτεία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και τα αναφερόμενα διοικητικά μέτρα και κυρώσεις	99
2.2 Η αναφερόμενη εσωτερική ευθύνη έναντι της εταιρείας.....	103
2.3 Η θεμελίωση εξωτερικής ευθύνης έναντι τρίτων	106
2.4 Η αναδυόμενη ποινική ευθύνη	109

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ.....	111
1. Αξιολόγηση του νέου ευρωπαϊκού νομοθετήματος: εκτιμώμενες επιπτώσεις και οφέλη για τις επιχειρήσεις και τους αποδέκτες των «πληροφοριών βιωσιμότητας»	111
2. Κατευθυνόμενοι προς τη θέσπιση ενός πλαισίου κανόνων «Εταιρικής Δέουσας Επιμέλειας» σε θέματα βιωσιμότητας;	114
ΕΠΙΛΟΓΟΣ.....	119
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	120
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΒΑΣΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ & ΛΟΙΠΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ	129

ΠΙΝΑΚΑΣ ΕΙΚΟΝΩΝ

Εικόνα 1: <i>Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ</i>	12
Εικόνα 2: <i>Οι προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο υλοποίησης των ΣΒΑ</i>	15
Εικόνα 3: <i>Οι 3 πυλώνες των κατευθυντήριων αρχών των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα</i>	16
Εικόνα 4: <i>Η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία»</i>	26
Εικόνα 5: <i>Η προσέγγιση της «διπλής σημαντικότητας»</i>	42
Εικόνα 6: <i>Το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του Ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου για τη βιώσιμη χρηματοδότηση</i>	60
Εικόνα 7: <i>Το πακέτο των 12 πρώτων ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS)</i>	82
Εικόνα 8: <i>Παράδειγμα της δομής της δήλωσης βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ESRS</i>	88

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

Α.Ε.	Ανώνυμη Εταιρεία
ΑΚ	Αστικός Κώδικας
ΑΠ	Άρειος Πάγος
αρ.	άρθρο
Αρμ.	Αρμενόπουλος (περιοδικό)
βλ.	βλέπε
Γ.Ε.ΜΗ.	Γενικό Εμπορικό Μητρώο
ΓΣ	Γενική Συνέλευση
ΔΕΕ	Δίκαιο Επιχειρήσεων και Εταιριών (περιοδικό)
ΔΠΧΑ	Διεθνή Πρότυπα Χρηματοοικονομικής Αναφοράς
ΔΣ	Διοικητικό Συμβούλιο
ΕΑΚΑΑ	Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών
εδαφ.	εδάφιο
Ε.Ε.	Ευρωπαϊκή Ένωση
ΕΕμπΔ	Επιθεώρηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕπισκΕμπΔ	Επισκόπηση Εμπορικού Δικαίου (περιοδικό)
ΕυΔικ	Ευρωπαϊκό Δίκαιο (περιοδικό)
κεφ.	κεφάλαιο
ΟΗΕ	Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών
ΟΟΣΑ	Οργανισμός Οικονομικής Συνεργασίας και Ανάπτυξης
παρ.	παράγραφος
ΣΒΑ	Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης
Σ.Ε.Δ.	Σύστημα Εταιρικής Διακυβέρνησης
Σ.Ε.Ε.	Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου
στοιχ.	στοιχείο
υπ.	υποσημείωση
υποπαρ.	υποπαράγραφος

ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ

CEPS	Centre for European Policy Studies
COP	Conference of the Parties
CSRD	Corporate Sustainability Reporting Directive

EFRAG	European Financial Reporting Advisory Group
EFRAG SRB	EFRAG Sustainability Reporting Board
EFRAG SR TEG	EFRAG Sustainability Reporting Technical Expert Group
ESABCC	European Scientific Advisory Board on Climate Change
ESMA	European Securities and Markets Authority
ESRS	European Sustainability Reporting Standards
EU	European Union
GRI	Global Reporting Initiative
GSSB	Global Sustainability Standards Board
ICGN	International Corporate Governance Network
IFRS Foundation	International Financial Reporting Standards Foundation
ILO	International Labour Organization
ISSB	International Sustainability Standards Board
LSME's	Listed Small and Medium-sized enterprises
OECD	Organization for Economic Cooperation and Development
UNFCCC	United Nations Framework Convention on Climate Change
IPCC	Intergovernmental Panel on Climate Change
NFRD	Non-financial Reporting Directive
SFDR	Sustainable Finance Disclosure Regulation
UN	United Nations
UNDP	United Nations Development Programme

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

Η αδιαμφισβήτητα διαρκώς εντεινόμενη υποβάθμιση του περιβάλλοντος, οι εμφανέστατες πλέον συνέπειες της κλιματικής αλλαγής στην κοινωνικοοικονομική μας ζωή και οι ουδόλως αμελητέες σύγχρονες εργασιακές και κοινωνικές προκλήσεις που αντιμετωπίζουμε, έχουν αναδείξει την έννοια της «βιωσιμότητας» σε κεντρικό πυλώνα και απαραίτητη πτυχή της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης παγκοσμίως. Στην προσπάθεια της διεθνούς κοινότητας να προσαρμοσθεί στα νέα περιβαλλοντικά και κοινωνικά δεδομένα, δεν θα μπορούσε, βεβαίως, να παραμείνει αμέτοχη η Ευρωπαϊκή Ένωση, μία εκ των ισχυρότερων και δυναμικότερων οικονομιών διεθνώς. Ένθερμη αρωγός της οικοδόμησης μίας δίκαιης και ευημερούσας κοινωνίας με επίκεντρο τον Ευρωπαϊό πολίτη-εργαζόμενο, η Ευρωπαϊκή Ένωση αναδεικνύεται ως ηγέτιδα στον αγώνα του βιώσιμου μετασχηματισμού και της μετάβασης σε μία πράσινη, ανταγωνιστική οικονομία, η οποία θα ανταποκρίνεται στην πρωτοπόρο φιλοδοξία κλιματικής ουδετεροποίησης της Γηραιάς Ηπείρου.

Πράγματι, η δραστηριοποίηση του ιδιωτικού τομέα, και ιδίως η επιχειρηματική συμπεριφορά των εταιρειών, διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στην εν τοις πράγμασι υλοποίηση της ευρωπαϊκής στρατηγικής δίκαιης μετάβασης σε μία σύγχρονη, βιώσιμη, ανταγωνιστική και αποδοτική οικονομία. Προς επίτευξη του στόχου τούτου, καίριας σημασίας αναδεικνύεται η πραγματοποίηση βιώσιμων επενδύσεων και αδήριτη καθίσταται η ανάγκη περαιτέρω εισχώρησης της έννοιας της «βιωσιμότητας» στο σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης των εισηγμένων ευρωπαϊκών εταιρειών. Συνεπώς, κατά λογική ακολουθία, ως αυξημένης σημασίας εκλαμβάνεται και η ανάγκη διευκόλυνσης της ταχείας πρόσβασης των επενδυτών σε αξιόπιστες, συγκρίσιμες, σαφείς και λεπτομερείς πληροφορίες που συνδέονται με τομείς της βιώσιμης επιχειρηματικής στρατηγικής, ανάπτυξης και δραστηριοποίησης των εταιρειών. Εξάλλου, η ραγδαίως εξελισσόμενη και αναπτυσσόμενη -τα τελευταία έτη- αγορά πληροφοριών βιωσιμότητας, τοποθετεί στο επίκεντρο του ευρωπαϊκού διαλόγου τη θεματική της εταιρικής διαφάνειας σε θέματα βιωσιμότητας.

Στον απόηχο της ευρύτερης μεταστροφής του ενδιαφέροντος της ενωσιακής νομοθεσίας προς τη βιώσιμη οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη, η παρούσα μελέτη επιχειρεί να αναδείξει και να αξιολογήσει τις κύριες πτυχές της νέας Οδηγίας 2022/2464 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου, απώτερος σκοπός της οποίας είναι να εκσυγχρονίσει και να αναβαθμίσει την ποιότητα της βιώσιμης εταιρικής πληροφόρησης και διαφάνειας. Συγκεκριμένα, θα εκκινήσουμε την ανάλυσή μας με μία ιστορική επισκόπηση του διεθνούς και ευρωπαϊκού πλαισίου επί του οποίου στηρίχθηκε η θέσπιση του νέου ενωσιακού νομοθετήματος για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας (Corporate Sustainability Reporting Directive ή εν συντομία CSRD). Ακολουθώντας, εξετάζοντας το υποκειμενικό και καθ' ύλην πεδίο εφαρμογής αυτού καθώς και την πρώτη προσπάθεια της Ένωσης να διαμορφώσει κοινά πρότυπα εκθέσεων βιωσιμότητας, θα αναδείξουμε τον τρόπο με τον οποίον το πλαίσιο αυτό αναμένεται να επηρεάσει τις εισηγμένες σε ευρωπαϊκές ρυθμιζόμενες αγορές εταιρείες. Καταδεικνύοντας δε τη διασύνδεση της Οδηγίας με τη «βιώσιμη εταιρική διακυβέρνηση», θα εξετάσουμε υπό ποια μορφή δύναται να θεμελιωθεί ευθύνη των μελών του διαχειριστικού οργάνου μίας εισηγμένης εταιρείας επί παραβίασης αυτής, καταλήγοντας, τέλος, σε ορισμένες σκέψεις για το μέλλον της «εταιρικής βιωσιμότητας».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ

«ΠΡΟΣ ΜΙΑ ΚΛΙΜΑΤΙΚΑ ΟΥΔΕΤΕΡΗ ΕΥΡΩΠΗ ΕΩΣ ΤΟ 2050»: ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΕΠΙΣΚΟΠΗΣΗ ΤΟΥ ΔΙΕΘΝΟΥΣ ΚΑΙ ΕΝΩΣΙΑΚΟΥ ΠΛΑΙΣΙΟΥ ΓΙΑ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΣΕ «ΘΕΜΑΤΑ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ»

1. «Μετασχηματισμός του κόσμου μας: η Ατζέντα του 2030 του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη»

Ορόσημο για την επίτευξη βιωσιμότητας σε παγκόσμιο επίπεδο, αποτέλεσε η υιοθέτηση της Διακήρυξης της Χιλιετίας στις 8 Σεπτεμβρίου 2000, δυνάμει της υπ' αριθμ. 55/2 απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ¹. Η Διακήρυξη της Χιλιετίας εισήγαγε τους 8 Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, οι οποίοι έθεσαν τους θεμέλιους λίθους των διεθνών σχέσεων κατά τη διάρκεια του 21^{ου} αιώνα σε θέματα βιώσιμης ανάπτυξης. Οι εν θέματι Αναπτυξιακοί Στόχοι, με χρονοδιάγραμμα υλοποίησης από το έτος 2000 έως και το έτος 2015, αποτέλεσαν το κυρίαρχο θεσμικό πλαίσιο σε παγκόσμιο επίπεδο για την προώθηση, μεταξύ άλλων, της φυλετικής ισότητας και τη διασφάλιση της περιβαλλοντικής βιωσιμότητας². Σύμφωνα με την απολογιστικού χαρακτήρα έκθεση του ΟΗΕ για τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, έως το έτος 2015, η εκπομπή καταστρεπτικών ουσιών για τη στιβάδα του όζοντος μειώθηκε περίπου κατά 98%, ήτοι σχεδόν εξαλείφθηκε. Ωστόσο, διαπιστώνεται ότι η εκπομπή διοξειδίου του άνθρακα σε παγκόσμιο επίπεδο αυξήθηκε κατά περίπου 50% από το έτος 1990³. Η έκθεση αναδεικνύει την ανάγκη λήψης πρόσθετων μέτρων ενόψει των περιβαλλοντικών προκλήσεων που αντιμετωπίζουμε και ιδίως της κλιματικής αλλαγής. Έτι περαιτέρω, τονίζεται ότι η περιβαλλοντική βιωσιμότητα θα πρέπει να αποτελέσει τον πυρήνα της επακόλουθης Ατζέντας και βασική προϋπόθεση για διαρκή κοινωνικοοικονομική ανάπτυξη παγκοσμίως. Καταληκτικά, η έκθεση δίδει ιδιαίτερη έμφαση στην κρισιμότητα διασφάλισης της διασύνδεσης μεταξύ κοινωνικοοικονομικής και περιβαλλοντικής βιωσιμότητας, η οποία δέον να αντανακλάται στη μελλοντική αναπτυξιακή Ατζέντα.

Πριν την ολοκλήρωση του χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των Αναπτυξιακών Στόχων της Χιλιετίας (2000-2015) και κατά τη διάρκεια της συνδιάσκεψης του Ρίο τον Ιούνιο του 2012, ξεκίνησαν οι πρώτες συζητήσεις για την υιοθέτηση ενός νέου θεσμικού πλαισίου Στόχων Βιώσιμης Ανάπτυξης που θα διαδέχονταν τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας. Σύμφωνα με το έγγραφο συμπερασμάτων της συνδιασκέψεως του Ρίο, αποφασίσθηκε η σύσταση μίας Ομάδας Εργασίας αρμόδια για την υποβολή εκθέσεως στην 70^η Συνεδρίαση της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ δια της οποίας θα ετίθεντο προς συζήτηση και θεσμοθέτηση νέοι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης⁴. Η εν θέματι Ομάδα Εργασίας συστάθηκε στις 22 Ιανουαρίου 2013, δυνάμει της υπ' αριθμ. 67/555 απόφασης της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ. Τον Αύγουστο του 2014, η Ομάδα Εργασίας κατέληξε σε ένα τελικό σχέδιο πρότασης 17 Στόχων Βιώσιμης

¹ UN, *United Nations Millennium Declaration* (A/RES/55/2), 8 Σεπτεμβρίου 2000, ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>.

² Τσιάρας Σ., Τσιρούκης Α., *Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Κάλλιπος, Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2022, σελ. 82, ανακτήθηκε από: <http://repository.kallipos.gr/handle/11419/8656>.

³ UN, *The Millennium Development Goals Report*, Νέα Υόρκη, 2015, σελ. 52-61, ανακτήθηκε από: [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf).

⁴ UN, *The Future we want: Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development* (A/CONF.216/L.1), Βραζιλία, 20-22 Ιουνίου 2012, παρ. 248, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/3826773?ln=en>.

Ανάπτυξης, οι οποίοι περιελάμβαναν 169 επιμέρους στοχεύσεις και δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης. Αξιοσημείωτη είναι η συγκεκριλαιωτική έκθεση του Γενικού Γραμματέα του ΟΗΕ, η οποία δημοσιεύθηκε το Δεκέμβριο του 2014 και παρουσιάζει μία σύνοψη όλων των προτεινόμενων μέτρων δράσης για την επόμενη δεκαετία, με έμφαση στη διαμόρφωση μίας ενιαίας, παγκόσμιας και μεταρρυθμιστικής Ατζέντας για τη βιώσιμη ανάπτυξη με επίκεντρο το περιβάλλον⁵. Οι διαπραγματεύσεις επί της διαμόρφωσης του τελικού σχεδίου των νέων ΣΒΑ διήρκαν από τον Ιανουάριο έως και τον Ιούλιο του 2015.

Στις 25 Σεπτεμβρίου 2015, η 70^η Γενική Συνέλευση του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη υιοθέτησε τη τελική μορφή της Ατζέντας με τίτλο «Μετασχηματισμός του κόσμου μας: η Ατζέντα του 2030 του ΟΗΕ για τη βιώσιμη ανάπτυξη»⁶, συντασσόμενη επί της ουσίας με τις προτάσεις της Ομάδας Εργασίας. Συγκεκριμένα, η Ατζέντα του 2030 διαρθρώνεται από τις εξής θεματικές ενότητες:

- (α) μία Πολιτική Διακήρυξη που προδιαγράφει τις βασικές αρχές που διέπουν το αναπτυξιακό θεσμικό πλαίσιο,
- (β) μία ομάδα 17 στόχων βιωσιμότητας με 169 επιμέρους δείκτες βιώσιμης ανάπτυξης,
- (γ) τα μέσα εφαρμογής των στόχων βιωσιμότητας στο πλαίσιο της παγκόσμιας συνεργασίας για τη βιώσιμη ανάπτυξη και
- (δ) τη διαδικασία ελέγχου και αναθεώρησης του ισχύοντος πλαισίου⁷.

Η Ατζέντα στηρίζεται σε τρεις βασικούς πυλώνες της βιώσιμης ανάπτυξης, γνωστοί και ως 3P. Πρόκειται για τον περιβαλλοντικό πυλώνα (Planet), τον κοινωνικό πυλώνα (People) και τον οικονομικό πυλώνα (Prosperity). Προς υλοποίηση του τεθέντος πλαισίου, αναδεικνύεται αδήριτη η ανάγκη παγκόσμιας συνεργασίας, κινητοποίησης προς λήψη των απαραίτητων μέτρων εφαρμογής και εξασφάλισης ενός συγκροτημένου συστήματος λογοδοσίας και ανάληψης ευθυνών δια συνεχών πραγματοποιούμενων ελέγχων⁸. Προς τούτο, συμπληρωματικά προς την Ατζέντα 2030, στο πλαίσιο της 3^{ης} Διεθνούς Διάσκεψης για τη Χρηματοδότηση της Ανάπτυξης, υιοθετήθηκε η Ατζέντα Δράσης της Αντίς Αμπέμπα βασική στόχευση της οποίας είναι να ενισχύσει χρηματοδοτικά την υλοποίηση των ΣΒΑ και τα μέσα εφαρμογής της Ατζέντας του 2030⁹. Συγκριτικά με τους Αναπτυξιακούς Στόχους της Χιλιετίας, οι ΣΒΑ επεκτείνονται σε ένα ευρύτερο θεματικό φάσμα και επιδιώκουν συμπερίληψη όλων των χωρών δια της παγκόσμιας συνεργασίας για την επίτευξη -μεταξύ άλλων- αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας και οικονομικής ανάπτυξης, την προώθηση επιβεβλημένης δράσης για το κλίμα, τη διατήρηση της χερσαίας και θαλάσσιας ζωής καθώς και την οριζόντια μείωση των εν γένει κοινωνικών ανισοτήτων.

⁵ UN, *Synthesis report of the Secretary-General on the post-2015 sustainable development agenda, "The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet"* (A/69/700), 4 Δεκεμβρίου 2014, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/785641>.

⁶ UN, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: resolution/adopted by the General Assembly* (A/RES/70/1), Νέα Υόρκη, 25 Σεπτεμβρίου 2015, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/3923923?ln=en>.

⁷ Pavoni R., Piselli D., *The Sustainable Development Goals and International Environmental Law: Normative Value and Challenges for Implementation*, Volume 13(26), 2016, σελ. 18, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2919246>.

⁸ ό.π. υπ. 2, Τσιάρας Σ. & Τσιρούκης Α., *Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, σελ. 84-85.

⁹ UN, *Addis Ababa Action Agenda of the 3rd International Conference on Financing for Development (Addis Ababa Action Agenda): resolution/adopted by the General Assembly* (A/RES/69/313), Νέα Υόρκη, 17 Αυγούστου 2015, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/801013?ln=en>.

Εικόνα 1 Οι Στόχοι Βιώσιμης Ανάπτυξης του ΟΗΕ

(Πηγή: ΟΗΕ, www.unric.org)

Ειδικότερα, βασική επιδίωξη του υπ' αριθμ. 8 Στόχου είναι η προώθηση της βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης διασφαλίζοντας αξιοπρεπείς εργασιακές συνθήκες. Συγκεκριμένα, επιδιώκεται η έως το 2030 διασφάλιση πλήρους και παραγωγικής απασχόλησης για όλους, συμπεριλαμβανομένων ανδρών, γυναικών, νέων και ατόμων με ειδικές ανάγκες, εξασφαλίζοντας ίσους μισθούς για ίσης αξίας εργασία (Στόχος 8.5). Δέον να τονισθεί η αναφορά στη δέσμευση λήψης άμεσων και αποτελεσματικών μέτρων για την εξάλειψη της αναγκαστικής εργασίας, της σύγχρονης δουλείας, της απαγόρευσης και κατάργησης της παιδικής εργασίας. Διακηρύσσεται δε η πάταξη και εξάλειψη της παιδικής εργασίας σε οποιαδήποτε μορφή της σε παγκόσμιο επίπεδο έως το 2025 (Στόχος 8.7). Έτι περαιτέρω, αξιοσημείωτη είναι η επιδίωξη προστασίας των εργασιακών δικαιωμάτων και προώθησης ενός ασφαλούς εργασιακού περιβάλλοντος για όλους και ιδίως όσων απασχολούνται σε επισφαλείς συνθήκες εργασίας (Στόχος 8.8).

Ταυτόχρονα, δυνάμει των υπ' αριθμ. 13, 14 και 15 Στόχων επιδιώκεται η λήψη άμεσων μέτρων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής καθώς και για την προστασία, την αποκατάσταση και τη διασφάλιση της βιώσιμης χρήσης των θαλασσιών πόρων αλλά και των χερσαίων οικοσυστημάτων και δασών. Κεντρική επιδίωξη είναι η διαμόρφωση ενός κλιματικά ουδέτερου πλανήτη έως τα μέσα του αιώνα καθώς και η καταπολέμηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη περιορίζοντας την αύξηση της παγκόσμιας θερμοκρασίας στον 1,5 βαθμό Κελσίου και σε κάθε περίπτωση κάτω από τους 2 βαθμούς Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. Ειδικότερα, αξίζει να αναφερθούμε στην επιδίωξη ενσωμάτωσης στην εθνική στρατηγική και τις εθνικές πολιτικές της εκάστοτε χώρας μέτρων για την καταπολέμηση της κλιματικής αλλαγής (Στόχος 13.2) καθώς και στο στόχο αναβάθμισης της περιβαλλοντικής επιμόρφωσης και ενίσχυσης της ευαισθητοποίησης της κοινωνίας για την κλιματική αλλαγή (Στόχος 13.3). Συναφώς, αξίζει να σημειώσουμε τη δέσμευση για σημαντική μείωση και περαιτέρω αποτροπή κάθε μορφής θαλάσσιας ρύπανσης έως το 2050 (Στόχος 14.1) αλλά και στην έως το 2030 επιδίωξη αντιμετώπισης της ερημοποίησης (Στόχος 15.3) και εξασφάλισης της διατήρησης των ορεινών οικοσυστημάτων (Στόχος 15.4).

Αδιαμφισβήτητα, η πρόσφατη παγκόσμια υγειονομική κρίση έχει επηρεάσει καθοριστικά την πρόοδο υλοποίησης των ΣΒΑ. Προς επίρρωση τούτου, στο συμπέρασμα της από 3 Δεκεμβρίου 2020 ερευνητικής μελέτης του Προγράμματος των Ηνωμένων Εθνών για την Ανάπτυξη, αναφέρεται ότι ακόμα και πριν την εμφάνιση της πανδημίας θα ήταν ιδιαίτερα δυσχερές να επιτευχθεί οποιοσδήποτε από τους τιθέμενους στόχους έως το 2030. Η δε εμφάνιση της υγειονομικής κρίσης δυσχεραίνει έτι περαιτέρω την επίτευξη των στόχων, καθώς καθιστά αβέβαιη την υλοποίησή τους, ιδίως στις αναπτυσσόμενες χώρες, ακόμα και έως το 2050¹⁰. Την αξιοσημείωτη αρνητική επίδραση της πανδημίας επί της υλοποίησης της Ατζέντας του 2030 και εντεύθεν των ΣΒΑ διεθνώς, ανέδειξε και η σχετική έκθεση της Eurostat του 2021 για την παρακολούθηση της προόδου υλοποίησης των ΣΒΑ στον ευρωπαϊκό χώρο¹¹.

Σήμερα, η υλοποίηση των ΣΒΑ έως το 2030 εμφανίζεται ως ένα ρεαλιστικά δυσχερώς επιτεύξιμο σενάριο. Τα επίπεδα διοξειδίου του άνθρακα βαίνουν αυξανόμενα, η ευκαιρία να αποτρέψουμε την αύξηση της θερμοκρασίας του πλανήτη πάνω από τον 1,5 βαθμό Κελσίου φαίνεται να απομακρύνεται, ενώ ο ρυθμός ανάπτυξης καταδεικνύει ότι θα χρειαστούμε περίπου 286 χρόνια έως ότου κατορθώσουμε να εξαλείψουμε παγκοσμίως τις φυλετικές και εν γένει κοινωνικές ανισότητες στο εργασιακό και ευρύτερο κοινωνικό περιβάλλον¹². Στον ευρωπαϊκό χώρο, οι εκπομπές αερίων του θερμοκηπίου αυξήθηκαν κατά περίπου 2% στο τρίτο τρίμηνο του 2022 σε σχέση με την αντίστοιχη περίοδο του προγενέστερου έτους, η συνεχόμενη απορρόφηση διοξειδίου του άνθρακα από τους ωκεανούς έχει οδηγήσει σε μία διαρκή αύξηση της οξύτητας των ευρωπαϊκών θαλασσίων υδάτων και σε σημαντική αύξηση της ευτροφίας κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών¹³. Σύμφωνα με τη σχετική έκθεση της Eurostat του 2023, ο στόχος μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030 που έχει τεθεί από την Ε.Ε. στο πλαίσιο υλοποίησης των ΣΒΑ, αξιολογείται ως ιδιαίτερα φιλόδοξος, ενώ κρίνεται επιβεβλημένη η λήψη πρόσθετων ενισχυτικών μέτρων προς επίτευξη αυτού¹⁴. Ενόψει τούτων, προσεγγίζοντας το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης της Ατζέντας του 2030, δέον να αξιολογούμε την επιτυχία του ισχύοντος -πλέον φιλόδοξου- θεσμικού πλαισίου ΣΒΑ σε παγκόσμιο επίπεδο με ιδιαίτερη επιφυλακτικότητα.

1.1 «Βιώσιμο ευρωπαϊκό μέλλον»: η ανταπόκριση της Ε.Ε. στην Ατζέντα του 2030 για τη βιώσιμη ανάπτυξη

Η Ε.Ε., δυνάμει της από 22 Νοεμβρίου 2016 ανακοίνωσης της Ευρωπαϊκής Επιτροπής¹⁵, δεσμεύτηκε να πρωτοστατήσει στην υλοποίηση της Ατζέντας του 2030 αλλά και των ΣΒΑ από

¹⁰ UNDP, *Pursuing the sustainable development goals (SDGs) in a world reshaped by COVID-19*, 3 Δεκεμβρίου 2020, σελ. 85, ανακτήθηκε από: <https://www.undp.org/arab-states/publications/pursuing-sustainable-development-goals-sdgsin-world-reshaped-covid-19>.

¹¹ Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Overview of progress towards the SDGs in an EU context*, Μάιος 2021, σελ. 8, ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/ks-03-21-097>.

¹² UN, *The Sustainable Development Goals Report 2023: Special edition Towards a Rescue Plan for People and Planet*, 10 Ιουλίου 2023, σελ. 4, ανακτήθηκε από: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>.

¹³ Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context-2023 edition*, 24 Μαΐου 2023, σελ. 14, 15, 36, ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-04-23-184>.

¹⁴ *Ibid*, σελ. 235.

¹⁵ European Commission, *Communication From The Commission To The European Parliament, The Council, The European Economic And Social Committee And The Committee Of The Regions Next steps for a sustainable European future European action for sustainability*, COM(2016) 739 final, 22 Νοεμβρίου 2016, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN>.

κοινού με τα κράτη μέλη. Η υλοποίηση της δέσμευσης αυτής στηρίχθηκε σε δύο βασικούς πυλώνες. Αφενός, στην πλήρη ενσωμάτωση των ΣΒΑ στο ευρωπαϊκό πολιτικό και νομοθετικό πλαίσιο, ως άμεση προτεραιότητα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής. Αφετέρου, στην υποστήριξη επιστημονικών ερευνών και μελετών προκειμένου να παρακολουθείται στενά η επιτευχθείσα πρόοδος και να λαμβάνονται τα αναγκαία ενισχυτικά μέτρα για την περαιτέρω προώθηση και επίτευξη του μακροπρόθεσμου οράματος βιώσιμης ανάπτυξης έως το 2030. Το Συμβούλιο της Ε.Ε., στα από 20 Ιουνίου 2017 συμπεράσματά του¹⁶, επιβεβαίωσε τη δέσμευση της Ένωσης και των κρατών μελών να υλοποιήσουν την Ατζέντα του 2030 ολοκληρωμένα, αποτελεσματικά και σε στενή συνεργασία με τους εταίρους τους αλλά και λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη. Ιδιαίτερη έμφαση εδόθη στις όλο και εντεινόμενες προκλήσεις βιωσιμότητας που αντιμετωπίζει όχι μόνο η Ένωση αλλά και ολόκληρη η ανθρωπότητα, υπογραμμίζοντας τη δέσμευση των κρατών μελών να υλοποιήσουν τους ΣΒΑ εντός του τεθέντος χρονοδιαγράμματος.

Παρά τις ισχυρές δεσμεύσεις και διαβεβαιώσεις, το Συμβούλιο της Ε.Ε. αναγνώρισε στα από 22 Ιουνίου 2021 συμπεράσματά του¹⁷, τη σημαντική αρνητική επίδραση της πρόσφατης υγειονομικής κρίσης επί της επιτευχθείσας προόδου για την υλοποίηση του πλαισίου βιώσιμης ανάπτυξης εντός του τεθέντος χρονοδιαγράμματος. Για το λόγο αυτό, προτάθηκε η ενίσχυση του πολιτικού διαλόγου και η ανάληψη άμεσων επιχειρησιακών δράσεων για την επιτάχυνση της υλοποίησης της Ατζέντας του 2030 και των ΣΒΑ. Παράλληλα, απευθύνθηκε έκκληση προς την Επιτροπή και προς τα κράτη μέλη για την πραγματοποίηση επικοινωνιακών δράσεων και εκστρατειών ευαισθητοποίησης, ενισχύοντας το αίσθημα ευθύνης του ιδιωτικού τομέα. Οι κυριότερες μεταρρυθμιστικές πολιτικές που προώθησε η Ε.Ε. και οι σημαντικότερες δράσεις που ανέλαβε στο πλαίσιο υλοποίησης της Ατζέντας του 2030 και των ΣΒΑ περιλαμβάνουν: την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία», το επενδυτικό σχέδιο για την υλοποίηση της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», το σχέδιο δράσης για την κυκλική οικονομία, τη στρατηγική βιοποικιλότητας με ορίζοντα το 2030, το σχέδιο στόχων για την κλιματική αλλαγή με ορίζοντα το 2030, το στόχο επίτευξης κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050, το σχέδιο δράσης για τη μηδενική ρύπανση, τη στρατηγική για τη βιωσιμότητα των χημικών προϊόντων, τη νέα βιομηχανική στρατηγική για την Ευρώπη, τη στρατηγική για την ισότητα των φύλων 2020-2025, το σχέδιο δράσης για τη δημοκρατία και τα ανθρώπινα δικαιώματα για την περίοδο 2020-2024.

¹⁶ Council of the European Union, *A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development-Council conclusions*, 10138/17, 20 Ιουνίου 2017, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/23989/st10370-en17.pdf>.

¹⁷ Council of the European Union, *A comprehensive approach to accelerate the implementation of the UN 2030 Agenda for sustainable development – Building back better from the COVID-19 crisis-Council conclusions*, 9850/21, 22 Ιουνίου 2021, ανακτήθηκε από: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9850-2021-INIT/el/pdf>.

Εικόνα 2 Οι προτεραιότητες της Ευρωπαϊκής Επιτροπής στο πλαίσιο υλοποίησης των ΣΒΑ

(Πηγή: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, www.commission.europa.eu)

Σύμφωνα με την πρόσφατη έκθεση της Eurostat για την παρακολούθηση της προόδου υλοποίησης των ΣΒΑ στον ευρωπαϊκό χώρο¹⁸, κατά τη διάρκεια της τελευταίας πενταετίας επιτεύχθηκε σημαντική πρόοδος προς τη διασφάλιση αξιοπρεπών συνθηκών εργασίας (ΣΒΑ 8) καθώς και προς την εξάλειψη των φυλετικών διακρίσεων (ΣΒΑ 5). Παρατηρείται, ωστόσο, ότι δεν παρουσιάστηκε αξιόλογη πρόοδος προς την επίτευξη των στόχων για την περιβαλλοντική δράση (ΣΒΑ 13), για τη διατήρηση της χερσαίας ζωής (ΣΒΑ 15) και για τη διακρατική παγκόσμια συνεργασία προς υλοποίηση των στόχων (ΣΒΑ 17). Ως εκ τούτου, η Eurostat επισημαίνει ότι θα απαιτηθούν επιπρόσθετες προσπάθειες προκειμένου να διασφαλισθεί επαρκής πρόοδος στους εν λόγω τομείς. Ήδη, η Ε.Ε. έχει υιοθετήσει το πακέτο “Fit for 55”, μία σειρά προτάσεων για την αναθεώρηση και επικαιροποίηση της ενωσιακής νομοθεσίας, που θα στοχεύει στη μείωση των εκπομπών του θερμοκηπίου κατά 55% έως το 2030, με απώτερο σκοπό την επιτάχυνση της υλοποίησης των επίμαχων ΣΒΑ.

1.2 Οι κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα

Οι πολυμερείς προσπάθειες για την επίτευξη βιωσιμότητας σε παγκόσμιο επίπεδο δεν περιορίζονται στην πρωτοβουλία του ΟΗΕ για την υιοθέτηση της Ατζέντα του 2030 και των ΣΒΑ. Στις 16 Ιουνίου 2011, το Συμβούλιο των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα, ομόφωνα υιοθέτησε, δυνάμει της υπ’ αριθμ. 17/4 απόφασής του, τις κατευθυντήριες γραμμές των

¹⁸ ό.π. υπ. 11, Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Overview of progress towards the SDGs in an EU context*, σελ. 9-10.

Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα¹⁹. Πρόκειται για ένα πλέγμα αρχών το οποίο απευθύνεται σε κράτη και σε όλες τις επιχειρήσεις ανεξαρτήτως μεγέθους και τομέα δραστηριοποίησης, το οποίο προωθεί τη διαμόρφωση μίας βέλτιστης επιχειρηματικής συμπεριφοράς με στόχο την αποτροπή της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο ανάπτυξης της επιχειρηματικής δραστηριότητας. Οι εν θέματι κατευθυντήριες αρχές, απηχούν την πρώτη προσπάθεια του Συμβουλίου να καταστήσει θεμελιώδη και διεθνώς προστατευόμενα ανθρώπινα δικαιώματα πρότυπα της ορθής επιχειρηματικής δράσης²⁰. Συστηματικά, οι 31 προτεινόμενες αρχές στηρίζονται σε τρεις βασικούς και κεντρικούς θεματικούς πυλώνες: την προστασία (protect), το σεβασμό (respect) και την αποκατάσταση (remedy).

Εικόνα 3 Οι 3 πυλώνες των κατευθυντήριων αρχών των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα

(Πηγή: Ύπατη Αρμοστεία ΟΗΕ για τα Ανθρώπινα Δικαιώματα, www.ohchr.org)

Συγκεκριμένα, ο πρώτος θεμελιώδης πυλώνας στηρίζεται στη διακήρυξη της υποχρέωσης του εκάστοτε κράτους να προασπίζει την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, περιλαμβανομένης της υποχρέωσης να διασφαλίζει ότι όλες οι εγχώριες επιχειρήσεις ανεξαιρέτως συμμορφώνονται με τις διακηρυσσόμενες επιταγές περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων δια της κατάρτισης και εφαρμογής των απαραίτητων πολιτικών συμμόρφωσης. Προς τούτο, ενδεικτικά προτείνεται στα κράτη η θέσπιση του απαραίτητου νομοθετικού πλαισίου που θα διασφαλίζει τη συμμόρφωση των επιχειρήσεων με τις κατευθυντήριες αρχές καθώς και η παροχή της απαραίτητης κρατικής συνδρομής και καθοδήγησης στις επιχειρήσεις στο πλαίσιο υλοποίησης των θεσπιζόμενων υποχρεώσεών τους²¹. Κρίσιμη, βέβαια, αναδεικνύεται και η θέσπιση των απαραίτητων εθνικών εποπτικών, ελεγκτικών και κυρωτικών μηχανισμών που θα εντοπίζουν και αντιμετωπίζουν αναλόγως τις αναφύομενες παραβιάσεις.

¹⁹ UN, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework* ([ST/HR/PUB/11/4), Γενεύη, 2011, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/720245?ln=en>.

²⁰ Ruggie John Gerard, *Regulating Multinationals: The UN Guiding Principles, Civil Society, and International Legalization*, Ιούλιος 2014, σελ. 1-2, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2474236>.

²¹ UN Working Group on Business and Human Rights, *The Un Guiding Principles On Business And Human Rights An Introduction*, 2011, σελ. 2, ανακτήθηκε από: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/Intro_Guiding_PrinciplesBusinessHR.pdf.

Περαιτέρω, ο δεύτερος θεμελιώδης πυλώνας των κατευθυντήριων αρχών επιβεβαιώνει την αυτοτελή και ανεξάρτητη υποχρέωση των επιχειρήσεων να διασφαλίζουν την εκ μέρους τους προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο ανάπτυξης της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Προκειμένου να ευοδωθεί η εν λόγω υποχρέωση, προτείνεται η εκ μέρους των επιχειρήσεων διαμόρφωση των κατάλληλων πολιτικών συμμόρφωσης και ιδίως η διαμόρφωση μίας πολιτικής δέουσας επιμέλειας, η οποία θα σκιαγραφεί τον αντίκτυπο της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εκάστοτε οντότητας αλλά και της δραστηριότητας των προμηθευτών και συνεργαζόμενων με την ίδια επιχειρήσεων εντός του ευρύτερου επιχειρηματικού της δικτύου, στο σεβασμό και στη διαφύλαξη των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²². Ο τρίτος δε θεμελιώδης πυλώνας των κατευθυντήριων αρχών στηρίζεται στην υποχρέωση των κρατών αλλά και των επιχειρήσεων να παρέχουν πρόσβαση σε ένα κατάλληλο μηχανισμό αποζημιωτικών αξιώσεων, διασφαλίζοντας την αποκαταστατική λειτουργία του θεσμικού πλαισίου, σε περίπτωση που διαπιστωθεί τυχόν παραβίαση αυτού. Η εν λόγω υποχρέωση καταλαμβάνει όχι μόνο την αποκατάσταση δια της δικαστικής οδού αλλά και την πρόβλεψη ενός εξωδικαστικού μηχανισμού, ικανού να λαμβάνει και να διαχειρίζεται καταγγελίες σχετικές με την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων εργαζομένων ή οποιουδήποτε τρίτου, συνεπεία της επιχειρηματικής δράσης και να ανορθώνει αποζημιωτικά τις αναφύομενες ζημιές των θιγομένων.

Πράγματι, η φιλόδοξη πρώτη προσπάθεια του Συμβουλίου των Ηνωμένων Εθνών για τα ανθρώπινα δικαιώματα να θέσει το περίγραμμα των υποχρεώσεων όχι μόνον των κρατών αλλά και των επιχειρήσεων, σε ιδιωτικό επίπεδο παγκοσμίως, αναφορικά με το σεβασμό και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων στο πλαίσιο της επιχειρηματικής δραστηριότητας, αξιολογείται από τη διεθνή αγορά ως μία αξιέπαινη προσπάθεια²³. Ωστόσο, δεν εκλείπουν και τα τρωτά σημεία του υπό ανάλυση εγχειρήματος. Σε κάθε περίπτωση, η υλοποίηση των διακηρυσσόμενων αρχών στηρίζεται στην πολιτική βούληση του εκάστοτε κράτους να θεσπίσει το ανάλογο νομοθετικό πλαίσιο αλλά και στη διακριτική ευχέρεια των επιχειρήσεων να συμμορφωθούν με τις μη δεσμευτικές κατευθυντήριες αρχές (“soft law”). Ταυτοχρόνως, οι ίδιες οι κατευθυντήριες αρχές δεν προβλέπουν ένα κατάλληλο μηχανισμό εποπτείας των επιμέρους επιχειρήσεων, ώστε να διασφαλίζεται ότι εν τοις πράγμασι αυτές σέβονται τα ανθρώπινα δικαιώματα και υλοποιούν τις θεσπιζόμενες διεθνείς ή εθνικές επιταγές²⁴. Δεν πρέπει, βεβαίως, να λησμονείται η δυσχέρεια ερμηνείας του όρου «σεβασμός» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Γίνεται κατανοητό ότι πρόκειται για την τήρηση μίας «παθητικής» στάσης (“doing no harm”), ήτοι για την υποχρέωση των επιχειρήσεων να απέχουν από πράξεις που ενδέχεται να θίξουν τα ανθρώπινα δικαιώματα. Σε μία προσπάθεια απλοποίησης του περιεχομένου των τιθέμενων υποχρεώσεων περί «σεβασμού» των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, οι κατευθυντήριες αρχές αναφέρονται και παραπέμπουν σε ισχύουσες διεθνείς συμβάσεις περί προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων. Εντούτοις, οι τελευταίες έχουν διατυπωθεί κατά τέτοιο τρόπο ώστε να απευθύνονται στα εκάστοτε συμβαλλόμενα κράτη και όχι σε φορείς ιδιωτικής επιχειρηματικής δραστηριότητας, γεγονός που δυσχεραίνει έτι περαιτέρω την αναλογική ερμηνεία και εφαρμογή των κειμένων με αποδέκτες τις επιχειρήσεις και, ως εκ τούτου, αποδυναμώνει την αποτελεσματική εφαρμογή των κατευθυντήριων αρχών.

²² *Ibid*, σελ. 3.

²³ Deva Surya, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implications for Companies*, European Company Law, Vol. 9, No. 2, Μάρτιος 2012 (τελευταία τροποποίηση: Ιούνιος 2012), σελ. 103, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2028785>.

²⁴ *Ibid*, σελ. 103.

1.3 Οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά

Μία έτερη προσπάθεια προώθησης της βιώσιμης αναπτυξιακής Ατζέντας σε πολυμερές επίπεδο εντοπίζεται στις κατευθυντήριες οδηγίες του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις²⁵. Οι τελευταίες αποτελούν συστάσεις των 42 κυβερνήσεων των κρατών μελών του ΟΟΣΑ αλλά και μη μελών που έχουν προσχωρήσει στη Διακήρυξη του ΟΟΣΑ για τις Διεθνείς Επενδύσεις και τις Πολυεθνικές Επιχειρήσεις²⁶, προς τις πολυεθνικές επιχειρήσεις που λειτουργούν εντός αυτών. Πρόκειται για μη δεσμευτικές αρχές (“soft law”) και πρότυπα τα οποία διαμόρφωσαν ήδη από το έτος 1976, οπότε και εισήχθησαν για πρώτη φορά, τον πρώτο ολοκληρωμένο κώδικα υπεύθυνης επιχειρηματικής συμπεριφοράς σε πολυμερές επίπεδο. Βεβαίως, παρότι μη δεσμευτικές, τα κράτη που έχουν προσχωρήσει στις αρχές αυτές αναλαμβάνουν τη δεσμευτική υποχρέωση να τις προωθούν και να τις εφαρμόζουν υποστηριζόμενα από τα Εθνικά Σημεία Επαφής²⁷. Αξίζει να σημειωθεί ότι οι κατευθυντήριες οδηγίες αποτελούν αντικείμενο τακτικών αναθεωρήσεων προκειμένου να προσαρμόζονται κατάλληλα στις εκάστοτε αναφυόμενες κοινωνικές προκλήσεις αλλά και στις διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες που διέπουν το διεθνές εμπόριο. Η τελευταία τροποποίηση των κατευθυντήριων γραμμών, στις 8 Ιουνίου 2023, αντιστακτικά πάνω από μία δεκαετία πρακτικής εφαρμογής, παρακολούθησης και αξιολόγησης της προγενέστερης τροποποίησης του έτους 2011 και έρχεται να αντιμετωπίσει επείγοντα κοινωνικά και περιβαλλοντικά ζητήματα που επηρεάζουν -μεταξύ άλλων- και τις επιχειρήσεις.

Το κείμενο των κατευθυντήριων οδηγιών διαρθρώνεται δομικά από ένα εισαγωγικό κεφάλαιο θεμελιωδών γενικών αρχών, το οποίο συνοδεύει τις δέκα επιμέρους θεματικές ενότητες επί του περιεχομένου των οποίων προσαρμόζονται αναλόγως οι συστάσεις προς τις επιχειρήσεις. Μεταξύ άλλων, θεμελιώδεις θεματικές ενότητες αφορούν τα ανθρώπινα δικαιώματα, τις εργασιακές σχέσεις, το περιβάλλον, την καταπολέμηση της δωροδοκίας και κάθε άλλης μορφής διαφθοράς. Ορισμένα χαρακτηριστικά σημεία της πρόσφατης τροποποίησης αφορούν:

- (1) την αναθεώρηση των συστάσεων σχετικά με το περιβάλλον προκειμένου να συμμορφωθούν οι επιχειρήσεις με τους διεθνώς συμφωνημένους στόχους για την κλιματική αλλαγή και τη διατήρηση της βιοποικιλότητας,
- (2) την αναθεώρηση των συστάσεων προς τις επιχειρήσεις για τη δημοσιοποίηση πληροφοριών σχετικά με την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά και
- (3) τη διεύρυνση του περιεχομένου των συστάσεων σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια που οφείλουν να επιδεικνύουν οι επιχειρήσεις έναντι κάθε μορφής διαφθοράς.

Ειδικότερα, αξίζει να επισημανθεί η σύσταση προς τις επιχειρήσεις να διασφαλίζουν την παροχή έγκαιρης και ακριβούς μη χρηματοοικονομικής πληροφόρησης σε θέματα που αφορούν -

²⁵ OECD, *OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct*, Παρίσι, 2023, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>.

²⁶ OECD, *Declaration on International Investment and Multinational Enterprises* (OECD/LEGAL/0144), Παρίσι, 21 Ιουνίου 1976 (τελευταία τροποποίηση: 8 Ιουνίου 2023), ανακτήθηκε από: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0144>.

²⁷ OECD, *Decision of the Council on the Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct*, Παρίσι, 2023, σελ. 56-57, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>.

Οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά μεταξύ άλλων- τους εργαζόμενους, το περιβάλλον και την κοινωνία²⁸. Περαιτέρω, άξια μνείας κρίνεται η σύσταση για σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων μέσω ανάληψης σχετικής δέσμευσης για τη διαμόρφωση μίας πολιτικής δέουσας επιμέλειας, η οποία θα διασφαλίζει την αποφυγή ή το μετριασμό των αρνητικών επιπτώσεων της εκάστοτε επιχειρηματικής δραστηριότητας επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁹. Αξιοσημείωτη είναι και η σύσταση προς τις επιχειρήσεις για σεβασμό των δικαιωμάτων των εργαζομένων καθώς και για ουσιαστική συμβολή στην εξάλειψη της παιδικής εργασίας και κάθε μορφής αναγκαστικής εργασίας³⁰. Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί η αναφορά στη σύσταση προς τις επιχειρήσεις να καταρτίζουν μία πολιτική δέουσας επιμέλειας η οποία θα εκτιμά και θα σκιαγραφεί τον περιβαλλοντικό αντίκτυπο της επιχειρηματικής δραστηριότητας της αναφέρουσας οντότητας, της εφοδιαστικής της αλυσίδας και των συνεργαζόμενων με αυτήν επιχειρήσεων, ως προς την κλιματική αλλαγή, την απώλεια της βιοποικιλότητας, την αποψίλωση των δασών, τη μόλυνση του αέρα, του εδάφους και των υδάτων³¹. Έμφαση δίδεται στην υιοθέτηση και εφαρμογή κατάλληλων πολιτικών και στρατηγικών σχεδιασμών προσαρμογής των επιχειρήσεων επί της κλιματικής αλλαγής και το μετριασμό αυτής, τονίζοντας ταυτόχρονα τη σημασία της διαρκούς εποπτείας και αναπροσαρμογής των υιοθετούμενων μέτρων ανάλογα με τις αναφερόμενες περιβαλλοντικές συνθήκες. Τέλος, αξιοσημείωτη είναι η σύσταση προς τις επιχειρήσεις να ενισχύουν τη διαφάνεια των δραστηριοτήτων τους στο πλαίσιο καταπολέμησης κάθε μορφής διαφθοράς, να αναπτύσσουν κατάλληλους μηχανισμούς εσωτερικού ελέγχου για την αποτροπή εμφάνισης και την πάταξη αυτής αλλά και να διαμορφώνουν προγράμματα επιμόρφωσης των εργαζομένων τους σχετικά με τις πολιτικές καταπολέμησης της διαφθοράς που υιοθετούν³².

Συμπληρωματικά προς τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, στις 31 Μαΐου 2018, το Υπουργικό Συμβούλιο του ΟΟΣΑ υιοθέτησε τις κατευθυντήριες γραμμές σχετικά με τη δέουσα επιμέλεια για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά³³. Πρόκειται για έναν πρακτικό οδηγό αποτελούμενο από κατευθυντήριες αρχές και διευκρινήσεις που έρχεται να συμπληρώσει τις κατευθυντήριες γραμμές για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις, συνιστώντας πολύτιμο επιβοηθητικό εργαλείο για τις επιχειρήσεις στο πλαίσιο ερμηνείας και υλοποίησης αυτών. Ως ανωτέρω αναφέρθηκε, εκ των εξεχουσών συστάσεων προς τις πολυεθνικές επιχειρήσεις είναι η διαμόρφωση μίας πολιτικής δέουσας επιμέλειας η οποία θα εντοπίζει και θα αναδεικνύει τις αρνητικές επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της οντότητας, των επιχειρήσεων που εντάσσονται στην εφοδιαστική της αλυσίδας και άλλων συνεργαζόμενων με αυτήν επιχειρήσεων επί των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των εργαζομένων και του περιβάλλοντος. Μέσω πρόσθετων διευκρινήσεων, επεξηγηματικών παραδειγμάτων και ερωτοαπαντήσεων, οι εν λόγω κατευθυντήριες γραμμές επιχειρούν να διαμορφώσουν ένα επιβοηθητικό πλαίσιο το οποίο θα επικουρεί τις επιχειρήσεις κατά τη διαμόρφωση της πολιτικής δέουσας επιμέλειας, η οποία θα προσαρμόζεται στα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά της εκάστοτε επιχείρησης. Αξίζει, βεβαίως, να επισημανθεί ότι οι εν θέματι κατευθυντήριες οδηγίες επιδιώκουν να προωθήσουν μία ενιαία ερμηνεία και κοινή προσέγγιση επί της διάρθρωσης του περιεχομένου της πολιτικής δέουσας

²⁸ *Ibid*, σελ. 21.

²⁹ *Ibid*, σελ. 25.

³⁰ *Ibid*, σελ. 28.

³¹ *Ibid*, σελ. 33.

³² *Ibid*, σελ. 39-40.

³³ OECD, *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct*, Μάιος 2018, ανακτήθηκε από: <http://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf>.

επιμέλειας για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά, λαμβάνοντας υπόψιν και τις κατευθυντήριες γραμμές των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα.

2. Από τη Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή (UNFCCC) στο Πρωτόκολλο του Κιότο και στη Συμφωνία του Παρισιού

Η Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή³⁴ υιοθετήθηκε στις 9 Μαΐου 1992 στον απόηχο της πρώτης έκθεσης αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (IPCC), η οποία έκρουε τον κώδωνα του κινδύνου, εκτιμώντας ότι τα επίπεδα διοξειδίου του άνθρακα στην ατμόσφαιρα θα διπλασιαστούν έως το 2050, ενώ, η άνοδος της θερμοκρασίας του πλανήτη θα ξεπεράσει τους 4 βαθμούς Κελσίου μέχρι το τέλος του αιώνα σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα³⁵. Στόχος της Συμβάσεως, σύμφωνα με το άρθρο 2 αυτής, είναι η σταθεροποίηση των συγκεντρώσεων αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα σε ένα επίπεδο το οποίο θα αποτρέψει την επικίνδυνη ανθρώπινη παρέμβαση στο κλίμα. Παρ' όλα αυτά, δεν γίνεται μνεία συγκεκριμένων δεσμευτικών ποσοτικών στόχων για τη μείωση των εκπομπών σε συγκεκριμένο επίπεδο, οι οποίοι θα συνέβαλαν στην επίτευξη του εν θέματι σκοπού³⁶. Δευτερεύον στόχος της Συμβάσεως, σύμφωνα με τα άρθρα 3 και 4 αυτής, είναι η κατάλληλη προσαρμογή στις μεταβαλλόμενες συνθήκες διαβίωσης που προκαλούνται από την κλιματική αλλαγή, υιοθετώντας την αρχή της «κοινής αλλά διαφοροποιημένης ευθύνης» των κρατών ως προς την αντιμετώπιση του προβλήματος ανάλογα με το ρυθμό ανάπτυξής τους³⁷.

Αδιαμφισβήτητα, η Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή αξιολογείται ως ένα ιδιαίτερα προοδευτικό για την εποχή του κείμενο, γεγονός που επιρρωνύεται από την επικύρωσή του -έως σήμερα- από 196 κράτη αλλά και την Ε.Ε.³⁸. Εντούτοις, εκ των σημαντικότερων ατελειών της αναδεικνύεται η μη υιοθέτηση ενός σαφούς χρονοδιαγράμματος υλοποίησης των αναληφθέντων μέτρων δράσης³⁹. Η γενικόλογη δε αναφορά στην επίτευξη του στόχου του άρθρου 2 εντός επαρκούς χρονικού διαστήματος που θα επιτρέπει στα οικοσυστήματα να προσαρμοστούν με φυσικό τρόπο στην κλιματική αλλαγή, κρίνεται ανεπαρκής και ασαφής. Ταυτόχρονα, η παράλειψη προσδιορισμού συγκεκριμένων και ορισμένων ποσοτικών στόχων για τη μείωση ή σταθεροποίηση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου στην ατμόσφαιρα επί τη βάση της αρχής «κοινή αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη», καταδεικνύει ένα σημαντικό έλλειμμα στην ουσιαστική εφαρμογή των κατά τα άλλα αξιοσημείωτων κρατικών δεσμεύσεων σε πολυμερές επίπεδο. Το ομιγλώδες τοπίο που έθεσε η Σύμβαση-πλαίσιο σε συνδυασμό με τη συνεχή επιδείνωση του φαινομένου της κλιματικής αλλαγής, καθιστούσε αδήριτη την ανάγκη να προσδιορισθούν τα

³⁴ UN, *United Nations Framework Convention On Climate Change*, 1992, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>, όπως κυρώθηκε με το Νόμο 2205/1994, Κύρωση της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 60/Α'/15-04-1994).

³⁵ IPCC, *Climate Change: The 1990 and 1992 IPCC Assessments IPCC First Assessment Report*, Ιούνιος 1992, σελ. 52-53, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/ipcc_90_92_assessments_far_full_report.pdf.

³⁶ Woerdman E., Roggenkamp, M., Holwerda M., *Essential EU climate law*, Edward Elgar Publishing, 2η έκδοση, 2021, σελ. 15.

³⁷ Beyerlin U., Marauhn T., *International Environmental Law*, Hart Publishing, 2011, σελ. 159.

³⁸ Δούση Εμ., *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, σελ. 19.

³⁹ *Ibid*, σελ. 20.

κριτήρια υλοποίησής της καθώς και ο τρόπος εφαρμογής των δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν εκ μέρους των κρατών.

Πράγματι, κατά τη διάρκεια της 3^{ης} Συνόδου των συμβαλλομένων μερών (COP3) στο Κιότο της Ιαπωνίας, υιοθετήθηκε το 1997 το Πρωτόκολλο του Κιότο⁴⁰ επί της Συμβάσεως-πλαisiού των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή. Κύρια στόχευση του Πρωτοκόλλου ήταν να περιορίσει και εντεύθεν να μειώσει την εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου, θέτοντας σαφείς ποσοτικούς περιορισμούς ανά κράτος, ανάλογα με το επίπεδο της αρνητικής του συμβολής επί των παγκόσμιων εκπομπών⁴¹. Συγκεκριμένα, ως συνολικός στόχος ορίστηκε η μείωση των εκπομπών κατά 5,2% συγκριτικά με τα επίπεδα εκπομπών του 1990, που ορίστηκε ως έτος αναφοράς, και, κατόπιν, το συνολικό αυτό ποσοστό επιμερίστηκε μεταξύ των αναπτυσσόμενων συμβαλλόμενων κρατών επί τη βάση της αρχής «κοινή αλλά διαφοροποιημένη ευθύνη»⁴². Ενδεικτικά η Ε.Ε., ως συμβαλλόμενο μέρος, δεσμεύτηκε από κοινού με τα κράτη μέλη σε συνολική μείωση των εκπομπών της τάξεως του 8%⁴³. Συνεπεία ισχυρών πολιτικών αντιπαραθέσεων, το Πρωτόκολλο ετέθη σε ισχύ μόλις το έτος 2008 με αρχικό ορίζοντα υλοποίησης το έτος 2012. Στο πλαίσιο της 18^{ης} Συνόδου των συμβαλλομένων μερών (COP 18), το 2012, αποφασίστηκε η ανανέωση των πολιτικών δεσμεύσεων έως το έτος 2020⁴⁴.

Αναντίρρητα, το εγχείρημα διαμόρφωσης και επιβολής ενός δομημένου συστήματος συγκεκριμένων ποσοτικοποιημένων δεσμεύσεων επί της σταθεροποίησης και του περιορισμού των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου, συμπληρωματικά προς τη Σύμβαση-πλαίσιο, αποτέλεσε ένα αξιοσημείωτο βήμα της διεθνούς κοινότητας προς την καταπολέμηση των προκλήσεων της κλιματικής αλλαγής. Ταυτόχρονα, όμως, ήταν ένα εγχείρημα με ημερομηνία λήξεως. Ιδιαίτερο δε τρωτό σημείο του Πρωτοκόλλου αποτέλεσε η διακριτική μεταχείριση των αναπτυσσόμενων κρατών, οι οποίες εξαιρέθηκαν από τις ποσοτικές δεσμεύσεις, αναλαμβάνοντας μόνον πομπώδεις και γενικόλογες πολιτικές δεσμεύσεις περί ανάληψης μέτρων προσαρμογής επί της κλιματικής αλλαγής. Το γεγονός αυτό οδήγησε αναπόφευκτα στη μεταφορά της παραγωγικής δραστηριότητας από τις ανεπτυγμένες στις αναπτυσσόμενες χώρες και στην κατ' αποτέλεσμα μετατόπιση της ρύπανσης σε άλλα σημεία του πλανήτη⁴⁵. Άξιο μνείας ότι η μη προσχώρηση στο αρχικό αλλά και στο τροποποιητικό κείμενο του Πρωτοκόλλου κρατών-σημαντικών ρυπαντών όπως οι Η.Π.Α., η Ρωσία και η Ιαπωνία, οδήγησε σε μη αποτελεσματική εφαρμογή των δεσμεύσεων σε διεθνές επίπεδο⁴⁶.

Προσεγγίζοντας, λοιπόν, το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του Πρωτοκόλλου, οι αδυναμίες του να αντιμετωπίσουν αποφασιστικά και ριζικά τις προκλήσεις της κλιματικής αλλαγής γίνονταν εν τοις πράγμασι αντιληπτές. Σύμφωνα με την πέμπτη έκθεση της Διακυβερνητικής Επιτροπής

⁴⁰ UN, *Kyoto Protocol To The United Nations Framework Convention On Climate Change*, 1997, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>, όπως κυρώθηκε με το Νόμο 3017/2002, Κύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 117/Α'/30-05-2002).

⁴¹ ό.π. υπ. 36, Woerdman E. et al., *Essential EU climate law*, σελ. 15.

⁴² ό.π. Δούση Εμ., *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής*, σελ. 21.

⁴³ Jans H. J., Vedder H. B., *European Environmental Law*, European Law Publishing, 3^η έκδοση, 2007, σελ. 384.

⁴⁴ UN, *Doha Amendment To The Kyoto Protocol*, Doha, 8 Δεκεμβρίου 2012, ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2012/CN.718.2012-Eng.pdf>.

⁴⁵ Shoyer A., Sul J.-U., Van der Ven C., *Carbon Leakage and the Migration of Private CO2 Emitters to other Jurisdictions in C.P. Carlarne et. al. in the Oxford Handbook of International Climate Change Law*, Oxford University Press, 2016, σελ. 286.

⁴⁶ ό.π. υπ. 36, Woerdman E. et al., *Essential EU climate law*, σελ. 16.

για την κλιματική αλλαγή (IPCC), η τελευταία τριακονταετία έως το 2012 αποτέλεσε την πιο θερμή περίοδο για τον πλανήτη κατά τη διάρκεια των τελευταίων 1400 ετών, εγείροντας τη θερμοκρασία κατά 1 βαθμό Κελσίου⁴⁷. Ενόψει τούτων, η εκκίνηση πολυμερών διακρατικών διαπραγματεύσεων για τη διαμόρφωση ενός νέου και πιο αποτελεσματικού θεσμικού πλαισίου που θα διαδεχόταν το Πρωτόκολλο του Κιότο αποτελούσε *conditio sine qua non* για τη διασφάλιση της παγκόσμιας βιώσιμης ανάπτυξης. Την εκκίνηση της προσπάθειας αυτής σήμανε η 13^η Σύνοδος των συμβαλλομένων μερών (COP 13), η οποία έλαβε χώρα το Δεκέμβριο του 2007 στην Ινδονησία, διαμορφώντας την Ατζέντα και το χρονοδιάγραμμα των επακολουθησασών διαπραγματεύσεων για τη σύναψη μίας νέας συμφωνίας για την αντιμετώπιση της κλιματικής αλλαγής στη μετά του Πρωτοκόλλου εποχή. Οι αλληπάλλληλες συνεδριάσεις που ακολούθησαν κατά τη διάρκεια των ετών 2007 έως 2014 συνοδεύτηκαν από μία μεταστροφή του τρόπου με τον οποίον τα κράτη αντιμετώπιζαν το φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής. Η 21^η Σύνοδος των συμβαλλομένων μερών (COP 21), η οποία έλαβε χώρα στο Παρίσι το Δεκέμβριο του 2015, θα σηματοδοτούσε μία νέα εποχή για τη διεθνή κοινότητα στην προσπάθεια κοινής ενίσχυσης του νομικού της οπλοστασίου με πρωτεύουσα στόχευση την προσαρμογή στην κλιματική αλλαγή και το μετριασμό αυτής.

Στις 12 Δεκεμβρίου 2015 υιοθετήθηκε η «Συμφωνία του Παρισιού»⁴⁸, η οποία ετέθη σε εφαρμογή μόλις 11 μήνες αργότερα συγκεντρώνοντας σε αξιοσημείωτα σύντομο χρονικό διάστημα την απαιτούμενη δύναμη του άρθρου 21.1 επικύρωση από 55 συμβαλλόμενα κράτη τα οποία αντιπροσώπευαν τουλάχιστον το 55% των παγκόσμιων εκπομπών ρύπων⁴⁹, συμπεριλαμβανομένης της Ελλάδας και της Ε.Ε.. Η Συμφωνία του Παρισιού δεν αντικαθιστά, τουναντίον λειτουργεί συμπληρωματικά προς τη Σύμβαση-πλαίσιο για την κλιματική αλλαγή⁵⁰. Υποσχόμενη στο προοίμιό της μία παγκόσμια απάντηση στην απειλή της κλιματικής αλλαγής και αφουγκραζόμενη τις ως άνω αναφερθείσες επιστημονικές μελέτες, βασικός στόχος της Συμφωνίας είναι να αποτρέψει την άνοδο της θερμοκρασίας του πλανήτη άνω των 2 βαθμών Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. Σε κάθε περίπτωση, να καταβληθούν σημαντικές προσπάθειες σε πολυμερές επίπεδο ώστε να περιορισθεί η άνοδος της θερμοκρασίας κάτω από τον 1,5 βαθμό Κελσίου συγκριτικά με τα προβιομηχανικά επίπεδα⁵¹. Συναφώς, η Συμφωνία αναδεικνύει για πρώτη φορά σε διεθνές επίπεδο τη σημασία της ενίσχυσης της ικανότητας προσαρμογής στις δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής και της ενίσχυσης της ανθεκτικότητας έναντι της κλιματικής αλλαγής, καθιστώντας αυτές εκ των θεμελιωδών στόχων και αρχών⁵². Εντούτοις, οι στόχοι αυτοί ετέθησαν σε συλλογικό επίπεδο, παρέχοντας στο εκάστοτε κράτος τη διακριτική ευχέρεια να διαμορφώνει κατάλληλα το περιεχόμενο της εθνικής

⁴⁷ IPCC, *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Νοέμβριος 2014, σελ. 2, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf.

⁴⁸ UN, *The Paris Agreement*, adopted via UNFCCC Decision 1/CP.21, Δεκέμβριος 2015, ανακτήθηκε από: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf, όπως κυρώθηκε με το Νόμο 4426/2016, Κύρωση της Συμφωνίας των Παρισίων στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας (ΦΕΚ 187/Α'06-10-2016).

⁴⁹ *ό.π. υπ.* 36, Woerdman E. et al., *Essential EU climate law*, σελ. 18.

⁵⁰ Klein D. et. al., *The Paris Agreement on Climate Change: Analysis and Commentary*, Oxford University Press, 2017, σελ. 94.

⁵¹ Calster V. G., Reins L., *The Paris Agreement on Climate Change: A Commentary*, Elgar Publishing 2021, σελ. 73, 79.

⁵² *Ibid*, σελ. 73, 82.

του στρατηγικής, θέτοντας συγκεκριμένο στόχο μείωσης των εκπομπών του επί τη βάση της αρχής της «κοινής αλλά διαφοροποιημένης ευθύνης»⁵³. Έτσι, αντί να τεθεί ένας κοινός συλλογικός στόχος, ο οποίος θα επιμεριζόταν μεταξύ των συμβαλλομένων κρατών κατά το πρότυπο του Πρωτοκόλλου του Κιότο, η Συμφωνία του Παρισιού προτίμησε να θέσει απλώς ένα ευρύτερο στόχο παρέχοντας την ευχέρεια στα συμβαλλόμενα κράτη να καθορίσουν τα ίδια τα απαραίτητα μέσα «εθνικής συνεισφοράς» προς επίτευξη του κοινού στόχου⁵⁴.

Προκειμένου να διασφαλισθεί η αποτελεσματική εφαρμογή των εθνικών σχεδίων δράσης, η Συμφωνία διαθέτει έναν τριμερή μηχανισμό που στηρίζεται στη διαφάνεια (άρθρο 13), στη συμμόρφωση (άρθρο 15) και στον περιοδικό απολογισμό (άρθρο 14). Συγκεκριμένα, η Συμφωνία προβλέπει ότι κάθε κράτος οφείλει να καταρτίζει και να γνωστοποιεί στα έτερα συμβαλλόμενα μέρη μία έκθεση απογραφής των εκπομπών του, παρέχοντας πληροφορίες που είναι απαραίτητες για τον έλεγχο της επιτευχθείσας προόδου επί των εθνικών στόχων και των «εθνικά καθοριζόμενων συνεισφορών» καθώς και πληροφορίες σχετικές με τις δυσμενείς επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής επί της εδαφικής του επικράτειας και την επιτευχθείσα πρόοδο επί της προσαρμογής του στην κλιματική αλλαγή⁵⁵. Ο μηχανισμός συμμόρφωσης διευθύνεται από μία Επιτροπή εξειδικευμένων μελών, επιφορτισμένη με την αρμοδιότητα της παρακολούθησης και αναφοράς των συμπερασμάτων της στην Ετήσια Συνεδρίαση των συμβαλλομένων μερών, χωρίς να διαθέτει, εντούτοις, την εξουσία λήψης τιμωρητικών μέτρων σε περίπτωση μη διαπίστωσης της επιθυμητής προόδου⁵⁶. Αδιαμφισβήτητα, καινοτομία της Συμφωνίας αποτελεί η ανάληψη δέσμευσης, δια του άρθρου 14 αυτής, περί κατάρτισης και δημοσιοποίησης -ανά πενταετία- μίας έκθεσης απολογιστικού χαρακτήρα επί της συνολικής προόδου προς την επίτευξη των μακροπρόθεσμων στόχων ως αναφέρονται στο άρθρο 2 της Συμφωνίας. Τα πορίσματα και τα συμπεράσματα των εν λόγω εκθέσεων θα αποτελούν πολύτιμο εργαλείο για τα κράτη προκειμένου να αναθεωρούν, επικαιροποιούν και ενισχύουν τα εθνικά μέτρα δράσης τους. Η πρώτη έκθεση αναμένεται να λάβει το φως της διεθνούς δημοσιότητας μετά την ολοκλήρωση της 28^{ης} Συνεδρίασης των συμβαλλομένων μερών (COP 28), το Δεκέμβριο του τρέχοντος έτους.

Εν αναμονή του πορίσματος της επικείμενης Συνεδρίασης των συμβαλλομένων μερών (COP 28), η έκτη έκθεση αξιολόγησης της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την κλιματική αλλαγή (IPCC) του 2023⁵⁷, δεν παρέχει ιδιαίτερα ενθαρρυντικές διαπιστώσεις και εκτιμήσεις. Η αδιάκοπη και διαρκώς αυξανόμενη εκπομπή αερίων του θερμοκηπίου οδηγεί σε διαρκή άνοδο της θερμοκρασίας του πλανήτη. Το σενάριο της ανόδου της θερμοκρασίας άνω του 1,5 βαθμού Κελσίου έως το 2040 αξιολογείται ως πολύ πιθανό. Με αυξημένη δε βεβαιότητα αναφέρεται ότι οι αποφάσεις που ελήφθησαν, λαμβάνονται και πρόκειται να ληφθούν κατά τη διάρκεια της τρέχουσας δεκαετίας επηρεάζουν όχι μόνο το παρόν αλλά αναμένεται να επηρεάσουν και χιλιάδες χρόνια στο μέλλον. Στο πλαίσιο αυτό, όπου αναπόφευκτα η βιώσιμη και κλιματικά ανθεκτική ανάπτυξη μοιάζει μονόδρομος, η ουσιαστική εφαρμογή των διεθνών κειμένων αλλά και η

⁵³ ό.π. υπ. 38, Δούση Εμ., *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής*, σελ. 42.

⁵⁴ ό.π. υπ. 36, Woerdman E. et al., *Essential EU climate law*, σελ. 19.

⁵⁵ ό.π. Calster V. G., Reins L., *The Paris Agreement on Climate Change: A Commentary*, σελ. 302-303, 312-317.

⁵⁶ *Ibid*, σελ. 351.

⁵⁷ IPCC, *Climate Change 2023: Synthesis Report. A Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Μάρτιος 2023, σελ. 4, 10, 12, 24, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.

επίτευξη των επ' αυτών προσαρμοσμένων εθνικών στόχων και μέτρων δράσης διαδραματίζει ένα κρίσιμο και καθοριστικό ρόλο για τη μακροπρόθεσμη επιβίωση του πλανήτη.

2.1 Το σχέδιο κλιματικών στόχων της Ε.Ε. για το 2020 και το 2030

Το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο, πρωτοστατώντας στη μάχη έναντι της κλιματικής αλλαγής στη μετά του Πρωτοκόλλου του Κιότο εποχή και συμβάλλοντας στην επίτευξη του μακροπρόθεσμου στόχου περιορισμού της ανόδου της θερμοκρασίας του πλανήτη άνω των 2 βαθμών Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, υιοθέτησε ήδη από το έτος 2007, το πακέτο κλιματικών στόχων «20-20-20» με ορίζοντα υλοποίησης το έτος 2020⁵⁸. Το πακέτο αυτό περιελάμβανε το στόχο μείωσης της εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου εντός Ε.Ε. κατά 20% έως το 2020, το στόχο αύξησης της παραγωγής ενέργειας δια ανανεώσιμων πηγών κατά 20% έως το 2020 και το στόχο βελτίωσης της ενεργειακής απόδοσης κατά 20% έως το 2020. Ήδη πριν την υπογραφή της Συμφωνίας του Παρισιού, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο υιοθέτησε ένα νέο ενισχυμένο μακροπρόθεσμο πλαίσιο για το κλίμα και την ενέργεια, παρόμοιο με το πακέτο «20-20-20», θέτοντας ως ορίζοντα υλοποίησης το έτος 2030⁵⁹. Ως φιλόδοξος στόχος ετέθη η μείωση της εκπομπής των αερίων του θερμοκηπίου εντός Ε.Ε. τουλάχιστον κατά 40% σε σχέση με τις αντίστοιχες εκπομπές της προβιομηχανικής περιόδου.

Διαπιστώνοντας μη επαρκή πρόοδο προς την επίτευξη των κλιματικών στόχων για το 2030 καθώς και την άνοδο της μέσης θερμοκρασίας του πλανήτη κατά 1,1 βαθμό Κελσίου κατά το έτος 2019 σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε άμεση δράση προς ενίσχυση του πλαισίου για το κλίμα και την ενέργεια. Έτσι, αναπροσαρμόστηκε ο συλλογικός στόχος μείωσης της εκπομπής αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 κατά τουλάχιστον 55%⁶⁰, ενώ ο αρχικά τεθείς στόχος είχε ορισθεί στο 40%. Η αύξηση του ενωσιακού στόχου μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2030 αποτελεί τμήμα των πολιτικών δεσμεύσεων που αναλήφθηκαν δια της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», η οποία φιλοδοξεί να καταστήσει την Ευρώπη την πρώτη κλιματικά ουδέτερη ήπειρο έως το 2050. Ο φιλόδοξος αυτός στόχος σημαντικής μείωσης των εκπομπών της Ε.Ε. έως το 2030 κατέστη νομικά δεσμευτική υποχρέωση για τα κράτη μέλη δυνάμει του υπ' αριθμ. 2021/1119 κανονισμού του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου («Ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»)⁶¹. Σύμφωνα με πρόσφατη έκθεση της Eurostat, η Ένωση έχει επιτύχει συνολική μείωση των εκπομπών της κατά 30% εντός της τελευταίας τριακονταετίας έως το 2021⁶². Τούτο, ωστόσο, αξιολογείται ως μη επαρκής πρόοδος και υποδεικνύει ότι προκειμένου να καθίσταται ρεαλιστικό σενάριο η

⁵⁸ Council of the European Union, *Presidency Conclusions of the 8th and 9th March 2007*, 7224/1/07, σελ. 12, ανακτήθηκε από: https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/93135.pdf σε συνδυασμό με European Commission, *20 20 by 2020 - Europe's climate change opportunity*, COM(2008) 30 final, σελ. 3, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0030>.

⁵⁹ European Council, *Conclusions of 23rd and 24th October 2014*, EUCO 169/14, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/24561/145397.pdf> σε συνδυασμό με European Commission, *A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030*, COM(2014) 15 final, σελ. 2, 5 ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0015>.

⁶⁰ European Commission, *Stepping up Europe's 2030 climate ambition Investing in a climate-neutral future for the benefit of our people*, COM(2020) 562 final, σελ. 2-5, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0562>.

⁶¹ Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021, *Establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 ('European Climate Law')*, σελ. 9, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119>.

⁶² ό.π. υπ. 13, Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context-2023 edition*, σελ. 238.

επίτευξη του στόχου μείωσης των εκπομπών κατά 55% έως το 2030, θα πρέπει οι εκπομπές να μειώνονται με όλο και αυξανόμενο ρυθμό κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών.

2.2 Ο δρόμος προς την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» (“European Green Deal”) και το όραμα της Ε.Ε. για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050

Το 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε το «ευρωπαϊκό όραμα» για την επίτευξη μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου έως το 2050, ένα μακροπρόθεσμο στρατηγικό σχεδιασμό που έθεσε τους θεμέλιους λίθους της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας»⁶³. Η σύλληψη της ιδέας αυτής δεν αποτέλεσε καινοτομία καθώς επί της ουσίας απηχεί το άρθρο 4.1 της Συμφωνίας του Παρισιού, το οποίο εισάγει το στόχο επίτευξης ισορροπίας μεταξύ εκπομπών και απορροφήσεων κατά το δεύτερο ήμισυ αυτού του αιώνα⁶⁴. Σε συνέχεια σχετικής απόφασης του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, το οποίο ενέκρινε το στόχο μηδενικών εκπομπών⁶⁵, το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο ενέκρινε ομοίως, το Δεκέμβριο του 2019⁶⁶, το μακροπρόθεσμο στόχο κλιματικής ουδετεροποίησης της Ευρώπης έως το 2050, ευθυγραμμιζόμενο με τις επιταγές της Συμφωνίας του Παρισιού. Στο πλαίσιο αυτό, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή παρουσίασε την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία»⁶⁷, έναν οδικό χάρτη μεταρρυθμίσεων προς την επίτευξη του εγκεκριμένου πλέον στόχου κλιματικής ουδετερότητας της Ε.Ε. έως το 2050. Το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ενέκρινε πανηγυρικά την εν θέματι Συμφωνία με την από 15 Ιανουαρίου 2020 απόφασή του⁶⁸. Η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» αποτελεί αναπόσπαστο τμήμα του στρατηγικού σχεδιασμού της Ε.Ε. στο πλαίσιο υλοποίησης της Ατζέντας του 2030 του ΟΗΕ και των ΣΒΑ αλλά και κύριο μεθοδολογικό εργαλείο επίτευξης των κλιματικών στόχων που έχουν τεθεί σε διεθνές επίπεδο με τη Συμφωνία του Παρισιού⁶⁹.

Τα κυριότερα μεταρρυθμιστικά σημεία που εισήγαγε η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» αφορούν την αύξηση του στόχου μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου εντός Ε.Ε. έως το 2030 από 40% σε τουλάχιστον 50-55%⁷⁰, την απανθρακοποίηση του ενεργειακού μας συστήματος, τη διατήρηση και αποκατάσταση των οικοσυστημάτων και της βιοποικιλότητας καθώς και τη φιλοδοξία μηδενικής ρύπανσης του περιβάλλοντος⁷¹. Ωστόσο, όπως διαπιστώνει η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, προκειμένου να επιτευχθούν οι φιλόδοξοι στόχοι που έχει θέσει η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία», θα πρέπει η έννοια της «βιωσιμότητας» να ενσωματωθεί σε

⁶³ European Commission, *A Clean Planet for all A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy*, COM(2018) 773 final, σελ. 4-5, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0773>.

⁶⁴ *ό.π. υπ. 36*, Woerdman E. et al., *Essential EU climate law*, σελ. 35.

⁶⁵ European Parliament, *Resolution of 14 March 2019 on climate change-a European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy in accordance with the Paris Agreement*, (2019/2582(RSP)), ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0217_EN.html.

⁶⁶ European Council, *Conclusions of the 12th December 2019 European Council meeting*, EUCO 29/19, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>.

⁶⁷ European Commission, *The European Green Deal*, COM(2019) 640 final, σελ. 2-3, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640>.

⁶⁸ European Parliament, *Resolution of 15 January 2020 on the European Green Deal*, (2019/2956(RSP)), ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_EN.html.

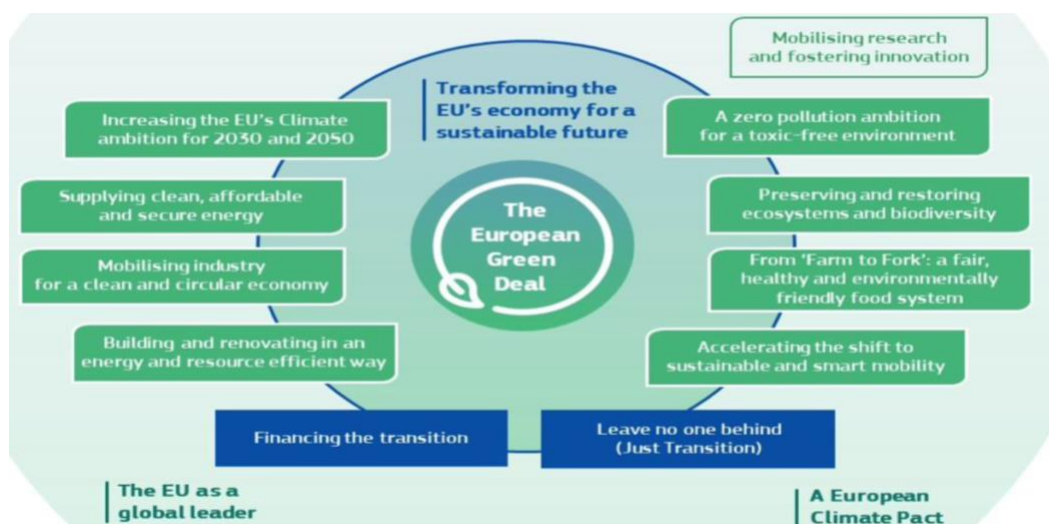
⁶⁹ EU, *Long-term low greenhouse gas emission development strategy of the European Union and its Member States*, 6 Μαρτίου 2020, σελ. 1-2, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/documents/210328>.

⁷⁰ Εν τέλει ο στόχος αυτός κατοχυρώθηκε στη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου κατά 55% δυνάμει του «Ευρωπαϊκού Νομοθετήματος για το Κλίμα», *ό.π. υπ. 61* κανονισμός 2021/1119.

⁷¹ Sebastiano S., Fronteddu B., *A socially just transition through the European Green Deal?*, ETUI Research-Working Paper 2020.08, 17 Σεπτεμβρίου 2020, σελ. 12, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3699367>.

Ο δρόμος προς την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» (“European Green Deal”) και το όραμα της Ε.Ε. για την επίτευξη κλιματικής ουδετερότητας έως το 2050

όλες τις πολιτικές της Ε.Ε. και να καλυφθούν σημαντικές χρηματοδοτικές ανάγκες για την υλοποίηση των μεταρρυθμιστικών μέτρων που έχουν αναληφθεί. Έτσι, προεξέχουσας σημασίας αναδεικνύεται η χρηματοδότηση της πράσινης μετάβασης από τον ιδιωτικό τομέα. Ήδη από το έτος 2018, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανακοίνωσε τη λήψη μέτρων με απώτερο στόχο τον αναπροσανατολισμό της ροής των κεφαλαίων προς τις αιεφόρες επενδύσεις και την ενίσχυση της εταιρικής διαφάνειας σε θέματα αιεφορίας με έμφαση στο μακροπρόθεσμο χαρακτήρα της οικονομικής δραστηριότητας⁷². Ως εκ τούτου, αναπόφευκτα, η βιωσιμότητα θα πρέπει να εισχωρήσει περαιτέρω στο σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης των εισηγμένων εταιρειών, οι οποίες θα πρέπει να εστιάσουν αποκλειστικά στη μακροπρόθεσμη βιώσιμη ανάπτυξη τους. Ταυτόχρονα, ενθαρρύνεται η στροφή των επενδυτών προς τη χρηματοδότηση βιώσιμων επενδύσεων, γεγονός που αναδεικνύει τη σημασία της κατάλληλης ενημέρωσής τους για το επίπεδο βιώσιμης εταιρικής διακυβέρνησης των εισηγμένων εταιρειών. Στο πλαίσιο αυτό, η Ε.Ε., ανταποκρινόμενη στην Ατζέντα του 2030, επεσήμανε την ιδιαίτερη σημασία της διαμόρφωσης ενός συστήματος που θα διασφαλίζει τη μέγιστη δυνατή διαφάνεια για τους επενδυτές μέσω της δημοσιοποίησης εκθέσεων μη χρηματοοικονομικής πληροφόρησης από τις εισηγμένες εταιρείες⁷³.

Εικόνα 4 Η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία»

(Πηγή: Ανακοίνωση Ευρωπαϊκής Επιτροπής (COM(2019) 640 final), www.eur-lex.europa.eu)

Αδιαμφισβήτητα, η δημοσιοποίηση πληροφοριών σε θέματα που αφορούν το περιβάλλον, κοινωνικά και εργασιακά ζητήματα, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς, συμβάλει σημαντικά στην υλοποίηση των ΣΒΑ. Ιδίως, προωθείται ο στόχος ενθάρρυνσης των εταιρειών να υιοθετούν βιώσιμες πρακτικές και να ενσωματώνουν στον κύκλο των ετησίως δημοσιοποιούμενων χρηματοοικονομικών τους στοιχείων πληροφορίες σχετικά με τη βιωσιμότητα και τον αντίκτυπό τους επί των προαναφερθέντων πτυχών αυτής (Στόχος 12.6). Η δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών εκ μέρους των επιχειρήσεων συμβάλει, επίσης, στην υλοποίηση της Συμφωνίας του Παρισιού, δεδομένου ότι η ενίσχυση της διαφάνειας αναμένεται να οδηγήσει σε χρηματοοικονομικές ροές που θα ευθυγραμμίζονται με το στόχο της μείωσης των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και της κλιματικά ανθεκτικής ανάπτυξης.

⁷² European Commission, *Action Plan: Financing Sustainable Growth*, COM(2018) 97 final, 3 Μαρτίου 2018, σελ. 3-4, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0097>.

⁷³ ό.π. υπ.16, Council of the European Union, *A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development-Council conclusions*, σελ. 21.

3. Η Οδηγία 2014/95 (NFRD) για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων

Τη σημασία της δημοσιοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών από τις επιχειρήσεις στην πορεία προς μία βιώσιμη παγκόσμια οικονομία, η οποία θα συνδυάζει τη μακροπρόθεσμη κερδοφορία των εταιρειών με την προστασία του περιβάλλοντος, αναδεικνύει η Οδηγία 2014/95 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου⁷⁴. Ειδικότερα, στο άρθρο 1 αυτής, εισάγεται η υποχρέωση των «μεγάλων» εταιρειών που είναι οντότητες δημοσίου ενδιαφέροντος και οι οποίες, κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού τους, απασχολούν πάνω από 500 εργαζόμενους, να συμπεριλαμβάνουν στην ετησίως καταρτιζόμενη και δημοσιοποιούμενη έκθεση διαχείρισής τους μία μη χρηματοοικονομική κατάσταση. Με την εν θέματι κατάσταση θα πρέπει να παρέχουν πληροφορίες που θα επιτρέπουν την κατανόηση εκ μέρους των μετόχων, των επενδυτών και λοιπών ενδιαφερόμενων μερών της θέσης, των επιδόσεων, της εξέλιξης και του αντίκτυπου της επιχειρηματικής δραστηριότητας της οντότητας τουλάχιστον σε σχέση με περιβαλλοντικά, κοινωνικά, εργασιακά θέματα, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της διαφθοράς και της δωροδοκίας⁷⁵. Δια της θεσπιζόμενης υποχρέωσης των «μεγάλων» εισηγμένων εταιρειών να καταρτίζουν και να δημοσιοποιούν μη χρηματοοικονομικές καταστάσεις, επιδιώκεται ο έγκαιρος εντοπισμός κινδύνων που συνέχονται με τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα των εταιρειών και καθίσταται ευχερής η ανάδειξη του περιβαλλοντικού και κοινωνικού αντικτύπου της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας. Ταυτόχρονα, καθώς μειώνεται η ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των χρηματοδοτούμενων εταιρειών και των χρηματοδοτών επενδυτών ως προς τις εν λόγω θεματικές, ενισχύεται η εμπιστοσύνη αυτών στην αγορά βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων και ενδυναμώνεται η μετατόπιση της ροής των κεφαλαίων προς τις βιώσιμες επενδύσεις (βιώσιμη χρηματοδότηση), εφόσον οι ίδιοι δύνανται να συνεκτιμούν τα δημοσιεύμενα στοιχεία κατά το σχηματισμό της επενδυτικής τους κρίσης⁷⁶.

Η συμμόρφωση της ελληνικής έννομης τάξης με την υποχρέωση ενσωμάτωσης της εν λόγω ενωσιακής ρύθμισης του άρθρου 1 της Οδηγίας 2014/95 (NFRD), αποτυπώθηκε αρχικά στο άρθρο 43^α παρ. 6-9 του κ.ν. 2190/1920 και μετέπειτα στα άρθρα 151 και 154 του Ν. 4548/2018. Συγκεκριμένα, το ισχύον άρθρο 151 αποδίδει επί της ουσίας αυτούσιο το κείμενο της Οδηγίας διευκρινίζοντας, ωστόσο, ότι υπόχρεες εταιρείες προς κατάρτιση και δημοσιοποίηση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων είναι μόνον οι «μεγάλες» Α.Ε., οι οποίες αποτελούν οντότητες δημοσίου ενδιαφέροντος και οι οποίες, κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού τους, απασχολούν άνω των 500 εργαζομένων. Ως «μεγάλη» οντότητα, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 6 του Ν. 4308/2014, ορίζεται εκείνη η οποία κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού της υπερβαίνει τα όρια τουλάχιστον δύο εκ των τριών ακόλουθων κριτηρίων: α) σύνολο ενεργητικού 20.000.000 ευρώ, β) καθαρό ύψος κύκλου εργασιών 40.000.000 ευρώ και γ) μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου 250 άτομα. Ως «οντότητες δημοσίου ενδιαφέροντος» ορίζονται δε, σύμφωνα με το Παράρτημα Α' του Ν. 4308/2014, οι εταιρείες που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά, οι

⁷⁴ Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council, *Amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*, 22 Οκτωβρίου 2014, αιτ. σκ. 3, σελ. 1, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj>.

⁷⁵ *Ibid*, σελ. 4.

⁷⁶ Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), Τόμος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, άρθρο 151, σελ. 2043-2044 σε συνδυασμό με η ίδια, «Η συνδυασμένη εξέλιξη λογιστικού και εταιρικού δικαίου» εις *Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019* (28^ο Συνέδριο Πανελλήνιο Συνδέσμου Ελλήνων Εμπορικών Λόγων), Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 374-375.

ασφαλιστικές και αντασφαλιστικές επιχειρήσεις, τα πιστωτικά ιδρύματα καθώς και οντότητες που ορίζονται από τη νομοθεσία ως «δημοσίου ενδιαφέροντος». Η επιλογή της συγκεκριμένης κατηγορίας εταιρειών από τον ενωσιακό νομοθέτη, ως αποκλειστικά υπόχρεες προς δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων, δεν είναι τυχαία. Στηρίζεται στην ιδιαίζουσα σημασία των εν θέματι εταιρειών για την εθνική οικονομία αλλά και την οικονομία της Ε.Ε. καθώς αυτές, συνήθως, δραστηριοποιούνται σε περισσότερα κράτη μέλη. Ταυτόχρονα, λόγω του μεγέθους τους, δύνανται να ανταποκριθούν με μεγαλύτερη ευκολία στο διοικητικό και οικονομικό βάρος της συλλογής, επεξεργασίας και δημοσιοποίησης των εν θέματι στοιχείων και πληροφοριών, συγκριτικά με μία «μικρή» ή «πολύ μικρή» οντότητα⁷⁷.

Σύμφωνα με την παρ. 1 του άρθρου 151 του Ν. 4548/2018, η μη χρηματοοικονομική κατάσταση θα πρέπει να περιλαμβάνεται και να αποτελεί τμήμα της έκθεσης διαχείρισης. Βεβαίως, η έκθεση διαχείρισης δεν αποτελεί τμήμα των χρηματοοικονομικών καταστάσεων αλλά ένα συνοδευτικό και επεξηγηματικό κείμενο αυτών με αφηγηματικό χαρακτήρα, το οποίο δίνει έμφαση σε ποιοτικά στοιχεία περιλαμβάνοντας και εκτιμήσεις για τη μελλοντική εξέλιξη και πορεία της εταιρείας⁷⁸. Ωστόσο, παρ' ότι μη χρηματοοικονομική, η έκθεση διαχείρισης εντάσσεται στο ευρύτερο πλαίσιο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων καθώς παρέχει σημαντική συνδρομή στους μετόχους, επενδυτές, πιστωτές, προμηθευτές και λοιπούς ενδιαφερόμενους κατά τη λήψη των οικονομικών τους αποφάσεων⁷⁹. Κατά συνέπεια, ενώ οι λοιπές συμπεριλαμβανόμενες και δημοσιευόμενες με την έκθεση διαχείρισης πληροφορίες περιστρέφονται γύρω από τη σκιαγράφηση της χρηματοοικονομικής πορείας και αναμενόμενης εξέλιξης της Α.Ε., η υποχρέωση δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών διευρύνει σημαντικά το περιεχόμενό της, προσδίδοντας στην παρεχόμενη πληροφόρηση μία περιβαλλοντική και κοινωνία χροιά⁸⁰.

Αναφορικά με το κατ' ιδίαν περιεχόμενο και τη διάρθρωση της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης, υπό το ισχύον καθεστώς, λεκτέα τα ακόλουθα:

(1) Ως προαναφέρθη, η μη χρηματοοικονομική πληροφόρηση περιλαμβάνει τουλάχιστον ανάλυση της θέσης, των επιδόσεων, της εξέλιξης και του αντίκτυπου της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρείας σε θέματα περιβαλλοντικά, κοινωνικά, εργασιακά, προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, καταπολέμησης της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Η ανάλυση αυτή στηρίζεται στη παροχή των αναγκαίων και «σημαντικών» (“materiality”)⁸¹ πληροφοριών κατά την κρίση της υπόχρεης εταιρείας, λαμβάνοντας υπόψιν τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά αυτής. Ενδεικτικά, ως προς τα περιβαλλοντικά θέματα δέον να παρέχονται πληροφορίες για τα επίπεδα εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου συνεπεία της δραστηριότητας της εταιρείας, για το ποσοστό αξιοποίησης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας στην παραγωγική δραστηριότητα, για τη συμβολή της παραγωγικής μονάδας στην ατμοσφαιρική ρύπανση και για τον υιοθετούμενο τρόπο διαχείρισης των αποβλήτων. Περαιτέρω, ως προς τα κοινωνικά και εργασιακά ζητήματα,

⁷⁷ *Ibid*, σελ. 372.

⁷⁸ Λιβαδά Χ. εις Περάκης Ε., Σωτηρόπουλος Γ., Λιβαδά Χ., Δρίτσας Στ., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017, σελ. 234.

⁷⁹ Σωτηρόπουλος Γ., *Εταιρική κοινωνική ευθύνη. Περιεχόμενο, ισχύον δίκαιο και προοπτικές*, ΕΕμπΔ 1/2019, σελ. 44.

⁸⁰ *ό.π.* υπ. 76, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2044.

⁸¹ Πρόκειται για την «αρχή της σημαντικότητας» (“materiality”), η οποία διαπνέει το σύνολο του λογιστικού δικαίου, σύμφωνα με την οποία σημαντικές χαρακτηρίζονται οι πληροφορίες, η παράλειψη ή ανακριβής παράθεση των οποίων, θα μπορούσε να επηρεάσει τις οικονομικές αποφάσεις των χρηστών, *ό.π.* Περάκης Ε. εις Περάκης Ε., Σωτηρόπουλος Γ., Λιβαδά Χ., Δρίτσας Στ., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, σελ. 80.

παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το σεβασμό των εργασιακών και συνδικαλιστικών δικαιωμάτων αλλά και τα υιοθετούμενα μέτρα διασφάλισης της υγείας και ασφάλειας του προσωπικού. Ως προς τα ανθρώπινα δικαιώματα και την καταπολέμηση της δωροδοκίας και διαφθοράς, προτείνεται η παροχή πληροφοριών σχετικά με τα υφιστάμενα εργαλεία που διαθέτει η εταιρεία για την πρόληψη της παραβίασης των ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για την καταπολέμηση της διαφθοράς καθώς και τα μέσα εντοπισμού, διαχείρισης και αντιμετώπισης των ενδεχόμενων παραβιάσεων⁸².

(2) Έτι περαιτέρω, στην υπό ανάλυση κατάσταση θα πρέπει να γίνεται σύντομη περιγραφή του επιχειρηματικού μοντέλου της εταιρείας, της οργάνωσης, της δομής της, των στόχων, των στρατηγικών της και των αγορών στις οποίες δραστηριοποιείται⁸³.

(3) Ακόμη, θα πρέπει να αναφέρονται περιγραφικά οι υιοθετούμενες εκ μέρους της Α.Ε. πολιτικές και διαδικασίες δέουσας επιμέλειας ως προς τα εν λόγω θέματα καθώς και τα αποτελέσματα των εν λόγω πολιτικών (λχ. η πολιτική δέουσας επιμέλειας που εφαρμόζει η εταιρεία ώστε να διασφαλίζει ότι οι ανθρακούχες εκπομπές της μένουν κάτω από έναν καθοριζόμενο επίπεδο ή η πολιτική που υιοθετεί ώστε να διασφαλίζει ότι οι συνεργαζόμενες με την ίδια επιχειρήσεις της εφοδιαστικής της αλυσίδας δεν εφαρμόζουν πρακτικές εμπορίας ανθρώπων ή αναγκαστικής εργασίας⁸⁴).

(4) Επιπροσθέτως, θα πρέπει να αναλύονται οι σημαντικότεροι κίνδυνοι της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης της εταιρείας ως προς τα εν λόγω θέματα, ιδίως δε να γίνεται αναφορά στις επιχειρηματικές σχέσεις, τα παραγόμενα προϊόντα ή τις παρεχόμενες υπηρεσίες, οι οποίες είναι ευεπίφορες να επιδράσουν αρνητικά επί των εν λόγω τομέων, και να επεξηγείται ο τρόπος διαχείρισης των κινδύνων αυτών.

(5) Τέλος, θα πρέπει να γίνεται αναφορά των βασικών μη χρηματοοικονομικών δεικτών επιδόσεων που σχετίζονται με την επιχειρηματική δραστηριότητα της εταιρείας, ούτως ώστε να γίνεται αντιληπτή η επίδοσή της και η αναμενόμενη εξέλιξή της επί των εν λόγω θεματικών.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι η διάταξη διαπνέεται από την αρχή «συμμόρφωση ή αιτιολόγηση» (“comply or explain”) καθώς, στο στοιχ. ε’ της παρ. 1 του άρθρου 151, ρητώς επισημαίνεται ότι εάν η Α.Ε. δεν υιοθετεί κάποια πολιτική ως προς ένα ή πλείστα εκ των ως άνω αναλυθέντων θεμάτων, θα πρέπει αυτό να γνωστοποιείται και να παρέχεται σαφής και αιτιολογημένη επεξήγηση της ελλείψεως αυτής⁸⁵. Ωστόσο, όταν η εταιρεία υποχρεώνεται να δημοσιοποιεί την απουσία υιοθετούμενων πολιτικών στους εν λόγω τομείς, εκτίθεται στον κίνδυνο να εκληφθεί η εν λόγω έλλειψη από την αγορά ως μη χρηστή και συνετή επιχειρηματική συμπεριφορά⁸⁶. Επί της ουσίας, λοιπόν, η διακριτική ευχέρεια φαινομενικά μόνο παρέχεται στις εταιρείες καθώς αυτές αναγκάζονται να υιοθετούν τις πολιτικές αυτές εφόσον εκτίθενται στον κίνδυνο της αρνητικής κριτικής, η οποία θα έχει άμεσο αντίκτυπο στην τιμή της μετοχής της, στο κόστος του κεφαλαίου και εντεύθεν στο κόστος χρηματοδότησής της. Έτσι, οι ίδιοι οι μηχανισμοί της αγοράς επιβάλλουν τη συμμόρφωση λόγω του κινδύνου αρνητικής αξιολόγησης. Δεν πρέπει, βεβαίως, να λησμονείται ότι η αξιολόγηση της εφαρμογής ή μη τέτοιων πολιτικών από τους

⁸² ό.π. υπ. 74, *Directive 2014/95/EU... as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*, αιτ. σκ. 7, σελ. 2, σε συνδυασμό με European Commission, *Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)*, (2017/C 215/01), 5 Ιουλίου 2017, σελ. 14-17, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0705%2801%29>.

⁸³ *Ibid*, σελ. 10.

⁸⁴ *Ibid*, σελ. 11.

⁸⁵ ό.π. υπ. 76, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ’ άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2049.

⁸⁶ ό.π. υπ. 79, Σωτηρόπουλος Γ., *Εταιρική κοινωνική ευθύνη. Περιεχόμενο, ισχύον δίκαιο και προοπτικές*, σελ. 45.

αποδέκτες της πληροφόρησης, διαμορφώνει και ένα νέο ανταγωνιστικό πλαίσιο μεταξύ των επιχειρήσεων⁸⁷.

Για λόγους πληρότητας θα πρέπει να αναφερθεί ότι η κατάρτιση της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης, ως τμήμα της έκθεσης διαχείρισης, διενεργείται από το Διοικητικό Συμβούλιο της εισηγμένης Α.Ε., σύμφωνα με το άρθρο 150 παρ. 1 του Ν. 4548/2018, το οποίο στη συνέχεια την υποβάλει στη Γενική Συνέλευση της Α.Ε. προς ενημέρωση και επιμελείται τη δημοσίευσή της στο Γ.Ε.ΜΗ. μαζί με τις εγκεκριμένες χρηματοοικονομικές καταστάσεις⁸⁸. Υπόκειται δε σε εξωτερικό τακτικό έλεγχο, διενεργούμενο από ορκωτό ελεγκτή λογιστή ή ελεγκτική εταιρεία, ο οποίος, όμως, περιορίζεται μόνο στον έλεγχο της υποβολής ή μη της κατάστασης, χωρίς να ελέγχεται περαιτέρω ενδελεχώς το περιεχόμενο ή οι συνέπειες αυτής⁸⁹.

3.1 Οι Κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών (2017/C 215/01) και οι Κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή πληροφοριών που αφορούν το κλίμα (2019/C 209/01)

Σύμφωνα με την υπ' αριθμ. 9 αιτιολογική σκέψη της Οδηγίας 2014/95 αλλά και το στοιχ. ε' της παρ. 1 του άρθρου 151, προκειμένου οι υπόχρεες εταιρείες να παρέχουν τις απαιτούμενες πληροφορίες, δύνανται, κατά την κατάρτιση της εκθέσεώς τους, να ανατρέχουν και να στηρίζονται σε υφιστάμενα διεθνή, ενωσιακά ή εθνικά πλαίσια. Σε διεθνές επίπεδο, τέτοια πλαίσια, ενδεικτικά, αποτελούν, οι κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα (ως αναλύθηκαν ανωτέρω υπό 1.2) καθώς και οι κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις (ως αναλύθηκαν ανωτέρω υπό 1.3). Σε ενωσιακό επίπεδο, επιβοηθητικό εργαλείο των επιχειρήσεων στο πλαίσιο κατάρτισης και δημοσίευσης των μη χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων παρέχουν οι κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή εκθέσεων μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών⁹⁰ και, συμπληρωματικά προς αυτές, οι κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή πληροφοριών που αφορούν το κλίμα⁹¹. Πρόκειται για μία δέσμη μη δεσμευτικών κατευθυντήριων αρχών και καθοδηγητικών διευκρινίσεων που στοχεύει στη συνδρομή των εταιρειών κατά τη συλλογή και αξιολόγηση των πληροφοριών, ούτως ώστε να περιλαμβάνονται στην καταρτιζόμενη μη χρηματοοικονομική τους κατάσταση περιεκτικές, συναφείς, συνεπείς, χρήσιμες και συγκρίσιμες μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες.

Ιδιαίτερη έμφαση δίδεται, από τις κατευθυντήριες γραμμές, στη δημοσίευση «σημαντικών» πληροφοριών (“double materiality principle”), οι οποίες, αφενός, επηρεάζουν ή θα μπορούσαν να επηρεάσουν την οικονομική θέση, τις επιδόσεις, τις ταμειακές ροές και το κόστος κεφαλαίου της εταιρείας («χρηματοοικονομική σημαντικότητα»), αφετέρου, συνεπάγονται

⁸⁷ *Ibid*, σελ. 44.

⁸⁸ *ό.π. υπ. 78*, Λιβαδά Χ. εις Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής* σελ. 234.

⁸⁹ *ό.π. υπ. 76*, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2045-2046.

⁹⁰ European Commission, *Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)*, (2017/C 215/01), 5 Ιουλίου 2017, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0705%2801%29>.

⁹¹ European Commission, *Guidelines on non-financial reporting: Supplement on reporting climate-related information*, (2019/C 209/01), 20 Ιουνίου 2019, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XC0620%2801%29>.

πραγματικές ή δυνητικές επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της οντότητας στο περιβάλλον και στην κοινωνία («σημαντικότητα αντικτύπου»)⁹². Σε κάθε περίπτωση, εν τέλει, η αξιολόγηση της σημαντικότητας των δημοσιοποιούμενων πληροφοριών, η επιλογή του κατάλληλου πλαισίου και το ακριβές περιεχόμενο της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης αποφασίζεται από την εκάστοτε εταιρεία ανάλογα με το μέγεθος, τη φύση, το εύρος και την πολυπλοκότητα της επιχειρηματικής της δραστηριοποίησης. Κατά συνέπεια, δια των κατευθυντήριων γραμμών, λόγω της μη δεσμευτικότητας αυτών, δεν διασφαλίζεται ούτε η δημοσίευση όλων των αναγκαίων και χρήσιμων -κατά τους αποδέκτες- πληροφοριών αλλά ούτε και η συγκρισιμότητα αυτών. Ως εκ τούτου, η αρχική φιλοδοξία της Επιτροπής περί επίτευξης συγκρισιμότητας των δημοσιοποιούμενων πληροφοριών φαίνεται να μην επιτυγχάνεται αποτελεσματικά υπό το ισχύον πλαίσιο⁹³. Το έλλειμα συνοχής και η ευρύτητα των παρεχόμενων δυνατοτήτων κατά τη διαμόρφωση του περιεχομένου της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης φαίνεται να προκαλεί σύγχυση στις υπόχρεες εταιρείες και να δυσχεραίνει την επίτευξη του στόχου του ενωσιακού νομοθέτη περί ενίσχυσης της εμπιστοσύνης των αποδεκτών της πληροφόρησης στις ίδιες αλλά και στην αγορά βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων⁹⁴.

4. Οι συστάσεις της Ευρωπαϊκής Συμβουλευτικής Ομάδας για θέματα χρηματοοικονομικής αναφοράς (EFRAG) για την ανάπτυξη προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας

Σύμφωνα με ανοικτή δημόσια διαβούλευση, η οποία έλαβε χώρα κατά τη διάρκεια του πρώτου εξαμήνου του 2020 υπό την επίβλεψη της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, το 84% των συμμετεχόντων, αποτελούμενοι από υπόχρεες εταιρείες προς δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων και χρήστες αυτών, εδήλωσε ότι η περιορισμένη συγκρισιμότητα των πληροφοριών αποτέλεσε κείμενο πρόβλημα για τους ίδιους⁹⁵. Το 82% αυτών κρίνει δε ότι η διαμόρφωση κοινών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας θα επιλύσει το αναφερόμενο έλλειμα⁹⁶. Την περιορισμένη συγκρισιμότητα και εντεύθεν αναξιοπιστία των δημοσιοποιούμενων πληροφοριών αναδεικνύει και η από 21 Απριλίου 2021 έκθεση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής επί της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας της Οδηγίας NFRD⁹⁷. Στην εν λόγω έκθεση διαπιστώνεται ότι το έλλειμα ομοιογενούς και συνεκτικής διαμόρφωσης του περιεχομένου της μη χρηματοοικονομικής κατάστασης και της παρουσίασης αυτής, ενισχύεται από την πληθώρα και τον κατακερματισμό των υφιστάμενων διεθνών και ιδιωτικών πλαισίων-προτύπων υποβολής εκθέσεων σε συνδυασμό με την έλλειψη δεσμευτικότητας των ενωσιακών

⁹² Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, 1 Δεκεμβρίου 2022 (τελευταία τροποποίηση: 10 Αυγούστου 2023), σελ. 10, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3978478>.

⁹³ Cuzacq N., *Le nouveau visage du reporting extra-financier français*, *Revue des sociétés*, 2018, σελ. 347, ανακτήθηκε από: <https://www.dalloz-actualite.fr/revue-de-presse/nouveau-visage-du-reporting-extra-financier-francais-20180618>.

⁹⁴ Hult D., *Creating trust by means of legislation-a conceptual analysis and critical discussion*, *The Theory and Practice of Legislation*, vol. 6, 2018, σελ. 17, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/20508840.2018.1434934>.

⁹⁵ European Commission, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive (20 February 2020-11 June 2020)*, σελ. 8, ανακτήθηκε από: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares\(2020\)3997889](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares(2020)3997889).

⁹⁶ *Ibid*, σελ. 18.

⁹⁷ European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU, COM(2021) 199 final*, 21 Απριλίου 2021, σελ. 24, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0199&qid=1689762871231>.

κατευθυντήριων γραμμών (ως ανωτέρω αναφέρονται υπό 3.1)⁹⁸. Τονίζεται δε το σημαντικό κόστος και διοικητικό φορτίο με το οποίο επιβαρύνονται οι υπόχρεες εταιρείες στην προσπάθεια τους να επικαλύψουν και να συμμορφωθούν με τα πλείστα υφιστάμενα πλαίσια⁹⁹.

Στον απόηχο της δημόσιας διαβούλευσης επί της αξιολόγησης της αποτελεσματικότητας του υφιστάμενου πλαισίου δημοσιοποίησης μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απευθύνθηκε στην Ευρωπαϊκή Συμβουλευτική Ομάδα για θέματα χρηματοοικονομικής αναφοράς (EFRAG) αιτούμενη την εκκίνηση εκ μέρους της τελευταίας προπαρασκευαστικών ενεργειών για την παροχή τεχνικών συμβουλών, προσβλέποντας στη διερεύνηση της πιθανότητας διαμόρφωση κοινών ενωσιακών προτύπων υποβολής εκθέσεων σε θέματα βιωσιμότητας ενόψει της επικείμενης -πιθανούς τότε- αναθεώρησης της οδηγίας NFRD¹⁰⁰. Η EFRAG αποτελεί μία μη κερδοσκοπική οργάνωση, η οποία συνιστά το ευρωπαϊκό κέντρο εμπειρογνωσίας σε θέματα παροχής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης από τις επιχειρήσεις, με κύρια αρμοδιότητά της την παροχή συμβουλευτικής καθοδήγησης στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά την ενσωμάτωση των Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (ΔΠΧΑ) στην ενωσιακή έννομη τάξη. Πράγματι, το Μάρτιο του 2021, η EFRAG, ανταποκρινόμενη στο αίτημα της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για την παροχή τεχνικών συμβουλών, δημοσίευσε μία έκθεση συστάσεων για τη θέσπιση ενός συνεκτικού και δυναμικού ενωσιακού πλαισίου προτύπων εκθέσεων μη χρηματοοικονομικής πληροφόρησης¹⁰¹.

Συγκεκριμένα, στην εν λόγω έκθεση περιλαμβάνεται ένας ολοκληρωμένος και λεπτομερής οδικός χάρτης με πρακτικές προτάσεις ως προς τη διαδικασία κατάρτισης, τη διάρθρωση και το περιεχόμενο των ενωσιακών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας καθώς και προτάσεις για τον τρόπο ενίσχυσης της συνεργασίας της Ε.Ε. με διεθνείς και ιδιωτικούς φορείς διαμόρφωσης αντίστοιχων πλαισίων. Αναντίρρητα, η εν θέματι δέσμη προτάσεων της EFRAG αποτέλεσε το πρώτο βήμα στην προσπάθεια της Ε.Ε. να θέσει ισχυρά θεμέλια για τη θέσπιση ενωσιακών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας. Ταυτόχρονα, αποτέλεσε και ένα αξιοσημείωτο βήμα στην προσπάθεια καταπολέμησης του υφιστάμενου χάσματος ανάμεσα στις ανάγκες των χρηστών για πληροφόρηση και στις παρεχόμενες πληροφορίες βιωσιμότητας, του ελλείματος λογοδοσίας και συγκρισιμότητας που υπονομεύουν την εμπιστοσύνη των επενδυτών στην αγορά πληροφοριών βιωσιμότητας. Εξάλλου, η ίδια η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επισημαίνει -μεταξύ άλλων- στην από 21 Απριλίου 2021 έκθεση αξιολόγησής της ότι η υποχρέωση κατάρτισης μη χρηματοοικονομικών εκθέσεων από τις εταιρείες, δυνάμει κοινών δεσμευτικών προτύπων, αποτελεί ένα εκ των κεντρικών σημείων που χρήζουν επαναξιολόγησης στο πλαίσιο της διαδικασίας αναθεώρησης της Οδηγίας NFRD¹⁰².

⁹⁸ *Ibid*, σελ. 21, 24.

⁹⁹ *Ibid*, σελ. 22.

¹⁰⁰ European Commission, *Request For Technical Advice Subject: preparatory work for the elaboration of EU non-financial reporting standards*, 25 Ιουνίου 2020, σελ. 2-3, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=/sites/webpublishing/SiteAssets/Letter%2520EVP%2520annexNFRD%2520%2520technical%2520mandate%25202020.pdf>.

¹⁰¹ EFRAG, *Final Report Proposals for a Relevant and Dynamic EU Sustainability Reporting Standard-Setting*, Φεβρουάριος 2021, ανακτήθηκε από: https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520PTF-NFRS_MAIN_REPORT.pdf.

¹⁰² *ό.π. υπ. 97*, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 24.

5. Η πρόταση Οδηγίας για την αναθεώρηση του υφιστάμενου πλαισίου υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες (COM 2021/189)

Δυνάμει της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», η Ευρωπαϊκή Επιτροπή ανέλαβε τη δέσμευση να αξιολογήσει την αποτελεσματικότητα της Οδηγίας NFRD για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων και να προτείνει την τυχόν αναθεώρηση αυτής¹⁰³. Με το από 17 Δεκεμβρίου 2020 ψήφισμά του για τη «βιώσιμη εταιρική διακυβέρνηση», το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο χαιρέτησε την εν λόγω δέσμευση της Επιτροπής τονίζοντας -μεταξύ άλλων- τη σημασία της διαμόρφωσης δεσμευτικών προτύπων υποβολής των εκθέσεων¹⁰⁴. Οι κυριότερες αδυναμίες του ισχύοντος πλαισίου εντοπίστηκαν, αφενός, στη μη κάλυψη των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών, στους οποίους περιλαμβάνονται, ενδεικτικά, επενδυτές, περιβαλλοντικοί οργανισμοί, μη κυβερνητικές οργανώσεις, χρηματοοικονομικοί σύμβουλοι αλλά και καταναλωτές. Αφετέρου, στη δυσχερή και πολύπλοκη διαδικασία στην οποία υποβάλλονται οι υπόχρεες εταιρείες κατά την κατάρτιση της μη χρηματοοικονομικής τους καταστάσεως, γεγονός που τις επιβαρύνει -αδικαιολογήτως- διοικητικά αλλά και οικονομικά¹⁰⁵. Έτι περαιτέρω, η αναγκαιότητα της αναθεώρησης ενισχύεται από το διαρκώς αυξανόμενο, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών, ενδιαφέρον των επενδυτών για πρόσβαση σε πληροφορίες εταιρικής βιωσιμότητας, η οποία αποδίδεται στην αναπτυσσόμενη αγορά των βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων¹⁰⁶.

Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, αξιολογώντας την Οδηγία NFRD, τα εξαχθέντα συμπεράσματα εκ της διεξαχθείσας το 2020 δημόσιας διαβούλευσης και τις εκτιμώμενες επιπτώσεις των προτεινόμενων τροποποιήσεων, εξέδωσε στις 21 Απριλίου του 2021 την πρόταση Οδηγίας για την τροποποίηση του υφιστάμενου πλαισίου υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας. Η εν θέματι πρόταση Οδηγίας, διαρθρώθηκε επί τη βάση τριών βασικών στοχεύσεων, οι οποίες καλούνται να αντιμετωπίσουν τις βασικές αδυναμίες του ισχύοντος καθεστώτος. Καταρχάς, διά των προταθέντων τροποποιήσεων, επιδιώκεται η διασφάλιση της δημοσιοποίησης εκ μέρους των εταιρειών περιεκτικών, αξιόπιστων και κατανοητών πληροφοριών, που θα ανταποκρίνονται στις αυξανόμενες απαιτήσεις των χρηστών, ως προς τους κινδύνους που οι ίδιες αντιμετωπίζουν σε θέματα βιωσιμότητας καθώς και ως προς το εν γένει κοινωνικό και περιβαλλοντικό τους αποτύπωμα. Περαιτέρω, δευτερεύουσα επιδίωξη της πρότασης είναι να μειώσει σημαντικά το διοικητικό και οικονομικό φορτίο με το οποίο επιβαρύνονται οι εταιρείες, διευκολύνοντας αυτές και παρέχοντας σαφείς κατευθύνσεις σχετικά με το ακριβές περιεχόμενο της εκθέσεως. Τέλος, προς ενίσχυση της συγκρισιμότητας των παρεχόμενων πληροφοριών, αναλαμβάνεται η δέσμευση ανάπτυξης ενωσιακών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας, τα οποία θα εναρμονίζονται με αντίστοιχες πρωτοβουλίες και πλαίσια σε διεθνές επίπεδο¹⁰⁷.

¹⁰³ ό.π. υπ. 67, European Commission, *The European Green Deal*, σελ. 21.

¹⁰⁴ European Parliament, *Resolution of 17 December 2020 on Sustainable Corporate Governance*, (2020/2137(INI)), σελ. 7, 9, ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0372_EN.pdf.

¹⁰⁵ European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, SWD(2021) 150 final, 21 Απριλίου 2021, σελ. 8-10, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0150>.

¹⁰⁶ *Ibid*, σελ. 10-11.

¹⁰⁷ European Commission, *Proposal For A Directive Of The European Parliament And Of The Council Amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards*

6. Υιοθέτηση της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες

Εν τέλει, η Οδηγία 2022/2462 (CSRD) για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες εγκρίθηκε από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο με συντριπτική πλειοψηφία, δυνάμει του από 10 Νοεμβρίου 2022 ψηφίσματός του¹⁰⁸ και ακολούθως από το Συμβούλιο δυνάμει της από 28 Νοεμβρίου 2022 ομόφωνης απόφασής του¹⁰⁹. Ειδικότερα, η υπό ανάλυση Οδηγία τροποποιεί την Οδηγία για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων (NFRD), την Οδηγία 2004/109/ΕΚ για τις υποχρεώσεις διαφάνειας των εισηγμένων εταιρειών, την Οδηγία 2006/43/ΕΚ για τον υποχρεωτικώς διενεργούμενο ετήσιο τακτικό έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων και τον υπ' αριθμ. 537/2014 Κανονισμό για τις ειδικές απαιτήσεις ως προς τον ετήσιο υποχρεωτικό τακτικό έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων των οντοτήτων δημοσίου ενδιαφέροντος¹¹⁰. Αξίζει να επισημανθεί ότι η αναθεωρημένη Οδηγία για την υποβολή εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας, αποτελεί τμήμα της ευρύτερης ευρωπαϊκής στρατηγικής για την ενίσχυση της βιώσιμης χρηματοδότησης και συστατικό στοιχείο για την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί με την «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία»¹¹¹.

6.1 Οι «καινοτομίες» της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) και οι επιμέρους επελθούσες τροποποιήσεις επί της Οδηγίας 2014/95 (NFRD)

Παρακάτω αναφέρονται και αναπτύσσονται επιγραμματικά τα κυριότερα σημεία των τροποποιήσεων που επέφερε η Οδηγία CSRD επί της Οδηγίας NFRD και οι εντεύθεν ουσιώδεις «καινοτομίες» του νέου ενωσιακού νομοθετήματος.

6.1.1 Η διεύρυνση του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής της υποχρέωσης δημοσιοποίησης εκθέσεων βιωσιμότητας

Σύμφωνα με τα συμπεράσματα της από 2020 δημόσιας διαβούλευσης επί της αποτελεσματικότητας του -τότε- υφιστάμενου πλαισίου υποβολής μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων, το 70% των συμμετεχόντων εταιρειών και χρηστών τάχθηκε υπέρ της επέκτασης του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής της NFRD σε όλες τις «μεγάλες» οντότητες, ανεξαρτήτως εάν έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά εντός της Ε.Ε., ενώ το 62% των συμμετεχόντων τάχθηκε υπέρ της επέκτασης της Οδηγίας σε όλες τις

Corporate Sustainability Reporting, COM(2021) 189 final, σελ. 4-5, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:189:FIN>.

¹⁰⁸ European Parliament, *Legislative resolution of 10 November 2022 on the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, P9_TA(2022)0380, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52022AP0380>.

¹⁰⁹ Council of the EU, *Voting result Directive amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, 2021/0104 (COD), 29 Νοεμβρίου 2022, ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=consil%3AST_15386_2022_INIT.

¹¹⁰ Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council, *Amending Regulation (EU) 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting*, 14 Δεκεμβρίου 2022, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj>.

¹¹¹ Brühl V., *Green Finance in Europe-Strategy, Regulation and Instruments*, Center for Financial Studies Working Paper No. 657, 30 Σεπτεμβρίου 2021, σελ. 6-7, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3934042>.

εισηγμένες εταιρείες σε ρυθμιζόμενη αγορά της Ε.Ε. ανεξαρτήτως του μεγέθους τους¹¹². Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψιν την αυξανόμενη επιθυμία των χρηστών για πρόσβαση σε πληροφορίες που αφορούν τη βιώσιμη επιχειρηματική συμπεριφορά των εταιρειών, η CSRD επέκτεινε την υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας σε επιπλέον κατηγορίες εταιρειών. Η υιοθετηθείσα τροποποίηση διασφαλίζει την παροχή βιώσιμης πληροφόρησης από περίπου 49.000 εταιρείες, ενώ, υπό το προγενέστερο καθεστώς υπόχρεες ήταν μόλις 11.600, τετραπλασιάζοντας επί της ουσίας τον αριθμό των υπόχρεων προς κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας εταιρειών¹¹³.

Συγκεκριμένα, το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της CSRD εκτείνεται σε όλες τις «μεγάλες» εταιρείες¹¹⁴ εισηγμένες ή μη, ανεξαρτήτως της νομικής τους μορφής και καταργώντας το κατώφλι των 500 εργαζομένων, καθώς και σε όλες τις εισηγμένες σε ρυθμιζόμενες αγορές της Ε.Ε. εταιρείες, ανεξαρτήτως του μεγέθους τους, εξαιρουμένων μόνον των «πολύ μικρών» εταιρειών¹¹⁵. Συνεπώς, καταλαμβάνονται και οι μη εγκατεστημένες σε κράτος μέλος της Ε.Ε. εταιρείες, οι οποίες, όμως, έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά της Ε.Ε.. Έτσι, όλες οι εισηγμένες εταιρείες σε ρυθμιζόμενη αγορά που λειτουργεί εντός κράτους μέλους της Ε.Ε. θα υπόκεινται στην υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας, ανεξαρτήτως εάν η καταστατική τους έδρα βρίσκεται εντός ή εκτός της Ένωσης¹¹⁶. Επιπροσθέτως, υποκείμενες στην CSRD, σε ομιλικό όμως επίπεδο, καθίστανται και οι μητρικές εταιρείες που είναι εγκατεστημένες σε κράτος εκτός Ε.Ε., των οποίων ο καθαρός κύκλος εργασιών ξεπερνά τα 150 εκατομμύρια ευρώ και τουλάχιστον μία εκ των θυγατρικών τους εταιρειών διατηρεί την καταστατική της έδρα εντός κράτους μέλους της Ε.Ε..

6.1.2 Η εκτεταμένη και λεπτομερής καταγραφή των υποχρεωτικά δημοσιευόμενων «πληροφοριών βιωσιμότητας»

Σύμφωνα με το -απογοητευτικό- συμπέρασμα της από 2020 δημόσιας διαβούλευσης για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων της NFRD, μόλις το 6% των χρηστών δήλωσαν ότι είναι πλήρως ικανοποιημένοι από το εύρος, την πληρότητα, την ακρίβεια και τη σχετικότητα των δημοσιευόμενων πληροφοριών εκ μέρους των εταιρειών υπό το ισχύον καθεστώς. Το 73% δε των χρηστών δήλωσε ότι ο περιορισμένος βαθμός αξιοπιστίας των παρεχόμενων πληροφοριών αποδίδεται κυρίως στην αδυναμία της NFRD να προσδιορίσει επακριβώς και λεπτομερώς το περιεχόμενο της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως¹¹⁷. Συνάγουμε, λοιπόν, ότι οι χρήστες προτιμούν τις πιο λεπτομερείς διατάξεις, οι οποίες

¹¹² ό.π. υπ. 97, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 22 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 4.

¹¹³ ό.π. υπ. 107, European Commission, *Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 10.

¹¹⁴ Για τον ορισμό της «μεγάλης» οντότητας, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 6 του Ν. 4308/2014, βλ. παραπάνω υπό 3.

¹¹⁵ Σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 2 του Ν. 4308/2014, ως «πολύ μικρή» οντότητα ορίζεται εκείνη η οποία, κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού της, δεν υπερβαίνει τα όρια δύο τουλάχιστον εκ των τριών ακόλουθων κριτηρίων: α) σύνολο ενεργητικού 350.000 ευρώ, β) καθαρό ύψος κύκλου εργασιών 700.000 ευρώ και γ) μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου 10 άτομα.

¹¹⁶ Ulrich P. & Metzger J., *Sustainability reporting: The way to standardized reporting according to the Corporate Sustainability Reporting Directive in Germany*. In G. M. Mantovani, A. Kostyuk, & D. Govorun (Eds.), *Corporate governance: Theory and practice*, 2022, σελ. 82, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.22495/cgtapp14>.

¹¹⁷ ό.π. υπ. 97, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 20-21.

προσδιορίζουν επακριβώς και περιεκτικώς το είδος της παρεχόμενης πληροφόρησης. Στο πλαίσιο αυτό, προς άμβλυνση του χάσματος ανάμεσα στις επιθυμίες των χρηστών για πληροφόρηση και στις εν τοις πράγμασι παρεχόμενες πληροφορίες βιωσιμότητας, η CSRD ορίζει με πολύ περισσότερη λεπτομέρεια και ακρίβεια, συγκριτικά με τις ισχύουσες διατάξεις, το είδος, τη μορφή και την έκταση των πληροφοριών που θα δημοσιοποιούν υποχρεωτικώς οι εταιρείες, απομακρυνόμενη από την οριζόντια εφαρμογή της αρχής «συμμόρφωση ή αιτιολόγηση» (“comply or explain”). Ιδιαίτερη δε έμφαση δίδεται στη δημοσίευση σημαντικών, περιεκτικών, ουσιωδών, συναφών, ποιοτικών και ποσοτικών πληροφοριών, είτε αυτές είναι μελλοντοστραφείς, λαμβάνοντας υπόψιν βραχυπρόθεσμους, μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους χρονικούς ορίζοντες, είτε αναδρομικές¹¹⁸.

Έτι περαιτέρω, διευρύνοντας το αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής των ισχυουσών διατάξεων, η CSRD υποχρεώνει τις υποκείμενες στην ίδια εταιρείες να δημοσιοποιούν, μεταξύ άλλων, πληροφορίες σχετικά με τις δυσμενείς επιπτώσεις της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας αλλά και της δραστηριότητας της αλυσίδας αξίας τους ως προς τα «θέματα βιωσιμότητας», καταλαμβάνοντας τη δραστηριότητα τόσο εγκατεστημένων εταιρειών εντός κράτους μέλους της Ε.Ε. όσο και εταιρειών που διατηρούν την καταστατική τους έδρα σε τρίτο κράτος εκτός της Ε.Ε.¹¹⁹. Αξίζει δε να επισημανθεί ότι η λεπτομερής απαρίθμηση των επιμέρους παρεχόμενων πληροφοριών δια της πολιτικής δέουσας επιμέλειας αποτελεί μία προσπάθεια ευθυγράμμισης του ενωσιακού με το διεθνές πλαίσιο, ήτοι με τις κατευθυντήριες αρχές του ΟΗΕ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα (ως ανωτέρω υπό 1.2), με τις κατευθυντήριες γραμμές του ΟΟΣΑ για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τη δέουσα επιμέλεια για την υπεύθυνη επιχειρηματική συμπεριφορά (ως ανωτέρω υπό 1.3). Η αποσαφήνιση της ακριβούς διάρθρωσης αλλά και η διεύρυνση του περιεχομένου της έκθεσης βιωσιμότητας αναμένεται, αφενός, να διευκολύνει τις υπόχρεες εταιρείες παρέχοντάς τους μεγαλύτερη βεβαιότητα και ασφάλεια κατά την επιλογή των πληροφοριών που θα πρέπει να ενσωματώσουν στην ετήσια έκθεσή τους και, αφετέρου, να ενισχύσει την ποιότητα της παρεχόμενης πληροφόρησης στους χρήστες, ανταποκρινόμενη καλύτερα στις ανάγκες αλλά και στις επιθυμίες αυτών¹²⁰.

6.1.3 Η κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητας σύμφωνα με τα υποχρεωτικά ενωσιακά πρότυπα εκθέσεων βιωσιμότητας

Αδιαμφισβήτητα, ένα εκ των κυριότερων τρωτών σημείων του ισχύοντος νομοθετικού πλαισίου αποτελεί το σημαντικό έλλειμα συγκρισιμότητας των δημοσιευόμενων μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών. Χαρακτηριστικό είναι ότι το 84% των χρηστών που συμμετείχαν στην από 2020 δημόσια διαβούλευση για την αξιολόγηση της αποτελεσματικότητας των διατάξεων της NFRD, τόνισε την περιορισμένη συγκρισιμότητα των δημοσιευόμενων πληροφοριών, ενώ, σχεδόν το ίδιο ποσοστό των συμμετεχόντων θεωρεί ότι η ανάπτυξη κοινών ενωσιακών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας θα επιλύσει το αναφερόμενο

¹¹⁸ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 33, σελ. 11, σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 116, Ulrich P. & Metzger J., Sustainability reporting: The way to standardized reporting according to the Corporate Sustainability Reporting Directive in Germany*, σελ. 83.

¹¹⁹ *Ibid*, σελ. 82.

¹²⁰ *ό.π. υπ. 107, European Commission, Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 5 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 105, European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ.16.

έλλειμα¹²¹. Ταυτόχρονα, οι πολλαπλασιαζόμενες ιδιωτικές και διεθνείς πρωτοβουλίες ανάπτυξης προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας δημιουργούν αξιοσημείωτη πίεση στις εταιρείες να ευθυγραμμισθούν με αυτές, αυξάνοντας, κατά συνέπεια, σημαντικά το κόστος σύνταξης των εκθέσεων¹²². Προκειμένου να αντιμετωπισθούν οι εν λόγω αδυναμίες του υφιστάμενου νομοθετικού πλαισίου και να ενισχυθεί η αποτελεσματικότητα της παρεχόμενης πληροφόρησης, η CSRD θέτει ένα σαφή οδικό χάρτη προς θέσπιση δεσμευτικών ενωσιακών προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας και προσδιορίζει το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης αυτού. Η χρήση προτύπων από τις εταιρείες αναμένεται -μεταξύ άλλων- να μειώσει σημαντικά και το κόστος σύνταξης των εκθέσεων βιωσιμότητας, με την εκτιμώμενη ετήσια εξοικονόμηση να ανέρχεται περίπου στα 24.000 με 42.000 ευρώ ανά εταιρεία¹²³.

Ειδικότερα, για την έγκαιρη κάλυψη των πληροφοριακών αναγκών των χρηστών, η Επιτροπή ανέλαβε τη δέσμευση να θεσπίσει έως τις 30 Ιουνίου 2023, μέσω κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, την πρώτη δέσμη προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας. Τα εν λόγω αρχικά πρότυπα θα αποσαφηνίζουν τη δομή της εκθέσεως, θα προσδιορίζουν επακριβώς τις υποχρεωτικά δημοσιοποιούμενες πληροφορίες καθώς και τον τρόπο παρουσίασης αυτών στο περιεχόμενο της εκθέσεως. Σε δεύτερο χρόνο, η Επιτροπή ανέλαβε τη δέσμευση να θεσπίσει έως τις 30 Ιουνίου 2024, ομοίως μέσω κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, συμπληρωματικά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας που θα εισάγουν ορισμένες επιπρόσθετες απαιτήσεις δημοσιότητας. Κατά τη διαδικασία θέσπισης των εν λόγω προτύπων από την Επιτροπή, καθοριστική θα είναι η συνδρομή της EFRAG μέσω της παροχής κατάλληλων τεχνικής φύσεως συμβουλών. Σε κάθε περίπτωση, η Επιτροπή θα επαναξιολογεί, τουλάχιστον ανά τριετία, την αποτελεσματικότητα των ως άνω κατ' εξουσιοδότηση πράξεων και θα προβαίνει στις απαραίτητες αναθεωρητικές ενέργειες εφόσον τούτο απαιτείται. Τέλος, αξίζει να σημειώσουμε ότι ειδικά για τις «μικρές» και «μεσαίες» εταιρείες αναμένεται η θέσπιση, έως τις 30 Ιουνίου 2024, ειδικών προτύπων προσαρμοσμένων στις περιορισμένες δυνατότητες και στα ιδιόμορφα χαρακτηριστικά αυτών¹²⁴.

6.1.4 Η διεύρυνση του περιεχομένου του υποχρεωτικά διενεργούμενου τακτικού ελέγχου επί της εκθέσεως βιωσιμότητας

Υπό την ισχύουσα Οδηγία 2014/95 (NFRD), τα κράτη μέλη υποχρεούνται απλώς να διασφαλίζουν ότι ο ορκωτός ελεγκτής λογιστής ή η ελεγκτική εταιρεία που διενεργεί τον ετήσιο τακτικό έλεγχο των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, έχει απλώς εξετάσει την υποβολή ή μη της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως, ενώ, παρέχεται διακριτική ευχέρεια σε αυτά να επεκτείνουν τη διενέργεια υποχρεωτικού ελέγχου και στο περιεχόμενο της καταστάσεως, ήτοι στις παρεχόμενες δι' αυτής μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες, εφόσον το επιθυμούν¹²⁵. Ο Έλληνας νομοθέτης δεν έκανε χρήση της δυνατότητας αυτής, περιορίζοντας σημαντικά την έκταση του

¹²¹ ό.π. υπ. 97, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 21 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 95, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, σελ. 18.

¹²² ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ.19.

¹²³ ό.π. υπ. 107, European Commission, *Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 14.

¹²⁴ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 54, σελ. 19, αρ. 1§8 (αρ. 29β-29γ), σελ. 36-37, 39 και αρ. 1 §17, σελ. 46.

¹²⁵ ό.π. υπ. 74, *Directive 2014/95/EU... as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups*, αιτ. σκ. 16, σελ. 3 και αρ. 19^α §5-6, σελ. 5.

διενεργούμενου ελέγχου. Αδιαμφισβήτητα, η έλλειψη υποχρεωτικού ελέγχου επί του περιεχομένου της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως, υπονομεύει την αξιοπιστία των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας, γεγονός που δεν ανταποκρίνεται στις ανάγκες και επιθυμίες των χρηστών¹²⁶.

Συνεπεία τούτου, προκειμένου να διασφαλισθεί η ουσιαστική συμμόρφωση των εταιρειών με τις θεσπιζόμενες υποχρεώσεις και να αναβαθμισθεί η ποιότητα της παρεχόμενης πληροφόρησης, η CSRD εισάγει την υποχρέωση ελέγχου του περιεχομένου των εκθέσεων βιωσιμότητας από νόμιμους ορκωτούς ελεγκτές ή ελεγκτικές εταιρείες. Ειδικότερα, ο νόμιμος ορκωτός ελεγκτής ή η ελεγκτική εταιρεία θα υποχρεούται να εκδίδει έκθεση στην οποία θα διατυπώνει τη γνώμη του σχετικά με τη συμμόρφωση της ελεγχόμενης εταιρείας ως προς την υποχρέωση κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα καθώς και να διαβεβαιώνει εάν πράγματι περιλαμβάνονται σε αυτήν οι απαιτούμενες πληροφορίες σύμφωνα με την Οδηγία και τα ενωσιακά πρότυπα. Αξίζει να επισημανθεί ότι απώτερος στόχος και φιλοδοξία της CSRD είναι σταδιακά να εξισώσει το επίπεδο της παρεχόμενης διασφάλισης επί των εκθέσεων βιωσιμότητας με αυτό των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ενισχύοντας τη συνδεσιμότητα και τη συνοχή μεταξύ των δύο ειδών πληροφόρησης¹²⁷.

¹²⁶ ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ.12.

¹²⁷ ό.π. *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 60, σελ. 20-21.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ

RATIONE PERSONAE ΚΑΙ RATIONE MATERIAE ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2022/2464 (CSRD) ΓΙΑ ΤΗΝ ΥΠΟΒΟΛΗ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΑΠΟ ΤΙΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΕΣ Α.Ε.

1. Οι υποκείμενες σε υποχρέωση εισηγμένες Α.Ε. προς δημοσίευση πληροφοριών σε «θέματα βιωσιμότητας»

Η σημαντική αύξηση των πληροφοριακών αναγκών των επενδυτών σε «θέματα βιωσιμότητας», η οποία παρατηρείται τα τελευταία έτη, οδήγησε αναπόφευκτα στην επέκταση της υποχρέωσης κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας σε όλες σχεδόν τις κατηγορίες των εισηγμένων εταιρειών. Η διαπιστωμένη άνοδος στη ζήτηση πληροφοριών εταιρικής βιωσιμότητας οφείλεται κατά κύριο λόγο στην καλύτερη κατανόηση εκ μέρους των επενδυτών των οικονομικών επιπτώσεων των περιβαλλοντικών κινδύνων που αντιμετωπίζουν οι εταιρείες, στην αύξηση των επενδυτικών προϊόντων που συνδέονται με στόχους βιωσιμότητας καθώς και στην ανάγκη των επενδυτών για εκτεταμένη διαφάνεια ενόψει της σημαντικής για τους ίδιους προκλήσεως του φαινομένου του «πράσινου ξεπλύματος» (“greenwashing”)¹²⁸, το οποίο αποδυναμώνει την εμπιστοσύνη τους στην αγορά των βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων και, ως εκ τούτου, υπονομεύει τη βιώσιμη χρηματοδότηση¹²⁹.

Το πρώτον, η CSRD ορίζει, στο αντικατασταθέν κείμενο του άρθρου 19^α παρ. 1 αυτής, ότι υποκείμενες στην ίδια είναι όλες οι «μεγάλες»¹³⁰ εταιρείες που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά εντός της Ε.Ε. ακόμα και αν απασχολούν κάτω από 500 εργαζόμενους. Η αρχική πρόβλεψη της αναθεωρηθείσας NFRD, η οποία καθιστούσε υπόχρεες μόνον τις «μεγάλες» εισηγμένες εταιρείες που απασχολούσαν πάνω από 500 εργαζόμενους, αναγόταν στη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη να περιορίσει κατά το δυνατόν το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της εν λόγω Οδηγίας ώστε να περιορισθεί το κόστος εφαρμογής των διατάξεών της. Ωστόσο, η προσέγγιση αυτή δεν ανταποκρίνεται στις επιθυμίες των επενδυτών¹³¹. Επεκτείνοντας, λοιπόν, την υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας σε όλες τις «μεγάλες» εισηγμένες εταιρείες, αναμένεται να επηρεασθούν επιπλέον περίπου 1.150 εταιρείες, αριθμός που αντιστοιχεί στο 13% επί του συνόλου των εισηγμένων εταιρειών της Ε.Ε.¹³². Αξίζει να σημειώσουμε ότι καταλαμβάνονται όλες οι «μεγάλες» εισηγμένες εταιρείες ακόμα και αν αυτές δεν διατηρούν την καταστατική τους έδρα εντός κράτους μέλους

¹²⁸ Ο όρος “greenwashing” χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά από το αμερικανικό δίκαιο αθέμιτου ανταγωνισμού προκειμένου να περιγράψει την παραπλανητική τακτική που ακολουθούν οι εταιρείες προσπαθώντας να δημιουργήσουν την εντύπωση στην αγορά περί δήθεν ύπαρξης οικολογικής ταυτότητας ή περί ύπαρξης συγκεκριμένων περιβαλλοντικών χαρακτηριστικών ή κριτηρίων βιώσιμης ανάπτυξης των επενδυτικών τους προϊόντων, Möllers T., *Green Deal: Greenwashing, Information Overload και ο λησμονημένος Good Corporate Citizen ως επενδυτής*, μτφρ. Σχίζα Ε., ΕυΔικ 4/2021, σελ. 255.

¹²⁹ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 11, σελ. 4, σε συνδυασμό με European Commission speech, *Opening remarks by Commissioner McGuinness at the European Parliament plenary debate on the Corporate Sustainability Reporting Directive*, 9 Νοεμβρίου 2022, σελ. 1, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_6747.

¹³⁰ Για τον ορισμό της «μεγάλης» οντότητας, σύμφωνα με το άρθρο 2 παρ. 6 του Ν. 4308/2014, βλ. παραπάνω πρώτο κεφάλαιο, υπό 3.

¹³¹ ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 44.

¹³² *Ibid.*

της Ένωσης, ρύθμιση που αποσκοπεί να διασφαλίσει ισότιμους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των «μεγάλων» εισηγμένων εταιρειών ανεξαρτήτως του τύπου εγκατάστασης αυτών¹³³. Βεβαίως, δεν πρέπει να λησμονείται ότι η εν λόγω πρόβλεψη απηχεί τη γενικότερη αρχή περί επίλυσης ζητημάτων του δικαίου της κεφαλαιαγοράς με βάση το δίκαιο της αγοράς στην οποία είναι εισηγμένες οι κινητές αξίες της εταιρείας, ενώ το δίκαιο της έδρας αυτής εφαρμόζεται επί εταιρικού δικαίου ζητημάτων¹³⁴.

Περαιτέρω, λαμβάνοντας υπόψιν ότι οι εισηγμένες εταιρείες δεν θα πρέπει να ταυτίζονται άνευ ετέρου με τις «μεγάλες» εταιρείες, το αναθεωρηθέν άρθρο 19^α παρ. 1 προβλέπει ότι υποκείμενες στην υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας, σύμφωνα με την CSRD, είναι και όλες οι «μικρές»¹³⁵ και «μεσαίες»¹³⁶ εισηγμένες εταιρείες σε ρυθμιζόμενη αγορά που λειτουργεί εντός της Ε.Ε. ακόμα και αν ο τύπος εγκατάστασης αυτών βρίσκεται εκτός της Ένωσης. Όπως στις «μεγάλες» εισηγμένες εταιρείες, έτσι και εν προκειμένω, η ρύθμιση αποσκοπεί να διασφαλίσει ισότιμους όρους ανταγωνισμού μεταξύ των «μικρών» και «μεσαίων» εισηγμένων εταιρειών ανεξαρτήτως του τύπου εγκατάστασης αυτών¹³⁷. Η Οδηγία εξαιρεί μόνον τις «πολύ μικρές»¹³⁸ εισηγμένες εταιρείες από το πεδίο εφαρμογής της, προστατεύοντας και διευκολύνοντας αυτές καθώς λόγω του μεγέθους τους και, συνεπώς, του λογικά περιορισμένου πληροφοριακού ενδιαφέροντος των επενδυτών, η συλλογή, επεξεργασία και ανάλυση των πληροφοριών θα αποτελούσε δυσανάλογο βάρος για τις ίδιες σε σχέση με την επιδιωκόμενη ωφέλεια για τους επενδυτές. Αξίζει να επισημανθεί ότι συνεπεία της εν θέματι ρύθμισης αναμένεται να επηρεασθεί το 26%, ποσοστό το οποίο αντιστοιχεί στις μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρείες, ήτοι περίπου το 1/3 των εν γένει εισηγμένων εταιρειών της Ένωσης, γεγονός το οποίο αναμένεται να επιδράσει ιδιαίτερα αποτελεσματικά στην εκπλήρωση των πληροφοριακών αναγκών των επενδυτών¹³⁹.

Η συμπερίληψη στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας όλων -σχεδόν- των εισηγμένων εταιρειών ανεξαρτήτως του μεγέθους τους, αξιολογείται ως ιδιαίζουσας σημασίας για την επαρκή και ισότιμη πληροφόρηση των επενδυτών σε «θέματα βιωσιμότητας» από όλες τις εταιρείες που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά η οποία λειτουργεί εντός οποιουδήποτε κράτους μέλους της Ένωσης. Ταυτοχρόνως, προστατεύονται και οι ίδιες οι μικρότερες εισηγμένες εταιρείες από τον κίνδυνο αποκλεισμού τους από τα επενδυτικά χαρτοφυλάκια με την πρόφαση ότι δεν γνωστοποιούν τις απαιτούμενες κατά τους επενδυτές και επιθυμητές για τους ίδιους πληροφορίες. Ο κίνδυνος αυτός για τις εταιρείες θα αυξάνεται όσο η βιώσιμη πληροφόρηση αποκτά όλο και μεγαλύτερη αξία για τους συμμετέχοντες

¹³³ Lecourt B., *La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, *Revue des sociétés*, 2022, σελ. 641, ανακτήθηκε από: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=REVSOC/CHRON/2022/0168>.

¹³⁴ Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021, σελ. 234.

¹³⁵ Σύμφωνα με το αρ. 2 §4 του Ν. 4308/2014, ως «μικρή» οντότητα ορίζεται εκείνη η οποία, κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού της, δεν υπερβαίνει τα όρια τουλάχιστον δύο εκ των τριών ακόλουθων κριτηρίων: α) σύνολο ενεργητικού 4.000.000 ευρώ, β) καθαρό ύψος κύκλου εργασιών 8.000.000 ευρώ και γ) μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου 50 άτομα.

¹³⁶ Σύμφωνα με το αρ. 2 §5 του Ν. 4308/2014, ως «μεσαία» οντότητα ορίζεται εκείνη η οποία, κατά την ημερομηνία κλεισίματος του ισολογισμού της, δεν υπερβαίνει τα όρια τουλάχιστον δύο εκ των τριών ακόλουθων κριτηρίων: α) σύνολο ενεργητικού 20.000.000 ευρώ, β) καθαρό ύψος κύκλου εργασιών 40.000.000 ευρώ και γ) μέσος όρος απασχολούμενων κατά τη διάρκεια της περιόδου 250 άτομα.

¹³⁷ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 19, 20, σελ. 6.

¹³⁸ Για τον ορισμό της «πολύ μικρής» οντότητας, σύμφωνα με το αρ. 2 §2 του Ν. 4308/2014, ό.π. υπ. 115.

¹³⁹ ό.π. υπ. 105, *European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 47.

στις χρηματοπιστωτικές αγορές¹⁴⁰, γεγονός που αιτιολογεί την ένταξη -συγκεκριμένα των εισηγμένων- μικρομεσαίων εταιρειών στο πεδίο εφαρμογής της Οδηγίας. Έτι περαιτέρω, διασφαλίζεται ότι οι συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές θα διαθέτουν όλες τις αναγκαίες πληροφορίες από τις μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρείες στις οποίες επενδύουν, προκειμένου να ανταποκρίνονται με τη σειρά τους στις υποχρεώσεις γνωστοποίησης που υπέχουν δυνάμει του κανονισμού 2019/2088 (SFDR)¹⁴¹. Ανακεφαλαιώνοντας, η συμπερίληψη στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της CSRD όλων σχεδόν των εισηγμένων εταιρειών της Ένωσης, ανεξαρτήτως του μεγέθους αυτών, διασφαλίζει ότι οι εταιρείες οι οποίες εκπροσωπούν περίπου το 100% της συνολικής κεφαλαιοποίησης της ενωσιακής αγοράς, καθίστανται υπόχρεες προς δημοσίευση συναφών, συγκρίσιμων και αξιόπιστων πληροφοριών βιωσιμότητας, ικανοποιώντας στο μέγιστο δυνατό βαθμό τις πληροφοριακές ανάγκες και επιθυμίες των επενδυτών¹⁴².

2. Διάρθρωση του περιεχόμενου της έκθεσης βιωσιμότητας

Η έλλειψη ακρίβειας των ισχυουσών ρυθμίσεων ως προς τη συγκεκριμένη διάρθρωση του περιεχομένου της δημοσιευόμενης μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως, δυσχεραίνει σημαντικά το έργο των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών κατά την επιλογή των αναγκαίων πληροφοριών προς γνωστοποίηση, οδηγώντας, κατ' αποτέλεσμα, στη δημοσιοποίηση μεγάλου όγκου επουσιωδών πληροφοριών, γεγονός το οποίο αποδυναμώνει την αξία της πληροφόρησης και επιβαρύνει αδικαιολόγητα τους επενδυτές κατά την αναζήτηση των αναγκαίων και επιθυμητών για τους ίδιους πληροφοριών¹⁴³. Προκειμένου, λοιπόν, να ανταποκριθεί στις αυξανόμενες απαιτήσεις των επενδυτών και ταυτόχρονα να διευκολύνει τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες κατά την κατάρτιση της εκθέσεως βιωσιμότητας, παρέχοντας μεγαλύτερη βεβαιότητα και ασφάλεια σε αυτές, η CSRD προσδιορίζει με λεπτομέρεια και ακρίβεια τα πολυάριθμα στοιχεία της υποχρεωτικά παρεχόμενης πληροφόρησης, τα οποία θα πρέπει να αποτυπώνονται συγκεκριμένα στην εν θέματι έκθεση. Σημαντικό μεθοδολογικό εργαλείο, το οποίο υιοθετεί η Οδηγία στην προσπάθεια επίτευξης των εν λόγω στοχεύσεων, αποτελεί η προσέγγιση της «διπλής σημαντικότητας» (“double materiality principle”). Σύμφωνα με την εν λόγω αρχή, η οποία αποτυπώνεται στο αναθεωρηθέν άρθρο 19^α παρ. 1 της Οδηγίας, στην έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να περιλαμβάνονται οι αναγκαίες πληροφορίες για την ικανοποιητική κατανόηση της θέσης, των επιδόσεων και της εξέλιξης της εταιρείας καθώς και οι απαραίτητες πληροφορίες για την επαρκή κατανόηση του αντικτύπου της επιχειρηματικής της δραστηριότητας σε σχέση με περιβαλλοντικά, κοινωνικά, εργασιακά θέματα, το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, την καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς¹⁴⁴. Συνεπώς, θα πρέπει οι υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες να γνωστοποιούν πληροφορίες τόσο σχετικά με τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας στην κοινωνία και το περιβάλλον (οπτική από μέσα προς τα έξω-“inside-out” perspective) όσο και

¹⁴⁰ European Commission, *Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal*, 21 Απριλίου 2021, σελ. 1, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/qanda_22_1146/QANDA_22_1146_EN.pdf, σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 21, σελ. 7.

¹⁴¹ *Ibid.*

¹⁴² ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 47.

¹⁴³ ό.π. υπ. 107, European Commission, *Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 4 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 97, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 20.

¹⁴⁴ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 29, σελ. 10 και αρ. 1 §4 (αρ. 19^α §1), σελ. 28.

πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίον τα «θέματα βιωσιμότητας» επηρεάζουν την απόδοση και εξέλιξη της εταιρείας (οπτική από έξω προς τα μέσα-“outside-in” perspective)¹⁴⁵. Μάλιστα, οι υπόχρεες εταιρείες θα πρέπει να γνωστοποιούν και να επεξηγούν τη διαδικασία την οποία ακολουθούν προκειμένου να προσδιορίσουν και αξιολογήσουν τις συλλεχθείσες πληροφορίες ως «σημαντικές», σύμφωνα με οποιαδήποτε από τις δύο προαναφερθείσες οπτικές, οι οποίες αλληλοεπιδρούν μεταξύ τους, ή και με τις δύο¹⁴⁶.

* Η χρηματοοικονομική σημαντικότητα χρησιμοποιείται εδώ υπό την ευρεία έννοια ότι επηρεάζει την αξία της επιχείρησης και όχι υπό την έννοια ότι απλά επηρεάζει τα χρηματοοικονομικά μέτρα που αναγνωρίζονται στις οικονομικές καταστάσεις.

Εικόνα 5 Η προσέγγιση της «διπλής σημαντικότητας»

(Πηγή: Κατευθυντήριες γραμμές Ευρωπαϊκής Επιτροπής (2019/C 209/01), www.lex.europa.eu)

Μεθοδολογικά θα μπορούσαμε να διακρίνουμε τις δημοσιοποιούμενες πληροφορίες σε δύο ευρύτερες κατηγορίες με κριτήριο τις άμεσες και έμμεσες επιπτώσεις της δραστηριότητας της υποκείμενης στη CSRD εισηγμένης εταιρείας στο περιβάλλον και στην κοινωνία. Στην πρώτη κατηγορία εντάσσονται οι πληροφορίες που αφορούν αυτήν καθεαυτήν την εταιρεία και την εν γένει βιώσιμη επιχειρηματική της στρατηγική. Οι εν λόγω πληροφορίες αντικατοπτρίζουν επί της ουσίας τον άμεσο αντίκτυπο της δραστηριότητας της επιχείρησης στην κοινωνία και στο περιβάλλον και αναδεικνύουν τον τρόπο με τον οποίον οι διαρκώς μεταβαλλόμενες συνθήκες στους εν λόγω τομείς επηρεάζουν την ίδια την εταιρεία. Στη δεύτερη δε κατηγορία εντάσσονται οι πληροφορίες που αφορούν τη δραστηριότητα ολόκληρης της αλυσίδας αξίας της εταιρείας, συμπεριλαμβανομένων πληροφοριών που αφορούν τις δραστηριότητες της ίδιας, τα παραγόμενα από την ίδια προϊόντα ή/και οι παρεχόμενες από αυτήν υπηρεσίες, τις επιχειρηματικές της σχέσεις καθώς και τη δραστηριότητα των επιχειρήσεων που εντάσσονται στην εφοδιαστική της αλυσίδα. Η υποχρέωση συμπερίληψης στην έκθεση βιωσιμότητας πληροφοριών της δεύτερης κατηγορίας στόχο έχει να διευρύνει το φάσμα της βιώσιμης πληροφόρησης ώστε αυτό να καταλαμβάνει και

¹⁴⁵ Pietrancosta A., *Codification in Company Law of General CSR Requirements: Pioneering Recent French Reforms and EU Perspectives*, European Corporate Governance Institute - Law Working Paper No. 639/2022, 20 Ιουλίου 2022 (τελευταία τροποποίηση: 3 Οκτωβρίου 2022), σελ. 5, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4083398> σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 12.

¹⁴⁶ ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αρ. 1 §4 (αρ. 19^a §2), σελ. 29.

δραστηριότητες ή τακτικές που απλώς συνδέονται με την υπόχρεη εταιρεία χωρίς να την εμπλέκουν άμεσα, αναδεικνύοντας, ωστόσο, το κοινωνικό και περιβαλλοντικό αποτύπωμά της δια μέσω της ευρύτερης αξιακής της αλυσίδας. Παρακάτω αναφέρονται και αναλύονται ξεχωριστά στα οικεία υποκεφάλαια (υπό 2.2 και 2.3) οι επιμέρους ειδικότερες πληροφορίες που θα πρέπει να περιλαμβάνονται στην έκθεση βιωσιμότητας για κάθε μία από τις δύο αυτές ευρύτερες θεματικές κατηγορίες.

Σε κάθε περίπτωση, όλες οι υποβαλλόμενες πληροφορίες θα πρέπει να είναι μελλοντοστραφείς, λαμβάνοντας υπόψιν βραχυπρόθεσμους, μεσοπρόθεσμους και μακροπρόθεσμους κινδύνους και στόχους, αλλά και αναδρομικές, τόσο ποσοτικές όσο και ποιοτικές, βασιζόμενες πάντοτε σε σύγχρονα και τεκμηριωμένα επιστημονικά δεδομένα και στοιχεία¹⁴⁷. Επιπροσθέτως, η νέα Οδηγία εισάγει την υποχρέωση γνωστοποίησης πληροφοριών που αφορούν εσωτερικώς δημιουργούμενα άυλα περιουσιακά στοιχεία και έτερους άυλους παράγοντες, τα οποία δεν αποτυπώνονται στις ετησίως καταρτιζόμενες χρηματοοικονομικές καταστάσεις κατ' εφαρμογή των θεμελιωδών κανόνων αναγνώρισης και επιμέτρησης του λογιστικού δικαίου¹⁴⁸. Η μη γνωστοποίηση των εν λόγω πληροφοριών στις ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας, αυξάνει σημαντικά το πληροφοριακό χάσμα μεταξύ της αποτυπώμενης λογιστικής αξίας της επιχείρησης και της πραγματικής αποτίμησης αυτής από την αγορά. Αναντίρρητα, η ανεπάρκεια στη δημοσίευση των εν λόγω πληροφοριών, οι οποίες σημειωτέον είναι εγγενείς σε θέματα βιωσιμότητας, δυσχεραίνει σημαντικά την ορθή αξιολόγηση εκ μέρους των επενδυτών της πραγματικής θέσης και των επιδόσεων των εταιρειών. Ως εκ τούτου, δέον να περιλαμβάνονται στην έκθεση βιωσιμότητας και πληροφορίες οι οποίες αφορούν άυλους πόρους της εταιρείας και άυλα περιουσιακά της στοιχεία. Ενδεικτικά, τέτοιες πληροφορίες που θα μπορούσαν να θεωρηθούν εσωτερικώς δημιουργούμενα άυλα στοιχεία και να συνέχονται με κοινωνικά θέματα ή θέματα διακυβέρνησης είναι οι δεξιότητες, ικανότητες, εμπειρογνωσία και αφοσίωση των εργαζομένων στην εταιρεία, πληροφορίες που σχετίζονται με τους τομείς έρευνας και ανάπτυξης καθώς και πληροφορίες σχετικές με την ποιότητα των σχέσεων της εταιρείας με τους πελάτες και προμηθευτές της¹⁴⁹.

Προσεγγίζοντας, λοιπόν, και εκκινώντας τη συστηματική ανά θεματική κατηγορία -όπως τις διακρίναμε ανωτέρω- περιγραφική ανάλυση και ερμηνεία των επιμέρους ειδικότερων πληροφοριών που θα υποχρεούνται να δημοσιοποιούν οι υποκείμενες στην Οδηγία 2022/2464 εισηγμένες Α.Ε., ορθότερο να οριοθετήσουμε, πρωθύστερα, εννοιολογικά το καθ' ύλην πεδίο παροχής πληροφοριών σε «θέματα βιωσιμότητας», μία έννοια η οποία βρίσκεται στην καρδιά της CSRD και, ως εκ τούτου, της «βιώσιμης πληροφόρησης».

2.1 Εννοιολογική οριοθέτηση του όρου «θέματα βιωσιμότητας»

Μία εκ των χαρακτηριστικότερων τροποποιήσεων που επέφερε η νέα Οδηγία αφορά τη μεταστροφή του εννοιολογικού προσδιορισμού των θεματικών της παρεχόμενης πληροφόρησης. Εύκολα γίνεται αντιληπτό στον αναγνώστη ότι ο όρος «μη χρηματοοικονομικές πληροφορίες» έχει πλέον αντικατασταθεί από τον όρο «πληροφορίες βιωσιμότητας». Βεβαίως, η μεταβολή αυτή

¹⁴⁷ *Ibid*, αιτ. σκ. 33, σελ. 11.

¹⁴⁸ Baumüller J., Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, Facta Universitatis, Series: Economics and Organization, Vol. 18, No 4, 2021, σελ. 374, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.22190/FUEO210817026B> σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 78, Περάκης Ε. εις Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, σελ. 110-111.

¹⁴⁹ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 32, σελ. 11.

δεν είναι διόλου τυχαία. Αφενός, ανορθώνει την ανακρίβεια του προγενεστέρως χρησιμοποιούμενου όρου, η αναφορά του οποίου υπονοούσε ότι οι εν λόγω πληροφορίες δεν διέθεταν οικονομική αξία, καθώς αυτές δεν πληρούσαν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις αναγνώρισης του ισχύοντος λογιστικού μας πλαισίου και, ως εκ τούτου, δεν αποτυπώνονταν στις χρηματοοικονομικές καταστάσεις της εταιρείας¹⁵⁰. Τουναντίον, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, οι «πληροφορίες βιωσιμότητας» αποκτούν όλο και μεγαλύτερη οικονομική αξία για τους επενδυτές. Αφετέρου, η μεταβολή της υιοθετούμενης ορολογίας αναδεικνύει και μία μεταστροφή ως προς το είδος της παρεχόμενης πληροφόρησης, της οποίας το θεματικό περιεχόμενο διευρύνεται σημαντικά¹⁵¹. Έτσι, σύμφωνα με το άρθρο 1 παρ. 2 στοιχ. β' της CSRD, ως «θέματα βιωσιμότητας» ορίζονται θέματα περιβαλλοντικά, κοινωνικά και προστασίας των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, θέματα που αφορούν παράγοντες διακυβέρνησης αλλά και παράγοντες αειφορίας. Σύμφωνα δε με το άρθρο 2 σημείο 24 του Κανονισμού 2019/2088 (SFDR), οι παράγοντες αειφορίας περιλαμβάνουν, επιπλέον των προαναφερθέντων, και θέματα εργασιακά καθώς και θέματα που αφορούν την καταπολέμηση της δωροδοκίας και της διαφθοράς. Αδιαμφισβήτητα, η «καινοτομία» της Οδηγίας συνίσταται στη διεύρυνση των θεματικών της παρεχόμενης πληροφόρησης με την προσθήκη σε αυτών, των «παραγόντων διακυβέρνησης», μίας έννοιας ιδιαίτερα ευρείας η οποία χρήζει -όπως και οι λοιπές ως άνω θεματικές- περαιτέρω ερμηνείας και συγκεκριμενοποίησης.

2.1.1 Περιβαλλοντικά θέματα

Ειδικότερα, όσον αφορά τις περιβαλλοντικές πληροφορίες που θα υποχρεούνται να γνωστοποιούν οι υποκείμενες στη CSRD εισηγμένες εταιρείες, αυτές θα αφορούν ενδεικτικά τους κλιματικούς και περιβαλλοντικούς κινδύνους που αντιμετωπίζουν οι εταιρείες, την ανθεκτικότητά τους σε αυτούς, καθώς και τα σχέδια προσαρμογής τους επί διάφορων κλιματικών σεναρίων¹⁵². Ως «κλιματικοί κίνδυνοι» ορίζονται αυτοί που προκαλούνται από ή συνδέονται με την κλιματική αλλαγή, ενώ, ως «περιβαλλοντικοί κίνδυνοι» θεωρούνται αυτοί που προκαλούνται ή επηρεάζονται από την υποβάθμιση του περιβάλλοντος και την απώλεια των οικοσυστημάτων συνεπεία λ.χ. της ρύπανσης των υδάτων ή της λειψυδρίας¹⁵³. Περαιτέρω, οι παρεχόμενες πληροφορίες θα πρέπει να αφορούν τα επίπεδα εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που οφείλονται στη δραστηριότητα της εταιρείας, το ανθρακικό αποτύπωμα αυτής και τις προσπάθειες που καταβάλει η ίδια προκειμένου να επιτύχει το στόχο της μηδενικής ρύπανσης του εδάφους, του ύδατος και του αέρα, στο δρόμο προς την κλιματική ουδετεροποίηση της Ευρώπης έως το 2050¹⁵⁴. Ακόμη, οι δημοσιοποιούμενες πληροφορίες θα πρέπει να αφορούν το ποσοστό μείωσης της χρησιμοποιούμενης ενέργειας από την εταιρεία και την αύξηση της ενεργειακής απόδοσης συνεπεία χρήσης ανανεώσιμων πηγών ενέργειας¹⁵⁵. Τέλος, δέον να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την εξόρυξη πρώτων υλών από την εταιρεία, τον τρόπο διαχείρισης των αποβλήτων της και του ύδατος καθώς και την εν γένει

¹⁵⁰ *Ibid.*, αιτ. σκ. 8, σελ. 3 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 97, European Commission, *Report on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU*, σελ. 20.

¹⁵¹ Primec A., Belak J., *Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices*, Sustainability, Vol. 14, Issue 24, 2022, σελ. 10, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/su142416648>.

¹⁵² ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 47, σελ. 16.

¹⁵³ Kalfaoglou F., *ESG Risks: A New Source of Risks for the Banking Sector*, Bank of Greece Economic Bulletin, Issue 53, Article 5, Ιούλιος 2021, σελ. 87, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4201732>.

¹⁵⁴ ό.π. *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 47, σελ. 16.

¹⁵⁵ *Ibid.*

επίπτωση της παραγωγικής της δραστηριότητας στη βιοποικιλότητα¹⁵⁶. Δεν θα πρέπει, βεβαίως, να λησμονούμε ότι όλα τα ανωτέρω στοιχεία, τα οποία αφορούν τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρείας στο περιβάλλον (“inside-out” perspective) αλλά και την επίδραση των μεταβαλλόμενων περιβαλλοντικών συνθηκών στη θέση, στις επιδόσεις και στην εξέλιξη της εταιρείας (“outside-in” perspective), ποικίλουν ανάλογα με τη γεωγραφική τοποθεσία της επιχείρησης αλλά και το αντικείμενο των δραστηριοτήτων της, το επιχειρηματικό της μοντέλο και την αλυσίδα αξίας της¹⁵⁷.

2.1.2 Κοινωνικά θέματα και σεβασμός των ανθρωπίνων δικαιωμάτων

Οι πληροφορίες που θα πρέπει να δημοσιοποιούνται από τις εισηγμένες εταιρείες δια της εκθέσεως βιωσιμότητας αναφορικά με τους κοινωνικούς παράγοντες περιλαμβάνουν πληροφορίες σχετικά με το σεβασμό των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, των θεμελιωδών ελευθεριών, των δημοκρατικών αρχών και προτύπων που καθιερώνονται στο Διεθνή Χάρτη Δικαιωμάτων του Ανθρώπου¹⁵⁸ και άλλων θεμελιωδών διεθνών συμβάσεων για τα δικαιώματα του ανθρώπου, μεταξύ των οποίων η Διακήρυξη της Διεθνούς Οργάνωσης Εργασίας για τις θεμελιώδεις αρχές και τα εργασιακά δικαιώματα¹⁵⁹ καθώς και ο Χάρτης Θεμελιωδών Δικαιωμάτων¹⁶⁰ της Ευρωπαϊκής Ένωσης¹⁶¹. Έτι περαιτέρω, οι δημοσιοποιούμενες πληροφορίες για τα κοινωνικά θέματα περιλαμβάνουν και πληροφορίες σχετικά με τις συνθήκες εργασίας των εργαζομένων. Ειδικότερα, θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τα υιοθετούμενα από την εταιρεία μέτρα πρόληψης κάθε μορφής εκμετάλλευσης των εργαζομένων, όπως η παιδική ή αναγκαστική εργασία, αλλά και πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο με τον οποίον διασφαλίζεται η προστασία της υγείας και η ασφάλεια των εργαζομένων εντός του εργασιακού περιβάλλοντος. Ακόμη, δια της παρεχόμενης πληροφόρησης θα πρέπει να προσδιορίζονται τα μέτρα που υιοθετεί η εταιρεία προκειμένου να διασφαλίσει τη χορήγηση ίσων ευκαιριών σε όλους, εξαλείφοντας φαινόμενα διακριτικής μεταχείρισης, τη χορήγηση ισάξιων αμοιβών για παρόμοιου αντικειμένου εργασία, το σεβασμό της φυλετικής ισότητας και την καταπολέμηση του φυλετικού μισθολογικού χάσματος. Συμπληρωματικά, θα πρέπει να γνωστοποιείται το ποσοστό των εργαζομένων που συμμετέχουν σε εκπαιδευτικά προγράμματα κατάρτισης, το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας καθώς και το ποσοστό ατόμων με αναπηρία, τα οποία εντάσσονται στον εργασιακό χώρο, προσδιορίζοντας συγκεκριμένα τα μέτρα προσβασιμότητας που έχει λάβει η εταιρεία προς διευκόλυνση αυτών¹⁶².

2.1.3 Παράγοντες εταιρικής διακυβέρνησης και αειφορίας

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, η πρωτοτυπία του όρου «θέματα βιωσιμότητας» συνίσταται στην ένταξη στις θεματικές πληροφόρησης παραγόντων εταιρικής διακυβέρνησης. Ποιοι, όμως, από τους εν λόγω παράγοντες αξιολογούνται ως ιδιαίζουσας σημασίας από τους επενδυτές -και

¹⁵⁶ *ό.π.* Kalfaoglou F., *ESG Risks: A New Source of Risks for the Banking Sector*, σελ. 87.

¹⁵⁷ *Ibid*, σελ. 88.

¹⁵⁸ UN, *The International Bill Of Human Rights*, 10 Δεκεμβρίου 1948, ανακτήθηκε από: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Compilation1_1en.pdf.

¹⁵⁹ ILO, *Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, 1998, ανακτήθηκε από: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_467653.pdf.

¹⁶⁰ EU, *Charter Of Fundamental Rights Of The European Union* (2012/C 326/02), Οκτώβριος 2012, ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj.

¹⁶¹ *ό.π.*, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 49, σελ. 16-17.

¹⁶² *Ibid* σε συνδυασμό με *ό.π.* υπ. 151, Primec A. & Belak J., *Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices*, σελ. 9.

άρα άξιοι δημοσιοποίησης-, αναδεικνύεται από τα υφιστάμενα διεθνή πλαίσια μεταξύ των οποίων οι Παγκόσμιες Αρχές Εταιρικής Διακυβέρνησης του Διεθνούς Δικτύου Εταιρικής Διακυβέρνησης¹⁶³ και οι Αρχές G20 του ΟΟΣΑ για την Εταιρική Διακυβέρνηση¹⁶⁴. Ενδεικτικά, οι υποβαλλόμενες πληροφορίες θα πρέπει να αφορούν το ρόλο των μελών του ΔΣ σε «θέματα βιωσιμότητας», τις απαραίτητες γνώσεις, δεξιότητες και εμπειρία που πρέπει να διαθέτουν τα μέλη, ώστε να ανταποκριθούν σε αυτό το ρόλο τους καθώς και πληροφορίες σχετικά με τα συστήματα εσωτερικού ελέγχου και διαχείρισης κινδύνων αναφορικά με την ακολουθούμενη από την εταιρεία διαδικασία κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας¹⁶⁵. Επιπροσθέτως, θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με την επιχειρηματική νοοτροπία και δεοντολογία της εταιρείας από κοινού με πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο καταπολέμησης της δωροδοκίας και της διαφθοράς αλλά και τακτικών παρασκηνιακής άσκησης πολιτικών πιέσεων (“lobbying”)¹⁶⁶. Ακόμη, οι παράγοντες διακυβέρνησης καταλαμβάνουν και πληροφορίες σχετικά με την ποιότητα των σχέσεων της εταιρείας με τους πελάτες της, τους επιχειρηματικούς της εταίρους και τους προμηθευτές της καθώς και τις πρακτικές πληρωμών που ακολουθεί η εταιρεία ως προς τους τελευταίους¹⁶⁷.

Συναφώς προς τα ανωτέρω, με τη δημοσίευση της έκθεσης βιωσιμότητας θα πρέπει να παρέχονται και πληροφορίες για τους παράγοντες αειφορίας. Η συμπερίληψη στον όρο «θέματα βιωσιμότητας» των παραγόντων αειφορίας, παραπέμποντας μάλιστα στον ορισμό που δίδεται για αυτούς στον Κανονισμό 2019/2088 (SFDR), στόχο έχει να δημιουργήσει ένα συνεκτικό νομικό πλαίσιο ως προς τη ροή της «βιώσιμης πληροφόρησης» κατά μήκος ολόκληρης της χρηματοοικονομικής αλυσίδας¹⁶⁸. Ο Κανονισμός SFDR ρυθμίζει τον τρόπο με τον οποίον οι συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές (ενδεικτικώς: οι επιχειρήσεις επενδύσεων ή τα πιστωτικά ιδρύματα που διαθέτουν υπηρεσίες διαχείρισης χαρτοφυλακίου και οι διαχειριστές οργανισμών συλλογικών επενδύσεων) και οι χρηματοοικονομικοί σύμβουλοι (ενδεικτικώς: πιστωτικά ιδρύματα ή επιχειρήσεις επενδύσεων που παρέχουν επενδυτικές συμβουλές)¹⁶⁹ γνωστοποιούν πληροφορίες βιωσιμότητας στους επενδυτές. Προκειμένου, λοιπόν, οι συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές και οι χρηματοοικονομικοί σύμβουλοι να δύνανται να ανταποκριθούν στις απαιτήσεις διαφάνειας του Κανονισμού SFDR και, ως εκ τούτου, να εκπληρώνουν τις πληροφοριακές ανάγκες των επενδυτών, θα πρέπει να διαθέτουν επαρκή πληροφόρηση από τις εκδότριες εταιρείες, οι οποίες εν τέλει χρηματοδοτούνται από τους επενδυτές. Συνεπώς, η δημοσιοποίηση πληροφοριών για τους παράγοντες αειφορίας δια μέσω της εκθέσεως βιωσιμότητας στόχο έχει να διασφαλίσει ότι οι υποκείμενες στη CSRD εισηγμένες εταιρείες και τελικές αποδέκτριες της χρηματοδότησης των επενδυτών γνωστοποιούν επαρκείς

¹⁶³ ICGN, *ICGN Global Governance Principles*, 2014, ανακτήθηκε από: <https://www.icgn.org/sites/default/files/2021-11/ICGN%20Global%20Governance%20Principles%202021.pdf>.

¹⁶⁴ OECD, *Recommendation of the Council on Principles of Corporate Governance*, 2015 (τελευταία τροποποίηση: 2023), ανακτήθηκε από: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0413>.

¹⁶⁵ ό.π., υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 50, σελ. 17.

¹⁶⁶ ό.π. υπ. 133, Lecourt B., *La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, σελ. 640.

¹⁶⁷ ό.π. Primec A. & Belak J., *Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices*, σελ. 9.

¹⁶⁸ ό.π. υπ. 107, European Commission, *Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 5-6.

¹⁶⁹ Για τους πλήρεις ορισμούς των εννοιών «συμμετέχων στις χρηματοπιστωτικές αγορές» και «χρηματοοικονομικός σύμβουλος», βλ. Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector, σελ. 7-8, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj>.

πληροφορίες στους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές και στους χρηματοοικονομικούς συμβούλους, γεγονός που επιτρέπει στους τελευταίους να ανταποκριθούν με τη σειρά τους στις υποχρεώσεις διαφάνειας που υπέχουν έναντι των επενδυτών δυνάμει του Κανονισμού SFDR¹⁷⁰.

2.2 «Βιώσιμη Πληροφόρηση» σχετικά με το επιχειρηματικό μοντέλο, τις στρατηγικές, τις πολιτικές και την εσωτερική διάρθρωση της εταιρείας

Στο άρθρο 19^α παρ. 2 της Οδηγίας 2022/2464 απαριθμούνται λεπτομερώς οι ειδικότερες πληροφορίες ως προς τα «θέματα βιωσιμότητας» (ως ορίστηκαν ανωτέρω υπό 2.1) που θα πρέπει να γνωστοποιούνται υποχρεωτικώς δια της καταρτιζόμενης εκθέσεως βιωσιμότητας από τις υπόχρεες προς τούτο εισηγμένες εταιρείες. Κατά το εν λόγω άρθρο, οι δημοσιοποιούμενες πληροφορίες άπτονται πέντε βασικών τομέων, μεταξύ των οποίων: (1) το επιχειρηματικό μοντέλο της εταιρείας, (2) οι πολιτικές αυτής, συμπεριλαμβανομένων των υιοθετούμενων και εφαρμοζόμενων πολιτικών δέουσας επιμέλειας, (3) τα αποτελέσματα των εν θέματι πολιτικών, (4) οι κίνδυνοι και ο τρόπος διαχείρισης αυτών και (5) οι βασικοί δείκτες επιδόσεων¹⁷¹, συναφείς με τον τομέα δραστηριοποίησης της εταιρείας¹⁷². Στο παρόν υποκεφάλαιο, θα αναφερθούμε και θα εστιάσουμε συγκεκριμένα στις πληροφορίες βιωσιμότητας που συνδέονται με αυτήν καθεαυτήν την εισηγμένη εταιρεία, το επιχειρηματικό της μοντέλο, τις στρατηγικές της επιδιώξεις, τις υιοθετούμενες και εφαρμοζόμενες από την ίδια πολιτικές καθώς και την εν γένει εσωτερική διάρθρωση και λειτουργία αυτής.

Ειδικότερα, στη δημοσιευόμενη έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να περιγράφονται συνοπτικά το επιχειρηματικό μοντέλο¹⁷³ της εταιρείας, οι στρατηγικές¹⁷⁴ που η ίδια ακολουθεί καθώς και η ανθεκτικότητα αυτών έναντι κινδύνων¹⁷⁵ που συνέχονται με «θέματα βιωσιμότητας». Βεβαίως, θα πρέπει να περιγράφονται ειδικότερα και αυτοί καθεαυτοί οι σημαντικότεροι κίνδυνοι βιωσιμότητας για την εταιρεία, όπως ενδεικτικώς ο κλιματικός και περιβαλλοντικός κίνδυνος (ως ορίστηκαν ανωτέρω υπό 2.1.1) καθώς και ο τρόπος διαχείρισης αυτών. Περαιτέρω, θα πρέπει να γνωστοποιούνται τυχόν ευκαιρίες που ανακύπτουν για την εταιρεία συνεχόμενες με «θέματα

¹⁷⁰ Κυριαζής Δ., *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης - Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 228.

¹⁷¹ Σε αντίθεση με τις λοιπές δημοσιευόμενες ποιοτικές πληροφορίες, οι δείκτες επιδόσεων απολαύουν το βασικό πλεονέκτημα, δοθέντος του αριθμητικού τους χαρακτήρα, ότι επιτρέπουν την ευσύννοπη και περιεκτική κατανόηση της πραγματικής απόδοσης της εταιρείας σε «θέματα βιωσιμότητας» από τα μέλη του ΔΣ, τα διευθυντικά στελέχη και τους εν γένει εργαζομένους της εταιρείας καθώς και λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη (“stakeholders”), Bassen A., Kovacs, A. M., *Environmental, Social and Governance Key Performance Indicators from a Capital Market Perspective*. Zeitschrift für Wirtschafts- und Unternehmensethik, No. 9/2, Σεπτέμβριος 2008, σελ. 186, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1307091>.

¹⁷² *ό.π.*, υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 30, σελ. 10.

¹⁷³ Το επιχειρηματικό μοντέλο μίας εταιρείας αναδεικνύει τον τρόπο με τον οποίον η ίδια προτίθεται να επωφεληθεί μακροπρόθεσμα, δημιουργώντας και διατηρώντας αξία μέσω των παραγόμενων από την ίδια προϊόντων ή παρεχόμενων από αυτήν υπηρεσιών, *ό.π.* υπ. 90, European Commission, *Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)*, σελ. 10.

¹⁷⁴ Ως «στρατηγική» που ακολουθεί η εκάστοτε εταιρεία ορίζεται ένα πρόγραμμα στοχεύσεων και ενεργειών που η ίδια θέτει προκειμένου να υλοποιήσει τις επιχειρηματικές τις δραστηριότητες, να ανταγωνισθεί λοιπές εταιρείες και να προσελκύσει πελάτες, Robbins P. S., Coulter M., DeCenzo A. D., *Διοίκηση επιχειρήσεων Αρχές και εφαρμογές* (επιμ.: Ραχανιώτης Π. Ν., Τσούλας Θ. Γ., μτφρ.: Νικολάου Η.), Εκδόσεις Κριτική, 2^η έκδοση, 2017, σελ. 537.

¹⁷⁵ Ως «κίνδυνος βιωσιμότητας» ορίζεται ένα γεγονός ή μία κατάσταση που συνδέεται με το περιβάλλον, την κοινωνία ή παράγοντες εταιρικής διακυβέρνησης, το οποίο, εάν επέλθει, θα μπορούσε να επιφέρει πραγματικά ή δυνητικά σημαντικές αρνητικές επιπτώσεις επί της αξίας μίας επένδυσης, *ό.π.* υπ. 169, Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 on sustainability-related disclosures in the financial services sector, σελ. 9.

βιωσιμότητας» καθώς και τα υιοθετούμενα σχέδια αυτής, ήτοι τα χρηματοδοτικά, επενδυτικά ή σχέδια υλοποίησης δράσεων, τα οποία θα αποσκοπούν στη διασφάλιση της ευθυγράμμισης και συμμόρφωσης του επιχειρηματικού μοντέλου και της στρατηγικής της εταιρείας με (α) το στόχο αποτροπής της ανόδου της θερμοκρασίας του πλανήτη άνω του 1,5 βαθμού Κελσίου και σε κάθε περίπτωση άνω των 2 βαθμών Κελσίου, σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα, όπως αυτός ετέθη δυνάμει της «Συμφωνίας του Παρισιού» (ως ανωτέρω κεφ. πρώτο υποκεφ. 2) και με (β) το στόχο μηδενικών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου από τα κράτη μέλη της Ε.Ε. και εντεύθεν κλιματικής ουδετεροποίησης της Ευρώπης έως το έτος 2050, σύμφωνα με το «Ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα» (ως ανωτέρω κεφ. πρώτο υποκεφ. 2.1). Αξίζει να σημειώσουμε ότι κατά τη διαμόρφωση των εν λόγω σχεδίων, η εκάστοτε εισηγμένη Α.Ε. θα πρέπει να λαμβάνει πάντοτε υπόψιν της τα επικαιροποιημένα επιστημονικά δεδομένα, όπως αυτά αντλούνται μεταξύ άλλων από τις εκθέσεις της Διακυβερνητικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (IPCC) και της Ευρωπαϊκής Επιστημονικής Συμβουλευτικής Επιτροπής για την Κλιματική Αλλαγή (ESABCC)¹⁷⁶. Επιπροσθέτως, στην έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να περιγράφεται ευσύννοπα ο τρόπος με τον οποίον το υιοθετηθέν επιχειρηματικό μοντέλο και η ακολουθούμενη στρατηγική της εταιρείας συνεκτιμούν (α) τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών (“stakeholders”)¹⁷⁷ και (β) τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρείας σε «θέματα βιωσιμότητας». Ιδιαίτερα δε θα πρέπει να αναφέρεται και ο τρόπος με τον οποίον έχει εφαρμοσθεί η στρατηγική της εταιρείας αναφορικά με τα «θέματα βιωσιμότητας».

Έτι περαιτέρω, με την έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το περιεχόμενο και το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης των στόχων που έχουν τεθεί από την εκάστοτε εταιρεία αναφορικά με τους παράγοντες βιωσιμότητας, ιδίως δε να διευκρινίζεται σε σχετική δήλωση εάν οι τεθέντες περιβαλλοντικοί στόχοι στηρίζονται σε τεκμηριωμένα επιστημονικά δεδομένα, καθώς και να αξιολογείται η επιτευχθείσα πρόοδος επί της εν γένει υλοποίησης όλων των στόχων που έχουν τεθεί. Εκ των χαρακτηριστικότερων και συνάμα κρισιμότερων περιβαλλοντικών στόχων που θα πρέπει να τίθενται κατά περίπτωση από όλες τις εταιρείες αφορά τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου σε συμμόρφωση με το στόχο που έχει τεθεί σε ενωσιακό επίπεδο, αφενός, για μείωση των εκπομπών κατά 55% έως το έτος 2030 και, αφετέρου, για τον εκμηδενισμό αυτών έως το έτος 2050 (ως ανωτέρω κεφ. πρώτο υποκεφ. 2.1). Συναφώς, θα πρέπει να περιγράφονται οι υιοθετούμενες και ακολουθούμενες από την εταιρεία πολιτικές¹⁷⁸ ως προς τη θεματολογία των παραγόντων βιωσιμότητας. Πέραν των ανωτέρω, ειδικώς ως προς τη θεματολογία της εταιρικής διακυβέρνησης, θα πρέπει στην έκθεση βιωσιμότητας να περιγράφεται ο ρόλος των μελών του ΔΣ και η κατανομή μεταξύ αυτών των

¹⁷⁶ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 30, σελ. 10.

¹⁷⁷ Ο όρος «ενδιαφερόμενα μέρη» (“stakeholders”) είναι μία έννοια γένους η οποία περικλείει όλα τα φυσικά και νομικά πρόσωπα τα οποία εκδηλώνουν οικονομικό ή μη ενδιαφέρον για τις δραστηριότητες της εταιρείας. Ειδικότερα, περιλαμβάνονται: i) λοιπές επιχειρήσεις και τα διευθυντικά στελέχη αυτών, ii) εργαζόμενοι της εταιρείας και εν γένει συνδικαλιστικές οργανώσεις, iii) καταναλωτές και τοπικές κοινότητες, iv) επενδυτές, v) δημόσιες αρχές, διεθνείς οργανισμοί και οργανισμοί αξιολόγησης της βιωσιμότητας και vi) μη κυβερνητικές και περιβαλλοντικές οργανώσεις, Eurostat & Publications Office of the EU, *EU vocabularies ESS Quality Glossary: stakeholders*, έκδοση 2023, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVFT> σε συνδυασμό με Θεοδοσάκη Κ., *Βιώσιμη Εταιρική Διακυβέρνηση - Ο νέος στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*, ΔΕΕ 12/2020, σελ. 1527.

¹⁷⁸ Ως «πολιτική» της εταιρείας σε θέματα βιωσιμότητας θα μπορούσαμε να ορίσουμε το νομικό πλαίσιο ή τις κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες υιοθετούνται από την εταιρεία, προκειμένου να κατευθύνει τις ενέργειες και τη διαδικασία λήψης αποφάσεων από το ΔΣ και τη ΓΣ, συγκεκριμένα ως προς τη θεματολογία των παραγόντων βιωσιμότητας, Publications Office of the EU, *EU vocabularies: business policy*, έκδοση 2023, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVFT> σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 174, Robbins P. S. et. al., *Διοίκηση επιχειρήσεων Αρχές και εφαρμογές*, σελ. 536.

αρμοδιοτήτων αναφορικά με τα «θέματα βιωσιμότητας» καθώς και να εκτίθεται ο τρόπος με τον οποίον η εφαρμοζόμενη από την εταιρεία πολιτική καταλληλότητας των μελών του ΔΣ λαμβάνει υπόψιν τις γνώσεις, τις δεξιότητες, τις ικανότητες και την εμπειρία που θα πρέπει να διαθέτουν τα μέλη ως προς τα θέματα αυτά¹⁷⁹. Τέλος, θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με το εάν και με ποιον τρόπο η πολιτική αποδοχών των μελών του ΔΣ, την οποία έχει υιοθετήσει και εφαρμόζει η εισηγμένη Α.Ε., ενσωματώνει συστήματα παροχής κινήτρων που συνδέονται με «θέματα βιωσιμότητας».

2.3 «Βιώσιμη Πληροφόρηση» σχετικά με τις δραστηριότητες της εταιρείας, της αλυσίδας αξίας και της αλυσίδας εφοδιασμού της εταιρείας

Εκ των σημαντικότερων «καινοτομιών» που εισήγαγε η CSRD αποτελεί η επέκταση της υποχρεωτικά παρεχόμενης πληροφόρησης κατά μήκος ολόκληρης της αξιακής αλυσίδας¹⁸⁰ της εισηγμένης εταιρείας. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το άρθρο 19^α παρ. 3 της Οδηγίας, η εκάστοτε υπόχρεη εταιρεία θα πρέπει να δημοσιοποιεί κατά περίπτωση ομοίως όλες τις ως άνω αναφερθείσες πληροφορίες (υπό 2, 2.1 & 2.2) αναφορικά, όμως, με τις δραστηριότητες ολόκληρης της αλυσίδας αξίας της¹⁸¹. Έτσι, στο εν λόγω τμήμα της έκθεσης βιωσιμότητας θα πρέπει να παρέχονται πληροφορίες σχετικά με τις δραστηριότητες της ίδιας της εταιρείας, της εφοδιαστικής της αλυσίδας¹⁸², την εν γένει διαδικασία παραγωγής των προϊόντων της ή παροχής των υπηρεσιών της καθώς και τις επιχειρηματικές της σχέσεις. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι, καθώς η αλυσίδα αξίας μίας εισηγμένης Α.Ε. δύναται να περιλαμβάνει και επιχειρήσεις εγκατεστημένες σε κράτος εκτός της Ε.Ε., οι δημοσιοποιούμενες κατά περίπτωση πληροφορίες καταλαμβάνουν αναπόφευκτα και τις επιχειρήσεις αυτές¹⁸³. Ωστόσο, ο ενωσιακός νομοθέτης συνεκτιμώντας τις δυσχέρειες που επρόκειται να ανακύψουν για τις εισηγμένες εταιρείες κατά τη συλλογή των απαραίτητων πληροφοριών από όλη την αλυσίδα αξίας τους και ιδίως από μικρομεσαίες επιχειρήσεις-προμηθευτές και από προμηθευτές που είναι εγκατεστημένοι σε τρίτα κράτη με αναπτυσσόμενες οικονομίες και αγορές¹⁸⁴, εισάγει με το άρθρο 19 παρ. 3 δυνατότητα εξαιρέσεως από την υποχρεωτική δημοσίευση των εν λόγω πληροφοριών για τα τρία πρώτα οικονομικά έτη εφαρμογής των ρυθμίσεων¹⁸⁵. Έτσι, κατά τις ειδικότερες προβλέψεις της εν λόγω ρυθμίσεως, οι

¹⁷⁹ *ό.π. υπ. 133, Lecourt B., La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, σελ. 642.

¹⁸⁰ Η «αλυσίδα αξίας» είναι μία έννοια προερχόμενη από την επιστήμη της Διοίκησης των Επιχειρήσεων, η οποία περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα δραστηριοτήτων, οι οποίες εκτείνονται από το πρώιμο στάδιο της εισροής στην επιχείρηση των απαραίτητων πρώτων υλών μέχρι και την εκροή από την ίδια των παραχθέντων προϊόντων ή την παροχή των υπηρεσιών, *ό.π. υπ. 174, Robbins P. S. et. al., Διοίκηση επιχειρήσεων Αρχές και εφαρμογές*, σελ. 491.

¹⁸¹ Οι δραστηριότητες της αξιακής αλυσίδας εκτελούνται από διαφορετικούς συμμετέχοντες σε αυτήν τόσο ανάντη (“upstream”) (λ.χ. προμηθευτές πρώτων υλών ή μηχανολογικού εξοπλισμού) όσο και κατόντη (“downstream”) (λ.χ. εμπορικοί αντιπρόσωποι, διανομείς, μεταφορείς), Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ» εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2023, σελ. 605.

¹⁸² Η «εφοδιαστική αλυσίδα» είναι μία έννοια, ομοίως, προερχόμενη από την επιστήμη της Διοίκησης των Επιχειρήσεων, η οποία περιλαμβάνει το σύνολο των επιχειρήσεων οι οποίες συμμετέχουν στη διαδικασία παραγωγής, επεξεργασίας και διανομής του προϊόντος, από την αποθήκευση της πρώτης ύλης έως και τη διαμόρφωση του τελικού προϊόντος *ό.π. υπ. 178, Publications Office of the EU, EU vocabularies: supply chain*, 2019, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVLP>.

¹⁸³ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 33, σελ. 11.

¹⁸⁴ *Ibid*, αιτ. σκ. 53, σελ. 18.

¹⁸⁵ Η εν λόγω εξαιρέση από την υποχρεωτική δημοσίευση θα εφαρμοσθεί χρονικά ως εξής: (1) για τις «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. που απασχολούν άνω των 500 εργαζομένων, από το οικ. έτος 2024 έως και 2026 (άρα, υποχρεωτική

εισηγμένες εταιρείες θα διαθέτουν την ευχέρεια μη γνωστοποίησης όλων των σχετικών πληροφοριών για την αλυσίδα αξίας τους, εφόσον δεν κατέστη εφικτή η ανεύρεση αυτών. Όμως, στη περίπτωση αυτή, θα πρέπει, αφενός, να γνωστοποιούν στη δημοσιευόμενη έκθεση βιωσιμότητάς τους την αδυναμία δημοσιοποίησης των εν θέματι πληροφοριών και τις προσπάθειες που κατέβαλαν προκειμένου να αντληθούν αυτές και, αφετέρου, να επεξηγούν σε αυτήν ειδικώς τους λόγους που οδήγησαν στην εν τέλει αδυναμία πρόσβασης σε όλες τις αναγκαίες πληροφορίες καθώς και να δηλώνουν τα μέτρα που πρόκειται να αναλάβουν, ώστε να αποκτήσουν το συντομότερο δυνατόν πρόσβαση σε όλα τα απαραίτητα στοιχεία για την αλυσίδα αξίας τους («αρχή συμμόρφωση ή αιτιολόγηση» - “comply or explain principle”).

Περαιτέρω, η εκάστοτε υποκείμενη στην Οδηγία 2022/2464 εισηγμένη Α.Ε. θα πρέπει να περιγράφει στην δημοσιευόμενη έκθεση βιωσιμότητάς της, την πολιτική δέουσας επιμέλειας την οποία υποχρεωτικώς υιοθετεί, ακολουθεί και εφαρμόζει ως προς τους παράγοντες βιωσιμότητας. Η πολιτική δέουσας επιμέλειας είναι η διαδικασία την οποία ακολουθεί η υπόχρεη εταιρεία προκειμένου να εντοπίζει και προσδιορίζει ως «κυριότερες» τις πραγματικές και δυνητικές επιπτώσεις της δραστηριότητας της ίδιας, των εταιρειών που εντάσσονται στην ευρύτερη αξιακή και εφοδιαστική της αλυσίδα και των επιχειρηματικών συμβατικών της συνεργατών, στο περιβάλλον, στην κοινωνία, στα ανθρώπινα δικαιώματα, στους παράγοντες διακυβέρνησης και αειφορίας¹⁸⁶. Σύμφωνα με τις κατευθυντήριες αρχές των Ηνωμένων Εθνών για τις πολυεθνικές επιχειρήσεις και τα ανθρώπινα δικαιώματα (ως αναλύθηκαν ανωτέρω κεφ. πρώτο υποκεφ. 1.2), ως «κυριότερη» χαρακτηρίζεται η επίπτωση η οποία αξιολογείται ως ιδιαίτερα σοβαρή για τους ανθρώπους και το περιβάλλον καθώς επηρεάζει ή θα μπορούσε να επηρεάσει μεγάλο αριθμό ατόμων, επιφέρει ή θα μπορούσε να επιφέρει σημαντική ζημία στο περιβάλλον και δεν επιτρέπει ή θα μπορούσε να μην επιτρέψει την ανόρθωση της ζημίας αυτής με ευκολία. Συνεπώς, οι επιπτώσεις αυτές, οι οποίες θα πρέπει να περιγράφονται ειδικότερα στην έκθεση βιωσιμότητας, δύνανται να προκληθούν είτε άμεσα από τη δραστηριότητα της ίδιας της εισηγμένης Α.Ε., είτε έμμεσα δια της δραστηριότητας της αλυσίδας αξίας της¹⁸⁷. Επιπροσθέτως, στη δημοσιοποιούμενη έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να περιλαμβάνεται και περιγραφή των υιοθετούμενων δυνάμει της πολιτικής δέουσας επιμέλειας μέτρων πρόληψης, παρακολούθησης και αντιμετώπισης των εν λόγω αναφερόμενων επιπτώσεων διά μέσω του μετριασμού, της ανόρθωσης ή του τερματισμού αυτών. Θα πρέπει δε να αξιολογείται η αποτελεσματικότητα των διά της πολιτικής αυτής ακολουθούμενων προληπτικών και αποκαταστατικών μέτρων.

Επί παραδείγματι, οι παρεχόμενες πληροφορίες για τις άμεσες ή έμμεσες επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εταιρείας στους παράγοντες βιωσιμότητας θα μπορούσαν να αφορούν τις ακολουθούμενες εργασιακές πρακτικές, όπως σε αυτές εντάσσονται η παιδική ή αναγκαστική εργασία, οι εν γένει επιβλαβείς συνθήκες εργασίας (εργασία εντός ετοιμόρροπων κτηρίων, μη χρήση απαραίτητου προστατευτικού εξοπλισμού, μη λήψη μέτρων διαφύλαξης υγείας εργαζομένων), η εμπορία ανθρώπων και εν γένει καταπάτηση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και τα επίπεδα εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και η εν γένει συμβολή στη ρύπανση του περιβάλλοντος, των υδάτων, στην αποψίλωση της βλάστησης και στη βλάβη

γνωστοποίηση από το οικ. έτος 2027), (2) για τις λοιπές «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε., από το οικ. έτος 2025 έως και 2027 (άρα, υποχρεωτική γνωστοποίηση από το οικ. έτος 2028) και (3) για τις «μικρές» και «μεσαίες» εισηγμένες Α.Ε., από το οικ. έτος 2026 έως και 2028 (άρα, υποχρεωτική γνωστοποίηση από το οικ. έτος 2029).

¹⁸⁶ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 31, σελ. 11.

¹⁸⁷ *Ibid.*

της τοπικής βιοποικιλότητας¹⁸⁸. Ως προς τους παράγοντες της εταιρικής διακυβέρνησης, στις δημοσιοποιούμενες πληροφορίες για τις επιχειρηματικές σχέσεις της εισηγμένης εταιρείας με τους προμηθευτές της θα πρέπει να περιλαμβάνονται -μεταξύ άλλων- πληροφορίες σχετικά με τις ακολουθούμενες από την εταιρεία πρακτικές πληρωμών αυτών (λ.χ. προθεσμίες πληρωμών, επιτόκιο υπερημερίας επί καθυστέρησης πληρωμής). Πράγματι, διαπιστώνεται ότι τυχόν καθυστερήσεις στις πληρωμές των προμηθευτών οδηγούν αναπόφευκτα αυτούς σε καθεστώς αφερεγγυότητας, γεγονός το οποίο επιφυλάσσει καταστροφικές συνέπειες κατά μήκος ολόκληρης της αλυσίδας αξίας¹⁸⁹. Ως εκ τούτου, διά της γνωστοποίησης των πρακτικών πληρωμών, λοιπές επιχειρήσεις, ιδίως οι προμηθευτές, θα δύνανται να εντοπίζουν εύκολα και εν τέλει να προτιμούν τους συνεπείς και αξιόπιστους πληρωτές.

Τέλος, για λόγους πληρότητας θα πρέπει να αναφερθεί ότι στο άρθρο 19^α παρ. 3 της CSRD παρέχεται, αντιστοίχως με την NFRD και με πανομοιότυπη μάλιστα διατύπωση, η ευχέρεια στα κράτη μέλη να επιτρέπουν σε εξαιρετικές περιπτώσεις την παράλειψη δημοσιοποίησης πληροφοριών σχετικών με επικείμενες εξελίξεις ή ζητήματα υπό διαπραγμάτευση, υπό δύο προϋποθέσεις εκ των οποίων μία θετική και μία αρνητική. Κατά πρώτον, θα πρέπει κατά τη δεόντως αιτιολογημένη γνώμη των μελών του ΔΣ, τα οποία υπέχουν συλλογικώς ευθύνη για τη γνώμη τους αυτή, η δημοσιοποίηση των επίμαχων πληροφοριών να πλήττει σημαντικά την εμπορική θέση της εταιρείας (θετική προϋπόθεση). Κατά δεύτερον, θα πρέπει η παραληφθείσα πληροφόρηση να μην διαστρεβλώνει την πραγματική απεικόνιση και να μην εμποδίζει την ορθή και ισορροπημένη κατανόηση της θέσης, της εξέλιξης, των επιδόσεων και του αντικτύπου των δραστηριοτήτων της εισηγμένης Α.Ε. (αρνητική προϋπόθεση). Αξίζει να σημειώσουμε ότι, υπό το ισχύον καθεστώς, ο Έλληνας νομοθέτης έκανε χρήση της αντίστοιχης διακριτικής ευχέρειας που του παρεσχέθη με την Οδηγία 2014/95, όπως τούτο γίνεται αντιληπτό αρχικώς στο άρθρο 43^α παρ. 6-9 του κ.ν. 2190/1920 και μετέπειτα στα άρθρα 151 και 154 του Ν. 4548/2018.

2.4 Ειδικές παρεκκλίσεις προς διευκόλυνση των μικρομεσαίων εισηγμένων Α.Ε.

Αδιαμφισβήτητα, οι «μικρές» και «μεσαίες» εισηγμένες Α.Ε., λόγω του μικρότερου μεγέθους τους, των περιορισμένων πόρων που διαθέτουν αλλά και της δεινής οικονομικής κατάστασης στην οποία περιήλθαν συνεπεία της πρόσφατης παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, θα πρέπει να διαθέτουν εύλογο χρόνο προσαρμογής και προετοιμασίας ώστε να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στην εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας 2022/2464¹⁹⁰. Προς τούτο, η CSRD εισάγει διάφορα μέτρα ενίσχυσης των εν λόγω εταιρειών, προτρέποντας μάλιστα τα κράτη μέλη σε ανάληψη αντίστοιχων πρωτοβουλιών σε εθνικό επίπεδο προς διευκόλυνση αυτών¹⁹¹. Έτσι, προβλέπεται, όπως θα αναλυθεί και κατωτέρω (υπό 5), ότι οι θεσπιζόμενες ρυθμίσεις της Οδηγίας τυγχάνουν εφαρμογής για τις μικρομεσαίες εισηγμένες Α.Ε. από το οικονομικό έτος που εκκινεί

¹⁸⁸ Τα εν λόγω παραδείγματα ανάγονται στο προγενέστερο καθεστώς, υπό το οποίο, όμως, εισήχθησαν με τη μορφή συστάσεων σε μη υποχρεωτική βάση και όχι σαν δέσμευση γνωστοποίησης όπως εν προκειμένω, βλ. *ό.π.* υπ. 90, European Commission, *Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)*, σελ. 18.

¹⁸⁹ *ό.π.*, υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 50, σελ. 17.

¹⁹⁰ *Ibid*, αιτ. σκ. 21, σελ. 7.

¹⁹¹ *Ibid*, αιτ. σκ. 22, σελ. 7.

από την 1^η Ιανουαρίου του έτους 2026 και μετέπειτα, ήτοι σε απώτερο χρονικό σημείο συγκριτικά με τις λοιπές «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε.¹⁹².

Όμως, προς περαιτέρω διευκόλυνση των μικρότερων αυτών εταιρειών, η παρ. 7 του άρθρου 19^α της Οδηγίας, παρέχει τη δυνατότητα πλήρους εξαιρέσεως αυτών από την υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας, ως μεταβατική περίοδο, για τα δύο πρώτα οικονομικά έτη εφαρμογής των διατάξεων. Συνεπώς, οι μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρείες δύνανται να παραλείψουν εντελώς την υποβολή εκθέσεως βιωσιμότητας για τα οικονομικά έτη 2026 και 2027, με την υποχρέωση κατάρτισης και δημοσιοποίησης αυτής να τις δεσμεύσει άνευ ετέρου από το οικονομικό έτος 2028 και εντεύθεν¹⁹³. Ωστόσο, στην περίπτωση που μία «μικρή» ή «μεσαία» εταιρεία ενεργοποιήσει την εφαρμογή της εν θέματι διατάξεως, θα πρέπει, αφενός, να γνωστοποιήσει στη δημοσιεύσιμη έκθεση διαχείρισής της το γεγονός της παράλειψης δημοσιοποίησης των απαραίτητων πληροφοριών βιωσιμότητας και, αφετέρου, να αναπτύξει σε αυτήν τους λόγους για τους οποίους παρελήφθη η δημοσίευση των εν λόγω πληροφοριών («αρχή συμμόρφωση ή αιτιολόγηση»-“comply or explain principle”).

Πέραν των ανωτέρω, υιοθετώντας και εφαρμόζοντας την αρχή “think small first”, η Οδηγία εισάγει ένα πρόσθετο πλέγμα διευκόλυνσης των «μικρών» και «μεσαίων» εισηγμένων εταιρειών, οι οποίες, εφόσον το επιθυμούν, δύνανται να περιορίσουν σημαντικά το περιεχόμενο της δημοσιεύσιμης έκθεσης βιωσιμότητάς τους. Η διακριτική αυτή ευχέρεια παρέχεται στις εν λόγω εταιρείες αρχής γενομένης από την 1^η Ιανουαρίου του οικονομικού έτους 2026, οπότε και τυπικώς εκκινεί για τις ίδιες η εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας, εφόσον, όμως, αποφασίσουν κατά τη διάρκεια της διετούς μεταβατικής περιόδου που ισχύει για εκείνες, όπως αναπτύξαμε ανωτέρω, να καταρτίσουν και δημοσιεύσουν έκθεση βιωσιμότητας. Σε κάθε περίπτωση, από την 1^η Ιανουαρίου του οικονομικού έτους 2028, οπότε και καθίσταται άνευ ετέρου υποχρεωτική η δημοσιοποίηση εκ μέρους των εν λόγω εταιρειών πληροφοριών βιωσιμότητας, οι ίδιες θα μπορούν να επιλέγουν είτε τη δημοσίευση του συνόλου των ως άνω αναλυθέντων πληροφοριών, όπως αυτές περιγράφονται συγκεκριμένα στις παρ. 2 και 3 του άρθρου 19^α της Οδηγίας¹⁹⁴, είτε τη δημοσίευση των αριθμητικώς σημαντικά λιγότερων πληροφοριών που αναφέρονται στη παρ. 6 του άρθρου 19^α της Οδηγίας.

Συγκεκριμένα, η απλοποιημένη έκθεση βιωσιμότητας περιορίζει σημαντικά το περιεχόμενο των υποχρεωτικά δημοσιεύσιμων πληροφοριών μόνο επί πέντε βασικών και περιοριστικά αναφερόμενων τομέων. Απώτερος σκοπός της διατάξεως της παρ. 6 του άρθρου 19^α της CSRD είναι να περιορίσει την υποχρέωση των μικρομεσαίων εισηγμένων Α.Ε. μόνο προς τη δημοσίευση των ουσιαστών και σημαντικότερων πληροφοριών για τα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα και τους επενδυτές, διευκολύνοντας επί της ουσίας τη μετάβασή τους προς την άντληση βιώσιμης χρηματοδότησης και προς τη διάθεση στο κοινό βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων¹⁹⁵. Ειδικότερα,

¹⁹² Ahern Deirdre M., *The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors*, Forthcoming in A Bartolacelli (ed), *The Prism of Sustainability*, 30 Ιουνίου 2023, σελ. 16, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4517356>.

¹⁹³ *Ibid.*

¹⁹⁴ Σε αντίθεση με την ευχέρεια επιλογής που παρέχεται στις μικρές και μεσαίες εισηγμένες Α.Ε., όλες οι μεγάλες εισηγμένες Α.Ε. θα υποχρεούνται να δημοσιοποιούν το σύνολο των απαιτούμενων στο αρ. 19^α §2-3 πληροφοριών, ό.π. υπό [2.2](#) και [2.3](#).

¹⁹⁵ ό.π. υπ. 192, Ahern Deirdre M., *The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors*, Forthcoming in A Bartolacelli (ed), *The Prism of Sustainability*, σελ. 17.

στην παρεχόμενη πληροφόρηση δια της εν θέματι απλοποιημένης εκθέσεως θα πρέπει να περιλαμβάνεται υποχρεωτικώς:

(1) περιεκτική περιγραφή του επιχειρηματικού μοντέλου και της στρατηγικής της «μικρής» ή «μεσαίας» εισηγμένης Α.Ε.,

(2) περιγραφή των υιοθετούμενων και ακολουθούμενων από την εταιρεία πολιτικών επί της θεματολογίας των παραγόντων βιωσιμότητας,

(3) μνεία της πολιτικής δέουσας επιμέλειας την οποία υιοθετεί και εφαρμόζει η εταιρεία μόνον, όμως, αναφορικά με τη διαδικασία που ακολουθεί ώστε να εντοπίσει και προσδιορίσει ως «κυριότερες» τις πραγματικές και δυνητικές επιπτώσεις της δραστηριότητας της ίδιας επί των «θεμάτων βιωσιμότητας» καθώς και τα υιοθετούμενα μέτρα πρόληψης, παρακολούθησης και αντιμετώπισης των επιπτώσεων αυτών¹⁹⁶,

(4) προσδιορισμό των σημαντικότερων για την ίδια κινδύνων βιωσιμότητας¹⁹⁷ και περιγραφή του τρόπου διαχείρισης αυτών, και

(5) αναφορά στους βασικούς δείκτες επιδόσεων που εφαρμόζει η εταιρεία προκειμένου να γνωστοποιεί πληροφορίες για τα ανωτέρω στοιχεία υπό (1) έως (4).

3. Περιεχόμενο και έκταση του υποχρεωτικού ελέγχου της εκθέσεως βιωσιμότητας

Η CSRD, λαμβάνοντας υπόψιν την επιθυμία της απόλυτης πλειοψηφίας των χρηστών¹⁹⁸ καθώς και το γεγονός ότι, η έλλειψη -υπό το ισχύον καθεστώς- υποχρεωτικού ελέγχου των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας απειλεί σημαντικά την ακρίβεια και την αξιοπιστία αυτών¹⁹⁹, εισάγει σημαντικά μέτρα ενίσχυσης του επιπέδου διασφάλισης των παρεχόμενων πληροφοριών. Παρότι η κύρια στόχευση του ενωσιακού νομοθέτη είναι να προσδώσει παρόμοιο επίπεδο διασφάλισης των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και των πληροφοριών βιωσιμότητας, αναγνωρίζεται ότι θα πρέπει να προσεγγίσουμε την υλοποίηση αυτής της προσδοκίας σταδιακά²⁰⁰. Άλλωστε, ένα αξιοσημείωτο ποσοστό των συμμετεχόντων στη δημόσια διαβούλευση επί της αξιολόγησης της NFRD, τάσσεται υπέρ της σταδιακής μετάβασης από ένα σύστημα περιορισμένου ελέγχου σε ένα μακροπρόθεσμο σύστημα εύλογης διασφάλισης²⁰¹. Σύμφωνα με το «Διεθνές Πλαίσιο για Αναθέσεις Διασφάλισης», υφίστανται δύο βασικοί τύποι ελέγχων, τους οποίους ένας νόμιμος ορκωτός ελεγκτής ή μία ελεγκτική εταιρεία δύναται να διενεργεί. Αφενός, η ανάθεση «εύλογης διασφάλισης», σκοπός της οποίας είναι, μέσα από τη διεξαγωγή εκτεταμένων ελέγχων, να περιορίσει στο χαμηλότερο δυνατό επίπεδο τον κίνδυνο ο ελεγκτής να στηριχθεί σε ανακριβείς πληροφορίες και ως εκ τούτου να εκφράσει μία λανθασμένη

¹⁹⁶ Παρατηρούμε ότι στη συγκεκριμένη κατηγορία ελλείπει η αναφορά στη δημοσίευση πληροφοριών σχετικών με τις δραστηριότητες των εταιρειών που εντάσσονται στην ευρύτερη αξιακή και εφοδιαστική αλυσίδα των μικρομεσαίων εισηγμένων εταιρειών, μειώνοντας σημαντικά τις απαιτήσεις διαφάνειας αυτών, *ibid.*

¹⁹⁷ Για την εννοιολογική οριοθέτηση της έννοιας «κίνδυνοι βιωσιμότητας», *ό.π.* υπ. 175.

¹⁹⁸ Σύμφωνα με τη δημόσια διαβούλευση επί της αξιολόγησης της NFRD, η οποία έλαβε χώρα το 2020, το 78% των χρηστών των πληροφοριών βιωσιμότητας συμφωνεί με τη θέσπιση πιο αυστηρών απαιτήσεων ελέγχου των δημοσιευόμενων πληροφοριών, *ό.π.* υπ. 95, European Commission, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive (20 February 2020-11 June 2020)*, σελ. 34.

¹⁹⁹ *ό.π.*, υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 60, σελ. 20.

²⁰⁰ *ό.π.* υπ. 140, European Commission, *Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal*, σελ. 3.

²⁰¹ *ό.π.* European Commission, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, σελ. 39.

γνώμη²⁰². Εν προκειμένω, το συμπέρασμα του ελέγχου διατυπώνεται με θετικό τρόπο, ήτοι ότι οι δημοσιευόμενες πληροφορίες παρουσιάζουν εύλογα την πραγματική θέση της εταιρείας²⁰³. Η εν λόγω μορφή διασφάλισης εντοπίζεται στο περιεχόμενο του ετήσιου υποχρεωτικού τακτικού ελέγχου των χρηματοοικονομικών καταστάσεων όλων των εισηγμένων εταιρειών ανεξαρτήτως μάλιστα του μεγέθους αυτών²⁰⁴. Αφετέρου, στην ανάθεση «περιορισμένης διασφάλισης», καθώς ο νόμιμος ορκωτός ελεγκτής ή η ελεγκτική εταιρεία διενεργεί λιγότερους δειγματοληπτικούς ελέγχους και άρα επιβαρύνεται με αρκετά λιγότερο όγκο εργασίας, η έκταση του ελέγχου -όπως άλλωστε υποδηλώνει και η ονομασία του- περιορίζεται σημαντικά. Βέβαια, λόγω της περιορισμένης έκτασης του ελέγχου, ο κίνδυνος εξαγωγής εσφαλμένου συμπεράσματος και άρα διατύπωσης ανακριβούς γνώμης επί της εκθέσεως ελέγχου είναι σαφώς πιο αυξημένος συγκριτικά με την ανάθεση «εύλογης διασφάλισης»²⁰⁵. Εν προκειμένω, το συμπέρασμα επί του διενεργηθέντος ελέγχου διατυπώνεται με αρνητικό τρόπο, ήτοι ότι ο ελεγκτής δεν εντόπισε κάποια ουσιώδη ανακρίβεια στην παρεχόμενη πληροφόρηση που να του δημιουργεί την πεποίθηση ότι οι υποβληθείσες πληροφορίες είναι αναληθείς και αναξιόπιστες²⁰⁶.

Σε πρώτο στάδιο, η CSRD εισάγει την υποχρέωση των μικρών, μεσαίων και μεγάλων εισηγμένων Α.Ε. να αναθέτουν την υποχρεωτική διεξαγωγή ελέγχου «περιορισμένης διασφάλισης» επί των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας στον τακτικό ελεγκτή²⁰⁷ των χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων ή σε έναν διαφορετικό νόμιμο ελεγκτή της επιλογής τους, εφόσον η δυνατότητα αυτή τους παρασχεθεί κατ' επιλογή του εκάστοτε κράτους μέλους, ή σε έναν ανεξάρτητο πάροχο υπηρεσιών διασφάλισης, εφόσον, ομοίως, η δυνατότητα αυτή τους παρασχεθεί κατ' επιλογή του εκάστοτε κράτους μέλους²⁰⁸. Η επιλογή του περιορισμένου αυτού τύπου ελέγχου δικαιολογείται από το γεγονός ότι είναι λιγότερο δαπανηρός για τις υπόχρεες εταιρείες, ενώ, παράλληλα, ανταποκρίνεται καλύτερα στις τρέχουσες δυνατότητες και τεχνικές ικανότητες της αγοράς παροχής υπηρεσιών ελέγχου²⁰⁹. Συγκεκριμένα, ο υποχρεωτικός, περιορισμένος αυτός έλεγχος των πληροφοριών βιωσιμότητας θα εστιάζει²¹⁰:

(1) στη συμμόρφωση της διαδικασίας κατάρτισης και του περιεχομένου της έκθεσης βιωσιμότητας της εταιρείας με τα ενωσιακά πρότυπα υποβολής αυτής,

²⁰² ό.π. υπ. 78, Δρίτσας Στ. εις Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, σελ. 311-312,324.

²⁰³ ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 24-25.

²⁰⁴ Νόμος 4336/2015, Μέρος Β', αρ. 2 παρ. Α υποπαρ. Α.1 §1.Ι στοιχ. β', Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΦΕΚ (94/Α'/14-08-2015).

²⁰⁵ ό.π. Δρίτσας Στ. εις Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, σελ. 311-312.

²⁰⁶ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 60, σελ. 20.

²⁰⁷ Η διεξαγωγή του ελέγχου της έκθεσης βιωσιμότητας από τον τακτικό ελεγκτή της εταιρείας εξασφαλίζει συνδεσιμότητα και συνοχή των χρηματοοικονομικών πληροφοριών με τις πληροφορίες βιωσιμότητας, γεγονός ιδιαίτερα σημαντικό για την ολοκληρωμένη πληροφόρηση των επενδυτών. Ωστόσο, ενέχει, ταυτοχρόνως, τον κίνδυνο φαλκίδευσης της ανεξαρτησίας του ελεγκτή, *ibid*, αιτ. σκ. 61, σελ. 21.

²⁰⁸ Προς ενίσχυση της ανεξαρτησίας των ελεγκτών, διεύρυνσης και διαφοροποίησης της αγοράς ελέγχου, ώστε να βελτιωθεί η ποιότητα των παρεχόμενων υπηρεσιών διασφάλισης, η Οδηγία παρέχει την ευχέρεια στα κράτη μέλη, κατά την ενσωμάτωση αυτής στο εθνικό δίκαιο, να επιτρέψουν στις εταιρείες την ανάθεση του ελέγχου σε διαφορετικό ελεγκτή από τον τακτικό ή/και σε ανεξάρτητο πάροχο υπηρεσιών διασφάλισης, *ibid*, αιτ. σκ. 61, σελ. 21 και αρ. 1§13 (34 §3-4), σελ. 42.

²⁰⁹ ό.π. υπ. 140, European Commission, *Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal*, σελ. 3.

²¹⁰ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 60, σελ. 21 σε συνδυασμό με αρ. 1§13 (αρ. 24 §1 αα), σελ. 42.

(2) στη διαδικασία την οποία ακολουθεί η υπόχρεη εταιρεία προκειμένου να προσδιορίσει τις απαραίτητες προς δημοσίευση πληροφορίες, σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα και

(3) στη συμπερίληψη στο περιεχόμενο της εκθέσεως των απαιτούμενων πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 8 του Κανονισμού 2020/852 (Taxonomy Regulation) ²¹¹.

Μάλιστα, προβλέπεται ότι η Επιτροπή θα πρέπει να εκδώσει, δυνάμει κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, το αργότερο έως την 1^η Οκτωβρίου του έτους 2026 «πρότυπα περιορισμένης διασφάλισης», τα οποία θα πρέπει να περιγράφουν -μεταξύ άλλων- την ακολουθούμενη διαδικασία ελέγχου, το σχεδιασμό της ελεγκτικής αποστολής και το είδος των συμπερασμάτων που θα πρέπει να διατυπώνονται στη δημοσιευόμενη έκθεση ελέγχου²¹². Βεβαίως, η υπόχρεη εταιρεία διατηρεί τη δυνατότητα, εφόσον το επιθυμεί, να αιτηθεί τη διεξαγωγή ελέγχου και συνέπεια αυτού τη λήψη γνώμης «εύλογης διασφάλισης», αναβαθμίζοντας οικειοθελώς το επίπεδο αξιοπιστίας της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης²¹³. Προσβλέποντας, ωστόσο, στη σταδιακή προσέγγιση προς τη διαμόρφωση ενός πιο ενισχυμένου ελεγκτικού πλαισίου, παρέχεται η δυνατότητα στην Επιτροπή να υιοθετήσει, δυνάμει κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, το αργότερο έως την 1^η Οκτωβρίου του έτους 2028, «πρότυπα ελέγχου εύλογης διασφάλισης». Τα εν λόγω πρότυπα αναμένεται να υιοθετηθούν εφόσον διαπιστωθεί από την Επιτροπή, κατόπιν αξιολόγησής της, ότι τόσο οι νόμιμοι ορκωτοί ελεγκτές όσο και οι ελεγχόμενες εταιρείες δύνανται πράγματι να ανταποκριθούν σε πιο αυστηρές απαιτήσεις ελέγχου²¹⁴. Επί θετικής έκβασης της αξιολόγησης αυτής και εντεύθεν υιοθέτησης των «προτύπων ελέγχου εύλογης διασφάλισης», θα ενδυναμωθεί περαιτέρω αυτομάτως το επίπεδο του διενεργούμενου ελέγχου επί των εκθέσεων βιωσιμότητας, ενισχύοντας, κατά συνέπεια, σημαντικά την ακρίβεια και αξιοπιστία των δημοσιευόμενων πληροφοριών προς όφελος μεταξύ άλλων και των επενδυτών.

4. Διατυπώσεις δημοσιότητας της εκθέσεως βιωσιμότητας

Παρότι, υπό το ισχύον καθεστώς, στο ελληνικό δίκαιο προβλέπεται ότι η μη χρηματοοικονομική κατάσταση περιλαμβάνεται στην έκθεση διαχείρισης και δημοσιεύεται ως ειδικότερο τμήμα αυτής, η NFRD παρείχε την ευχέρεια στα κράτη μέλη, κατά την ενσωμάτωση της Οδηγίας στο εθνικό τους δίκαιο, να επιτρέπουν στις υπόχρεες εταιρείες την υποβολή των μη χρηματοοικονομικών τους πληροφοριών σε ξεχωριστή έκθεση δημοσιευόμενη, όμως, μαζί με την έκθεση διαχείρισης ή/και σε αυτοτελή έκθεση δημοσιευόμενη στο διαδικτυακό τόπο της εταιρείας εντός εξαμήνου από το τέλος της χρήσης, στην οποία απλώς γίνεται αναφορά στην έκθεση διαχείρισης²¹⁵. Αξίζει να σημειώσουμε ότι είκοσι από τα είκοσι επτά κράτη μέλη παρέχουν σήμερα τη δυνατότητα στις εγχώριες υπόχρεες εταιρείες να δημοσιοποιούν τις πληροφορίες

²¹¹ Σύμφωνα με το εν λόγω άρθρο, θα πρέπει οι υπόχρεες εταιρείες προς κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας να περιλαμβάνουν σε αυτές πληροφορίες σχετικά με τον τρόπο και το βαθμό στον οποίον οι οικονομικές τους δραστηριότητες χαρακτηρίζονται ως «περιβαλλοντικά βιώσιμες». Τα κριτήρια προσδιορισμού μίας οικονομικής δραστηριότητας ως «περιβαλλοντικά βιώσιμη» εντοπίζονται στα αρ. 3 και 9 του Κανονισμού. Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088, σελ. 27, 29, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj> σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 170, Κυριαζής Δ., *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης - Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*, σελ. 209.

²¹² ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αρ. 3 §15 (αρ. 26^α), σελ. 55.

²¹³ *Ibid*, αιτ. σκ. 60, σελ. 21.

²¹⁴ *Ibid*, αρ. 3 §15 (αρ. 26^α), σελ. 55.

²¹⁵ ό.π. υπ. 74, Directive 2014/95/EU... as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups, αρ. 1 §1 (αρ. 19^α §4), σελ. 5.

βιωσιμότητάς τους δια μέσω ξεχωριστών εκθέσεων²¹⁶. Ωστόσο, η δυνατότητα αυτή εμποδίζει την επίτευξη συνοχής και συνδεσιμότητας μεταξύ των χρηματοοικονομικών πληροφοριών και των πληροφοριών βιωσιμότητας και παρακωλύει την ευχερή ανεύρεση και πρόσβαση των επενδυτών στις δύο αυτές μορφές πληροφόρησης, για τις οποίες εκδηλώνουν εξίσου ενδιαφέρον. Παράλληλα, δημιουργείται -ευλόγως- η πεποίθηση στους χρήστες ότι οι εν λόγω πληροφορίες είναι λιγότερο συναφείς, γεγονός που δύναται να επιδράσει αρνητικά επί της αξιοπιστίας αυτών²¹⁷. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψιν τα ανωτέρω και προκειμένου όχι μόνο να διευκολύνει την πρόσβαση των επενδυτών στη βιώσιμη πληροφόρηση αλλά και να αναδείξει ότι τα «θέματα βιωσιμότητας» αποτελούν αναπόσπαστο τμήμα του τρόπου διαχείρισης της εταιρείας, η CSRD προβλέπει ότι οι πληροφορίες βιωσιμότητας θα πρέπει να δημοσιοποιούνται υποχρεωτικά και μόνον ως ειδικότερο τμήμα της έκθεσης διαχείρισης, μη παρέχοντας επί της ουσίας πλέον δυνατότητα στα κράτη μέλη να επιτρέπουν τη δημοσίευση των εν θέματι πληροφοριών σε αυτοτελείς εκθέσεις²¹⁸.

Περαιτέρω, η CSRD ενισχύει σημαντικά το επίπεδο ψηφιοποίησης των πληροφοριών βιωσιμότητας, γεγονός το οποίο αναμένεται να συμβάλει σταδιακά στη μείωση του κόστους κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας για τις εταιρείες καθώς και να ενισχύσει σημαντικά τη συγκρισιμότητα, την ευχερή ανεύρεση και χρήση των πληροφοριών από τους επενδυτές²¹⁹. Έτσι, δυνάμει του άρθρου 29δ, εισάγεται η υποχρέωση κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας στον ηλεκτρονικό μορφότυπο αναφοράς (XHTML format), σε συμφωνία με τον Κανονισμό 2019/815 (ESEF Regulation)²²⁰. Η ψηφιοποίηση των εκθέσεων όλων σχεδόν των εισηγμένων εταιρειών της Ε.Ε. στη μορφή αυτή θα επιτρέψει την πιο αποτελεσματική αξιοποίηση των πληροφοριών βιωσιμότητας από τους επενδυτές αλλά και την ανάγνωση και σύγκριση των δεδομένων σε ενωσιακό επίπεδο²²¹. Ταυτοχρόνως, θα διευκολυνθεί η ενσωμάτωση των πληροφοριών βιωσιμότητας στο Ευρωπαϊκό Ενιαίο Σημείο Πρόσβασης (ESAP), η διαμόρφωση του οποίου αποτελεί μία εκ των πρωτοβουλιών που αναλαμβάνονται στο σχέδιο δράσης της Ε.Ε. για τη δημιουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης Κεφαλαιαγορών (Capital Markets Union)²²². Μέσω της ανοικτής αυτής πύλης δεδομένων, η οποία αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία έως τις 31 Δεκεμβρίου του έτους 2024, οι επενδυτές θα αποκτούν -σε ενωσιακό επίπεδο- εύκολα, γρήγορα και απρόσκοπτα πρόσβαση σε όλες τις δημοσιευόμενες πληροφορίες βιωσιμότητας από όλες σχεδόν τις εισηγμένες εταιρείες σε ρυθμιζόμενη αγορά οποιουδήποτε κράτους μέλους²²³. Βεβαίως, η τακτική ροή επίκαιρων, αξιόπιστων και συναφών πληροφοριών μέσω του ESAP

²¹⁶ ό.π. νπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 117-122.

²¹⁷ ό.π. νπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 57, σελ. 19,20.

²¹⁸ ό.π. νπ. 133, Lecourt B., *La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, σελ. 643.

²¹⁹ ό.π. νπ. 140, European Commission, *Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal*, σελ. 3.

²²⁰ Commission Delegated Regulation (EU) 2018/815 of 17 December 2018 supplementing Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council with regard to regulatory technical standards on the specification of a single electronic reporting format, σελ. 3, ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2019/815/oj.

²²¹ ό.π. *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 55, σελ. 19.

²²² European Commission, *A Capital Markets Union for people and businesses-new action plan*, COM(2020) 590 final, 24 Σεπτεμβρίου 2020, σελ. 10, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0590&qid=1690883606515>.

²²³ European Commission, *Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council establishing a European single access point providing centralised access to publicly available information of relevance to financial services, capital markets and sustainability*, COM(2021) 723 final, 25 Νοεμβρίου 2021, σελ. 1-3, 17, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0723>.

αναμένεται να διευκολύνει εν γένει όλους τους συμμετέχοντες στις χρηματοπιστωτικές αγορές της Ένωσης προκειμένου να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις υποχρεώσεις διαφάνειας που υπέχουν δυνάμει του Κανονισμού SFDR²²⁴.

Επανερχόμενοι, όμως, στις ειδικότερες απαιτήσεις δημοσιότητας που θα υπέχουν οι μεγάλες, μεσαίες και μικρές εισηγμένες Α.Ε., κατά το ελληνικό δίκαιο, το ΔΣ αυτών θα οφείλει να μεριμνά ώστε η έκθεση βιωσιμότητάς τους, ως τμήμα της έκθεσης διαχείρισης, να δημοσιεύεται μαζί με την έκθεση ελέγχου του νομίμου ορκωτού ελεγκτή επ' αυτής, στο Γ.Ε.ΜΗ. εντός είκοσι ημερών από την έγκριση των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων από την τακτική ΓΣ, η οποία συνεδριάζει υποχρεωτικώς το αργότερο έως την 10^η Σεπτεμβρίου του επόμενου έτους από τη λήξη της χρήσης²²⁵. Επιπροσθέτως, σύμφωνα με τις ειδικότερες προβλέψεις της Οδηγίας 2004/109, όπως ενσωματώθηκε στην ελληνική έννομη τάξη με τον Ν. 3556/2007, όλες οι εισηγμένες εταιρείες οφείλουν να δημοσιοποιούν στο διαδικτυακό τους τόπο και ταυτοχρόνως να υποβάλλουν στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, εντός του πρώτου τετραμήνου από τη λήξη κάθε οικονομικής χρήσης, την ετήσια οικονομική τους έκθεση, στην οποίαν περιλαμβάνεται και η έκθεση διαχείρισής τους²²⁶. Η ετήσια αυτή έκθεση θα πρέπει να παραμένει αναρτημένη και διαθέσιμη στο επενδυτικό κοινό για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δέκα ετών. Όπως, λοιπόν, υπό το ισχύον καθεστώς η μη χρηματοοικονομική κατάσταση, έτσι και η έκθεση βιωσιμότητας ως τμήμα της έκθεσης διαχείρισης και εντεύθεν της ετήσιας οικονομικής εκθέσεως θα πρέπει να δημοσιεύεται στο διαδικτυακό τόπο της εισηγμένης εταιρείας το αργότερο έως το τέλος του Απριλίου του επόμενου οικονομικού έτους από τη λήξη της χρήσης και να παραμένει αναρτημένη σε αυτόν τουλάχιστον για δέκα έτη.

Πέραν τούτων, η CSRD, τροποποιώντας την Οδηγία 2004/109 για τις υποχρεώσεις διαφάνειας των εισηγμένων εταιρειών, εισάγει ορισμένες επιπρόσθετες υποχρεώσεις πληροφόρησης του επενδυτικού κοινού²²⁷. Συγκεκριμένα, προβλέπεται ότι στην ετήσια οικονομική έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνεται, πέραν των ελεγμένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων και της έκθεσης διαχείρισης, η οποία θα πρέπει να ενσωματώνει την έκθεση βιωσιμότητας, δήλωση «...των προσώπων που είναι υπεύθυνα...»²²⁸ για την εισηγμένη Α.Ε. ότι η έκθεση βιωσιμότητας καταρτίστηκε σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολή αυτής καθώς και σύμφωνα με τις προδιαγραφές του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού 2021/2178 της

²²⁴ ό.π. υπ. 148, Baumüller J. & Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, σελ. 376.

²²⁵ Έτσι και υπό το ισχύον καθεστώς, η μη χρηματοοικονομική κατάσταση ως τμήμα της έκθεσης διαχείρισης δημοσιεύεται στο Γ.Ε.ΜΗ. από κοινού με τις ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις, Ν. 4548/2018, αρ. 141 §1, 8 και Ν. 4308/2014, αρ. 1 §3 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 76, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2045.

²²⁶ Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 on the harmonisation of transparency requirements in relation to information about issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2001/34/EC, αρ. 4, σελ. 7-8, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/dir/2004/109/oj> σε συνδυασμό με Νόμο 3556/2007, αρ. 4 §1, 2, 5, 9, αρ. 19 §1, αρ. 21 §1, 5, Προϋποθέσεις διαφάνειας για την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά και άλλες διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΦΕΚ (91/Α'30-04-2007) σε συνδυασμό με Απ. 8/754/14.4.2016 ΔΣ Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, Ειδικά Θέματα Περιοδικής Πληροφόρησης βάσει του ν. 3556/2007, ΦΕΚ (4001/Β'/18-9-2020) αρ. 6, 7, σελ. 3.

²²⁷ ό.π., υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 2 §2, σελ. 47-48.

²²⁸ Σύμφωνα με το αρ. 4 §2 του Ν. 3556/2007, υπό το ισχύον καθεστώς, τα πρόσωπα αυτά απαριθμούνται ως εξής: (αα) ο πρόεδρος του ΔΣ ή ο αναπληρωτής του, (ββ) ο διευθύνων ή εντεταλμένος σύμβουλος και σε περίπτωση που δεν υφίσταται τέτοιος ή η ιδιότητά του αυτή συμπίπτει με την ιδιότητα του Προέδρου του ΔΣ, ένα μέλος του ΔΣ και (γγ) ένα ακόμη μέλος του ΔΣ.

Επιτροπής, ο οποίος συμπληρώνει το άρθρο 8 του Κανονισμού Ταξινόμιας 2020/852²²⁹. Συμπληρωματικώς, προβλέπεται ότι μαζί με την ετήσια οικονομική έκθεση θα πρέπει να δημοσιοποιείται στο διαδικτυακό τόπο της εταιρείας η έκθεση ελέγχου του νόμιμου ορκωτού ελεγκτή επί του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας και αυτή να παραμένει αναρτημένη σε αυτόν τουλάχιστον για δέκα έτη.

4.1 Η σημασία της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης πληροφοριών σε όλους τους προβλεπόμενους τομείς της βιώσιμης πληροφόρησης

Παρά το γεγονός ότι, υπό το ισχύον καθεστώς, η κατάρτιση και δημοσίευση της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως είναι νομικά δεσμευτική υποχρέωση για όλες τις «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. που απασχολούν άνω των 500 εργαζομένων, εντούτοις, μέσω του υιοθετούμενου μηχανισμού «συμμόρφωση ή αιτιολόγηση» (“comply or explain”), παρέχεται η ευελιξία στις μεγάλες αυτές εταιρείες να μην υιοθετούν πολιτικές βιωσιμότητας και εντεύθεν να μην δημοσιοποιούν πληροφορίες για αυτές. Τούτο, όμως, υπό την προϋπόθεση ότι, αφενός, γνωστοποιούν στην εν λόγω κατάσταση την παράλειψη υιοθέτησης και εφαρμογής τέτοιων πολιτικών και, αφετέρου, αιτιολογούν και επεξηγούν επαρκώς τη στάση τους αυτή²³⁰. Ωστόσο, η παρεχόμενη αυτή ευελιξία στις υπόχρεες εταιρείες περί μη «συμμόρφωσης» εφόσον υφίσταται επαρκής «αιτιολόγηση», έχει δημιουργήσει σύγχυση στις ίδιες αφού η δυνατότητα αυτή δεν παρέχεται οριζοντίως για όλες τις δημοσιευόμενες πληροφορίες, όπως αυτές απαριθμούνται στο άρθρο 151 παρ. 1 του Ν. 4548/2018, παρά μόνο για τις πολιτικές της εταιρείας σε «θέματα βιωσιμότητας». Ταυτοχρόνως, η αναπόφευκτα δημιουργούμενη αβεβαιότητα ως προς την παροχή ή μη των συγκεκριμένων πληροφοριών και, κατά συνέπεια, η υφιστάμενη ασυμμετρία πληροφόρησης μεταξύ των υπόχρεων εταιρειών, υπονομεύει σημαντικά την ποιότητα και συγκρισιμότητα της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης προς τους επενδυτές²³¹. Πράγματι, παρατηρείται ότι πολλές εταιρείες, οι οποίες αποκλίνουν από την εφαρμογή τέτοιων πολιτικών, ως δύνανται, αναφέρουν επιφανειακά τους λόγους απόκλισης χωρίς να παρέχουν λεπτομερείς και εις βάθος επεξηγήσεις, ενώ, παρατηρείται ότι άλλες εταιρείες χρησιμοποιούν την ίδια στερεοτυπική διατύπωση κάθε χρόνο προκειμένου να αιτιολογήσουν τη μη συμμόρφωσή τους με την υιοθέτηση και εφαρμογή πολιτικών βιωσιμότητας. Οι εν λόγω πρακτικές αποδεικνύουν τη διαστρέβλωση της αρχής αυτής και, συνεπώς, τη μη αποτελεσματική εφαρμογή της στην πράξη²³².

Στο πλαίσιο αυτό, αξιολογώντας ως αδικαιολόγητη τη διακριτική μεταχείριση μεταξύ των προαιρετικά δημοσιευόμενων πληροφοριών για τις πολιτικές της εταιρείας σε «θέματα

²²⁹ Ο εν λόγω κατ’ εξουσιοδότηση Κανονισμός της Επιτροπής διευκρινίζει το κατ’ ιδίαν περιεχόμενο και τον τρόπο παρουσίασης των δημοσιευόμενων πληροφοριών εκ μέρους των υπόχρεων, σύμφωνα με το άρθρο 8 του Κανονισμού 2020/852 (Taxonomy Regulation), εισηγμένων εταιρειών σχετικά με τις περιβαλλοντικά βιώσιμες δραστηριότητες αυτών. Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 of 6 July 2021 supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by specifying the content and presentation of information to be disclosed by undertakings subject to Articles 19a or 29a of Directive 2013/34/EU concerning environmentally sustainable economic activities, and specifying the methodology to comply with that disclosure obligation, ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2021/2178/oj. Σχετικά με τη συμπερίληψη στο περιεχόμενο της εκθέσεως βιωσιμότητας των απαιτούμενων πληροφοριών δυνάμει του άρθρου 8 του Κανονισμού 2020/852 (Taxonomy Regulation), ό.π. υπ. 211.

²³⁰ Τόλια Ι., «Comply or explain»: Η ενωσιακή μέθοδος επιβολής [νομοθετικών] απαιτήσεων «οικειοθελώς»-«Ευχή ή κατάρα;», ΕυΔικ 4/2021, σελ. 289-291.

²³¹ ό.π., υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αιτ. σκ. 36, σελ. 12.

²³² Pizzi S., Venturelli A. & Caputo F., *The “comply-or-explain” principle in directive 95/2014/EU. A rhetorical analysis of Italian PIEs*, Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, Vol. 12 No. 1, 2021, σελ. 35, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-07-2019-0254>.

βιωσιμότητας» και των λοιπών υποχρεωτικά δημοσιευόμενων πληροφοριών και προσδοκώντας ομοιομορφία και συγκρισιμότητα της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης, η CSRD καταργεί την υφιστάμενη ευχέρεια των εταιρειών δυνάμει της αρχής “comply or explain”, καθιστώντας άνευ ετέρου υποχρεωτική τη δημοσιοποίηση του συνόλου των απαριθμούμενων πληροφοριών στην έκθεση βιωσιμότητας²³³. Έτσι, λοιπόν, φαίνεται εκ πρώτης όψεως ότι η υιοθέτηση και εφαρμογή πολιτικών βιωσιμότητας και δέουσας επιμέλειας από τις εισηγμένες εταιρείες αναβαθμίζεται από απλή υποχρέωση δημοσιότητας σε ουσιαστική υποχρέωση συμπεριφοράς, εντασσόμενη επί της ουσίας στο ευρύτερο πλαίσιο διαμόρφωσης και εφαρμογής της επιχειρηματικής πολιτικής των εν λόγω εταιρειών²³⁴. Ωστόσο, κατ’ ακριβολογία, οι ρυθμίσεις της υπό ανάλυση Οδηγίας δεν εισάγουν ουσιαστικούς και αναγκαστικής φύσεως κανόνες εταιρικού δικαίου αλλά δια μέσω των απαιτήσεων διαφάνειας των εκθέσεων βιωσιμότητας, ωθούν τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες προς την ανάπτυξη και τήρηση μίας πιο βιώσιμης επιχειρηματικής συμπεριφοράς (“nudging”)²³⁵. Παρότι, λοιπόν, τυπικώς μία εισηγμένη Α.Ε. υποχρεούται να δημοσιοποιεί, δια της εκθέσεως βιωσιμότητάς της, την πολιτική δέουσας επιμέλειας την οποίαν υιοθετεί ως προς τους παράγοντες βιωσιμότητας, εντούτοις, δεν υποχρεούται ευθέως να την εφαρμόζει κιάλας ή να συμμορφώνεται εν τοις πράγμασι με αυτήν. Συνεκτιμώντας, ωστόσο, την αρνητική εντύπωση που δημιουργεί στους επενδυτές, στους καταναλωτές και εν γένει στην αγορά η μη ουσιαστική συμμόρφωση με τις δημοσιευόμενες πολιτικές, γεγονός που πλήττει άμεσα τη φήμη και την υπόληψη της εταιρείας, η ίδια εμμέσως εξαναγκάζεται στην ουσιαστική εφαρμογή των υιοθετούμενων πολιτικών και στην ευθυγράμμιση της επιχειρηματικής της συμπεριφοράς με αυτές²³⁶.

5. Το χρονοδιάγραμμα ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) στο εθνικό δίκαιο και η σταδιακή εφαρμογή των διατάξεών της

Η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2022/2464 στο εθνικό μας δίκαιο θα πρέπει να έχει πραγματοποιηθεί το αργότερο έως την 6^η Ιουλίου του έτους 2024²³⁷. Η θέση σε ισχύ των διατάξεων της Οδηγίας θα λάβει χώρα σταδιακά, σε τρία επιμέρους στάδια, ανάλογα με το μέγεθος της εισηγμένης εταιρείας²³⁸. Έτσι, σε πρώτο στάδιο, αναμένεται την 1^η Ιανουαρίου του επόμενου έτους 2024 να εκκινήσει η εφαρμογή των διατάξεων για τις «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. που απασχολούν πάνω από 500 εργαζόμενους και σήμερα υπάγονται ήδη στην υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων δυνάμει του άρθρου 151 του Ν. 4548/2018, όπως ενσωμάτωσε στο εθνικό μας δίκαιο το άρθρο 1 παρ. 1 της NFRD²³⁹. Η πρώτη, λοιπόν, έκθεση βιωσιμότητας των εν λόγω εταιρειών θα αφορά το οικονομικό έτος 2024 και πρόκειται να δει το φως της δημοσιότητας εντός του έτους 2025²⁴⁰. Σε δεύτερο χρόνο, από την 1^η

²³³ ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αιτ. σκ. 36, σελ. 12.

²³⁴ ό.π. υπ. 181, Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ» εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, σελ. 632.

²³⁵ *Ibid.*

²³⁶ ό.π. υπ. 79, Σωτηρόπουλος Γ., *Εταιρική κοινωνική ευθύνη Περιεχόμενο, ισχύον δίκαιο και προοπτικές*, σελ. 46.

²³⁷ ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αρ. 5 §1, σελ. 63.

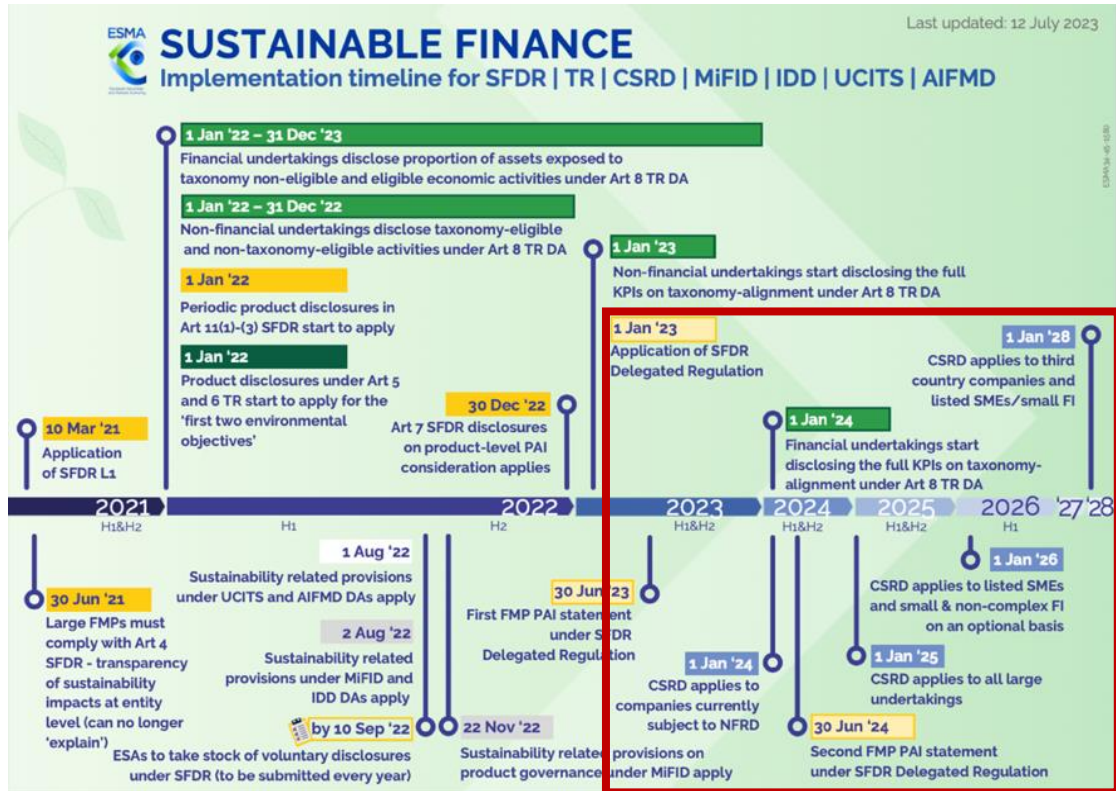
²³⁸ ό.π. υπ. 133, Lecourt B., *La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, σελ. 644.

²³⁹ ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αρ. 5 §2 στοιχ. α', σελ. 63-64.

²⁴⁰ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 11.

Το χρονοδιάγραμμα ενσωμάτωσης της Οδηγίας 2022/2464 (CSRD) στο εθνικό δίκαιο και η σταδιακή εφαρμογή των διατάξεών της

Ιανουαρίου του έτους 2025, θα τεθούν σε ισχύ οι διατάξεις για όλες τις λοιπές «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. που δεν υπάγονται, υπό το ισχύον καθεστώς, στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του άρθρου 151 του Ν. 4548/2018 για τη δημοσίευση μη χρηματοοικονομικών πληροφοριών²⁴¹. Έτσι, η πρώτη έκθεση βιωσιμότητας της συγκεκριμένης κατηγορίας εισηγμένων εταιρειών αναμένεται να δημοσιευθεί εντός του έτους 2026, παρέχοντας πληροφορίες που θα αφορούν το οικονομικό έτος 2025²⁴².

- **'First FMP PAI statement':** First reference period for the Financial Market Participant (FMP) first Principal Adverse Impact (PAI) statement on 30 June 2023 must be 1 Jan – 31 Dec 2022
- **'First two environmental objectives':** Point (a) (climate change mitigation) and point (b) (climate change adaptation) of environmental objectives under Art 9 TR
- **'All environmental objectives':** In addition to point (a) and (b) above, point (c) (the sustainable use and protection of water and marine resources), point (d) (the transition to a circular economy), point (e) (pollution prevention and control) and point (f) (the protection and restoration of biodiversity and ecosystems) of environmental objectives under Article 9 TR
- **'Art 8 TR DA':** Transparency of undertakings in non-financial statements
- **'COM adopted DA bundling SFDR and TR RTSs':** COM bundled all 13 RTS of the SFDR, including the new empowerments for RTS introduced by the TR in one single DA (Commission Delegated Regulation EU 2022/1288)
- **Companies currently subject to NFRD (Non-Financial Reporting Directive):** requirements apply to financial years (FYs) starting on / after 1 January 2024, first reporting in 2025
- **Large companies not currently subject to NFRD:** requirements apply to FYs starting on / after 1 January 2025, first reporting in 2026
- **Listed SMEs:** requirements apply to FYs starting on / after 1 January 2026, first reporting in 2027 (opt-out possible until 2029)
- **3rd country companies:** requirements apply to FYs starting on / after 1 January 2028, first reporting in 2029

Εικόνα 6 Το χρονοδιάγραμμα υλοποίησης του Ευρωπαϊκού νομοθετικού πλαισίου για τη βιώσιμη χρηματοδότηση

(Πηγή: Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών - ESMA, www.esma.europa.eu)

²⁴¹ ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αρ. 5 §2 στοιχ. β', σελ. 63-64.

²⁴² ό.π. Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 11.

Σε αργότερο και τελευταίο στάδιο προβλέπεται ότι η εφαρμογή των διατάξεων της CSRD για τις «μικρές» και «μεσαίες» εισηγμένες Α.Ε. θα εκκινήσει από την 1^η Ιανουαρίου του έτους 2026, παρέχοντας σε αυτές ικανό χρονικό διάστημα προσαρμογής και προετοιμασίας για την υλοποίηση των νέων μέτρων²⁴³. Η πρώτη, λοιπόν, έκθεση βιωσιμότητας των εν λόγω εταιρειών, η οποία θα αφορά το οικονομικό έτος 2026, αναμένεται να δημοσιευθεί από τις ίδιες στο Γ.Ε.ΜΗ. αλλά και στο διαδικτυακό τους τόπο εντός του έτους 2027. Ωστόσο, όπως τονίσαμε και ανωτέρω (υπό 2.4), ο ενωσιακός νομοθέτης, λαμβάνοντας υπόψιν το μικρότερο μέγεθος των εν λόγω εταιρειών, τους περιορισμένους οικονομικούς και διοικητικούς πόρους που διαθέτουν αλλά και τις δυσχερείς οικονομικές συνθήκες που αντιμετώπισαν και εξακολουθούν να αντιμετωπίζουν συνεπεία της πρόσφατης παγκόσμιας υγειονομικής κρίσης, τους παρέχει μία διετή μεταβατική περίοδο (από το έτος 2026 έως και το έτος 2027), κατά τη διάρκεια της οποίας δύνανται να απέχουν πλήρως από την κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας (“opt-out option”)²⁴⁴. Στην περίπτωση, όμως, που πράγματι κάποια εξ’ αυτών επιλέξει να παραλείψει τη δημοσιοποίηση της εν θέματι εκθέσεως θα πρέπει, αφενός, να το γνωστοποιήσει στην έκθεση διαχείρισής της και, αφετέρου, να επεξηγήσει σε αυτή ευσύννοπτα και περιεκτικά τους λόγους για τους οποίους δεν παρασχέθηκαν πληροφορίες βιωσιμότητας («αρχή συμμόρφωση ή αιτιολόγηση» - “comply or explain principle”)²⁴⁵. Κατά συνέπεια, άνευ ετέρου υποχρεωτική καθίσταται η εφαρμογή των διατάξεων της Οδηγίας για όλες τις μικρομεσαίες εισηγμένες Α.Ε. από την 1^η Ιανουαρίου του έτους 2028. Σε κάθε περίπτωση, λοιπόν, οποιαδήποτε μικρομεσαία εισηγμένη εταιρεία η οποία δεν έχει δημοσιεύσει κατά τη διάρκεια της διετούς μεταβατικής περιόδου έκθεση βιωσιμότητας, θα υποχρεωθεί να το πράξει αρχής γενομένης εντός του έτους 2029, παραθέτοντας πληροφορίες που θα αφορούν το οικονομικό έτος 2028.

²⁴³ *ό.π.υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 5 §2 στοιχ. γ’, σελ. 63-64.

²⁴⁴ *Ibid*, αιτ. σκ. 21, σελ. 7 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 192, Ahern Deirdre M., The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors*, Forthcoming in A Bartolacelli (ed), *The Prism of Sustainability*, σελ. 16.

²⁴⁵ *ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 1 §4 (αρ. 19^α §3), σελ. 30.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

ΤΑ ΠΡΟΤΥΠΑ ΥΠΟΒΟΛΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΝ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΥΠΟ ΤΟ ΠΡΙΣΜΑ ΤΗΣ ΟΔΗΓΙΑΣ 2022/2464 (CSRD)

1. Η σημασία της ανάπτυξης κοινών υποχρεωτικών προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας σε ενωσιακό επίπεδο

Υπό το ισχύον καθεστώς, ο ενωσιακός και εντεύθεν εθνικός νομοθέτης παρέχουν τη διακριτική ευχέρεια στις υπόχρεες εισηγμένες Α.Ε. να καταρτίζουν τη μη χρηματοοικονομική τους κατάσταση δυνάμει οποιουδήποτε υφιστάμενου διεθνούς, ενωσιακού ή εθνικού πλαισίου προτύπων υποβολής των εκθέσεων επιλέξουν, προσδιορίζοντας το τελικώς επιλεγέν πλαίσιο στη δημοσιευόμενη κατάστασή τους²⁴⁶. Ως εκ τούτου, δεν απαιτείται οι εταιρείες να χρησιμοποιούν κάποιο κοινό πρότυπο για να υποβάλλουν τις εκθέσεις τους, ενώ είναι εφικτό μία εταιρεία να μην στηριχθεί σε κανένα υφιστάμενο αναγνωρισμένο πλαίσιο υποβολής των εκθέσεων. Από την άλλη, οι κατευθυντήριες γραμμές που εξέδωσε η Επιτροπή για την υποβολή μη χρηματοοικονομικών εκθέσεων, και συμπληρωματικά προς αυτές, οι κατευθυντήριες γραμμές για την υποβολή πληροφοριών σχετικών με το κλίμα (ως αναλύονται ανωτέρω κεφ. πρώτο υποκεφ. 3.1), αποτελούν απλές συστάσεις προς τις υπόχρεες εταιρείες, η δε εφαρμογή τους έχει προαιρετικό χαρακτήρα για τις ίδιες²⁴⁷.

Συνεπώς, το υφιστάμενο ενωσιακό πλαίσιο υποβολής των μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ήτοι οι προαναφερθείσες κατευθυντήριες γραμμές, δεν διασφαλίζει ούτε τη συγκρισιμότητα μεταξύ των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας από τις υπόχρεες εταιρείες, αλλά ούτε και τη δημοσίευση εκ μέρους αυτών όλων των σημαντικών, συναφών, αναγκαίων και επιθυμητών για τους επενδυτές πληροφοριών²⁴⁸. Κατ' αποτέλεσμα, κρίνεται σκόπιμη και αναγκαία η ανάπτυξη κοινών δεσμευτικών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας σε ενωσιακό επίπεδο προκειμένου οι δημοσιευόμενες πληροφορίες να καταστούν συγκρίσιμες, να διευκολυνθεί η ψηφιοποίηση των εκθέσεων αλλά και η εποπτεία επί της έγκαιρης δημοσιοποίησης αυτών. Απώτερη φιλοδοξία της αναλαμβανόμενης μέσω της CSRD πρωτοβουλίας της Επιτροπής για την έκδοση κατ' εξουσιοδότηση πράξεων δυνάμει των οποίων θα θεσπίζονται τα κοινά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων, είναι να διαμορφωθεί ένα εναρμονισμένο πλαίσιο που θα καταλαμβάνει όλες τις εισηγμένες σε ρυθμιζόμενη αγορά κράτους μέλους της Ε.Ε. εταιρείες, παρόμοιο με το υφιστάμενο πλαίσιο για τη δημοσίευση των χρηματοοικονομικών καταστάσεων²⁴⁹.

Το πρώτον, η υιοθέτηση κοινών και δεσμευτικών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας σε ενωσιακό επίπεδο, θα συμβάλει στη δημοσίευση ουσιωδών και σχετικών με τις πληροφοριακές ανάγκες των επενδυτών πληροφοριών²⁵⁰. Το γεγονός αυτό

²⁴⁶ ό.π. υπ. 74, Directive 2014/95/EU... as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups, αρ. 1 §1 (αρ. 19^α § στοιχ. ε' εδαφ. ε'), σελ. 5 σε συνδυασμό με Νόμο 4548/2018, αρ. 151 §1 στοιχ. ε' εδαφ. ε', Αναμόρφωση του Δικαίου των Ανωνύμων Εταιρειών, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΦΕΚ (104/Α'/13-06-2018).

²⁴⁷ ό.π., υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αιτ. σκ. 37, σελ. 12.

²⁴⁸ Ibid.

²⁴⁹ Ibid.

²⁵⁰ Αξίζει να σημειώσουμε ότι, σύμφωνα με τα συμπεράσματα της δημόσιας διαβούλευσης επί της αξιολόγησης της NFRD, το 84% των συμμετεχόντων σε αυτή χρηστών των μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων θεωρεί ότι, υπό το

αναμένεται να ενισχύσει καθοριστικά τη δημιουργία ενός συνεπούς και συνεκτικού νομικού πλαισίου ροής των πληροφοριών σε «θέματα βιωσιμότητας», καθώς θα διευκολύνεται η πρόσβαση των συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές και των χρηματοοικονομικών συμβούλων στις απαραίτητες για τους ίδιους πληροφορίες, προκειμένου να εκπληρώνουν τις υποχρεώσεις διαφάνειας που υπέχουν δυνάμει του Κανονισμού SFDR²⁵¹. Ταυτοχρόνως, θα καθίσταται εφικτή η σύγκριση μεταξύ των δημοσιευόμενων πληροφοριών από τις υπόχρεες εταιρείες, αφού τα πρότυπα θα διασφαλίζουν την κοινή διάρθρωση του περιεχομένου των επιμέρους εκθέσεων καθώς και την παροχή πληροφοριών επί τη βάση κοινά προκαθορισμένων θεματικών και υποθεματικών²⁵². Περαιτέρω, θα βελτιωθεί το επίπεδο αξιοπιστίας των παρεχόμενων πληροφοριών, αφού η χρήση προτύπων για τη δημοσίευση αυτών αναμένεται να διευκολύνει τη διεξαγωγή ουσιαστικού και αποτελεσματικού ελέγχου επί του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας από το νόμιμο ορκωτό ελεγκτή ή την ελεγκτική εταιρεία²⁵³. Παράλληλα, η εκτεταμένη διαφάνεια της ακολουθούμενης μεθοδολογίας για τη δημοσιοποίηση των πληροφοριών, θα ενεργοποιήσει τη δυνατότητα ελέγχου επ' αυτών και από τους ίδιους τους επενδυτές²⁵⁴. Βεβαίως, τα κοινά πρότυπα θα εξασφαλίσουν και μία πιο τυποποιημένη παρουσίαση της πληροφόρησης, γεγονός το οποίο εκτιμάται ότι θα διευκολύνει τους χρήστες και κατά την αναζήτηση από αυτούς των επιθυμητών πληροφοριών²⁵⁵.

Έτι περαιτέρω, αξίζει να σημειώσουμε ότι, καθώς η θέσπιση κοινών υποχρεωτικών προτύπων, αφενός, καθιστά σαφές σε όλες τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες ποιες ακριβώς πληροφορίες θα πρέπει οι ίδιες να γνωστοποιούν, αφετέρου, ενισχύει αντανakλαστικά το αίσθημα βεβαιότητάς τους καθώς τις δεσμεύει να καταρτίζουν τις εκθέσεις τους δυνάμει των ευρωπαϊκών προτύπων, εγκαταλείποντας την οικειοθελή επιλογή και εφαρμογή έτερων διεθνών πλαισίων και λογιστικών προτύπων, αναμένεται να μειωθεί μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα το υψηλό κόστος με το οποίο επιβαρύνονται οι υπόχρεες εταιρείες κατά την κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητάς τους²⁵⁶. Η αξιοσημείωτη οικονομική αλλά και διοικητική επιβάρυνση των εισηγμένων εταιρειών κατά την κατάρτιση των εν λόγω εκθέσεων τους, η οποία παρατηρείται υπό το ισχύον καθεστώς, αποδίδεται κυρίως στην προσπάθειά τους να συμμορφωθούν ταυτόχρονα και παράλληλα με τα πλείστα υφιστάμενα πλαίσια προτύπων²⁵⁷. Συγχρόνως, εκτιμάται ότι θα μειωθεί και το αυξημένο κόστος με το οποίο επιβαρύνονται οι επενδυτές κατά την αναζήτηση των

ισχύον καθεστώς, οι δημοσιευόμενες πληροφορίες δεν είναι συγκρίσιμες, το 70% ότι είναι μη σχετικές, ενώ το 82% των συμμετεχόντων κρίνει ότι οι εν λόγω ανεπάρκειες του ισχύοντος καθεστώτος δύνανται να αντιμετωπισθούν αποτελεσματικά μέσα από την ανάπτυξη κοινών προτύπων. *ό.π. υπ. 95, Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, σελ. 3, 18.

²⁵¹ *ό.π. υπ. 105, European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 27.

²⁵² *Ibid.*

²⁵³ Στα συμπεράσματα της δημόσιας διαβούλευσης επί της αξιολόγησης της NFRD παρατηρούμε ότι το 47% των χρηστών θεωρεί ότι η πρόβλεψη υποχρεωτικού ελέγχου επί του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας εξαρτάται από την υιοθέτηση κοινών προτύπων για τη δημοσίευση των πληροφοριών. *ό.π. Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, σελ. 37.

²⁵⁴ *ό.π. European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 28.

²⁵⁵ *Ibid.*

²⁵⁶ *Ibid.*, σελ. 29-30.

²⁵⁷ Διαπιστώνεται ότι η πλειοψηφία των υποκείμενων στην NFRD εισηγμένων εταιρειών που συμμετείχαν στην έρευνα του CEPS, χρησιμοποιεί πολλαπλά πλαίσια προτύπων για την κατάρτιση των εκθέσεών τους, ενώ, προκύπτει ότι, όσο περισσότερα πλαίσια ακολουθούνται από μία εταιρεία, τόσο περισσότερο αυξάνεται το κόστος κατάρτισης της εκθέσεως για την ίδια. CEPS, *Study on the Non-Financial Reporting Directive Final Report*, Νοέμβριος 2020, σελ. 79, ανακτήθηκε από: https://www.ceps.eu/download/publication/?id=32991&pdf=EV0220277ENN.en_.pdf.

αναγκαίων για τους ίδιους πληροφοριών βιωσιμότητας. Τούτο καθώς η δημοσιοποίηση από τις ίδιες τις εταιρείες τυποποιημένων και, ως εκ τούτου, συγκρίσιμων και αξιόπιστων πληροφοριών, θα τους απαλλάξει από την αναζήτηση και άντληση αυτών από τρίτα μέρη, όπως οι οργανισμοί αξιολόγησης (“ESG rating agencies”) και οι πάροχοι υπηρεσιών αναφοράς δεδομένων (“data providers”)²⁵⁸.

Πέραν τούτων, όπως αναδείξαμε και ανωτέρω (κεφ. δεύτερο υποκεφ. 4.1), οι λεπτομερείς και εκτεταμένες απαιτήσεις διαφάνειας που εισάγουν τα πρότυπα υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας, εμμέσως ωθούν τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες προς την εκδήλωση και τήρηση μίας πιο βιώσιμης επιχειρηματικής συμπεριφοράς, προς μακροπρόθεσμη ωφέλεια του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και προάσπιση των θεμελιωδών ανθρωπίνων δικαιωμάτων²⁵⁹. Έτσι, εμμέσως ενθαρρύνεται η συνεκτίμηση των περιβαλλοντικών και κοινωνικών παραγόντων κατά τη λήψη των αποφάσεων από τα εκάστοτε αρμόδια εταιρικά όργανα. Έτι περαιτέρω, η κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητας, σύμφωνα με τα κοινά πρότυπα, επιτρέπει στις υπόχρεες εταιρείες να ενημερωθούν επαρκώς για τους κινδύνους που συνέχονται με τα «θέματα βιωσιμότητας» και να βελτιώσουν τους μηχανισμούς διαχείρισης αυτών, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην ανόρθωση της ανθεκτικότητας των εταιρειών έναντι των κινδύνων αυτών²⁶⁰. Αξιοσημείωτο δε είναι ότι οι όμοιες απαιτήσεις διαφάνειας που θα επιβληθούν δια των υιοθετούμενων προτύπων σε όλες σχεδόν τις εισηγμένες Α.Ε. θα επιτρέπουν στους χρήστες να εντοπίζουν με μεγαλύτερη ευχέρεια εκείνες τις εταιρείες που πρωτοστατούν με τις υψηλές επιδόσεις τους επί της θεματολογίας όλων των παραγόντων βιωσιμότητας. Το γεγονός αυτό θα μπορούσε να προσδώσει ένα σαφές ανταγωνιστικό πλεονέκτημα στις πρωτοπόρες εταιρείες σε «θέματα βιωσιμότητας», ενδυναμώνοντας τη φήμη τους στην αγορά ή ακόμα και προσελκύοντας κεφάλαια που θα βρίσκονται σε συνάρτηση με την Ατζέντα της Ε.Ε. για τη βιώσιμη χρηματοδότηση²⁶¹.

Βεβαίως, δεν θα πρέπει να λησμονούμε ότι η ανάπτυξη των εν λόγω προτύπων και η δεσμευτικότητά τους σε ενωσιακό επίπεδο, αναδεικνύει την πρόθεση της Ε.Ε. να πρωτοστατήσει στην προσπάθεια διαμόρφωσης κοινών προτύπων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες σε παγκόσμιο επίπεδο. Συγχρόνως, επί πιθανούς ευθυγράμμισης των διεθνών πλαισίων με τα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας και λαμβάνοντας υπόψιν το αυξανόμενο ενδιαφέρον των επενδυτών παγκοσμίως για πρόσβαση σε πληροφορίες βιωσιμότητας, θα ενισχυθεί μακροπρόθεσμα και αποτελεσματικά η ανταγωνιστικότητα των εισηγμένων σε ρυθμιζόμενες αγορές της Ε.Ε. εταιρειών έναντι λοιπών εταιρειών εισηγμένων σε ρυθμιζόμενες αγορές τρίτων εκτός Ένωσης κρατών²⁶². Τέλος, θα πρέπει να αναφερθεί ότι,

²⁵⁸ Υπό το ισχύον καθεστώς, οι επενδυτές ανατρέχουν σε διάφορους παρόχους υπηρεσιών αναφοράς δεδομένων (“data providers”), προκειμένου να αντλήσουν πληροφορίες από διαφορετικές πηγές και να τις συγκρίνουν μεταξύ τους. Ωστόσο, οι μικρότεροι επενδυτές, που δεν διαθέτουν τους απαραίτητους πόρους, στηρίζονται στα δημοσιοποιούμενα στοιχεία από τις ίδιες τις εταιρείες, τα οποία, όμως, δεν είναι συγκρίσιμα μεταξύ τους. *ό.π. υπ. 105, European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 30.

²⁵⁹ Πράγματι, κατά τη διάρκεια των τελευταίων ετών διαπιστώνεται μία μεταστροφή στην επιχειρηματική συμπεριφορά πολλών εταιρειών προς την υιοθέτηση και εφαρμογή βιώσιμων πρακτικών, σε διαφορετική, όμως, έκταση και ένταση μεταξύ αυτών. Ωστόσο, είναι δύσκολο να αποσαφηνισθεί κατά πόσο η μεταστροφή αυτή αποδίδεται στην NFRD ή σε άλλους παράγοντες, όπως η μετατόπιση των καταναλωτικών προτιμήσεων ή λοιπές προσδοκίες των ενδιαφερομένων μερών (“stakeholders”). *ό.π. CEPS, Study on the Non-Financial Reporting Directive Final report*, σελ. 112.

²⁶⁰ *ό.π. European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 31.

²⁶¹ *Ibid.*

²⁶² *Ibid.*, σελ. 32.

εξαλείφοντας πλήρως τον κίνδυνο υιοθέτησης και εφαρμογής διαφορετικών εθνικών προτύπων από το εκάστοτε κράτος μέλος²⁶³, εξασφαλίζεται οριζοντίως σε ενωσιακό επίπεδο η κοινή κατανόηση και η συγκρισιμότητα των δημοσιευόμενων πληροφοριών εκ μέρους των επενδυτών αλλά και των πληροφοριακών διαμεσολαβητών (λ.χ. χρηματιστηριακοί αναλυτές, οργανισμοί αξιολόγησης πιστοληπτικής ικανότητας και πάροχοι υπηρεσιών αναφοράς δεδομένων), οι οποίοι επιβοηθούν και συνδράμουν τους επενδυτές κατά τη λήψη των επενδυτικών τους αποφάσεων²⁶⁴. Εξάλλου, η ασυμμετρία της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης που σήμερα επικρατεί λόγω των πλείστων παράλληλα εφαρμοζόμενων πλαισίων, η προσέγγιση των οποίων ποικίλει στο βαθμό λεπτομέρειας και εξειδίκευσης των θεματικών της παρεχόμενης πληροφόρησης, αποτελεί πρόσκομμα για τη μετάβαση σε μία πραγματική Ένωση Κεφαλαιαγορών (CMU)²⁶⁵.

2. Ο ρόλος και η συμβολή της Ευρωπαϊκής Συμβουλευτικής Ομάδας για θέματα χρηματοοικονομικής αναφοράς (EFRAG) στη διαμόρφωση των ευρωπαϊκών προτύπων εκθέσεων εταιρικής βιωσιμότητας (ESRS)

Η EFRAG, από τη σύστασή της το έτος 2001, αποτελεί το ευρωπαϊκό κέντρο εμπειρογνώσιας σε θέματα παροχής χρηματοοικονομικής πληροφόρησης από τις εταιρείες, παρέχοντας τεχνικές συμβουλές και συνδρομή στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή κατά τη διαδικασία ενσωμάτωσης των ΔΠΧΑ στην ενωσιακή έννομη τάξη²⁶⁶. Έτσι, διαδραματίζει ήδη επί πολλά έτη καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση των προτύπων χρηματοοικονομικής πληροφόρησης, τα οποία ακολουθούν οι εισηγμένες εταιρείες κατά τη διαδικασία σύνταξης των ετήσιων χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων, καθώς διασφαλίζει ότι τα υπό έγκριση από την Ε.Ε. ΔΠΧΑ ανταποκρίνονται στις ανάγκες και ανησυχίες των εισηγμένων εταιρειών σε ρυθμιζόμενες αγορές της Ένωσης²⁶⁷. Όπως αναφέρεται ανωτέρω, τον Ιούνιο του έτους 2020, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή αποτάθηκε στην EFRAG προκειμένου να αιτηθεί τη διερεύνηση από την ίδια του ενδεχομένου θέσπισης ενωσιακών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας καθώς και την παροχή τεχνικών συμβουλών επί της πιθανούς διαμόρφωσης αυτών²⁶⁸. Συγχρόνως, δυνάμει της ίδιας επιστολής, ζητήθηκε από τον Πρόεδρο της EFRAG (ad personam mandate) να προτείνει πιθανές αλλαγές στη διακυβέρνηση και στον τρόπο χρηματοδότησης της ίδιας, σε περίπτωση που πράγματι της ανατεθεί η τεχνική διαμόρφωση των ενωσιακών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας. Ως αναδείξαμε, η EFRAG ανταποκρίθηκε στο εν λόγω κάλεσμα, δημοσιεύοντας το Φεβρουάριο του έτους 2021 μία έκθεση συστάσεων για τη θέσπιση ενός ενωσιακού πλαισίου προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας, παρέχοντας σαφείς προτάσεις ως προς τη διαδικασία κατάρτισης αυτών καθώς και ως προς την ακριβή διάρθρωση

²⁶³ *Ibid.*

²⁶⁴ *ό.π. υπ. 134*, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 169-170.

²⁶⁵ *ό.π. υπ. 105*, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting, Annex 11: Capital Markets Union High-Level Forum Proposal For European Single Access Point*, σελ. 152.

²⁶⁶ Abela M., Mora A., *Understanding the Consequences of Accounting Standards in Europe: The Role of EFRAG*, *Accounting in Europe*, Vol. 9 (2), 2012, σελ. 153, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/17449480.2012.720872>.

²⁶⁷ Stolowy H., Paugam, L., *Sustainability Reporting: Is Convergence Possible?*, *Accounting in Europe*, Vol. 20(2), 2023, σελ. 152, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/17449480.2023.2189016>.

²⁶⁸ *ό.π. κεφ. πρώτο, υποκεφ. 4*, σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 100*, European Commission, *Request for Technical Advice Subject: preparatory work for the elaboration of EU non-financial reporting standards*, 25 Ιουνίου 2020, σελ. 2-3.

του περιεχομένου τους²⁶⁹. Η πρώτη αυτή δέσμη προτάσεων της EFRAG αντανακλά την πρώτη φιλόδοξη προσπάθεια της Ε.Ε. να διαμορφώσει ένα ισχυρό και συνεκτικό πλαίσιο προτύπων, το οποίο θα ενδυναμώσει την ενωσιακή αγορά πληροφοριών βιωσιμότητας.

Το Μάρτιο του έτους 2021, δημοσιεύθηκε η τελική έκθεση του τέως Πρόεδρου του ΔΣ της EFRAG, δυνάμει της οποίας ο ίδιος προβαίνει σε συστάσεις για πιθανές αλλαγές στη διακυβέρνηση και στον τρόπο χρηματοδότησης της EFRAG²⁷⁰. Μεταξύ άλλων, προτείνεται η δημιουργία ενός νέου πυλώνα διακυβέρνησης συμπληρωματικού του υφιστάμενου πυλώνα για τη δημοσίευση χρηματοοικονομικών πληροφοριών, ο οποίος θα αφορά την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες²⁷¹. Παράλληλα, η δημοσιευθείσα τον αμέσως επόμενο μήνα πρόταση Οδηγίας για την κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες, χορηγεί σχετική εντολή στην EFRAG να συνδράμει την Επιτροπή κατά τη θέσπιση των ενωσιακών προτύπων για την κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητας, εγκαθιδρύοντας την υποχρέωσή της να παράσχει τεχνικές συμβουλές σε αυτήν μέσω της διαμόρφωσης σχεδίων προτύπων²⁷². Σύμφωνα, ωστόσο, με την πρόταση Οδηγίας, προτού η EFRAG υποβάλει οποιοδήποτε σχέδιο προτύπων στην Επιτροπή, θα πρέπει να έχει ολοκληρώσει την αναμόρφωση της διοικητικής της διάρθρωσης, ευθυγραμμίζόμενη επί της ουσίας με τις συστάσεις του Προέδρου του ΔΣ της για τις απαραίτητες μεταβολές στη διακυβέρνησή της²⁷³. Μόλις τον Ιανουάριο του προηγούμενου έτους (2022), η ΓΣ της EFRAG ενέκρινε την τροποποίηση του καταστατικού και του εσωτερικού κανονισμού λειτουργίας της, ενσωματώνοντας το νέο πυλώνα για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας στην οργανωσιακή της διάρθρωση²⁷⁴. Συναφώς, το Μάρτιο του έτους 2022, η ΓΣ της EFRAG διόρισε τα αρχικά μέλη του νεοσυσταθέντος Συμβουλίου Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (EFRAG Sustainability Reporting Board-SRB), κύρια αρμοδιότητα και αποστολή του οποίου είναι η παροχή τεχνικών συμβουλών στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή δια μέσω της διαμόρφωσης σχεδίων ενωσιακών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας καθώς και η παροχή συμβουλευτικής καθοδήγησης επί πιθανούς αναθεώρησης αυτών²⁷⁵.

Κατά τη διάρκεια της χρονικής περιόδου από τον Ιούνιο του έτους 2021 έως και τον Απρίλιο του προηγούμενου έτους (2022), η Ειδική Ομάδα Δράσης (Project Task Force) της

²⁶⁹ ό.π. υπ. 101, EFRAG, *Final Report Proposals for a Relevant and Dynamic EU Sustainability Reporting Standard-Setting*, Φεβρουάριος 2021.

²⁷⁰ Gauzès Jean-Paul (EFRAG Board President), *Final report on the ad personam mandate on potential need for changes to the governance and funding of EFRAG*, Μάρτιος 2021, ανακτήθηκε από: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210308-report-efrag-governance-funding_en.pdf.

²⁷¹ ό.π., υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 39, σελ. 13.

²⁷² ό.π. υπ. 107, European Commission, *Proposal for A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 20, 39 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 148, Baumüller J. & Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, σελ. 375.

²⁷³ *Ibid*, σελ. 12.

²⁷⁴ EFRAG, *Statutes of EFRAG AISBL-Approved By The EFRAG General Assembly On 21 January 2022*, Effective Date: 21 January 2022, σελ. 17, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520Statutes%2520approved%252021%2520January%25202022.pdf>.

²⁷⁵ EFRAG, *EFRAG Internal Rules-Approved by EFRAG General Assembly on 28 April 2022*, Effective Date: 28 April 2022, σελ. 28-29, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520Internal%2520Rules%2520-%2520Approved%2520by%2520the%2520GA%252028%2520April%25202022-%2520.pdf>.

EFRAG για τη διαμόρφωση των ενωσιακών προτύπων κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας, εργάστηκε εντατικά και σθεναρά καταλήγοντας στη διαμόρφωση 12 σχεδίων προτύπων. Τα εν θέματι σχέδια προτύπων ετέθησαν σε δημόσια διαβούλευση έως τον Αύγουστο του έτους 2022²⁷⁶. Λαμβάνοντας συμβουλευτική καθοδήγηση από την Ομάδα Τεχνικών Εμπειρογνομώνων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας (EFRAG Sustainability Reporting Technical Expert Group-SR TEG) και συνεκτιμώντας τα εξαχθέντα συμπεράσματα επί της δημόσιας διαβούλευσης, το Συμβούλιο Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (EFRAG SRB) τροποποίησε κατάλληλα και εν τέλει ενέκρινε με ομόφωνη σχεδόν απόφασή του, το Νοέμβριο του έτους 2022, την πρώτη δέσμη σχεδίων προτύπων για την κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας (First set of draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS)²⁷⁷. Συγχρόνως, η πρώτη αυτή δέσμη των 12 σχεδίων προτύπων, τέθηκε υπόψιν της Επιτροπής, υλοποιώντας επί της ουσίας την αναληφθείσα εντολή και εκπληρώνοντας την υποχρέωση παροχής τεχνικής συνδρομής στην ίδια²⁷⁸. Αξίζει να επισημάνουμε ότι, η CSRD επιβεβαιώνει την υποχρέωση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να συνεκτιμήσει τις τεχνικές συμβουλές που υπεβλήθησαν σε εκείνη από την EFRAG, ήτοι την πρώτη δέσμη των 12 σχεδίων προτύπων της, προτού η ίδια προβεί στη θέσπιση, δυνάμει κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, των τελικών προτύπων κατάρτισης και δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητας²⁷⁹. Αδιαμφισβήτητα, λοιπόν, η EFRAG διαδραματίζει κυρίαρχο και καθοριστικό ρόλο στη διάπλαση των ενωσιακών προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην επίτευξη σύγκλισης μεταξύ του ενωσιακού και των υφιστάμενων διεθνών πλαισίων²⁸⁰.

2.1 Η πρώτη δέσμη σχεδίων προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας της EFRAG

Προσεγγίζοντας την κατ' ιδίαν περιγραφή και ανάλυση της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων της EFRAG, η οποία διαρθρώνεται, όπως έχουμε ήδη αναφέρει, από 12 επιμέρους σχέδια προτύπων, θα μπορούσαμε να διακρίνουμε συστηματικά τα πρότυπα αυτά σε δύο ευρύτερες θεματικές ενότητες. Η πρώτη κατηγορία καταλαμβάνει τα δύο πρώτα σχέδια προτύπων (draft ESRS 1 και ESRS 2), τα οποία εφαρμόζονται οριζοντίως επί όλων των επιμέρους διαμορφωθέντων προτύπων και των ειδικότερων υποθεματικών, εισάγοντας γενικές απαιτήσεις γνωστοποίησης πληροφοριών (cross-cutting standards)²⁸¹. Συγκεκριμένα, στο σχέδιο ESRS 1 αποτυπώνεται το σύνολο των γενικών αρχών που θα πρέπει να ακολουθούν και να εφαρμόζουν οι υπόχρεες εταιρείες στο πλαίσιο κατάρτισης και δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητάς τους²⁸². Ενώ, το σχέδιο ESRS 2 αναφέρεται στις γενικότερες πληροφορίες που θα πρέπει να

²⁷⁶ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 33.

²⁷⁷ *Ibid.*

²⁷⁸ EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-Cover Letter*, 22 Νοεμβρίου 2022, σελ. 2, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FsiteAssets%2F01%2520EFRAG%2527s%2520Cover%2520Letter%2520to%2520the%2520first%2520set%2520of%2520ESRS%252022%2520November%25202022.pdf>.

²⁷⁹ ό.π., υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 39, σελ. 13 και αρ. 1 §17 στοιχ. β', σελ. 46.

²⁸⁰ ό.π. υπ. 267, Stolowy H. & Paugam, L., *Sustainability Reporting: Is Convergence Possible?*, σελ. 152.

²⁸¹ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 34.

²⁸² EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS 1 General requirements*, Νοέμβριος 2022, σελ. 5-6, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FsiteAssets%2F06%2520Draft%2520ESRS%25201%2520General%2520requirements%2520November%25202022.pdf>.

δημοσιοποιούν οι υπόχρεες εταιρείες αναφορικά με το επιχειρηματικό τους μοντέλο, τη στρατηγική τους, τη διοικητική τους διάρθρωση, τους κινδύνους και τις ευκαιρίες αυτών που συνέχονται με τα «θέματα βιωσιμότητας» καθώς και τους στόχους που έχουν τεθεί από τις ίδιες ως προς τα εν λόγω θέματα²⁸³.

Στη δεύτερη κατηγορία εντάσσονται τα λοιπά δέκα σχέδια προτύπων, τα οποία αναφέρονται σε απαιτήσεις παροχής ειδικότερων πληροφοριών εκ μέρους των εταιρειών, εστιάζοντας κατά περίπτωση στη θεματολογία του εκάστοτε παράγοντα βιωσιμότητας (topical standards). Τα δέκα αυτά θεματικά σχέδια προτύπων, κατηγοριοποιούνται με τη σειρά τους σε τρεις επιμέρους τομείς, ήτοι σε αυτά που αφορούν το περιβάλλον (Environment-“E”), την κοινωνία (Social-“S”) και τη διακυβέρνηση (Governance-“G”)²⁸⁴. Καταρχάς, ως προς τα περιβαλλοντικά σχέδια προτύπων, αυτά επικεντρώνουν την ανάλυσή τους στην παροχή πληροφοριών σε συνάρτηση με τους έξι περιβαλλοντικούς στόχους που τίθενται με το άρθρο 9 του Κανονισμού 2020/852 (Taxonomy Regulation)²⁸⁵. Επιγραμματικά, το σχέδιο ESRS E1 προβλέπει την παροχή πληροφοριών ως προς την προσαρμογή της εταιρείας στην κλιματική αλλαγή και στο μετριασμό αυτής καθώς και πληροφοριών ως προς το είδος της ενέργειας που καταναλώνεται από την εταιρεία (λ.χ. άνθρακας, καύσιμο πετρέλαιο, φυσικό αέριο ή πυρηνική ενέργεια) και το ποσοστό αυτής το οποίο προέρχεται από τη χρήση ανανεώσιμων πηγών. Περαιτέρω, στο σχέδιο ESRS E2, αναλύονται οι πληροφορίες που θα πρέπει να παρέχονται από την υπόχρεη εταιρεία σχετικά με το ποσοστό ρύπανσης της ατμόσφαιρας, των υδάτων και του εδάφους που προκαλείται συνεπεία της δραστηριότητάς της, ενώ, στο σχέδιο ESRS E3, περιγράφονται οι δημοσιοποιούμενες πληροφορίες αναφορικά με την κατανάλωση ύδατος από την εταιρεία και την εν γένει επίπτωση αυτής επί των θαλασσιών πόρων. Τέλος, η θεματολογία του σχεδίου ESRS E4 άπτεται του αντικτύπου της επιχειρηματικής δραστηριότητας επί της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων, ενώ, η θεματολογία του σχεδίου ESRS E5 αφορά το σύστημα διαχείρισης των πόρων της εταιρείας και το σχέδιο μετάβασής της σε μία κυκλική οικονομία²⁸⁶.

Πέραν των ανωτέρω πέντε περιβαλλοντικών προτύπων, το σχηματισμό των συνολικά δέκα θεματικών σχεδίων προτύπων συμπληρώνουν τέσσερα επιμέρους πρότυπα επί κοινωνικών ζητημάτων καθώς και ένα πρότυπο επί ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης. Ειδικότερα, τα σχέδια ESRS S1 και S2 εγκαθιδρύουν την υποχρέωση δημοσιοποίησης πληροφοριών σχετικών με τις συνθήκες εργασίας του εργατικού δυναμικού της εταιρείας αλλά και των εργαζομένων που απασχολούνται από επιχειρήσεις που εντάσσονται στην ευρύτερη αλυσίδα αξίας της εταιρείας, αντιστοίχως. Ακόμη, στο ESRS S3 προβλέπεται η παροχή πληροφόρησης για τις επηρεαζόμενες τοπικές κοινότητες συνεπεία τόσο της επιχειρηματικής δραστηριότητας της αναφέρουσας οντότητας όσο και της δραστηριότητας των εταιρειών της εφοδιαστικής και εν γένει αξιακής της

²⁸³ EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS 2 General disclosures*, Νοέμβριος 2022, σελ. 8, 10, 14-15, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F07.%2520Draft%2520ESRS%25202%2520General%2520disclosures%2520November%25202022.pdf>.

²⁸⁴ ό.π. Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 34 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 170, Κυριαζής Δ., *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης - Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*, σελ. 101.

²⁸⁵ ό.π. υπ. 211, *Regulation (EU) 2020/852...on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment*, σελ. 29.

²⁸⁶ Το πλήρες κείμενο των πέντε επιμέρους περιβαλλοντικών σχεδίων προτύπων (draft ESRS E1-E5) από κοινού με το εκπαιδευτικό υλικό παρουσίασης, ανάλυσης και επεξήγησης του περιεχομένου τους, δύναται να ανακτηθεί από: <https://www.efrag.org/lab6#subtitle4>.

αλυσίδα. Επιπροσθέτως, δυνάμει του σχεδίου ESRS S4, θεμελιώνεται η απαίτηση γνωστοποίησης πληροφοριών για τις επιπτώσεις των παραγόμενων από την εταιρεία προϊόντων ή των παρεχόμενων από την ίδια υπηρεσιών επί της υγείας και ασφάλειας των καταναλωτών και εν γένει των τελικών χρηστών αυτών. Όσον αφορά, τέλος, το μοναδικό σχέδιο προτύπου επί της θεματικής της εταιρικής διακυβέρνησης ESRS G1, σύμφωνα με αυτό, οι δημοσιοποιούμενες πληροφορίες θα πρέπει να αφορούν την επιχειρηματική συμπεριφορά και τη νοοτροπία της εταιρείας, τον τρόπο διαχείρισης των σχέσεων με τους προμηθευτές της, περιλαμβανομένων των ακολουθούμενων από την ίδια πρακτικών πληρωμών αυτών, και τους μηχανισμούς πρόληψης, εντοπισμού και αντιμετώπισης των περιστατικών δωροδοκίας και διαφθοράς που η ίδια διαθέτει²⁸⁷. Σε κάθε περίπτωση, αξίζει να επισημάνουμε ότι συνολικά και στα δέκα θεματικά σχέδια προτύπων περιλαμβάνονται τόσο απαιτήσεις γνωστοποίησης που αφορούν όλες τις υπόχρεες εταιρείες, ανεξαρτήτως του τομέα στον οποίο δραστηριοποιούνται (sector-agnostic standards), όσο και ειδικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης, το περιεχόμενο των οποίων συγκεκριμενοποιείται ανάλογα με τις ιδιαιτερότητες του κλάδου δραστηριοποίησης της εκάστοτε εταιρείας (sector-specific standards)²⁸⁸.

Η CSRD εισάγει ορισμένες προϋποθέσεις, οι οποίες θα πρέπει να πληρούνται σωρευτικώς, προκειμένου η τεχνική συνδρομή της EFRAG, ήτοι η ως άνω περιγραφείσα πρώτη δέσμη σχεδίων προτύπων της, να συνεκτιμηθεί από την Επιτροπή στο πλαίσιο θέσπισης των τελικών ευρωπαϊκών προτύπων για την κατάρτιση και δημοσίευση των εκθέσεων βιωσιμότητας²⁸⁹. Πράγματι, διαπιστώνεται η θετική συνδρομή του συνόλου των τιθέμενων προϋποθέσεων καθόσον το ευρύτερο πακέτο τεχνικής συνδρομής της EFRAG συνοδεύεται από: (α) ένα περιγραφικό σημείωμα της διαδικασίας δέουσας επιμέλειας που επέδειξε η ίδια, το οποίο επιβεβαιώνει την επίτευξη επαρκούς δημόσιας εποπτείας, διαφάνειας και τη συμμετοχή ικανοποιητικού αριθμού ενδιαφερόμενων μερών αλλά και μίας ειδικής ομάδας τεχνικών εμπειρογνομόνων στη διαδικασία διαμόρφωσης των σχεδίων προτύπων, (β) ένα έγγραφο ανάλυσης κόστους-οφέλους στο οποίο περιλαμβάνεται και ανάλυση των επιπτώσεων των δώδεκα σχεδίων προτύπων επί του συνόλου των παραγόντων βιωσιμότητας και (γ) ένα επεξηγηματικό σημείωμα του τρόπου με τον οποίον ελήφθησαν υπόψιν από την EFRAG, κατά τη διαδικασία διαμόρφωσης από την ίδια των σχεδίων προτύπων, τα υφιστάμενα διεθνή πλαίσια και λογιστικά πρότυπα για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας καθώς και οι απαιτήσεις διαφάνειας που απορρέουν από συγκεκριμένα ενωσιακά νομοθετήματα μεταξύ των οποίων ο Κανονισμός 2019/2088 (SFDR) και ο Κανονισμός 2020/852 (Taxonomy Regulation)²⁹⁰.

²⁸⁷ Για την ανάκτηση του πλήρες κειμένου των σχεδίων ESRS S1-S4 και του μοναδικού σχεδίου ESRS G1 καθώς και του συνοδευτικού επιμορφωτικού υλικού επ' αυτών, *ibid*.

²⁸⁸ *ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 34 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 282, EFRAG, Draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS I General requirements*, σελ. 6.

²⁸⁹ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 39, σελ. 13 και αρ. 1 §17 στοιχ. β', σελ. 46.

²⁹⁰ Τα κατ' ιδίαν συνοδευόμενα κείμενα της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων της EFRAG και δη αντιστοίχως: (α) EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-Due process note*, Νοέμβριος 2022, σελ. 5-6, (β) EFRAG, *Cover Letter and Cost Benefit Analysis*, Νοέμβριος 2022 και (γ) EFRAG, *Explanatory Note*, Νοέμβριος 2022, ανακτήθηκαν από: <https://www.efrag.org/lab6#subtitle4>.

2.2 Η διατυπωθείσα γνώμη της Ευρωπαϊκής Αρχής Κινητών Αξιών και Αγορών (ESMA) επί της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας της EFRAG

Σε συνέχεια σχετικής πρόβλεψης της Οδηγίας 2022/2464, η Ευρωπαϊκή Επιτροπή απηύθυνε, περί τα τέλη Νοεμβρίου του έτους 2022, σχετικό αίτημα²⁹¹ στην Ευρωπαϊκή Αρχή Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ ή ESMA)²⁹², προκειμένου η ίδια να διατυπώσει τη γνώμη της επί της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων της EFRAG και ιδίως να αξιολογήσει εάν η τεχνική συνδρομή που παρεσχέθη δι' αυτής συνάδει με τον Κανονισμό SFDR για τις απαιτήσεις διαφάνειας των «συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές» και των «χρηματοοικονομικών συμβούλων»²⁹³. Σύμφωνα με τον εν λόγω Κανονισμό, η ESMA διαδραματίζει καθοριστικό ρόλο στη διαμόρφωση τεχνικών ρυθμιστικών προτύπων, τα οποία προσδιορίζουν το ακριβές περιεχόμενο και τον τρόπο παρουσίασης των πληροφοριών βιωσιμότητας από τους υπόχρεους προς τούτο φορείς. Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, η CSRD θέτει ως κύρια στόχευσή της, την επίτευξη συνοχής μεταξύ των εν λόγω απαιτήσεων διαφάνειας και των θεσπιζόμενων ενωσιακών προτύπων για την κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας από τις υπόχρεες προς τούτο εισηγμένες εταιρείες. Πράγματι, στις 26 Ιανουαρίου του τρέχοντος έτους (2023), δημοσιεύθηκε η γνώμη της ESMA επί των παρασχεθέντων τεχνικών συμβουλών της EFRAG δυνάμει της εκδοθείσας από την τελευταία πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων της. Σκοπός της υπό ανάλυση αξιολόγησης της ESMA ήταν να διασφαλίσει ότι τα εν λόγω σχέδια προτύπων ευθυγραμμίζονται με τις απαιτήσεις διαφάνειας του Κανονισμού SFDR και, ως εκ τούτου, συμβάλουν αποτελεσματικά στην προστασία των επενδυτών αλλά και στη διατήρηση της σταθερότητας των χρηματοπιστωτικών αγορών. Αξίζει να σημειώσουμε ότι, η προώθηση της κατάρτισης υψηλού επιπέδου εκθέσεων βιωσιμότητας εντάσσεται στις στρατηγικές προτεραιότητες της ESMA, η οποία επιδιώκει τη διατήρηση της εμπιστοσύνης των επενδυτών στις βιώσιμες επενδύσεις και στην εξάλειψη του κινδύνου «πράσινου ξεπλύματος» (“greenwashing”) που οι ίδιοι αντιμετωπίζουν²⁹⁴.

Το τελικό συμπέρασμα της αξιολόγησης της ESMA στηρίχθηκε επί τη βάση τεσσάρων κυρίαρχων αξιολογικών κριτηρίων που ετέθησαν με τη μορφή ερωτημάτων από την ίδια. Αρχικώς, δυνάμει του πρώτου κριτηρίου αξιολόγησης, διαπιστώθηκε ότι το πλαίσιο σχεδίων προτύπων της EFRAG προωθεί τη δημοσιοποίηση υψηλής ποιότητας, ουσιαδών και

²⁹¹ *ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 39, σελ. 14, αρ. 1 §17 στοιχ. β', σελ. 47 σε συνδυασμό με ESMA, *Opinion Of The European Securities And Markets Authority of 26 January 2023 on the technical advice by the European Financial Reporting Advisory Group on European Sustainability Reporting Standards (Set 1)- Annex 1: Request for opinion from the European Commission*, σελ. 29-30, ανακτήθηκε από: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-01/ESMA32-334-589_Opinion_on_ESRS_Set_1.pdf.

²⁹² Η εν λόγω Αρχή, η οποία αποτελεί τμήμα του Ευρωπαϊκού Συστήματος Χρηματοοικονομικής Εποπτείας (ΕΣΧΕ ή ESFS), έχει ως σκοπό τη διασφάλιση της βραχυ-μεσο-μακροπρόθεσμης σταθερότητας του ευρωπαϊκού χρηματοοικονομικού συστήματος. Μεταξύ των βασικών αρμοδιοτήτων της συγκαταλέγονται ο έλεγχος των εθνικών εποπτικών αρχών, στην περίπτωση μας της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς, κατά την άσκηση του εποπτικού τους έργου, ο συντονισμός και η επίλυση διαφορών μεταξύ των εθνικών εποπτικών αρχών του εκάστοτε κράτους μέλους της Ένωσης. Η ESMA δεν διαθέτει, παρά μόνον κατ' εξαίρεση, απευθείας εξουσίες έναντι των εκδοτών και των συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές, οι οποίες κατά κανόνα ανήκουν στην εκάστοτε εθνική εποπτική αρχή. *ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 610-611.

²⁹³ Για τους πλήρεις ορισμούς των εννοιών «συμμετέχων στις χρηματοπιστωτικές αγορές» και «χρηματοοικονομικός σύμβουλος», *ό.π. υπ. 169* και για τις επιμέρους ειδικότερες υποχρεώσεις διαφάνειας αυτών, *ό.π. υπ. 169, Regulation (EU) 2019/2088...on sustainability-related disclosures in the financial services sector*, αρ. 3-6, σελ. 9-11 και αρ. 10-11, σελ. 13-14.

²⁹⁴ ESMA, *ESMA Strategy 2023-2028*, Σεπτέμβριος 2022, σελ. 27, ανακτήθηκε από: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma_strategy_2023-2028.pdf.

«σημαντικών» πληροφοριών βιωσιμότητας, οι οποίες ανταποκρίνονται στις πληροφοριακές ανάγκες και επιθυμίες των επενδυτών. Συγκεκριμένα, κρίθηκε ότι τα εν λόγω σχέδια προτύπων επιτυγχάνουν σε ικανοποιητικό βαθμό τη δημοσίευση κατανοητών, σχετικών, συγκρίσιμων και ακριβών πληροφοριών βιωσιμότητας από τις υπόχρεες προς τούτο εισηγμένες εταιρείες, ενώ, προωθούν σε σημαντικό βαθμό την επίτευξη συνοχής μεταξύ της παρεχόμενης από τις ίδιες χρηματοοικονομικής και βιώσιμης πληροφόρησης²⁹⁵. Περαιτέρω, ολοκληρώνοντας την έρευνά της σύμφωνα με το δεύτερο κριτήριο αξιολόγησης, η ESMA αποφαινεται ότι η πρώτη δέση σχεδίων προτύπων κατορθώνει να διευκολύνει σε ικανοποιητικό επίπεδο την κατανόηση εκ μέρους των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών της διαδικασίας που θα πρέπει να ακολουθούν για την κατάρτιση των εκθέσεων βιωσιμότητάς τους. Επίσης, διαπιστώνεται ότι ο αυξημένος βαθμός τυποποίησης θα επιτρέψει τη διεξαγωγή αποτελεσματικού ελέγχου επί του περιεχομένου των εκθέσεων από τους νόμιμους ορκωτούς ελεγκτές ή τις ελεγκτικές εταιρείες αλλά και την αποτελεσματική άσκηση εποπτείας επί της εφαρμογής των υιοθετούμενων προτύπων από τις αρμόδιες προς τούτο εθνικές εποπτικές αρχές²⁹⁶. Ωστόσο, στα συμπεράσματά της, τόσο επί του πρώτου όσο και επί του δεύτερου κριτηρίου αξιολόγησης, η ESMA υπογραμμίζει και ορισμένα σημεία των προταθέντων προτύπων που χρήζουν επαναξιολόγησης, παρέχοντας τεχνικές συμβουλές στην Επιτροπή ως προς τις απαραίτητες τροποποιήσεις και διορθώσεις αυτών που θα πρέπει να διενεργηθούν από την ίδια.

Έτι περαιτέρω, το τρίτο κριτήριο αξιολόγησης εστιάζει στη συνέπεια των σχεδίων προτύπων με έτερα συναφή ενωσιακά νομοθετήματα που εντάσσονται στην ευρύτερη εποπτική αρμοδιότητα της ESMA. Εν προκειμένω, η αξιολόγηση της ESMA καταλήγει στο συμπέρασμα ότι το πακέτο σχεδίων προτύπων της EFRAG τελεί σε συνάφεια με τις απαιτήσεις διαφάνειας που εισάγει ο Κανονισμός SFDR αλλά και το άρθρο 8 του Κανονισμού Ταξινόμιας. Ελάχιστα μόνο σημεία υπογραμμίζονται, τα οποία, σύμφωνα με την ESMA, θα πρέπει να εκτιμηθούν εκ νέου και να αποσαφηνισθούν από την Επιτροπή στο πλαίσιο θέσπισης των τελικών ευρωπαϊκών προτύπων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας²⁹⁷. Η υπό ανάλυση αξιολόγηση ολοκληρώνεται με τις διατυπωθείσες δηλώσεις και συμπεράσματα επί του τέταρτου και τελευταίου κριτηρίου, σύμφωνα με το οποίο εξετάστηκε κατά πόσο τα σχέδια προτύπων της EFRAG λαμβάνουν υπόψιν λοιπές διεθνείς πρωτοβουλίες και λογιστικά πρότυπα για την κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας. Η ESMA διαπιστώνει τη διαλειτουργικότητα του προτεινόμενου ενωσιακού πλαισίου προτύπων με τα υφιστάμενα διεθνή πλαίσια, εντοπίζοντας ελάχιστα ζητήματα που η ίδια κρίνει ότι θα πρέπει να διευθετηθούν από την Επιτροπή, προτείνοντας μάλιστα σε αυτήν τις απαραίτητες τροποποιητικές ενέργειες με τη μορφή συστάσεων²⁹⁸.

Συνοψίζοντας, βασιζόμενη στα επιμέρους διατυπωθέντα συμπεράσματα επί των τεσσάρων ως άνω αναλυθέντων κριτηρίων αξιολόγησης, η ESMA καταλήγει ότι η πρώτη δέση σχεδίων προτύπων της EFRAG κατατείνει στην προστασία των επενδυτών -όχι σε απόλυτο αλλά σε αρκετά ικανοποιητικό βαθμό- και σε κάθε περίπτωση δεν θέτει εν αμφιβόλω τη διατήρηση της χρηματοπιστωτικής σταθερότητας των αγορών. Καταληκτικά, η ESMA δηλώνει την ετοιμότητά της να ανταποκριθεί σε ερμηνευτικά προβλήματα που ενδέχεται να αντιμετωπίσουν οι εισηγμένες

²⁹⁵ ό.π. υπ. 291, ESMA, *Opinion Of The European Securities And Markets Authority of 26 January 2023 on the technical advice by the European Financial Reporting Advisory Group on European Sustainability Reporting Standards (Set 1)*, σελ. 14-15.

²⁹⁶ *Ibid*, σελ. 16-19.

²⁹⁷ *Ibid*, σελ. 20-22.

²⁹⁸ *Ibid*, σελ. 22-25.

εταιρείες στο πλαίσιο κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητάς τους και δη κατά τη διάρκεια του πρώτου έτους δημοσιοποίησης αυτών. Σε κάθε περίπτωση, τίθεται στη διάθεση της Επιτροπής προκειμένου, εφόσον της ζητηθεί, να συμβάλει ενεργά και αποφασιστικά στην ανάπτυξη ενός επιβλητικού μηχανισμού συνδρομής των εκδοτριών εταιρειών, που θα αποβλέπει στην καλύτερη κατανόηση εκ μέρους αυτών των απαιτήσεων γνωστοποίησης που θα υπέχουν δυνάμει των τελικών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας²⁹⁹.

3. Η ανάγκη σύγκλισης με τα υφιστάμενα διεθνή πλαίσια και λογιστικά πρότυπα για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας

Η πρώτη δέσμη προτύπων της Ε.Ε. για την κατάρτιση και δημοσίευση των εκθέσεων βιωσιμότητας διαμορφώθηκε λαμβάνοντας υπόψιν υφιστάμενες διεθνείς πρωτοβουλίες θέσπισης αντίστοιχων προτύπων, συμβάλλοντας αποφασιστικά στην ευθυγράμμιση του νεοφυούς ενωσιακού πλαισίου με τα αντίστοιχα ισχύοντα λογιστικά πρότυπα και πλαίσια σε παγκόσμιο επίπεδο. Καθίσταται εμφανές ότι η πρόβλεψη παρόμοιων απαιτήσεων δημοσιότητας αναμένεται να ελαχιστοποιήσει τις δυσχέρειες μετάβασης των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών, που ήδη δημοσιοποιούν πληροφορίες βιωσιμότητας, στο νέο καθεστώς για τη γνωστοποίηση των εν θέματι πληροφοριών επί τη βάση κοινών και δεσμευτικών ενωσιακών προτύπων³⁰⁰. Περαιτέρω, αποβλέποντας στην αποτροπή παράλληλης και περιττούς συνύπαρξης πλείστων αποσπασματικών ρυθμίσεων, η πρωτοβουλία της Ε.Ε. σηματοδοτεί ένα σημαντικό βήμα προς τη διαμόρφωση ενός συναφούς πλαισίου προτύπων και προς την επίτευξη συγκρισιμότητας των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας σε παγκόσμιο επίπεδο³⁰¹. Ειδικότερα, η Επιτροπή εργάστηκε σθεναρά προκειμένου να διασφαλίσει ότι το πρώτο πακέτο ESRS συγκλίνει με τα πρότυπα του Συμβουλίου Διεθνών Προτύπων Βιωσιμότητας (ISSB) και την πρωτοβουλία υποβολής εκθέσεων απολογισμού σε παγκόσμιο επίπεδο (Global Reporting Initiative-GRI). Αφενός, το πλαίσιο προτύπων GRI αποτέλεσε σημείο αναφοράς ήδη από τη διαμόρφωση της πρώτης δέσμης σχεδίων προτύπων από την EFRAG, επηρεάζοντας σε σημαντικό βαθμό τη διαδικασία θέσπισης των τελικών ESRS από την Επιτροπή καθώς οι απαιτήσεις δημοσιότητας αυτών εμπνεύστηκαν ως επί το πλείστον από τα εν λόγω πρότυπα. Αφετέρου, τα ESRS και τα δύο πρώτα πρότυπα του ISSB (IFRS S1 και S2), αναπτύχθηκαν και διαμορφώθηκαν παράλληλα. Ο διαπιστωμένος υψηλός βαθμός σύγκλισης των δύο αυτών πλαισίων αποσκοπεί να διασφαλίσει κοινές απαιτήσεις δημοσιοποίησης των πληροφοριών βιωσιμότητας για τις υποκείμενες στη CSRD εισηγμένες εταιρείες, τόσο δυνάμει των δεσμευτικών για τις ίδιες ESRS, όσο και δυνάμει των οικειοθελώς υιοθετούμενων από εκείνες προτύπων του ISSB, προλαμβάνοντας κατά συνέπεια την αδικαιολόγητη διοικητική αλλά και οικονομική επιβάρυνση αυτών³⁰².

Ο διεθνής και ανεξάρτητος μη κυβερνητικός οργανισμός GRI έχει, ήδη από το έτος 1997 οπότε και ιδρύθηκε, πρωτοστατήσει στην προσπάθεια να καταστήσει την κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες μία πάγια επιχειρηματική πρακτική παγκοσμίως. Ως κυρίαρχες στοχεύσεις του αναδεικνύονται η διαμόρφωση αποτελεσματικών προτύπων για την κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας, η παροχή συμβουλευτικής τεχνικής καθοδήγησης στις

²⁹⁹ *Ibid*, σελ. 26-28.

³⁰⁰ *ό.π. νπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, ατ. σκ. 43, σελ. 15 και αρ. 1 §8 (αρ. 29β §5^α), σελ. 38.

³⁰¹ European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, Ιούλιος 2023, σελ. 5, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4043.

³⁰² *Ibid*, σελ. 4-5.

εταιρείες κατά την εφαρμογή των εν λόγω προτύπων, η εναρμόνιση των προτύπων με λοιπά διεθνή πλαίσια καθώς και η αποτελεσματική χρήση των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας από τους επενδυτές, προσβλέποντας στην ενδυνάμωση της αποδοτικότητας των εταιρειών³⁰³. Η πρώτη δέσμη κατευθυντήριων γραμμών GRI δημοσιεύθηκε το έτος 2000, ενώ ακολούθησαν πολλαπλές αναθεωρήσεις αυτών κατά τη διάρκεια των επόμενων ετών. Η αναδιαμόρφωση της διοικητικής διάρθρωσης του οργανισμού το έτος 2014, συνοδεύτηκε από την ίδρυση του Συμβουλίου Παγκόσμιων Προτύπων Βιωσιμότητας (GSSB), αρμόδιο για τη θέσπιση των προτύπων εκθέσεων βιωσιμότητας. Το Συμβούλιο εξέδωσε το πρώτο πακέτο παγκόσμιων προτύπων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας το έτος 2016, ενώ, τον Οκτώβριο του έτους 2021 το πλαίσιο αυτό αναθεωρήθηκε, προσαρμοζόμενο στις τρέχουσες εξελίξεις διεθνώς³⁰⁴. Τα πρότυπα GRI αποτελούνται από τρία επιμέρους πακέτα προτύπων: τα παγκόσμια πρότυπα (“universal standards”), τα θεματικά πρότυπα (“topic standards”) και τα πρότυπα ανάλογα με τον κλάδο δραστηριοποίησης της εκάστοτε εταιρείας (“sector standards”)³⁰⁵.

Το πρώτον, η δέσμη των παγκόσμιων προτύπων συνίσταται με τη σειρά της από τρία επιμέρους πρότυπα, τα οποία εστιάζουν κυρίως στον προσδιορισμό κυριάρχων εννοιών και βασικών αρχών (“GRI 1: Foundation 2021”), στη δημοσιοποίηση γενικών πληροφοριών σχετικών με τη διοικητική δομή και διάρθρωση της εταιρείας, τις επιχειρηματικές της δραστηριότητες, τις στρατηγικές και πολιτικές της (“GRI 2: General Disclosures 2021”) καθώς και στην περιγραφή της έννοιας της «διπλής σημαντικότητας» των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας (“GRI 3: Material Topics 2021”). Κατά δεύτερον, τα θεματικά πρότυπα περιλαμβάνουν ειδικότερη, λεπτομερή καταγραφή των απαιτούμενων προς δημοσιοποίηση πληροφοριών ανάλογα με την εκάστοτε θεματική βιωσιμότητας. Ειδικότερα, προσδιορίζονται συγκεκριμένα οι υποβαλλόμενες πληροφορίες για θέματα που αφορούν την οικονομική απόδοση, την παρουσία στην αγορά και την καταπολέμηση της δωροδοκίας και διαφθοράς εκ μέρους των εταιρειών (GRI 201-207), για περιβαλλοντικά θέματα (GRI 301-308) καθώς και για θέματα που αφορούν το εργατικό δυναμικό, τους καταναλωτές, τα ανθρώπινα δικαιώματα και εν γένει κοινωνικά ζητήματα (GRI 401-418). Το πακέτο προτύπων GRI ολοκληρώνουν τα επιμέρους εκείνα πρότυπα, τα οποία περιλαμβάνουν απαιτήσεις γνωστοποίησης ειδικότερων πληροφοριών, ανάλογα με τον τομέα δραστηριοποίησης της εκάστοτε εταιρείας. Έτσι, ενδεικτικώς, υφίστανται εξειδικευμένα πρότυπα για τις βιομηχανίες πετρελαίου, αερίου και άνθρακα, για τη γεωργία, τις υδατοκαλλιέργειες και την αλιεία³⁰⁶.

Αξίζει να σημειώσουμε ότι, τα πρότυπα GRI συνιστούν έως σήμερα τα πιο διαδεδομένα πρότυπα για την κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας από τις εταιρείες σε παγκόσμιο επίπεδο. Πράγματι, στην έρευνα του CEPS διαπιστώνεται ότι το 80% των συμμετεχόντων σε αυτήν εταιρειών, εφαρμόζουν τα εν λόγω πρότυπα τουλάχιστον εν μέρει κατά την κατάρτιση των μη χρηματοοικονομικών τους καταστάσεων υπό το ισχύον καθεστώς της NFRD³⁰⁷. Εξάλλου και από

³⁰³ ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting, Annex 13: Description Of Principal Private International Non-Financial Reporting Frameworks And Standards*, σελ. 179.

³⁰⁴ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 30.

³⁰⁵ Το πλήρες κείμενο όλων των επιμέρους προτύπων ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/standards/download-the-standards/>.

³⁰⁶ ό.π. Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 30-31.

³⁰⁷ ό.π. υπ. 257, CEPS, *Study on the Non-Financial Reporting Directive Final Report*, σελ. 109.

πρόσφατη έρευνα της KPMG προκύπτει ότι τα πρότυπα GRI παραμένουν κυρίαρχα, διαπιστώνοντας τη χρήση αυτών από το 78% των μεγαλύτερων 250 εταιρειών παγκοσμίως³⁰⁸. Συναφώς, το 73% των συμμετεχόντων στη δημόσια διαβούλευση επί της αξιολόγησης του ισχύοντος καθεστώτος της NFRD, εδήλωσε ότι τα ενωσιακά πρότυπα κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας θα πρέπει να ενσωματώνουν τα πρότυπα GRI³⁰⁹. Στο πλαίσιο αυτό, προκειμένου να διασφαλίσει τη διασύνδεση μεταξύ των εν θέματι πλαισίων προτύπων και, ως εκ τούτου, να ικανοποιηθούν οι πληροφοριακές ανάγκες των επενδυτών και λοιπών ενδιαφερομένων μερών, ο οργανισμός GRI συνεργάστηκε στενά τόσο με την EFRAG³¹⁰, όσο και με το ISSB. Έτσι, τον Ιούνιο του έτους 2022, κατά τη διάρκεια της δημόσιας διαβούλευσης της EFRAG επί της πρώτης δέσμης σχεδίων ESRS, ο οργανισμός GRI εξέδωσε μία τεχνική μελέτη αντιπαραβολής των απαιτήσεων δημοσιότητας σύμφωνα με το σχέδιο των ενωσιακών προτύπων συγκριτικά με τα πρότυπα GRI³¹¹. Προσφάτως, ο οργανισμός συμμετείχε και στη δημόσια διαβούλευση επί του σχεδίου του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού για τη θέσπιση των τελικών ESRS, παραθέτοντας σχόλια επ' αυτού και επισημαίνοντας εκ νέου τη βούληση διατήρησης της συνεργασίας με την EFRAG, ώστε να ενδυναμωθεί περαιτέρω η διασύνδεση μεταξύ των προτύπων αλλά και την προθυμία παροχής αρωγής και καθοδήγησης στις υπόχρεες εταιρείες κατά την εφαρμογή των προτύπων³¹².

Συμπληρωματικά προς τα ανωτέρω, εντατικές και εποικοδομητικές διαβουλεύσεις ανάμεσα στην Επιτροπή, την EFRAG και το Συμβούλιο Διεθνών Προτύπων Βιωσιμότητας (ISSB) του IFRS, διασφάλισαν υψηλό βαθμό σύγκλισης των ευρωπαϊκών προτύπων κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας με τα αντίστοιχα διεθνή πρότυπα βιωσιμότητας του ISSB, ενσωματώνοντας αυτά σε αρκετά σημαντικό βαθμό³¹³. Το Νοέμβριο του έτους 2021, το Ίδρυμα Διεθνών Προτύπων Χρηματοοικονομικής Αναφοράς (IFRS), προέβη στη σύσταση του Συμβουλίου Διεθνών Προτύπων Βιωσιμότητας (ISSB), ενός ανεξαρτήτου οργάνου της, αρμόδιου για τη θέσπιση εύληπτων παγκόσμιων προτύπων που αποσκοπούν να διευκολύνουν την τυποποίηση και σύγκριση των δημοσιευόμενων από τις εισηγμένες εταιρείες πληροφοριών βιωσιμότητας, σε όλες τις χρηματοπιστωτικές αγορές παγκοσμίως³¹⁴. Μόλις το Μάρτιο του προγενέστερου έτους (2022), το εν λόγω Συμβούλιο δημοσίευσε τα σχέδια των δύο πρώτων προτύπων του, ενώ, στις 26 Ιουνίου του τρέχοντος έτους (2023) είδαν το φως της δημοσιότητας τα τελικά κείμενα των αρχικών αυτών δύο προτύπων, τα οποία αναφέρονται σε γενικές απαιτήσεις γνωστοποίησης χρηματοοικονομικών πληροφοριών σχετικών με θέματα βιωσιμότητας (IFRS S1

³⁰⁸ KPMG, *Big shifts, small steps Survey of Sustainability Reporting 2022*, Οκτώβριος 2022, σελ. 24, ανακτήθηκε από: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2023/04/big-shifts-small-steps.pdf>.

³⁰⁹ ό.π. υπ. 95, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, σελ. 21.

³¹⁰ EFRAG & GRI Landmark Statement of Cooperation, Βρυξέλλες, 8 Ιουλίου 2021, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2fsites%2fwebpublishing%2fSiteAssets%2fEFRAG%2520GR1%2520COOPERATION%2520PR.pdf&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

³¹¹ GRI, *GRI's technical position on the draft European Sustainability Reporting Standards*, 20 Ιουνίου 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/media/gsjpivy5/gri-s-submission-to-efrag-s-public-consultation-on-the-first-set-of-draft-esrs.pdf>.

³¹² GRI, *Response to the DG-FISMA Consultation to finalize the ESRS*, 6 Ιουλίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/media/5y5hgyfa/gri-esrs-consultation-response-july-2023.pdf>.

³¹³ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 43, σελ. 15 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 4.

³¹⁴ IFRS Foundation, *Constitution (revised)*, Νοέμβριος 2021, σελ. 16-20, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/about-us/legal-and-governance/constitution-docs/ifrs-foundation-constitution-2021.pdf>.

General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information)³¹⁵ καθώς και, ειδικώς, πληροφοριών σχετικών με περιβαλλοντικά θέματα (IFRS S2 Climate-related Disclosures)³¹⁶. Αξίζει να αναδείξουμε ότι, τα εν λόγω διεθνή πρότυπα αναπτύχθηκαν παράλληλα με τα ESRS, επιτυγχάνοντας σε σημαντικό βαθμό επικάλυψη των κατ' αυτών δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας³¹⁷.

Η ευρύτερη δομή των προτύπων βιωσιμότητας του IFRS στηρίζεται σε δύο θεμελιώδεις πυλώνες (“building blocks approach”). Αφενός, ο πρώτος πυλώνας περιλαμβάνει τα υφιστάμενα πρότυπα κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας (IFRS S1 και S2), τα οποία εστιάζουν στη δημοσιοποίηση οικονομικά «σημαντικών» πληροφοριών, οι οποίες ανταποκρίνονται στις πληροφοριακές ανάγκες των επενδυτών και επιτρέπουν την αποτίμηση εκ μέρους τους της αξίας της εκάστοτε επιχείρησης. Αφετέρου, ο έτερος πυλώνας εστιάζει στο ευρύτερο πληροφοριακό ενδιαφέρον λοιπών ενδιαφερομένων μερών (“multi-stakeholders”) πέραν των επενδυτών, περιλαμβάνοντας απαιτήσεις γνωστοποίησης, οι οποίες αναδεικνύουν τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εκάστοτε οντότητας στο περιβάλλον και στην κοινωνία και οι οποίες ενδέχεται να στερούνται οικονομικού ενδιαφέροντος για τους ενδιαφερομένους³¹⁸. Συγκεκριμένα, το πρότυπο IFRS S1 σκιαγραφεί τις γενικές απαιτήσεις γνωστοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας εκ μέρους των εισηγμένων εταιρειών, έχοντας ως κυρίαρχο στόχο του τη διασφάλιση της δημοσιοποίησης πληροφοριών αναφορικά με τους κινδύνους που αντιμετωπίζει η εκάστοτε εταιρεία και τις ευκαιρίες που ανακύπτουν για την ίδια, εφόσον συνδέονται με θέματα βιωσιμότητας. Το αντικειμενικό πεδίο της πληροφόρησης καταλαμβάνει, ως επί το πλείστον, θέματα που αφορούν τις στρατηγικές, τους στόχους, το σύστημα διαχείρισης κινδύνων και το εν γένει σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας. Ιδιαίτερο δε χαρακτηριστικό σημείο του προτύπου αποτελεί η έμφαση στη δημοσιοποίηση μόνον των οικονομικά «σημαντικών» πληροφοριών, εκείνων δηλαδή που διευκολύνουν τους χρήστες των χρηματοοικονομικών καταστάσεων στη λήψη των οικονομικών τους αποφάσεων (“financial materiality”)³¹⁹. Από την άλλη, το πρότυπο IFRS S2 εστιάζει στη γνωστοποίηση πληροφοριών που αφορούν συγκεκριμένα τους περιβαλλοντικούς κινδύνους που αντιμετωπίζει η εκάστοτε εισηγμένη εταιρεία, τη στρατηγική της και το σύστημα διαχείρισης των εν λόγω κινδύνων καθώς και το επίπεδο εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου αλλά και τους στόχους που η ίδια έχει θέσει για τη σταδιακή μείωση αυτών³²⁰.

Παρά την από κοινού καταβληθείσα προσπάθεια σύγκλισης των ESRS και των προτύπων κατάρτισης εκθέσεων βιωσιμότητας του ISSB, εντούτοις, αυτά παρουσιάζουν αποκλίσεις σε

³¹⁵ IFRS Foundation, *IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information*, Ιούνιος 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards-issb/english/2023/issued/part-a/issb-2023-a-ifrs-s1-general-requirements-for-disclosure-of-sustainability-related-financial-information.pdf>.

³¹⁶ IFRS Foundation, *IFRS S2 Climate-related Disclosures*, Ιούνιος 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards-issb/english/2023/issued/part-a/issb-2023-a-ifrs-s2-climate-related-disclosures.pdf>.

³¹⁷ ό.π. υπ. 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 4.

³¹⁸ IFRS Foundation, *ISSB's proposed IFRS Sustainability Disclosure Standards*, Απρίλιος 2022, σελ. 7, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/supporting-materials/issb-webinar-presentation-april-2022.pdf> σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 36.

³¹⁹ ό.π. υπ. 315, IFRS Foundation, *IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information*, σελ. 6-9.

³²⁰ ό.π. υπ. 316, IFRS Foundation, *IFRS S2 Climate-related Disclosures*, σελ. 5-6, 14.

μεμονωμένα σημεία. Καταρχάς, τα πρότυπα του IFRS εκπληρώνουν κυρίως τις πληροφοριακές ανάγκες των επενδυτών, ενώ, τα ESRS συνεκτιμούν τις επιθυμίες παροχής βιώσιμης πληροφόρησης όχι μόνον των επενδυτών αλλά και λοιπών ενδιαφερομένων μερών, όπως το δίκτυο συνεργαζόμενων επιχειρήσεων, οι εργαζόμενοι, οι καταναλωτές, οι τοπικές κοινότητες, και μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις³²¹. Ακόμη, ως αναδείξαμε ανωτέρω, το υφιστάμενο και μοναδικό θεματικό πρότυπο IFRS S2 αναφέρεται μόνο σε πληροφορίες που αφορούν περιβαλλοντικά θέματα, ενώ, τα θεματικά ESRS έχουν ευρύτερο αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής περιλαμβάνοντας και θέματα εργασιακά, κοινωνικά, προστασίας ανθρωπίνων δικαιωμάτων καθώς και εταιρικής διακυβέρνησης³²². Αξιοσημείωτο, τέλος, σημείο διαφοροποίησης των δύο πλαισίων προτύπων αποτελεί η υιοθέτηση εκ μέρους των προτύπων του ISSB της μονοσήμαντης προσέγγισης της «αρχής της σημαντικότητας», σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να δημοσιεύονται μόνον εκείνες οι πληροφορίες βιωσιμότητας που δημιουργούν χρηματοοικονομικούς κινδύνους και ευκαιρίες για τις εισηγμένες εταιρείες (“financial materiality”). Τουναντίον, τα ESRS, όπως έχουμε ήδη επισημάνει, όπως και τα πρότυπα GRI, υιοθετούν την προσέγγιση της «διπλής σημαντικότητας», σύμφωνα με την οποία θα πρέπει να γνωστοποιούνται τόσο πληροφορίες σχετικές με τους κινδύνους που ενέχουν για την εταιρεία και τις ευκαιρίες που δημιουργούν για την ίδια οι παράγοντες βιωσιμότητας, όσο και πληροφορίες σχετικά με τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της εκάστοτε οντότητας στο περιβάλλον και στην κοινωνία (“financial and impact materiality”)³²³.

Συνοψίζοντας, αξίζει να σημειωθεί ότι, συμμορφούμενη προς τη βούληση του ενωσιακού νομοθέτη να επιτύχει όσο το εφικτό μεγαλύτερη διαλειτουργικότητα των ευρωπαϊκών προτύπων κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας με τα πρότυπα του ISSB, η πρώτη δέσμη σχεδίων ESRS της EFRAG συνοδεύτηκε από ένα πίνακα αντιπαραβολής των δύο πλαισίων, ο οποίος αναδεικνύει τα ουσιώδη σημεία επικάλυψης και απόκλισης αυτών³²⁴. Μάλιστα, το τελικό πρώτο πακέτο των ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας συνεκτιμά έτι περαιτέρω, αφενός, το πλαίσιο προτύπων του IFRS, αφετέρου, το πλαίσιο προτύπων GRI³²⁵. Εξάλλου, σύμφωνα με τον οργανισμό GRI, οι απαιτήσεις γνωστοποίησης των τελικών ESRS ευθυγραμμίζονται σχεδόν απόλυτα με τις αντίστοιχες απαιτήσεις των προτύπων GRI³²⁶. Ενσωματώνοντας, λοιπόν, το περιεχόμενο των προτύπων του ISSB και του GRI στο πλαίσιο ευρωπαϊκών προτύπων κατάρτισης των εκθέσεων βιωσιμότητας, στο βαθμό, βεβαίως, που τούτο συνάδει με το εν γένει ενωσιακό νομικό πλαίσιο αλλά και τους στόχους της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», η Ε.Ε. φιλοδοξεί να μειώσει τους κινδύνους που ενέχουν οι αποσπασματικές, διαφοροποιημένες και ασυνεπείς

³²¹ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 38-39.

³²² ό.π. υπ. 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 5.

³²³ *Ibid* σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 267, Stollowy H. & Paugam, L., *Sustainability Reporting: Is Convergence Possible?*, σελ. 157-159.

³²⁴ EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-Appendix V IFRS Sustainability Standards and ESRS reconciliation table*, Νοέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/lab6>.

³²⁵ European Commission, *Commission Delegated Regulation of 31.7.2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*, C(2023) 5303 final, σελ. 9, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303_en.pdf.

³²⁶ GRI, *Finishing line in sight for new EU standards*, 15 Ιουνίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/news/news-center/finishing-line-in-sight-for-new-eu-standards/>.

ρυθμίσεις για τις εταιρείες που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενες αγορές όχι μόνον κρατών μελών της Ένωσης αλλά και τρίτων χωρών³²⁷.

4. Το χρονοδιάγραμμα της Επιτροπής για την έκδοση κατ' εξουσιοδότηση πράξεων θέσπισης των προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας

Η CSRD προδιαγράφει το χρονοδιάγραμμα θέσπισης των ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας δυνάμει κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, οι οποίες προβλέπεται ότι θα εκδοθούν διαδοχικά. Ήδη, η Επιτροπή εξέδωσε στις 31 Ιουλίου του τρέχοντος έτους (2023) τον πρώτο κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμό, δυνάμει του οποίου θεσπίζονται τα πρώτα ενωσιακά πρότυπα κατάρτισης και δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητας, συμπληρώνοντας επί της ουσίας την υπό ανάλυση Οδηγία³²⁸. Σύμφωνα, λοιπόν, με την τελευταία, ο εν λόγω Κανονισμός αναμένεται να τεθεί σε ισχύ μετά την πάροδο τεσσάρων μηνών από την έκδοσή του και εφόσον δεν υποβληθούν αντιρρήσεις κατ' αυτού από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή/και Συμβούλιο εντός διμήνου από την κοινοποίηση της εν λόγω πράξεως σε αυτά³²⁹. Συγκεκριμένα, ο κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμός θέσπισης των ESRS θα υποβληθεί επισήμως για έλεγχο στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο περί τα τέλη του Αυγούστου του τρέχοντος έτους (2023), προκειμένου εκείνα να εγείρουν τυχόν αντιρρήσεις ή ενστάσεις έναντι αυτού. Η περίοδος ελέγχου εκτείνεται σε διάρκεια δύο μηνών, ήτοι έως τα τέλη Οκτωβρίου, με δυνατότητα, όμως, παράτασης αυτής το πολύ για δύο μήνες, ήτοι έως τα τέλη Δεκεμβρίου, εφόσον τούτου αιτηθεί το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο ή/και Συμβούλιο. Σε κάθε περίπτωση, τα δύο αυτά θεσμικά όργανα δύνανται μόνο να απορρίψουν τον Κανονισμό, όχι να τον τροποποιήσουν³³⁰.

Ακολούθως, έως τις 30 Ιουνίου του έτους 2024 αναμένεται να εκδοθεί από την Επιτροπή η δεύτερη δέσμη προτύπων, τα οποία, αφενός, θα προσδιορίζουν συμπληρωματικές πληροφορίες που θα υποχρεούνται οι εταιρείες να δημοσιοποιούν δια της καταρτιζόμενης από εκείνες εκθέσεως βιωσιμότητας, αφετέρου, θα συνιστούν και ειδικά πρότυπα ανά τομέα δραστηριοποίησης της εκάστοτε οντότητας ("sector specific ESRS")³³¹. Αναντίρρητα, οι επιχειρήσεις που εντάσσονται στον ίδιο επιχειρηματικό κλάδο αντιμετωπίζουν κοινούς κινδύνους αναφορικά με τα θέματα βιωσιμότητας, ενώ, οι δραστηριότητές τους συνεπάγονται παρόμοιες επιπτώσεις στο περιβάλλον και στην κοινωνία. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψιν ότι οι εκάστοτε επιχειρηματικοί τομείς διαχειρίζονται διαφορετικού επιπέδου κινδύνους βιωσιμότητας και επιδρούν με διαφορετικό τρόπο και ένταση στο περιβάλλον και στην κοινωνία, τα ειδικά τομεακά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας θα αποτελέσουν ιδιαίτερο επιβοηθητικό εργαλείο για τους επενδυτές και λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη, διευκολύνοντας τη σύγκριση των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας από εταιρείες του ίδιου επιχειρηματικού τομέα δραστηριοποίησης³³². Η EFRAG, αναγνωριζόμενη από την CSRD ως ο τεχνικός σύμβουλος της Επιτροπής για τη διαμόρφωση και θέσπιση των ενωσιακών προτύπων, έχει ήδη από το Σεπτέμβριο του προηγούμενου έτους (2022)

³²⁷ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 43, σελ. 15.

³²⁸ ό.π. υπ. 325, European Commission, *Commission Delegated Regulation of 31.7.2023 supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*.

³²⁹ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 1 §8 (αρ. 29β §1 εδαφ. δ'), αρ. 1 §17 στοιχ. γ' (αρ. 49 §5), σελ. 37, 47.

³³⁰ ό.π. υπ. 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 5.

³³¹ ό.π. *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 1 §8 (αρ. 29β §1 εδαφ. γ'), σελ. 36-37.

³³² *Ibid*, αιτ. σκ. 53, σελ. 18.

εκκινήσει την ανάπτυξη των πρώτων τεσσάρων τομεακών προτύπων. Τα εν λόγω πρότυπα αφορούν τους εξής επιχειρηματικούς κλάδους: α) εξόρυξης, λατόμευσης και εξόρυξης άνθρακα, β) πετρελαίου και φυσικού αερίου, γ) οδικής μεταφοράς και δ) γεωργίας, καλλιέργειας και αλιείας. Εξ' αυτών, τα δύο πρώτα τομεακά πρότυπα βρίσκονται ήδη στο στάδιο της τελικής έγκρισης από το Συμβούλιο Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (SRB) της EFRAG, το τελικό βήμα προτού αυτά υποβληθούν στην Ευρωπαϊκή Επιτροπή ως τεχνική συνδρομή για τη θέσπιση από εκείνη των τελικών τομεακών προτύπων. Η διαμόρφωση των λοιπών ως άνω προτύπων, αλλά και άλλων προτύπων, όπως αυτά που αφορούν τον κλάδο της παραγωγής ενέργειας, των τροφίμων, της ένδυσης και υπόδησης, βρίσκεται σε ιδιαίτερα πρώιμο στάδιο, εκκρεμότητας της έρευνας και του σχεδιασμού αυτών³³³.

Όπως έχουμε ήδη αναδείξει, η CSRD εισάγει ειδικές παρεκκλίσεις προς διευκόλυνση των μικρομεσαίων εισηγμένων εταιρειών που υπάγονται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της, αναγνωρίζοντας τις αναλογικά περιορισμένες δυνατότητες των εταιρειών αυτών καθώς και τους περιορισμένους διοικητικούς και οικονομικούς πόρους που διαθέτουν συγκριτικά με τις «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε., των οποίων οι δραστηριότητες παρουσιάζουν σημαντικά μεγαλύτερη πολυπλοκότητα³³⁴. Στο πνεύμα αυτό, συνεκτιμώντας τη δυνατότητα που παρέχει η Οδηγία στις εν λόγω εταιρείες να δημοσιεύουν μία απλοποιημένη μορφή της εκθέσεως βιωσιμότητας (ως αναπτύχθηκε ανωτέρω κεφ. δεύτερο υποκεφ. 2.4), προβλέπεται η έκδοση από την Επιτροπή, έως τις 30 Ιουνίου του έτους 2024, μίας κατ' ιδίαν κατ' εξουσιοδότηση πράξης, η οποία θα θεσπίζει ειδικότερα απλοποιημένα πρότυπα για την κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας από τις μικρότερες αυτές εισηγμένες εταιρείες, αναλογικά προς τις δυνατότητες και τις ιδιομορφίες αυτών³³⁵. Αξίζει να αναφέρουμε ότι το 74% του συνόλου των συμμετεχόντων και δη το 88% των συμμετεχόντων μικρομεσαίων εταιρειών στη δημόσια διαβούλευση επί της αξιολόγησης της NFRD συντάσσονται υπέρ της διαμόρφωσης ενός απλοποιημένου πακέτου προτύπων για τις εν λόγω εταιρείες, προσαρμοσμένο στην περιορισμένη κλίμακα και πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων τους³³⁶.

Πράγματι, η ανάπτυξη των εν θέματι προτύπων εντάσσεται στις προτεραιότητες της επιχειρησιακής Ατζέντας του Συμβουλίου Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας (SRB) της EFRAG³³⁷. Μάλιστα στις 13 Ιουλίου του 2023 έλαβε χώρα συνεδρίαση της Ομάδας Τεχνικών Εμπειρογνομόνων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας (EFRAG SR TEG), η οποία προενέκρινε την τρίτη έκδοση του σχεδίου ESRS για τις μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρείες (LSME's)³³⁸. Το εν λόγω σχέδιο αποτελείται από έξι επιμέρους τμήματα, τα οποία εξειδικεύουν έκαστο τις απαιτούμενες προς δημοσίευση πληροφορίες από τη συγκεκριμένη κατηγορία εταιρειών. Συγκεκριμένα, το τμήμα 1 και 2 του σχεδίου αναλύει τις γενικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης, το τμήμα 3 τις εν γένει πολιτικές, δράσεις και στόχους αναφορικά με θέματα βιωσιμότητας που θα υποχρεούνται να δημοσιοποιούν οι εν λόγω εταιρείες, ενώ, τα τμήματα 4, 5 και 6 περιγράφουν τις δημοσιευόμενες πληροφορίες σχετικά με περιβαλλοντικά, κοινωνικά

³³³ EFRAG, EFRAG Sector Specific ESRS Introduction & Sector Specific draft Standards, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/lab5>.

³³⁴ ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting, αιτ. σκ. 21, σελ. 7.

³³⁵ Ibid, αρ. 1 §8 (αρ. 29γ §1 εδαφ. α'), σελ. 39.

³³⁶ ό.π. υπ. 95, Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive, σελ. 23.

³³⁷ EFRAG, EFRAG Update July 2023, 31 Ιουλίου 2023, σελ. 19, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FsiteAssets%2FEFRAG%2520Update%2520July%25202023.pdf>.

³³⁸ Ibid, σελ. 20.

θέματα καθώς και ζητήματα που άπτονται της εταιρικής διακυβέρνησης των εν λόγω εταιρειών³³⁹. Οι διαβουλεύσεις της Ομάδας Τεχνικών Εμπειρογνομόνων για την επεξεργασία και τροποποίηση του κειμένου συνεχίζονται καθώς η έγκριση της τελική μορφής του σχεδίου προτύπων για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας από τις μικρομεσαίες εισηγμένες εταιρείες από το Συμβούλιο Υποβολής Εκθέσεων Βιωσιμότητας της EFRAG έχει προγραμματισθεί για το τελευταίο τρίμηνο του τρέχοντος έτους (2023)³⁴⁰.

4.1 Η έκδοση του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού θέσπισης της πρώτης δέσμης ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS)

Οι πολυάριθμες διαβουλεύσεις που διεξήγαγε η Επιτροπή, προτού προβεί στην έκδοση του πρώτου κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού, δυνάμει του οποίου θεσπίζονται τα πρώτα ευρωπαϊκά πρότυπα για την κατάρτιση και δημοσίευση εκθέσεων βιωσιμότητας, επιβεβαιώνουν ότι τα σχέδια προτύπων της EFRAG, τα οποία επί της ουσίας υιοθέτησε η Επιτροπή με μεμονωμένες τροποποιητικές παρεμβάσεις επ' αυτών, επιτυγχάνουν τους επιδιωκόμενους στόχους της CSRD αλλά και εν γένει της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας»³⁴¹. Ειδικότερα, η Επιτροπή τροποποίησε σε τρία βασικά σημεία τα σχέδια προτύπων της EFRAG, επιδιώκοντας πιο αυξημένο επίπεδο αναλογικότητας καθώς και την περαιτέρω διευκόλυνση των υπόχρεων εταιρειών κατά την εφαρμογή των εν θέματι προτύπων³⁴². Καταρχάς, η πρώτη ουσιαστική τροποποιητική παρέμβαση της Επιτροπής δια των τελικών ESRS συνίσταται στην παροχή περισσότερης ευελιξίας στις υπόχρεες εταιρείες, επιτρέποντας σε αυτές να επιλέγουν ποιες πληροφορίες να γνωστοποιούν ανάλογα με τη «σημαντικότητα» αυτών. Σε αντίθεση με τα σχέδια προτύπων, τα οποία πρότειναν την άνευ ετέρου υποχρεωτική δημοσιοποίηση του συνόλου σχεδόν των πληροφοριών, τα τελικά πρότυπα πράττουν το ακριβώς αντίστροφο, καθιστώντας το σύνολο των προς δημοσίευση πληροφοριών αντικείμενο αξιολόγησης από τις υπόχρεες εταιρείες με βάση την «αρχή της διπλής σημαντικότητας», με μοναδική εξαίρεση τις γενικές απαιτήσεις γνωστοποίησης του υπ' αριθμόν ESRS 2³⁴³. Βεβαίως, η προσέγγιση αυτή παρ' ότι εκτιμάται ότι θα συμβάλει σημαντικά στη μείωση του διοικητικού φορτίου των εταιρειών και θα επιτρέψει την προσαρμογή των προτύπων στις ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες της εκάστοτε οντότητας, παράλληλα, ενέχει τον κίνδυνο της παράλειψης δημοσιοποίησης πληροφοριών τις οποίες η εκάστοτε εταιρεία κρίνει υποκειμενικά ως μη «σημαντικές», χωρίς μάλιστα να υπέχει την υποχρέωση επεξήγησης της υποκειμενικής της αυτής κρίσης³⁴⁴. Εντούτοις, η αξιολόγηση της «σημαντικότητας» των πληροφοριών δεν συνεπάγεται τον προαιρετικό χαρακτήρα δημοσίευσης αυτών³⁴⁵. Απλώς, ο εν

³³⁹ EFRAG SR TEG, V3 Draft European Sustainability Reporting Standard ESRS LSME – Section 1 General Requirements (Agenda paper 03-02), 13 Ιουλίου 2023, σελ. 6, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F230331111516453%2F03-02%20-%20LSME%20V3%20Section%201%20General%20requirements%20%28clean%29.pdf>.

³⁴⁰ ό.π. υπ. 337, EFRAG, EFRAG Update July 2023, σελ. 21.

³⁴¹ ό.π. υπ. 328, European Commission, Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards, σελ. 6.

³⁴² Ibid, σελ. 7.

³⁴³ ό.π. υπ. 301, European Commission, Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards, σελ. 3.

³⁴⁴ ό.π. υπ. 192, Ahern Deirdre M., The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors, Forthcoming in A Bartolacelli (ed), The Prism of Sustainability, σελ. 15.

³⁴⁵ ό.π. υπ. 328, European Commission, Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards, σελ. 7.

λόγω μηχανισμός αξιολόγησης αποσκοπεί να οριοθετήσει και περιορίσει το εύρος των δημοσιευόμενων πληροφοριών, ώστε να μην επιβαρύνονται αδικαιολόγητα τόσο οι υπόχρεες εταιρείες κατά την κατάρτιση των εκθέσεων, όσο και οι αποδέκτες της πληροφόρησης κατά την ανάγνωση αυτών. Σε κάθε περίπτωση δε η εν λόγω διαδικασία αξιολόγησης των προς γνωστοποίηση πληροφοριών ελέγχεται στο πλαίσιο του διενεργούμενου ελέγχου διασφάλισης του περιεχομένου της εκθέσεως από τον ανεξάρτητο ορκωτό ελεγκτή ή την ελεγκτική εταιρεία³⁴⁶.

Περαιτέρω, η Επιτροπή εισήγαγε ορισμένες επιπρόσθετες διευκολύνσεις, προβλέποντας την υπό προϋποθέσεις σταδιακή εφαρμογή ορισμένων απαιτήσεων γνωστοποίησης (“phase-in”). Ενδεικτικώς, προβλέπεται ότι, κατά το πρώτο έτος εφαρμογής των εν θέματι προτύπων, οι «μεγάλες» εταιρείες που απασχολούν κάτω των 750 εργαζομένων δύνανται να παραλείπουν τη δημοσιοποίηση ορισμένων δεδομένων που αφορούν το επίπεδο εκπομπών συγκεκριμένων αερίων του θερμοκηπίου καθώς και πληροφοριών που αφορούν τους εργαζομένους της, ως περιγράφονται αναλυτικώς στο ESRS S1. Ακόμη, για τα δύο πρώτα έτη εφαρμογής των προτύπων, οι ίδιες ως άνω εταιρείες δύνανται να μην δημοσιοποιούν πληροφορίες που αφορούν τους εργαζομένους της αξιακής τους αλυσίδας (ESRS S2), τις επιπτώσεις της επιχειρηματικής τους δραστηριότητας στη βιοποικιλότητα (ESRS E4), στις τοπικές κοινότητες (ESRS S3), στους καταναλωτές και τους εν γένει τελικούς χρήστες των προϊόντων ή υπηρεσιών τους (ESRS S4)³⁴⁷. Το περιθώριο αυτό σταδιακής εφαρμογής των συγκεκριμένων ρυθμίσεων παρέχει ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα προσαρμογής και προετοιμασίας στις εν λόγω εταιρείες προκειμένου εκείνες να ανταποκριθούν αποτελεσματικά στις πιο απαιτητικές, κατά την κρίση της Επιτροπής, απαιτήσεις γνωστοποίησης³⁴⁸. Το τρίτο σημείο εκ των διορθωτικών παρεμβάσεων της Επιτροπής στο σχέδιο προτύπων της EFRAG αφορά τη μετατροπή της δημοσιοποίησης ορισμένων πληροφοριών από υποχρεωτική σε προαιρετική. Οι επιλεγείσες προς τούτο πληροφορίες αφορούν κυρίως δεδομένα, των οποίων η συλλογή είναι είτε ιδιαίτερα δυσχερής για τις υπόχρεες εταιρείες είτε ιδιαίτερα δαπανηρή³⁴⁹. Επί παραδείγματι, τέτοια δεδομένα συνιστούν το σχέδιο μετάβασης της εκάστοτε εταιρείας, ήτοι το σχέδιο δράσης της σε θέματα που αφορούν τη βιοποικιλότητα καθώς και οι δείκτες για τους μη μισθωτούς εργαζομένους της³⁵⁰.

Προτού εισέλθουμε στην περιγραφική σκιαγράφηση της ευρύτερης διάρθρωσης και δομής του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού, ο οποίος εισάγει τα πρώτα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας, αξίζει να αναδείξουμε την επιλογή του συγκεκριμένου είδους νομοθετικής πράξης από την Επιτροπή προκειμένου η ίδια να θεσπίσει τα υπό ανάλυση πρότυπα. Ο Κανονισμός έχει άμεση και γενική ισχύ σε όλα τα κράτη μέλη, δημιουργώντας δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις απευθείας στα φυσικά και νομικά πρόσωπα αυτών³⁵¹. Εκ της φύσεώς του, ο Κανονισμός αποσκοπεί στην πλήρη εναρμόνιση των δι' αυτού θεσπιζόμενων κανόνων

³⁴⁶ *Ibid.*

³⁴⁷ *Ibid.*, σελ. 8.

³⁴⁸ *ό.π. υπ.* 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 3. Για τον πλήρη κατάλογο των σταδιακά εφαρμοζόμενων απαιτήσεων γνωστοποίησης, βλ. European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*, C(2023) 5303 final, σελ. 29-32, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303-annex-1_en.pdf.

³⁴⁹ *Ibid.*

³⁵⁰ *ό.π. υπ.* 328, European Commission, *Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 8.

³⁵¹ Χριστιανός Β., Παπαδοπούλου Ρ.-Εμ., Περάκης Μ., *Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021, σελ. 77-78.

οριζοντίως σε όλα τα κράτη μέλη καθώς και στη διαμόρφωση ενός ενιαίου ρυθμιστικού ενωσιακού πλαισίου (“single rule-book”)³⁵². Ως εκ τούτου, η Επιτροπή επιλέγοντας να εκδώσει έναν Κανονισμό ως κατ' εξουσιοδότηση πράξη συμπλήρωσης της CSRD, επιδιώκει εν προκειμένω το μέγιστο βαθμό εναρμόνισης και ευθυγράμμισης του περιεχομένου των καταρτιζόμενων εκθέσεων βιωσιμότητας από τις υπόχρεες προς τούτο εταιρείες, σε οποιαδήποτε ρυθμιζόμενη αγορά κράτους μέλους και αν έχουν εισαγάγει προς διαπραγμάτευση τις κινητές τους αξίες.

Αναφορικά με τη διάρθρωση και τη δομή του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού της Επιτροπής, αυτός συνοδεύεται από δύο επιμέρους παραρτήματα, εκ των οποίων το πρώτο περιλαμβάνει λεπτομερή καταγραφή των κατ' ιδίαν ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας³⁵³, ενώ, το δεύτερο περιλαμβάνει έναν εκτενή πίνακα ακρωνύμιων και γλωσσάριο όρων, τα οποία διευκολύνουν τον εννοιολογικό προσδιορισμό όλων των όρων που αναφέρονται στα επιμέρους ESRS³⁵⁴. Ειδικότερα, τα εν τω συνόλω δώδεκα ευρωπαϊκά πρότυπα διακρίνονται σε δύο επιμέρους κατηγορίες. Αφενός, στα οριζόντια πρότυπα (“cross-cutting standards”), τα οποία αναφέρονται σε γενικές απαιτήσεις γνωστοποίησης και εφαρμόζονται ενιαία κατά μήκος όλων των επιμέρους θεματικών βιωσιμότητας (ESRS 1 και 2). Αφετέρου, στα θεματικά πρότυπα (“topical standards”), τα οποία αναφέρονται έκαστο σε μία εκ των ειδικότερων θεματικών βιωσιμότητας, ήτοι σε περιβαλλοντικά (ESRS E1-E5), κοινωνικά (ESRS S1-S4) και θέματα εταιρικής διακυβέρνησης των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών (ESRS G1)³⁵⁵. Αξίζει να τονίσουμε ότι, το σύνολο των προτύπων εφαρμόζεται από όλες τις υπόχρεες δυνάμει τούτων εταιρείες προς κατάρτιση εκθέσεων βιωσιμότητας, ανεξαρτήτως του επιχειρηματικού τομέα δραστηριοποίησης αυτών (“sector-agnostic standards”)³⁵⁶. Εξάλλου, ως έχουμε ήδη επισημάνει, η έκδοση του σχεδίου των πρώτων ειδικών τομεακών προτύπων από την EFRAG αναμένεται έως τα τέλη του τρέχοντος έτους (2023). Καταληκτικά, δέον να τονίσουμε τον αυξημένο βαθμό διασύνδεσης και συνοχής των ευρωπαϊκών προτύπων με έτερες συναφείς ενωσιακές νομοθετικές πράξεις, όπως ο Κανονισμός SFDR³⁵⁷ και το «Ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»³⁵⁸. Συγκεκριμένα, το ESRS 2 περιλαμβάνει έναν περιγραφικό πίνακα αντιστοίχισης των επιμέρους απαιτήσεων γνωστοποίησης των κατ' ιδίαν προτύπων που απορρέουν από έτερα ενωσιακά νομοθετήματα³⁵⁹. Βεβαίως, σχετικές αναφορές αλλά και παραπομπές, ιδίως στον Κανονισμό

³⁵² ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 30-31.

³⁵³ European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*, C(2023) 5303 final, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303-annex-1_en.pdf.

³⁵⁴ European Commission, *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards*, C(2023) 5303 final, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303-annex-2_en.pdf.

³⁵⁵ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 33-34.

³⁵⁶ *Ibid*, σελ. 33.

³⁵⁷ Για τις επιμέρους ειδικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης των «συμμετεχόντων στις χρηματοπιστωτικές αγορές» και των «χρηματοοικονομικών συμβούλων» δυνάμει του Κανονισμού 2019/2088 (SFDR), ό.π. υπ. 293.

³⁵⁸ ό.π. κεφ. πρώτο, υποκεφ. 2.1.

³⁵⁹ ό.π. υπ. 353, European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 57-65.

Η κατ' ιδίαν διάρθρωση του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων (ESRS)

2020/852 (Taxonomy Regulation)³⁶⁰, εντοπίζονται καθ' όλη την έκταση των προτύπων, όποτε οι επιμέρους απαιτήσεις δημοσιοποίησης αυτών συσχετίζονται με το εν λόγω νομοθέτημα³⁶¹.

Group	Number	Subject
Cross-cutting	ESRS 1	General Requirements
Cross-cutting	ESRS 2	General Disclosures
Environment	ESRS E1	Climate
Environment	ESRS E2	Pollution
Environment	ESRS E3	Water and marine resources
Environment	ESRS E4	Biodiversity and ecosystems
Environment	ESRS E5	Resource use and circular economy
Social	ESRS S1	Own workforce
Social	ESRS S2	Workers in the value chain
Social	ESRS S3	Affected communities
Social	ESRS S4	Consumers and end users
Governance	ESRS G1	Business conduct

Εικόνα 7 Το πακέτο των 12 πρώτων ευρωπαϊκών προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS)

(Πηγή: Ερωτήσεις & Απαντήσεις Ευρωπαϊκής Επιτροπής επί της υιοθέτησης των ESRS, www.ec.europa.eu)

4.2 Η κατ' ιδίαν διάρθρωση του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων (ESRS)

Συστηματικά, προκειμένου να προσεγγίσουμε την περιγραφική επισκόπηση των πληροφοριών που θα πρέπει να δημοσιοποιούνται στα επιμέρους τμήματα της εκθέσεως βιωσιμότητας, θα πρέπει να προβούμε σε επιγραμματική ανάλυση του κατ' ιδίαν περιεχομένου έκαστου προτύπου, σύμφωνα με τα οποία θα πρέπει να καταρτίζονται οι εν θέματι εκθέσεις. Κατωτέρω, θα αναφερθούμε συνοπτικά στα σημαντικότερα και χαρακτηριστικότερα σημεία των υπό ανάλυση προτύπων, ανά των προαναφερθέντων κατηγοριών αυτών, ώστε να καταστεί κατανοητή η κατ' ιδίαν διάρθρωση του περιεχομένου μίας έκθεσης βιωσιμότητας, σύμφωνα με τα ESRS. Εκκινώντας με τα οριζόντια πρότυπα και δη με το ESRS 1, τούτο περιγράφει την ευρύτερη αρχιτεκτονική δομή των επιμέρους προτύπων, επεξηγεί και προσδιορίζει τις γενικότερες προϋποθέσεις κατάρτισης και δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητας³⁶². Ταυτοχρόνως, αναδεικνύει ότι το σημείο εκκίνησης όλων των εταιρειών για την κατάρτιση των εκθέσεών τους θα πρέπει να αποτελεί η αξιολόγηση της «σημαντικότητας» των πληροφοριών³⁶³. Ως εκ τούτου,

³⁶⁰ Για τις ειδικότερες πληροφορίες που θα πρέπει ενέχει η εκάστοτε έκθεση βιωσιμότητας δυνάμει του υπ' αριθμ. 8 άρθρου του Κανονισμού 2020/852 (Taxonomy Regulation), ό.π. υπ. 211.

³⁶¹ ό.π. υπ. 92, Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, σελ. 34-35.

³⁶² ό.π. υπ. 353, European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 3.

³⁶³ *Ibid*, σελ. 5.

εκτεταμένο τμήμα του υπό εξέταση προτύπου αφιερώνεται στην επεξήγηση και ανάλυση της προσέγγισης της «διπλής σημαντικότητας» (“double materiality” approach). Σύμφωνα, λοιπόν, με την εν λόγω αρχή, όπως περιγράφεται στο ESRS 1, ένα θέμα βιωσιμότητας αξιολογείται ως «σημαντικό» όταν πληροί τα κριτήρια της «σημαντικότητας αντικτύπου» (“impact materiality”) ή/και της «χρηματοοικονομικής σημαντικότητας» (“financial materiality”)³⁶⁴. Κατά την πρώτη, ένα θέμα βιωσιμότητας κρίνεται ως «σημαντικό» όταν τούτο συνεπάγεται σημαντικές πραγματικές ή δυνητικές, θετικές συνέπειες ή αρνητικές επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας της οντότητας στο περιβάλλον ή στη κοινωνία, βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα ή μακροπρόθεσμα³⁶⁵. Ενώ, κατά τη δεύτερη, ένα θέμα βιωσιμότητας αξιολογείται ως «σημαντικό» από οικονομικής απόψεως όταν δημιουργεί κινδύνους ή ευκαιρίες, οι οποίοι επηρεάζουν ή εύλογα αναμένεται ότι θα μπορούσαν να επηρεάσουν κατά τρόπο σημαντικό την οικονομική θέση, τις χρηματοοικονομικές επιδόσεις και την εξέλιξη της επιχείρησης καθώς και τις ταμειακές της ροές, την πρόσβασή της σε χρηματοδότηση ή το κόστος κεφαλαίου της, ομοίως βραχυπρόθεσμα, μεσοπρόθεσμα και μακροπρόθεσμα³⁶⁶.

Περαιτέρω, το οριζόντιο πρότυπο ESRS 2 θεσπίζει, ομοίως, γενικές απαιτήσεις δημοσιοποίησης πληροφοριών, εκ μέρους των υπόχρεων προς τούτο εταιρειών σχετικών με εν γένει παράγοντες εταιρικής διακυβέρνησης της αναφέρουσας οντότητας, όπως, ενδεικτικώς, ο ρόλος, οι αρμοδιότητες, η εμπειρογνώσια των μελών του ΔΣ σε θέματα βιωσιμότητας, η τυχόν διασύνδεση της εν λόγω θεματολογίας με το σύστημα παροχής κινήτρων στα μέλη του ΔΣ καθώς και τα κυριότερα χαρακτηριστικά του συστήματος διαχείρισης κινδύνων και του συστήματος εσωτερικού ελέγχου της εταιρείας αναφορικά με τη διαδικασία υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας³⁶⁷. Βεβαίως, εισάγει και απαιτήσεις γνωστοποίησης που αφορούν την εν γένει στρατηγική της εταιρείας ως προς τους παράγοντες βιωσιμότητας, συμπεριλαμβανομένης της περιγραφής του επιχειρηματικού της μοντέλου και της αλυσίδας αξίας της, καθώς και τα αποτελέσματα της ακολουθούμενης από την ίδια διαδικασίας αξιολόγησης της «σημαντικότητας» των πληροφοριών, σύμφωνα με όσα αναπτύξαμε ανωτέρω³⁶⁸. Δεν θα πρέπει να παραλειφθεί η αναφορά στην υποχρέωση δημοσίευσης των εφαρμοζόμενων από την εκάστοτε εταιρεία δεικτών μέτρησης των «σημαντικών» θεμάτων βιωσιμότητας καθώς και των στόχων που έχουν τεθεί από εκείνη σε σχέση με έκαστη θεματική βιωσιμότητας όπως και της συνολικώς επιτευχθείσας προόδου ως προς την υλοποίηση αυτών³⁶⁹. Αξίζει να επισημάνουμε ότι, η δημοσιοποίηση του συνόλου των πληροφοριών που παρατίθενται στο ESRS 2 είναι υποχρεωτική για όλες τις υποκείμενες στη CSRD εταιρείες, καθώς, όπως έχουμε ήδη τονίσει ανωτέρω, το εν λόγω πρότυπο είναι το μοναδικό εκ των συνολικά δώδεκα, του οποίου οι απαιτήσεις γνωστοποίησης δεν υπάγονται σε αξιολόγηση «σημαντικότητας»³⁷⁰.

³⁶⁴ *Ibid*, σε συνδυασμό με ό.π. νπ. 354, *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 12.

³⁶⁵ ό.π. European Commission, *Annex 1 & 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 7 και 17 αντιστοίχως.

³⁶⁶ *Ibid*, σελ. 8 και 13 αντιστοίχως.

³⁶⁷ ό.π. νπ. 353, European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 40, 42-43.

³⁶⁸ *Ibid*, σελ. 43, 47.

³⁶⁹ *Ibid*, σελ. 50-51.

³⁷⁰ ό.π. νπ. 301, European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, σελ. 2.

Εισερχόμενοι στις κατ' ιδίαν πληροφορίες που θα πρέπει να αποτυπώνονται σε μία έκθεση βιωσιμότητας, σύμφωνα με τα επιμέρους θεματικά ESRS, θα εξετάσουμε αρχικώς τις πληροφορίες που θα πρέπει να γνωστοποιούν οι υπόχρεες εταιρείες αναφορικά με τα περιβαλλοντικά θέματα. Έκαστο εκ των συνολικά πέντε περιβαλλοντικών προτύπων εστιάζει σε μία ευρύτερη θεματική και προσδιορίζει με βάση αυτή τις ειδικότερες υποθεματικές πληροφόρησης. Συγκεκριμένα, το ESRS E1 καλύπτει τις απαιτήσεις γνωστοποίησης αναφορικά με το μετριασμό³⁷¹ και την προσαρμογή³⁷² της εταιρείας στην κλιματική αλλαγή. Ειδικότερα, θα πρέπει να γνωστοποιείται το υιοθετούμενο και ακολουθούμενο από την εταιρεία σχέδιο μετάβασής της για το μετριασμό της κλιματικής αλλαγής, ήτοι το σχέδιο δράσεων που προγραμματίζονται από την ίδια και των στόχων που έχουν τεθεί, προκειμένου να διασφαλίσει τη μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου³⁷³, ιδίως δια των εφαρμοζόμενων μηχανισμών απανθρακοποίησης της³⁷⁴. Επίσης, θα πρέπει να περιγράφονται, αφενός, οι «σημαντικοί» κίνδυνοι που αντιμετωπίζει η αναφέρουσα οντότητα σχετικά με το κλίμα³⁷⁵ και, αφετέρου, οι «σημαντικοί» κίνδυνοι μετάβασης³⁷⁶ που συνδέονται με την κλιματική αλλαγή³⁷⁷. Καταληκτικά, το πρώτο θεματικό πρότυπο επί περιβαλλοντικών ζητημάτων προσδιορίζει τις επιμέρους πληροφορίες που θα πρέπει να δημοσιοποιούνται αναφορικά με τη συνολική κατανάλωση ενέργειας από την εκάστοτε εταιρεία, το βαθμό βελτίωσης της ενεργειακής της απόδοσης καθώς και το μερίδιο της κατανάλωσης ενέργειας που αποδίδεται στη χρήση ανανεώσιμων πηγών³⁷⁸. Ακολούθως, το ESRS E2 εστιάζει στην περιγραφή των πληροφοριών που θα υποχρεούνται να γνωστοποιούν οι υποκείμενες στη CSRD εταιρείες σχετικά με τις υιοθετούμενες από τις ίδιες πολιτικές πρόληψης, ελέγχου, εντοπισμού, αξιολόγησης, διαχείρισης και ανόρθωσης των «σημαντικών» επιπτώσεων, κινδύνων και ευκαιριών που συνδέονται με τη ρύπανση του αέρα, των υδάτων και του εδάφους³⁷⁹. Συμπληρωματικώς, προσδιορίζεται η απαίτηση γνωστοποίησης από την εκάστοτε εταιρεία των

³⁷¹ Πρόκειται για τη διαδικασία την οποίαν ακολουθεί η εκάστοτε εταιρεία προκειμένου να επιτύχει μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου και να συμβάλει στην επίτευξη του στόχου που έχει τεθεί σε πολυμερές διακρατικό επίπεδο, δυνάμει της Συμφωνίας του Παρισιού, για διατήρηση της αύξησης της θερμοκρασίας του πλανήτη κάτω από τον 1,5 βαθμό Κελσίου σε σχέση με τα προβιομηχανικά επίπεδα. *ό.π. υπ. 354, Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 9.

³⁷² Πρόκειται για το σύνολο των μέτρων που υιοθετεί και εφαρμόζει η εκάστοτε εταιρεία ώστε να προσαρμόσει κατάλληλα τις δραστηριότητές της προς την πραγματική και δυνάμενη κλιματική αλλαγή αλλά και στις επιπτώσεις αυτής. *Ibid.*

³⁷³ *ό.π. European Commission, Annex 1 & 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 69-70 και 30 αντιστοίχως.

³⁷⁴ Η μείωση των εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου δύναται να επιτευχθεί και μέσω των μηχανισμών απανθρακοποίησης που υιοθετεί η εκάστοτε εταιρεία, όπως ο εξηλεκτρισμός, η αλλαγή του είδους των χρησιμοποιούμενων καυσίμων και η χρήση ανανεώσιμων πηγών ενέργειας. *Ibid.*, σελ. 11, 14.

³⁷⁵ Η εν λόγω κατηγορία κινδύνων διακρίνεται σε εκείνους που απορρέουν από καιρικά φαινόμενα, όπως οι καταιγίδες, οι πλημμύρες, οι καύσωνες και οι πυρκαγιές καθώς και σε εκείνους που απορρέουν από μακροπρόθεσμες μεταβολές του κλίματος, όπως η άνοδος της θερμοκρασίας και της στάθμης της θάλασσας και η απώλεια της βιοποικιλότητας. *ό.π. υπ. 354, Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 10.

³⁷⁶ Πρόκειται, κυρίως, για τους πολιτικούς, νομικούς, τεχνολογικούς κινδύνους καθώς και τους κινδύνους αγοράς και φήμης που συνδέονται με τη μετάβαση μίας εταιρείας σε ένα επίπεδο χαμηλών εκπομπών αερίων του θερμοκηπίου που την καθιστούν ανθεκτική στην κλιματική αλλαγή. *Ibid.*

³⁷⁷ *ό.π. υπ. 353, European Commission, Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 70.

³⁷⁸ *Ibid.*, σελ. 73-74.

³⁷⁹ Ως «ρύπανση» ορίζεται η άμεση ή έμμεση εισχώρηση ρύπων στην ατμόσφαιρα, στα ύδατα ή στο έδαφος συνεπεία της ανθρώπινης δραστηριότητας, η οποία ενέχει ενδεχόμενες βλαπτικές επιπτώσεις για την ανθρώπινη υγεία και το περιβάλλον. *ό.π. Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 23.

ρύπων που εκπέμπει δια των δραστηριοτήτων της καθώς και των στόχων που έχει θέσει για τη σταδιακή μείωση αυτών³⁸⁰.

Κατόπιν, το τρίτο κατά σειρά θεματικό πρότυπο επί περιβαλλοντικών ζητημάτων (ESRS E3) αναφέρεται στις απαιτήσεις γνωστοποίησης πληροφοριών σχετικών με τους υδάτινους και θαλάσσιους πόρους³⁸¹. Ειδικότερα, στην έκθεση βιωσιμότητας της κάθε υπόχρεης εταιρείας θα πρέπει να περιγράφονται οι πολιτικές που υιοθετεί για την κατάλληλη διαχείριση, χρήση και προμήθεια των υδάτων, την πρόληψη και μείωση της ρύπανσης των υδάτων καθώς και οι στόχοι που θέτει και οι δεσμεύσεις που αναλαμβάνει για μείωση της κατανάλωσης του νερού. Η εκάστοτε επιχείρηση θα πρέπει, επίσης, να δημοσιοποιεί τις δράσεις που αναλαμβάνει για τη μείωση ή/και αποφυγή χρήσης των υδάτινων πόρων καθώς και τις ενέργειες που προωθεί για την ανοικοδόμηση των θαλασσιών οικοσυστημάτων. Ακόμη, ιδιαίτερη μνεία θα πρέπει να γίνεται στα συνολικά κυβικά μέτρα νερού που καταναλώθηκαν κατά τη διάρκεια του εκάστοτε οικονομικού έτους αναφοράς, στο πλαίσιο της δραστηριοποίησης της κάθε εταιρείας³⁸².

Στη συνέχεια, το τέταρτο κατά σειρά περιβαλλοντικό πρότυπο προσδιορίζει τις κατ' ιδίαν απαιτήσεις γνωστοποίησης πληροφοριών αναφορικά με τη βιοποικιλότητα³⁸³ και τα οικοσυστήματα. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το ESRS E4, οι υπόχρεες εταιρείες θα πρέπει να δημοσιοποιούν, δια της καταρτιζόμενης από τις ίδιες εκθέσεως βιωσιμότητας, το σχέδιο μετάβασής τους για τη βελτίωση της βιοποικιλότητας καθώς και τον τρόπο με τον οποίον η στρατηγική και το εν γένει επιχειρηματικό τους μοντέλο συνεκτιμά την προστασία της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων. Βεβαίως, θα πρέπει να γνωστοποιείται η εφαρμοζόμενη πολιτική εντοπισμού, αξιολόγησης και διαχείρισης των κινδύνων που συνδέονται με τη βιοποικιλότητα καθώς και των πραγματικών και δυνητικών επιπτώσεων της επιχειρηματικής δραστηριότητας της αναφέρουσας οντότητας σε αυτή. Δεν θα πρέπει δε να παραλειφθεί η αναφορά στις απαιτήσεις δημοσίευσης των δράσεων που αναλαμβάνει η εκάστοτε εταιρεία και στους στόχους που θεσπίζει για την προάσπιση της προστασίας της βιοποικιλότητας και των οικοσυστημάτων³⁸⁴.

Τη σύνθεση του πακέτου των θεματικών περιβαλλοντικών προτύπων ολοκληρώνει το ESRS E5, το οποίο διευκολύνει την κατανόηση, εκ μέρους των υπόχρεων εταιρειών, των απαιτήσεων γνωστοποίησης αναφορικά με την προσαρμογή της στρατηγικής και του επιχειρηματικού τους μοντέλου στις αρχές της κυκλικής οικονομίας³⁸⁵, ιδίως δια των

³⁸⁰ *ό.π.* European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 105-108.

³⁸¹ Πρόκειται για το νερό και έτερους βιολογικούς ή μη πόρους που εντοπίζονται στις θάλασσες και στους ωκεανούς, όπως τα ορυκτά βαθέων υδάτων και τα χαλίκια. *ό.π.* *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 20.

³⁸² *ό.π.* European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 117-119.

³⁸³ Ο όρος «βιοποικιλότητα» περικλείει την πολυμορφία των ζώντων οργανισμών από οποιαδήποτε κατηγορία οικοσυστήματος και αν προέρχονται (χερσαίο, θαλάσσιο ή έτερο υδάτινο). Αποδίδει, επίσης, τη σε βάθος χρόνου και χώρου μεταβολή της ποσότητας και των χαρακτηριστικών των ειδών, των βιολογικών κοινοτήτων και των εν γένει οικοσυστημάτων. *ό.π.* *υ.π.* 354, *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 6-7.

³⁸⁴ *ό.π.* *υ.π.* 353, European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 127-131.

³⁸⁵ Ως «κυκλική οικονομία» ορίζεται το οικονομικό σύστημα το οποίο επιτρέπει τη διατήρηση της αξίας των προϊόντων, υλικών και έτερων πόρων για όσο το εφικτό μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, ενισχύοντας την αποτελεσματική χρήση αυτών στην παραγωγική δραστηριότητα δια της επαναχρησιμοποίησης, ανακατασκευής ή ανακύκλωσης αυτών. Κατά συνέπεια, ελαχιστοποιείται η δημιουργία αποβλήτων και μειώνεται σημαντικά ο

υιοθετούμενων πολιτικών, στόχων και δράσεων εντοπισμού, διαχείρισης και ανόρθωσης των κινδύνων, ευκαιριών και επιπτώσεων που σχετίζονται με τη βιώσιμη προμήθεια και χρήση ανανεώσιμων πόρων³⁸⁶. Ιδιαίτερο δε τμήμα του εν λόγω προτύπου είναι αφιερωμένο στην ανάλυση των προς δημοσίευση πληροφοριών συναφών με το σύστημα διαχείρισης αποβλήτων της επιχείρησης, ήτοι τη συνολική ποσότητα των αποβλήτων της, τη σύνθεση αυτών και τη συνολική ποσότητα των επικίνδυνων αποβλήτων καθώς και την ακολουθούμενη διαδικασία επεξεργασίας αυτών. Θα πρέπει, βεβαίως, να περιγράφεται και η δυναμική της επιχείρησης στην ανακύκλωση και επαναχρησιμοποίηση προϊόντων ή υλικών που απομένουν από την παραγωγική δραστηριότητα³⁸⁷.

Την ανάλυση των θεματικών προτύπων ακολουθούν τα κατ' ιδίαν τέσσερα πρότυπα τα οποία άπτονται κοινωνικών και εργασιακών ζητημάτων. Το πρώτο εξ' αυτών επικεντρώνεται στην παρουσίαση των πληροφοριών που θα πρέπει να γνωστοποιούν οι υπόχρεες εταιρείες αναφορικά με τις εφαρμοζόμενες από τις ίδιες πολιτικές εντοπισμού, αξιολόγησης, διαχείρισης και ανόρθωσης των «σημαντικών» επιπτώσεων της δραστηριότητάς τους επί των εργαζόμενων τους. Αναλυτικότερα, σύμφωνα με το ESRS S1, η εκάστοτε υπόχρεη εταιρεία θα πρέπει να γνωστοποιεί τις δεσμεύσεις που αναλαμβάνει για την προάσπιση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων του οικείου εργατικού της δυναμικού, κατά τις επιταγές των συναφών διεθνών συμβάσεων και κατευθυντηρίων γραμμών, καθώς και τα μέτρα που υιοθετεί για την ανόρθωση τυχόν καταπάτησης αυτών. Βέβαια, θα πρέπει να γνωστοποιούνται τα μέτρα και οι δράσεις που αναλαμβάνονται κατά της εμπορίας ανθρώπων, της αναγκαστικής και παιδικής εργασίας³⁸⁸. Επίσης, θα πρέπει να περιγράφονται οι εν γένει συνθήκες απασχόλησης των εργαζομένων της εταιρείας, ήτοι, ενδεικτικώς, τα αναλαμβανόμενα μέτρα προστασίας της υγείας και ασφάλειας αυτών, όπως η ύπαρξη συστήματος πρόληψης και διαχείρισης των εργατικών ατυχημάτων, τα υιοθετούμενα μέτρα και οι τιθέμενοι στόχοι διασφάλισης ίσης μεταχείρισης και ίσων ευκαιριών για όλους τους εργαζομένους, συμπεριλαμβανομένης της εξάλειψης πάσης μορφής διακρίσεων, της παρενόχλησης και της ομαλούς ένταξης ατόμων με αναπηρία στο εργασιακό περιβάλλον³⁸⁹. Αξίζει να τονίσουμε ότι, παρόμοιες με τις προαναφερθείσες απαιτήσεις γνωστοποίησης εισάγονται και από το ESRS S2, αναφορικά, όμως, με τους εργαζομένους που απασχολούνται σε επιχειρήσεις της αλυσίδας αξίας της αναφέρουσας οντότητας³⁹⁰. Ολοκληρώνοντας την αναφορά στις απαιτήσεις γνωστοποίησης του πρώτου θεματικού προτύπου επί κοινωνικών και εργασιακών ζητημάτων, αυτό ορίζει ότι κάθε έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να περιγράφει τα κυρίαρχα

περιβαλλοντικός αντίκτυπος της επιχείρησης. *ό.π.* European Commission, *Annex 1 & 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 145 και 9 αντιστοίχως.

³⁸⁶ *ό.π.* European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 145-147.

³⁸⁷ *Ibid*, σελ. 148-150.

³⁸⁸ Ο όρος «αναγκαστική εργασία» αποδίδει την υπό απειλή παροχή οποιασδήποτε μορφής εργασίας ή υπηρεσίας και περιλαμβάνει τόσο τη δουλεία όσο και την εμπορία ανθρώπων. Η «παιδική εργασία» συνιστά μορφή απασχόλησης ατόμων κάτω των 18 ετών, η οποία επιδρά επιβλαβώς στη σωματική και ψυχική υγεία αυτών ή/και τους αποστειρεί τη δυνατότητα ενεργούς συμμετοχής στο εκπαιδευτικό σύστημα. *ό.π.* υπ. 354, *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 8-9, 13.

³⁸⁹ *ό.π.* υπ. 353, European Commission, *Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 157-163.

³⁹⁰ Για τον ορισμό της έννοιας «αλυσίδα αξίας» και τον προσδιορισμό των δραστηριοτήτων αυτής, *ό.π.* υπ. 180-181. Ως εργαζόμενος δε της αξιακής αλυσίδας νοείται το πρόσωπο που απασχολείται τόσο από επιχειρήσεις ανάντη (“upstream”) της υπόχρεης εταιρείας (λ.χ. εργαζόμενοι προμηθευτών), όσο και από τις ευρισκόμενες κατάντη (“downstream”) αυτής (λ.χ. εργαζόμενοι εμπορικών αντιπροσώπων, διανομέων, μεταφορέων). *ό.π.* *Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 30-31.

χαρακτηριστικά του εργατικού δυναμικού της υπόχρεης εταιρείας (λ.χ. συνολικός αριθμός εργαζομένων, είδος απασχόλησης αυτών), το ποσοστό των εργαζομένων που καλύπτονται από συλλογικές συμβάσεις εργασίας, τη φυλετική κατανομή των ανωτάτων διευθυντικών στελεχών και εν γένει των εργαζομένων, όπως και το ποσοστό μισθολογικού χάσματος μεταξύ των δύο φύλων καθώς και την επαρκή μισθολογική και κοινωνική κάλυψη των εργαζομένων αλλά και το ποσοστό ατόμων με αναπηρία που εντάσσονται στο εργατικό δυναμικό της εταιρείας³⁹¹.

Ακολούθως, το ESRS S3 αναφέρεται στις απαιτούμενες προς δημοσίευση πληροφορίες που αφορούν την επιρροή της επιχειρηματικής δραστηριότητας της αναφέρουσας οντότητας αλλά και των επιχειρήσεων που εντάσσονται στην αξιακή της αλυσίδα στις τοπικές κοινότητες³⁹². Ειδικότερα, η εκάστοτε υπόχρη εταιρεία θα πρέπει να γνωστοποιεί τις «σημαντικές» επιπτώσεις, κινδύνους και ευκαιρίες που ενέχει η δραστηριοποίηση τόσο της ίδιας, όσο και των συνεργαζόμενων με εκείνη επιχειρήσεων επί των εν θέματι κοινοτήτων. Ακόμη, θα πρέπει να παρατίθενται τα εφαρμοζόμενα μέτρα πρόληψης και διαχείρισης των κινδύνων και αποκατάστασης των επιπτώσεων αυτών δια μέσω της διατήρησης ενός ενεργού διαύλου επικοινωνίας και μίας διαρκούς συνεργασίας με τις εν λόγω κοινότητες και τους φορείς εκπροσώπησης αυτών. Ιδιαίτερη μνεία γίνεται στην παράθεση των αναληφθέντων δράσεων και των διαμορφωθέντων στόχων που προωθούν τη θετική αλληλεπίδραση της αναφέρουσας επιχείρησης με την τοπική κοινότητα και το εν γένει οικοσύστημα αυτής³⁹³. Τη διάρθρωση του δεύτερου πακέτου θεματικών προτύπων επί κοινωνικών ζητημάτων ολοκληρώνει το τέταρτο και τελευταίο πρότυπο, το οποίο εξειδικεύει τις απαιτήσεις γνωστοποίησης των «σημαντικών» επιπτώσεων, κινδύνων και ευκαιριών που ενέχει η στρατηγική και το επιχειρηματικό μοντέλο της εκάστοτε εταιρείας επί των καταναλωτών και των τελικών χρηστών των προϊόντων ή υπηρεσιών της³⁹⁴. Σύμφωνα, λοιπόν, με το ESRS S4, η υπόχρη εταιρεία θα πρέπει να γνωστοποιεί το υιοθετούμενο σύστημα διαχείρισης των εν λόγω κινδύνων και αξιοποίησης των εν θέματι ευκαιριών καθώς και τα αναλαμβανόμενα μέτρα δράσης για την πρόβλεψη, αντιμετώπιση και αποκατάσταση των επιπτώσεων της επιχειρηματικής της δραστηριότητας επί των καταναλωτών ή/και των τελικών χρηστών δια των δημοσιοποιούμενων διαδικασιών συνεργασίας με αυτούς³⁹⁵.

Τέλος, τον ακριβή προσδιορισμό των πληροφοριών που θα πρέπει να δημοσιοποιούνται δια της εκθέσεως βιωσιμότητας αναφορικά με παράγοντες της εταιρικής διακυβέρνησης της υπόχρεης εταιρείας και δη με πτυχές της ορθής και συνετής επιχειρηματικής συμπεριφοράς αυτής παραθέτει το τελευταίο και μοναδικό επί της εν λόγω θεματολογίας πρότυπο, ESRS G1. Ιδιαίτερη αναφορά γίνεται στη γνωστοποίηση λεπτομερειών επί του εφαρμοζόμενου συστήματος

³⁹¹ *ό.π. European Commission, Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 164-169.

³⁹² Ο όρος «επηρεαζόμενη κοινότητα» περιλαμβάνει το σύνολο των ατόμων που κατοικούν ή εργάζονται στην ίδια περιοχή όπου αναπτύσσει την δραστηριότητά της η υπόχρη εταιρεία, συμπεριλαμβανομένων των αυτόχθονων πληθυσμών. *ό.π. Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 5.

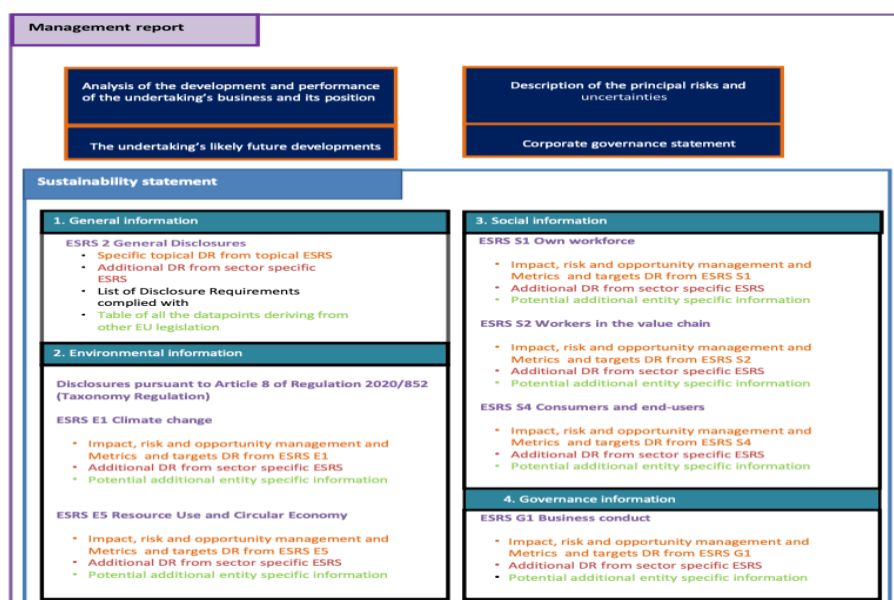
³⁹³ *ό.π. υπ. 353, European Commission, Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 209-216.

³⁹⁴ Ο όρος «τελικοί χρήστες», ως έννοια γένους, περικλείει κάθε φυσικό ή νομικό πρόσωπο που συνιστά τον τελικό αποδέκτη ενός συγκεκριμένου προϊόντος ή υπηρεσίας. Ενώ, ο όρος «καταναλωτής», ως έννοια είδους, αποδίδει έκαστο φυσικό πρόσωπο, το οποίο χρησιμοποιεί και καταναλώνει αγαθά και υπηρεσίες για ίδια, προσωπική χρήση και όχι για εμπορικούς, επιχειρηματικούς, βιοτεχνικούς ή επαγγελματικούς λόγους. *ό.π. υπ. 354, Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 11,13.

³⁹⁵ *ό.π. European Commission, Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 225-228.

Η κατ' ιδίαν διάρθρωση του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα υποβολής των εκθέσεων (ESRS)

πρόληψης, έγκαιρου εντοπισμού, διερεύνησης και αποτελεσματικής αντιμετώπισης περιστατικών δωροδοκίας ή διαφθοράς³⁹⁶. Έτερο δε τμήμα του εν λόγω προτύπου αναφέρεται στην παροχή πληροφοριών σχετικών με τη διαχείριση των εταιρικών σχέσεων με τους προμηθευτές και ιδιαίτερος την τυχόν συνεκτίμηση περιβαλλοντικών και κοινωνικών κριτηρίων κατά την επιλογή αυτών. Τονίζεται δε ότι η εκάστοτε υπόχρεη εταιρεία θα πρέπει να δημοσιοποιεί πληροφορίες σχετικές με τις πρακτικές πληρωμών που ακολουθεί ως προς τους προμηθευτές της, ιδίως δε εφόσον αυτοί συνιστούν μικρομεσαίες επιχειρήσεις (λ.χ. εκτιμώμενος μέσος χρόνος εξόφλησης τιμολογίων, τυπικοί όροι πληρωμών, αριθμός εκκρεμών δικαστικών διαδικασιών επί καθυστερημένων πληρωμών)³⁹⁷. Συνοψίζοντας, η οικεία έκθεση βιωσιμότητας της εκάστοτε υπόχρεης εταιρείας θα διαρθρώνεται σε τέσσερα επιμέρους τμήματα, έκαστο εκ των οποίων θα αναφέρεται διαδοχικά σε γενικές πληροφορίες, περιβαλλοντικές πληροφορίες, πληροφορίες επί κοινωνικών και εργασιακών θεμάτων καθώς και πληροφορίες επί ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης. Σκοπός καθενός εκ των οριζοντίων και των επιμέρους θεματικών προτύπων, στα οποία επιγραμματικώς αναφερθήκαμε ανωτέρω, είναι να εξειδικεύσει τις κατ' ιδίαν απαιτήσεις γνωστοποίησης, επιβοηθώντας και διευκολύνοντας τις υπόχρεες εταιρείες κατά την κατάρτιση της υπό ανάλυση εκθέσεως βιωσιμότητας.

Εικόνα 8 Παράδειγμα της δομής της δήλωσης βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ESRS³⁹⁸

(Πηγή: Παράρτημα 1 του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού της Ευρωπαϊκής Επιτροπής,

www.ec.europa.eu)

³⁹⁶ Ως «δωροδοκία» ορίζεται η χορήγηση ενός χρηματικού ποσού ή η προσφορά οποιασδήποτε δελεαστικής πρότασης, ώστε να πεισθεί κάποιος πρόσωπο, κατά τρόπο ανέντιμο, να ενεργήσει υπέρ του δωροδοκούντος. Ως «διαφθορά» δε νοείται η κατάχρηση της ανατεθείσας σε κάποιον πρόσωπο εξουσίας για προσπόριση ιδιωτικού οφέλους. Εκδηλώνεται δια διαφόρων πρακτικών όπως η απάτη, η εκβίαση, η νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες και εν γένει οποιαδήποτε χρηματική ή σε είδος προσφορά, η οποία δημιουργεί κίνητρο στον αποδέκτη αυτής να προβεί σε μία παράνομη ή ανήθικη δραστηριότητα. *ό.π. Annex 2 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 7, 11.

³⁹⁷ *ό.π. ν.π. 353, European Commission, Annex 1 to the Commission Delegated Regulation...as regards sustainability reporting standards*, σελ. 238-241.

³⁹⁸ Στο εν λόγω παράδειγμα, η αναφερόμενη οντότητα κατέληξε στο συμπέρασμα ότι οι πληροφορίες που αφορούν τη βιοποικιλότητα και τα οικοσυστήματα, τη ρύπανση και τις επηρεαζόμενες τοπικές κοινότητες δεν πληρούν τα κριτήρια της «διπλής σημαντικότητας» και ως εκ τούτου παραλήφθηκαν. *Ibid*, σελ. 34.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

ΖΗΤΗΜΑΤΑ ΒΙΩΣΙΜΗΣ ΕΤΑΙΡΙΚΗΣ ΔΙΑΚΥΒΕΡΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΕΚΤΑΣΗ ΤΗΣ ΕΥΘΥΝΗΣ ΤΩΝ ΜΕΛΩΝ ΤΟΥ ΔΣ ΤΗΣ ΕΙΣΗΓΜΕΝΗΣ Α.Ε. ΩΣ ΠΡΟΣ ΤΗΝ ΚΑΤΑΡΤΙΣΗ ΚΑΙ ΤΟ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟ ΤΗΣ ΕΚΘΕΣΕΩΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ

1. Αρμοδιότητα κατάρτισης και έγκρισης της εκθέσεως βιωσιμότητας

Ως έχουμε ήδη πολλαπλώς επισημάνει, η CSRD ορίζει ότι η έκθεση βιωσιμότητας θα πρέπει να δημοσιεύεται υποχρεωτικά και αποκλειστικά ως ειδικότερο τμήμα της ετήσιας έκθεσης διαχείρισης της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας και, ως εκ τούτου, ως επιμέρους τμήμα της ετήσιας οικονομικής έκθεσης αυτής, τόσο στην τηρούμενη μερίδα της στο Γ.Ε.ΜΗ., όσο και στο διαδικτυακό της τόπο, στον οποίο μάλιστα θα πρέπει να διατηρείται αναρτημένη και διαθέσιμη για το επενδυτικό κοινό για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δέκα ετών³⁹⁹. Σύμφωνα με το άρθρο 150 του Ν. 4548/2018, η έκθεση διαχείρισης συντάσσεται από το ΔΣ της εκάστοτε Α.Ε., και αφού εγκριθεί από το ίδιο, υποβάλλεται στην ετήσια τακτική ΓΣ από κοινού με τις ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις, όχι, όμως, προς έγκριση όπως οι τελευταίες, αλλά προς ενημέρωση αυτού. Κατανοούμε, λοιπόν, ότι και η έκθεση βιωσιμότητας ως υποτιμήμα του περιεχομένου της εκθέσεως διαχείρισης θα εντάσσεται στην αρμοδιότητα κατάρτισης και έγκρισης του ΔΣ⁴⁰⁰. Βεβαίως, ανάλογα με το μέγεθος της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας, τη φύση, το εύρος και την πολυπλοκότητα των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της, η σύνταξη της εκθέσεως διαχείρισης και εντεύθεν της εκθέσεως βιωσιμότητας αναδεικνύεται σε μία πολύπλοκη, χρονοβόρα και τεχνικής φύσεως διαδικασία, η οποία προϋποθέτει εξειδικευμένες γνώσεις. Συνεπώς, ιδίως στις «μεσαίες» και «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε., η έκθεση διαχείρισής τους (και άρα η έκθεση βιωσιμότητάς τους) συνήθως καταρτίζεται από τις αρμόδιες μονάδες ή διευθύνσεις, διατηρώντας, μολαταύτα, ακέραιη την αρμοδιότητα και ευθύνη του ΔΣ⁴⁰¹.

Ειδικότερα, κατά το άρθρο 147 παρ. 1 και 3 του Ν. 4548/2018, αφού καταρτισθεί η έκθεση διαχείρισης, ήτοι και η έκθεση βιωσιμότητας, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνεται σε αυτή, θα πρέπει να εγκριθεί από το ΔΣ με απόφασή του, η οποία θα συγκεντρώνει την απόλυτη πλειοψηφία των παρευρισκομένων μελών του στην ιδιαίτερη συνεδρίαση του οργάνου επί της εγκρίσεως των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων και της έκθεσης διαχείρισης, προκειμένου αυτά να υποβληθούν στην ετήσια τακτική ΓΣ. Κατόπιν, η εγκεκριμένη πλέον έκθεση διαχείρισης, η οποία θα ενέχει την έκθεση βιωσιμότητας, θα πρέπει να υπογραφεί από τα εξής πρόσωπα:

(1) από τον Πρόεδρο του ΔΣ ή τον αναπληρωτή του και

(2) από τον Διευθύνοντα ή τον εντεταλμένο Σύμβουλο του ΔΣ και εφόσον δεν υφίσταται τέτοιος σύμβουλος ή η ιδιότητά του συμπίπτει με αυτή του Προέδρου του ΔΣ, από ένα μέλος του ΔΣ, το οποίο ορίζεται από το ίδιο, και στη συνέχεια να υποβληθεί στην τακτική ΓΣ από κοινού με

³⁹⁹ *ό.π.* κεφ. δεύτερο, υποκεφ. 4.

⁴⁰⁰ Έτσι και υπό το ισχύον καθεστώς, όπου, σύμφωνα με το αρ. 151 §1 του Ν. 4548/2018, η μη χρηματοοικονομική κατάσταση συμπεριλαμβάνεται στην ετήσια έκθεση διαχείρισης ως ειδικότερο τμήμα αυτής. Καθώς, όμως, το εν λόγω άρθρο δεν προσδιορίζει το αρμόδιο όργανο κατάρτισης της συγκεκριμένης καταστάσεως, γίνεται δεκτό ότι η υποχρέωση αυτή βαρύνει το ΔΣ ως το αρμόδιο όργανο κατάρτισης και έγκρισης της ετήσιας έκθεσης διαχείρισης, σύμφωνα με τα αρ. 150 §1 και αρ. 147 §3 του Ν. 4548/2018. *ό.π.* υπ. 76, Λίβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2045.

⁴⁰¹ *Ibid*, σελ. 2033.

τις εγκεκριμένες από το ΔΣ ετήσιες χρηματοοικονομικές καταστάσεις. Αξίζει να τονίσουμε ότι, η ετήσια τακτική ΓΣ, η οποία συνέρχεται κατόπιν συγκλήσεως αυτής από το ΔΣ υποχρεωτικά τουλάχιστον μία φορά σε κάθε εταιρική χρήση και δη το αργότερο έως τη 10^η Σεπτεμβρίου του επόμενου έτους μετά τη λήξη της προγενέστερης εταιρικής χρήσης, είναι αποκλειστικώς αρμόδια για την έγκριση των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων και όχι της εκθέσεως διαχείρισης, η οποία απλώς υποβάλλεται προς ενημέρωση σε αυτήν⁴⁰².

Περαιτέρω, ως έχουμε ήδη ανωτέρω αναπτύξει στο τέταρτο υποκεφάλαιο του δεύτερου κεφαλαίου, όλες οι εισηγμένες εταιρείες υποχρεούνται να δημοσιεύουν στο διαδικτυακό τους τόπο και ταυτοχρόνως να υποβάλλουν στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, εντός του πρώτου τετραμήνου από τη λήξη κάθε οικονομικής χρήσης, την ετήσια οικονομική τους έκθεση στην οποία περιλαμβάνεται -μεταξύ άλλων- η έκθεση διαχείρισής τους, ήτοι και η έκθεση βιωσιμότητας ως ειδικότερο τμήμα της τελευταίας. Σύμφωνα με τις τροποποιητικές ρυθμίσεις της CSRD επί της Οδηγίας 2004/109, δια της εν λόγω ετήσιας οικονομικής εκθέσεως θα πρέπει να δημοσιεύονται και δηλώσεις από τα υπόχρεα προς τούτο πρόσωπα⁴⁰³, οι οποίες θα αφορούν την κατάφαση σύνταξης της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα (ESRS) καθώς και την τήρηση των απαιτήσεων διαφάνειας του άρθρου 8 του Κανονισμού Ταξινόμιας 2020/852. Η απαίτηση δημοσιοποίησης των εν λόγω δηλώσεων, σύμφωνα με την Οδηγία 2004/109 ως τροποποιείται, έχει, αφενός, προληπτική και, αφετέρου, κατασταλτική λειτουργία. Συγκεκριμένα, η προληπτική λειτουργία της εν λόγω απαίτησης δημοσιότητας συνίσταται στην ώθηση και στον έμμεσο, αναπόφευκτο εξαναγκασμό των μελών του ΔΣ που προβαίνουν στις δηλώσεις και, ως εκ τούτου, είναι υπεύθυνα για αυτές, να ελέγξουν την αλήθεια, ακρίβεια και ορθότητα αυτών, ώστε να αποτρέψουν το ενδεχόμενο θεμελίωσης ευθύνης τους. Η κατασταλτική δε λειτουργία της εν θέματι απαίτησης δημοσιοποίησης αφορά την εν τοις πράγμασι θεμελίωση ευθύνης των συγκεκριμένων προσώπων σε περίπτωση που πράγματι αποδειχθεί ότι οι δηλώσεις στις οποίες προέβησαν είναι ανακριβείς, αναληθείς, ελλιπείς ή παραπλανητικές⁴⁰⁴.

1.1 Ο ρόλος και η συμβολή των αρμόδιων Επιτροπών του Διοικητικού Συμβουλίου επί της δημοσίευσης «πληροφοριών βιωσιμότητας»

Κάθε «οντότητα δημοσίου ενδιαφέροντος», στις οποίες συγκαταλέγονται, σύμφωνα με το Παράρτημα Α' του Ν. 4308/2014, και οι εταιρείες των οποίων οι κινητές αξίες είναι εισηγμένες σε μία ή περισσότερες ρυθμιζόμενες αγορές κρατών μελών της Ε.Ε., θα πρέπει να συστήνει, συγκροτεί και διαθέτει Επιτροπή Ελέγχου⁴⁰⁵. Η εν λόγω Επιτροπή πρέπει να αποτελείται από κατ' ελάχιστον τρία μέλη και δύναται να συγκροτηθεί είτε ως Επιτροπή του ΔΣ, οπότε θα απαρτίζεται από μη εκτελεστικά μέλη του, είτε ως ανεξάρτητη Επιτροπή, οπότε θα απαρτίζεται από μη

⁴⁰² *ό.π. υπ. 76, Χριστοδούλου Δ. και Λιβαδά Χ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 119, σελ. 1718-1719 και άρθρο 150, σελ. 2033, αντιστοίχως.*

⁴⁰³ Για τον ακριβή προσδιορισμό και τη λεπτομερή παράθεση των εν λόγω προσώπων, *ό.π. υπ. 228.*

⁴⁰⁴ *ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς, σελ. 333.*

⁴⁰⁵ Η εν λόγω υποχρέωση εισάγεται δυνάμει του αρ. 44 του Νόμου 4449/2017, Υποχρεωτικός έλεγχος των ετήσιων και των ενοποιημένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων, δημόσια εποπτεία επί του ελεγκτικού έργου και λοιπές διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΦΕΚ (7/Α'/24-01-2017), όπως ενσωμάτωσε στην ελληνική έννομη τάξη την Οδηγία 2006/43/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 17ης Μαΐου 2006 για τους υποχρεωτικούς ελέγχους των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών, αρ. 39, σελ. 46-49, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/dir/2006/43/oj>. Η ίδια υποχρέωση επαναλαμβάνεται και στο αρ. 10 §1 του Νόμου 4706/2020, Εταιρική Διακυβέρνηση ανώνυμων εταιρειών, σύγχρονη αγορά κεφαλαίου και λοιπές διατάξεις, Εφημερίς της Κυβερνήσεως της Ελληνικής Δημοκρατίας, ΦΕΚ (136/Α'/17-07-2020), το οποίο παραπέμπει στις διατάξεις του αρ. 44 του Ν. 4449/2017 ως άνω.

εκτελεστικά μέλη του ΔΣ και τρίτα πρόσωπα ή εξ' ολοκλήρου από τρίτα πρόσωπα. Σε κάθε περίπτωση, με οποιαδήποτε μορφή και αν συγκροτηθεί η Επιτροπή Ελέγχου, η πλειοψηφία των μελών της, ήτοι κατ' ελάχιστον τα 2/3 αυτών, και οπωσδήποτε ο Πρόεδρος αυτής, θα πρέπει να πληρούν συγκεκριμένα εχέγγυα ανεξαρτησίας από την ελεγχόμενη οντότητα, όπως αυτά προσδιορίζονται στο άρθρο 9 του Ν. 4706/2020⁴⁰⁶. Το είδος της Επιτροπής, η θητεία των μελών της, ο ακριβής αριθμός και οι ιδιότητες αυτών, καθορίζονται με απόφαση της ΓΣ⁴⁰⁷. Ανάλογα με τον τρόπο συγκρότησης της Επιτροπής, διαφοροποιείται αντιστοίχως το αρμόδιο όργανο διορισμού των μελών της. Συγκεκριμένα, εάν αυτή συγκροτηθεί ως Επιτροπή του ΔΣ, τα μέλη της θα διορίζονται από το ΔΣ, ενώ, εάν συγκροτηθεί ως ανεξάρτητη Επιτροπή, τα μέλη της θα διορίζονται από τη ΓΣ⁴⁰⁸. Συναφώς, δέον να τονίσουμε την υποχρέωση του συνόλου των μελών της Επιτροπής Ελέγχου να διαθέτουν επαρκείς γνώσεις στον τομέα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης της εταιρείας, ενώ, τουλάχιστον ένα εκ των ανεξαρτήτων μελών αυτής θα πρέπει να διαθέτει επαρκώς εξειδικευμένη εμπειρογνώσια στον τομέα της ελεγκτικής ή της λογιστικής⁴⁰⁹. Σκοπός της Επιτροπής Ελέγχου, υπό το ισχύον καθεστώς, είναι να ελαχιστοποιεί τους χρηματοοικονομικούς, λειτουργικούς κινδύνους και κινδύνους παραβάσεων που αντιμετωπίζει η εκάστοτε επιχείρηση, ενισχύοντας την ποιότητα της χρηματοοικονομικής της πληροφόρησης και εν γένει συνδράμοντας το ΔΣ κατά την άσκηση των εποπτικών του καθηκόντων επί της ορθότητας, ακρίβειας και αξιοπιστίας των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων⁴¹⁰.

Ειδικότερα, τα καθήκοντα και οι αρμοδιότητες της Επιτροπής Ελέγχου επικεντρώνονται στην παρακολούθηση της διαδικασίας χρηματοοικονομικής πληροφόρησης της εισηγμένης εταιρείας, διασφαλίζοντας την επάρκεια και την πληρότητα αυτής⁴¹¹. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι, υπό το ισχύον καθεστώς, η επίβλεψη της βιώσιμης πληροφόρησης τίθεται εκτός των εκ του νόμου ανατεθειμένων ελάχιστων αρμοδιοτήτων της Επιτροπής. Εντούτοις, η υπόχρεη εισηγμένη εταιρεία δύναται να επεκτείνει τα καθήκοντα αυτής και στο πεδίο της δημοσιοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας, εφόσον εισάγει σχετική πρόβλεψη στον Κανονισμό Λειτουργίας της Επιτροπής ή ακόμη και στο Καταστατικό της ίδιας της εταιρείας⁴¹². Αναλυτικώς, το άρθρο 44 παρ. 3 του Ν. 4449/2017 απαριθμεί λεπτομερώς τις ελάχιστες αρμοδιότητες που πρέπει υποχρεωτικώς να ανατίθενται στην Επιτροπή Ελέγχου από κάθε εισηγμένη εταιρεία. Πέραν, λοιπόν, των προαναφερθέντων, η Επιτροπή Ελέγχου είναι αρμόδια να ενημερώνει το ΔΣ της εταιρείας για το αποτέλεσμα του ετήσιου τακτικού ελέγχου επί των χρηματοοικονομικών καταστάσεων, επεξηγώντας τον τρόπο με τον οποίον ο εν λόγω έλεγχος συνέβαλε στην ποιότητα της χρηματοοικονομικής πληροφόρησης και προσδιορίζοντας τις ενέργειες στις οποίες προέβη η ίδια η Επιτροπή, ώστε να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της διαδικασίας⁴¹³.

⁴⁰⁶ Τέλλης Δ., *Νέοι κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης (Ν. 4706/2020) κατά το πρότυπο των τραπεζικών ιδρυμάτων: εγγύηση ευρυθμίας ή βαρίδιο;*, ΕπισκΕμπΔ 2/2021, σελ. 228-229.

⁴⁰⁷ *ό.π.* Νόμος 4449/2017, αρ. 44 §1 στοιχ. β'.

⁴⁰⁸ Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, Τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021, σελ. 310.

⁴⁰⁹ *ό.π.* Νόμος 4449/2017, αρ. 44 §1 στοιχ. ζ'.

⁴¹⁰ *ό.π.* υπ. 404, *Οδηγία 2006/43/ΕΚ...για τους υποχρεωτικούς ελέγχους των ετήσιων και των ενοποιημένων λογαριασμών*, αιτ. σκ. 24, σελ. 4 σε συνδυασμό με *ό.π.* Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 304.

⁴¹¹ *ό.π.* Νόμος 4449/2017, αρ. 44 §3 στοιχ. β'.

⁴¹² *ό.π.* υπ. 408, Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 320-321.

⁴¹³ *ό.π.* υπ. 405, Νόμος 4449/2017, αρ. 44 §3 στοιχ. α' σε συνδυασμό με *ibid*, σελ. 319-320.

Περαιτέρω, η Επιτροπή Ελέγχου είναι επιφορτισμένη με την παρακολούθηση της αποτελεσματικότητας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου⁴¹⁴, διασφάλισης της ποιότητας και διαχείρισης των κινδύνων που αντιμετωπίζει η εταιρεία αναφορικά με τη χρηματοοικονομική πληροφόρηση⁴¹⁵. Επιπροσθέτως, η υπό εξέταση Επιτροπή εμπλέκεται και στη διαδικασία επιλογής των ορκωτών ελεγκτών λογιστών ή ελεγκτικών εταιρειών που θα διεξαγάγουν τον ετήσιο τακτικό έλεγχο, ούσα αρμόδια να προτείνει και να υποβάλλει παρατηρήσεις στην ετήσια τακτική ΓΣ σχετικά με τους τακτικούς ελεγκτές που θα διορισθούν από εκείνη⁴¹⁶. Τέλος, η Επιτροπή είναι εν γένει αρμόδια να παρακολουθεί τον υποχρεωτικό έλεγχο των ετήσιων χρηματοοικονομικών καταστάσεων, συμπεριλαμβανομένης της επίβλεψης των ελεγκτών, ήτοι διασφάλισης ότι εκείνοι επιτελούν με επιμέλεια, συνέπεια και αποτελεσματικότητα τα καθήκοντά τους καθώς και ότι διατηρούν την ανεξαρτησία τους έναντι της ελεγχόμενης οντότητας⁴¹⁷. Προκειμένου να ενισχυθεί το επίπεδο διαφάνειας και λογοδοσίας της Επιτροπής Ελέγχου, το αρ. 44 παρ. 1 στοιχ. θ' του Ν. 4449/2017 εισάγει την υποχρέωση αυτής να παρέχει την απαιτούμενη κατά τις προαναφερθείσες επιταγές πληροφόρηση δια της υποβαλλόμενης ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων της προς την τακτική ΓΣ της εισηγμένης Α.Ε.⁴¹⁸. Στην εν λόγω έκθεση θα πρέπει να περιγράφεται και η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης που ακολουθεί η εισηγμένη εταιρεία⁴¹⁹.

Τις ανωτέρω επιγραμματικώς παρατεθείσες αρμοδιότητες και εν γένει καθήκοντα της Επιτροπής Ελέγχου έρχεται να διευρύνει σημαντικά η CSRD, επεκτείνοντας αυτές και στο πεδίο της βιώσιμης πληροφόρησης, επιδιώκοντας ενίσχυση της ποιότητας και της αξιοπιστίας των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας. Οι εν λόγω ρυθμίσεις, ως θα αναλυθούν κατωτέρω, αποτυπώνουν τη μακροπρόθεσμη φιλοδοξία της Ε.Ε. να εξισώσει το πλαίσιο παροχής χρηματοοικονομικής και βιώσιμης πληροφόρησης των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών. Πιο συγκεκριμένα, η Επιτροπή Ελέγχου καθίσταται αρμόδια για την παρακολούθηση της ευρύτερης διαδικασίας κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας, συμπεριλαμβανομένης της εποπτείας επί της ακολουθούμενης από την υπόχρεη εισηγμένη εταιρεία διαδικασίας προσδιορισμού των πληροφοριών βιωσιμότητας, σύμφωνα με τα ESRS. Ταυτοχρόνως, θα συνδράμει το ΔΣ υποβάλλοντας σε αυτό συστάσεις και προτάσεις για τη διασφάλιση της πληρότητας και επάρκειας των εν λόγω πληροφοριών. Πέραν τούτων, η Επιτροπή Ελέγχου επιφορτίζεται και με την αρμοδιότητα παρακολούθησης της αποτελεσματικής λειτουργίας των συστημάτων εσωτερικού ελέγχου, διασφάλισης της ποιότητας και διαχείρισης των κινδύνων που

⁴¹⁴ Όλες οι εταιρείες που υπάγονται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του Ν. 4706/2020 περί εταιρικής διακυβέρνησης, ήτοι οι ημεδαπές Α.Ε. που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες σε ρυθμιζόμενη αγορά που λειτουργεί στην (ή και στην) Ελλάδα, υποχρεούνται να υιοθετούν και να εφαρμόζουν ένα Σύστημα Εταιρικής Διακυβέρνησης (Σ.Ε.Δ.). Μεταξύ άλλων, το Σ.Ε.Δ. περιλαμβάνει και προϋποθέτει την επαρκή και αποτελεσματική λειτουργία ενός Συστήματος Εσωτερικού Ελέγχου (Σ.Ε.Ε.), ήτοι ενός συνόλου οργανωτικών διαδικασιών, μηχανισμών και μονάδων που άπτονται του εσωτερικού ελέγχου, της διαχείρισης κινδύνων και της κανονιστικής συμμόρφωσης της εταιρείας. Κουλορίδας Α. & Καραγκουνίδης Α. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 107-111, 158-159, 173.

⁴¹⁵ *ό.π.* Νόμος 4449/2017, αρ. 44 §3 στοιχ. γ'.

⁴¹⁶ *Ibid.*, αρ. 44 §3 στοιχ. στ' σε συνδυασμό με *ό.π.* Μουζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 324.

⁴¹⁷ *Ibid.*, αρ. 44 §3 στοιχ. δ'-ε' και σελ. 323-324 αντιστοίχως.

⁴¹⁸ Δρίτσας Στ., *Ν. 4706/2020: Το νέο νομικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα-Ειδικά θέματα εφαρμογής*, ΔΕΕ 8-9/2020, σελ. 936.

⁴¹⁹ Υπό το ισχύον καθεστώς, η εν λόγω υποχρέωση βαρύνει μόνον εκείνες τις εισηγμένες Α.Ε. που υπάγονται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του αρ. 151 του Ν. 4548/2018 και ως εκ τούτου περιλαμβάνουν στην ετησίως καταρτιζόμενη μη χρηματοοικονομική τους κατάσταση περιγραφή της πολιτικής βιώσιμης ανάπτυξης που υιοθετούν και εφαρμόζουν. Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, Ερωτήματα και Απαντήσεις αναφορικά με τις διατάξεις του αρ. 44 του Ν. 4449/2017 για την Επιτροπή Ελέγχου (αρ. πρωτ. 427/21-02-2022), σελ. 3.

συνδέονται με τη διαδικασία κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας. Επιπλέον, η ίδια θα πρέπει να επιβλέπει το διενεργούμενο υποχρεωτικό έλεγχο του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας, κατά τα ανωτέρω αναλυθέντα στο οικείο τρίτο υποκεφάλαιο του δεύτερου κεφαλαίου, να αξιολογεί το έργο του διορισθέντος νόμιμου ορκωτού ελεγκτή ή της ελεγκτικής εταιρείας και να επιβεβαιώνει ότι τούτος επιτελεί τα καθήκοντά του με συνέπεια, επιμέλεια και αποτελεσματικότητα, διατηρουμένης της ανεξαρτησίας του έναντι της ελεγχόμενης εταιρείας. Καταληκτικά, ανατίθεται η υποχρέωση στην Επιτροπή Ελέγχου να ενημερώνει το ΔΣ της εταιρείας, δια της υποβαλλόμενης σε αυτό ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων της, για το αποτέλεσμα του ετήσιου υποχρεωτικού ελέγχου επί του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας. Συγχρόνως, θα πρέπει να προσδιορίζει και να επεξηγεί τη συμβολή του εν λόγω ελέγχου στη διασφάλιση της ποιότητας της βιώσιμης πληροφόρησης καθώς και να διευκρινίζει το σύνολο των ενεργειών στις οποίες προέβη η ίδια η Επιτροπή προκειμένου να διασφαλίσει την αποτελεσματικότητα της εν θέματι ελεγκτικής διαδικασίας⁴²⁰.

Πέραν της ανωτέρω αναλυθείσας Επιτροπής Ελέγχου αλλά και των Επιτροπών Αποδοχών και Υποψηφιοτήτων, η συγκρότηση των οποίων συνιστά νομοθετικά δεσμευτική υποχρέωση των ημεδαπών Α.Ε. που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες σε ρυθμιζόμενη αγορά που λειτουργεί στην (ή και στην) Ελλάδα⁴²¹, οι εν λόγω εταιρίες δύνανται να συγκροτούν και έτερες Επιτροπές, εφόσον το επιθυμούν, σε οικειοθελή, όμως, και εθελούσια βάση. Ενδεικτικώς, τέτοιες Επιτροπές, οι οποίες άπτονται ζητημάτων βιώσιμης πληροφόρησης, συνιστούν η Επιτροπή Βιώσιμης Ανάπτυξης και η Επιτροπή για θέματα περιβάλλοντος, κοινωνίας και διακυβέρνησης (Environment, Social, Governance-ESG)⁴²². Επιμέρους ειδικότερα θέματα που αφορούν τη συγκρότηση, τη λειτουργία, τις κατ' ιδίαν αρμοδιότητες και τα καθήκοντα των εν λόγω Επιτροπών ρυθμίζονται από τον Εσωτερικό Κανονισμό Λειτουργίας της εταιρείας ή τον Ειδικό Κανονισμό Λειτουργίας της εκάστοτε Επιτροπής. Σε κάθε περίπτωση, καθώς οι εν θέματι Επιτροπές λειτουργούν ως Επιτροπές του ΔΣ, συνδράμοντας, επικουρώντας και διευκολύνοντας το έργο αυτού, η συγκρότησή τους προϋποθέτει τη λήψη σχετικής απόφασης του ΔΣ⁴²³.

Ειδικότερα, η Επιτροπή Βιώσιμη Ανάπτυξης παρακολουθεί, επιβλέπει και διασφαλίζει την αποτελεσματικότητα της στρατηγικής βιώσιμης ανάπτυξης που ακολουθεί η εταιρεία, θέτει σαφείς στόχους που συνδέονται με τους παράγοντες βιωσιμότητας και αναλαμβάνει δράσεις προς προώθηση και επίτευξη αυτών. Ως έχουμε ήδη ανωτέρω αναπτύξει, η στρατηγική, οι πολιτικές της εταιρείας, οι στόχοι και οι δράσεις που η ίδια αναλαμβάνει αναφορικά με τη βιώσιμη ανάπτυξη των δραστηριοτήτων της συγκαταλέγονται μεταξύ των πληροφοριών που υποχρεούνται να δημοσιοποιούν οι υποκείμενες στη CSRD εισηγμένες εταιρείες, δια της καταρτιζόμενης από το ΔΣ αυτών εκθέσεως βιωσιμότητας, σύμφωνα και με τις κατ' ιδίαν απαιτήσεις γνωστοποίησης των ESRS. Συμπληρωματικώς, η εν λόγω Επιτροπή επιβλέπει την αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος διαχείρισης των κινδύνων βιωσιμότητας που αντιμετωπίζει η εταιρεία, ενώ, συμβάλλει καθοριστικά στην παρακολούθηση της διαδικασίας κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας της εταιρείας, υποβάλλοντας τις απαραίτητες συστάσεις ή προτάσεις στο ΔΣ

⁴²⁰ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 76, σελ. 25 σε συνδυασμό με αρ. 3 §27 (αρ. 39), σελ. 60.

⁴²¹ *ό.π. υπ. 405, Νόμος 4706/2020*, αρ. 10-12.

⁴²² Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 302.

⁴²³ *ό.π. υπ. 408, Μούζουλας Σ., Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 264.

προκειμένου να διασφαλίσει την πληρότητα και επάρκεια της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης. Δεν θα πρέπει δε να παραληφθεί η αναφορά στις αρμοδιότητες ελέγχου της επιτευχθείσας προόδου της εταιρείας επί της υλοποίησης των τιθέμενων στόχων σε θέματα βιωσιμότητας καθώς και υποβολής εισηγήσεων στο ΔΣ, όταν τούτο αποφαινεται επί της εγκρίσεως πολιτικών και διαδικασιών που άπτονται ζητημάτων βιωσιμότητας⁴²⁴.

Παρόμοια λειτουργία με την προαναφερθείσα επιτελεί και η Επιτροπή ESG, η οποία δύναται να συγκροτηθεί από το ΔΣ της εισηγμένης εταιρείας σε οικειοθελές επίπεδο. Η εν λόγω Επιτροπή έχει ως κυρίαρχη αρμοδιότητά της τη συνεργασία με την Επιτροπή Ελέγχου προκειμένου εκείνες να εξασφαλίζουν από κοινού την ορθότητα, πληρότητα και ακρίβεια της παρεχόμενης πληροφόρησης σε θέματα βιωσιμότητας. Ακριβέστερα, επιβλέπουν από κοινού την ευρύτερη διαδικασία κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας, συμπεριλαμβανομένης της ακολουθούμενης από την εταιρεία διαδικασίας προσδιορισμού των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα, ώστε να δύναται να υποβάλει έκαστη εξ' αυτών τυχόν συστάσεις, προτάσεις ή παρατηρήσεις στο ΔΣ, οι οποίες θα διασφαλίζουν την πληρότητα και επάρκεια της βιώσιμης πληροφόρησης. Έτι περαιτέρω, η Επιτροπή ESG επιβλέπει την υλοποίηση των πολιτικών που υιοθετεί και εφαρμόζει η εταιρεία στους τομείς του περιβάλλοντος, της κοινωνίας και της διακυβέρνησης, όπως λ.χ. η πολιτική βιώσιμης ανάπτυξης της εταιρείας επί του συνόλου των επιχειρηματικών δραστηριοτήτων της καθώς και η πολιτική υγείας και ασφάλειας των εργαζομένων της⁴²⁵. Συμπερασματικώς, παρατηρούμε ότι, συνήθως, οι εισηγμένες Α.Ε., το ΔΣ των οποίων επιθυμεί να αναδείξει και να επισημάνει τη σημασία της θεματικής της βιώσιμης ανάπτυξης για την εν γένει επιχειρηματική στρατηγική της εταιρείας, επιλέγουν να συστήσουν και να διαθέτουν μία εκ των ως άνω αναλυθέντων Επιτροπών του ΔΣ⁴²⁶. Κοινό χαρακτηριστικό των δύο αυτών Επιτροπών αποτελεί η εξειδίκευσή τους επί ζητημάτων που αφορούν τη βιώσιμη στρατηγική και ανάπτυξη της εταιρείας καθώς και τη συμμόρφωση αυτής με τις απαιτήσεις διαφάνειας επί περιβαλλοντικών, κοινωνικών και ζητημάτων εταιρικής διακυβέρνησης, τις οποίες εισάγει, μεταξύ άλλων, η CSRD.

1.2 Πτυχές του Συστήματος Εταιρικής Διακυβέρνησης (Σ.Ε.Δ.) της εταιρείας που άπτονται ζητημάτων της βιώσιμης πληροφόρησης

Ως έχουμε ήδη επισημάνει σε αρκετά σημεία, όλες οι ημεδαπές Α.Ε. που έχουν εισαγάγει τις κινητές τους αξίες προς διαπραγμάτευση σε ρυθμιζόμενη αγορά που λειτουργεί στην (ή και στην) Ελλάδα υπάγονται σε ένα ειδικό νομοθετικό πλαίσιο, τον Ν. 4706/2020, ο οποίος εισάγει την υποχρέωση συμμόρφωσης με ένα λειτουργικό σύνολο κανόνων εταιρικής διακυβέρνησης,

⁴²⁴ Η παράθεση των εν λόγω ενδεικτικών αρμοδιοτήτων της Επιτροπής Βιώσιμης Ανάπτυξης απορρέει από το ακόλουθο παράδειγμα αναφοράς: ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ Α.Ε., *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας*, Φεβρουάριος 2023, σελ. 42, ανακτήθηκε από: <https://www.moh.gr/wp-content/uploads/2023/04/Εσωτερικός-Κανονισμός-Λειτουργίας-Motor-Oil-Φεβρουάριος-2023-GR.pdf>.

⁴²⁵ Η αναφορά σε ορισμένες εκ των αρμοδιοτήτων που δύναται να ανατεθούν στην Επιτροπή για θέματα περιβάλλοντος, κοινωνίας και διακυβέρνησης (Environment, Social, Governance-ESG) είναι ενδεικτική και απορρέει από τα εξής παραδείγματα αναφοράς: ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ Α.Ε., *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας*, Ιούλιος 2021, σελ. 15, ανακτήθηκε από: <https://www.gekterna.com/userfiles/25cf6784-d046-4d9e-ac0f-a34d00d4050d/GEKTERNA-Internal-Rules-of-Operation-July-2021-GR-1.pdf> σε συνδυασμό με Τράπεζα Alpha Α.Ε., *Επιτροπή Εταιρικής Διακυβέρνησης, Βιωσιμότητας και Ανάδειξης Υποψηφίων-Κανονισμός Λειτουργίας*, Δεκέμβριος 2022, σελ. 7, ανακτήθηκε από: <https://www.alpha.gr/-/media/alphagr/pdf-files/group/2022-epitropes-kai-symvoulia/ocgsnc-charterdec-2022-el.pdf?la=el&hash=2F81EAB836A983B9FBF0F7E51C6D0CFD478FA831>.

⁴²⁶ ό.π. υπ. 422, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 302.

σκοπός των οποίων είναι να ρυθμίσουν το βέλτιστο τρόπο οργάνωσης και λειτουργίας της εισηγμένης εταιρείας⁴²⁷. Σύμφωνα, λοιπόν, με το άρθρο 4 παρ. 1 σε συνδυασμό με το άρθρο 13 παρ. 1 του εν λόγω νομοθετήματος, το ΔΣ της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας υποχρεούται να υιοθετεί και να εφαρμόζει ένα Σύστημα Εταιρικής Διακυβέρνησης (Σ.Ε.Δ.), προσαρμοσμένο στις ιδιαιτερότητες, στο μέγεθος της εταιρείας καθώς και στη φύση, στο εύρος και στην πολυπλοκότητα των δραστηριοτήτων αυτής. Το Σ.Ε.Δ., το οποίο διαθέτει η υπόχρεη εισηγμένη εταιρεία, περιλαμβάνει κατ' ελάχιστον -μεταξύ άλλων- ένα επαρκές και αποτελεσματικό Σύστημα Εσωτερικού Ελέγχου (Σ.Ε.Ε.), το οποίο με τη σειρά του συντίθεται από το καθεαυτό σύστημα εσωτερικού ελέγχου, το σύστημα διαχείρισης κινδύνων και το σύστημα κανονιστικής συμμόρφωσης. Κατωτέρω, θα εξετάσουμε συνοπτικώς πως καθεμία εκ των προαναφερθέντων πτυχών του Σ.Ε.Ε. και εντεύθεν του ευρύτερου Σ.Ε.Δ. της εταιρείας θα εμπλέκονται στη διαδικασία κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας, διασφαλίζοντας την πληρότητα, ορθότητα, ακρίβεια και αξιοπιστία της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης.

Καταρχάς, αρμόδια για την παρακολούθηση της αποτελεσματικής λειτουργίας του Σ.Ε.Ε. καθώς και την υποβολή προτάσεων βελτίωσης των πολιτικών που εφαρμόζει η εταιρεία ως προς αυτό, καθίσταται η μονάδα εσωτερικού ελέγχου, την οποία υποχρεωτικώς πρέπει να διαθέτει κάθε εισηγμένη Α.Ε. που υπάγεται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής του νόμου περί εταιρικής διακυβέρνησης⁴²⁸. Συγκεκριμένα, μεταξύ των κατ' ιδίαν αρμοδιοτήτων που ανατίθενται σε αυτήν υποχρεωτικώς δια του νόμου συγκαταλέγεται η παρακολούθηση, ο έλεγχος και η αξιολόγηση της ορθότητας και πληρότητας της παρεχόμενης πληροφόρησης σε θέματα βιωσιμότητας⁴²⁹. Εν προκειμένω, ο ρόλος της μονάδας εσωτερικού ελέγχου είναι να διασφαλίζει ότι οι δημοσιευόμενες πληροφορίες βιωσιμότητας είναι αξιόπιστες και συνάδουν με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας⁴³⁰. Έτσι, το εύρος του αντικειμενικού πεδίου του εσωτερικού ελέγχου είναι ιδιαίτερα ευρύ καθώς καταλαμβάνει κάθε δημοσιοποιούμενη πληροφορία από την εταιρεία, είτε αυτή άπτεται της παρεχόμενης χρηματοοικονομικής είτε της βιώσιμης πληροφόρησης⁴³¹. Αξίζει να τονίσουμε ότι, υπό το ισχύον καθεστώς, μεταξύ των πλείστων διατάξεων των οποίων την εφαρμογή επιτηρεί και ελέγχει η μονάδα εσωτερικού ελέγχου περιλαμβάνεται και το άρθρο 151 του Ν. 4548/2018, ήτοι η υποχρέωση κατάρτισης και δημοσίευσης της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως από τις υπόχρεες κατά τις επιταγές της εν λόγω διατάξεως εισηγμένες εταιρείες⁴³². Κατανοούμε, συνεπώς, ότι αντιστοίχως και επί της διαδικασίας κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας, η μονάδα εσωτερικού ελέγχου θα καθίσταται αρμόδια της επίβλεψης και του ελέγχου του περιεχομένου της εν θέματι εκθέσεως καθώς και της διασφάλισης της κατάρτισης αυτής σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα ESRS. Τα ευρήματα του διαρκούς ελέγχου που διεξάγει η μονάδα εσωτερικού ελέγχου γνωστοποιούνται τουλάχιστον ανά τρίμηνο στην Επιτροπή Ελέγχου δια της υποβαλλόμενης σε εκείνη αναφοράς, στην οποία παρουσιάζονται και περιγράφονται τα σημαντικότερα ζητήματα που εντοπίστηκαν, κατά τη διάρκεια του εν λόγω χρονικού διαστήματος, αναφορικά με τη διαδικασία κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας καθώς και τα

⁴²⁷ Τουντόπουλος Β. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 5.

⁴²⁸ *ό.π.* υπ. 405, Νόμος 4706/2020, αρ. 15 §1.

⁴²⁹ *Ibid*, αρ. 16 §1 στοιχ. αα'.

⁴³⁰ *ό.π.* υπ. 408, Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 402.

⁴³¹ *Ibid*, σελ. 432.

⁴³² Κλαμαρής Καν. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 408.

προτεινόμενα μέτρα διευθέτησης αυτών⁴³³. Ακολούθως, η Επιτροπή Ελέγχου υποβάλλει τις εν θέματι αναφορές από κοινού με τις παρατηρήσεις επ' αυτών στο ΔΣ της εταιρείας και επιλαμβάνεται της παρουσίασης αυτών σε ιδιαίτερη συνεδρίαση του συγκεκριμένου οργάνου. Οι εν λόγω παρατηρήσεις της Επιτροπής Ελέγχου συνδράμουν και επικουρούν το ΔΣ κατά την εκπλήρωση της δέσμευσης επίβλεψης και αξιολόγησης του Σ.Ε.Δ. και, ως εκ τούτου, της διασφάλισης της επαρκούς και αποτελεσματικής λειτουργίας του Σ.Ε.Ε.⁴³⁴.

Πέραν, όμως, από καθεαυτό το σύστημα εσωτερικού ελέγχου, το Σ.Ε.Ε. της εταιρείας προϋποθέτει και τη διαμόρφωση ενός συστήματος διαχείρισης κινδύνων, την επίβλεψη του οποίου καθώς και το καθήκον διασφάλισης της αποτελεσματικής οργάνωσης και λειτουργίας αυτού αναλαμβάνει η ειδικευμένη μονάδα διαχείρισης κινδύνων. Ως έχουμε ήδη αναδείξει, μεταξύ των κινδύνων που αντιμετωπίζει η εκάστοτε εισηγμένη εταιρεία, όπως, ενδεικτικώς, ο κίνδυνος αγοράς και ρευστότητας, ο λειτουργικός και πιστωτικός κίνδυνος, εντάσσονται και οι «κίνδυνοι βιωσιμότητας»⁴³⁵. Χαρακτηριστικά παραδείγματα της εν λόγω μορφής κινδύνων συνιστούν, όπως έχουμε ήδη αναπτύξει στο οικείο υποκεφάλαιο, ο κλιματικός και περιβαλλοντικός κίνδυνος. Η εν ευρεία εννοία «διαχείριση» των εν γένει κινδύνων βιωσιμότητας λαμβάνει χώρα σε τρία επιμέρους διαδοχικά στάδια. Αρχικώς, διενεργείται ο εντοπισμός, η αναγνώριση και η καταγραφή αυτών από τη μονάδα διαχείρισης κινδύνων. Ακολουθεί δε η ανάλυση και η αξιολόγησή τους, ενώ, τέλος, επιτελείται η εν στενή εννοία «διαχείριση» των εν θέματι κινδύνων με την αποτροπή ή την ελαχιστοποίηση αυτών⁴³⁶. Γίνεται αντιληπτό ότι η αποτελεσματική λειτουργία του συστήματος διαχείρισης κινδύνων, γεγονός το οποίο οφείλει να διασφαλίζει η αρμόδια προς τούτο μονάδα, διαδραματίζει καίριο ρόλο και στο επίπεδο της βιώσιμης πληροφόρησης. Τούτο καθώς, το ειδικότερο περιεχόμενο της εκθέσεως βιωσιμότητας θα πρέπει να περιλαμβάνει, σύμφωνα με τη CSRD και τις ειδικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης των ESRS, λεπτομερή περιγραφή των κυριότερων κινδύνων που αντιμετωπίζει η εκάστοτε εισηγμένη εταιρεία σχετικά με τα θέματα βιωσιμότητας καθώς και ανάλυση του ιδιαίτερου συστήματος και των μηχανισμών που η ίδια υιοθετεί, προκειμένου να διαχειρισθεί κατάλληλα τους εν λόγω κινδύνους.

Έτι περαιτέρω, το τρίτο και τελικό συνθετικό στοιχείο του Σ.Ε.Ε. της εταιρείας αποτελεί η λειτουργία της κανονιστικής συμμόρφωσης⁴³⁷. Αντιστοίχως προς το σύστημα διαχείρισης κινδύνων, έτσι και εν προκειμένω, το υπό εξέταση σύστημα ανατίθεται σε μία αυτοτελή και εξειδικευμένη υπηρεσιακή μονάδα για την κανονιστική συμμόρφωση, η οποία λειτουργεί υπό την ευθύνη του ΔΣ της εταιρείας⁴³⁸. Συγκεκριμένα, κυρίαρχη αποστολή του συστήματος κανονιστικής συμμόρφωσης αναδεικνύεται η θέσπιση και εφαρμογή των κατάλληλων πολιτικών και διαδικασιών που διευκολύνουν και επιτρέπουν στην εταιρεία την έγκαιρη, πλήρη και διαρκή συμμόρφωση αυτής με το εκάστοτε ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο καθώς και τη διαρκή

⁴³³ *ό.π.* Νόμος 4706/2020, αρ. 16 §1 στοιχ. γ' σε συνδυασμό με *ibid*, σελ. 411-412.

⁴³⁴ *Ibid*, αρ. 4 §1-2 σε συνδυασμό με *ό.π.* Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 429.

⁴³⁵ Για τον προσδιορισμό του ειδικότερου περιεχομένου του όρου «κίνδυνοι βιωσιμότητας», *ό.π.* υπ. 175.

⁴³⁶ Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 327 σε συνδυασμό με Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), Τόμος 1, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, Εταιρική Διακυβέρνηση, σελ. 118 και *ό.π.* υπ. 418, Δρίτσας Στ., *Ν. 4706/2020: Το νέο νομικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα-Ειδικά θέματα εφαρμογής*, ΔΕΕ 8-9/2020, σελ. 938.

⁴³⁷ *ό.π.* υπ. 405, Νόμος 4706/2020, αρ. 13 §1 στοιχ. α'.

⁴³⁸ *ό.π.* Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 334, 336 και 340.

παρακολούθηση της συνολικώς σημειωθείσας προόδου επί της επιτευχθείσας συμμορφώσεως⁴³⁹. Οι εν λόγω πολιτικές και διαδικασίες συμμορφώσεως της εταιρείας με τις εν γένει νομοθετικές και κανονιστικές διατάξεις θα πρέπει να δημοσιοποιούνται εν περιλήψει στο διαδικτυακό τόπο της εταιρείας δια του καταρτιζόμενου από το ΔΣ αυτής Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας της εταιρείας⁴⁴⁰. Διαπιστώνουμε, λοιπόν, ότι για τη διαμόρφωση των πολιτικών και διαδικασιών αυτών αρμόδιο καθίσταται το ΔΣ της εταιρείας, το οποίο, ομοίως, βαρύνεται με την ευρύτερη υποχρέωση εκδόσεως του Εσωτερικού Κανονισμού Λειτουργίας. Βεβαίως, στη διαδικασία θέσπισης των κατάλληλων πολιτικών συμμόρφωσης εμπλέκεται και η μονάδα κανονιστικής συμμόρφωσης, η οποία συνδράμει και επικουρεί το ΔΣ, υποβάλλοντας σε αυτό σχετική εισήγηση ως προς το ακριβές περιεχόμενο των εν λόγω πολιτικών⁴⁴¹.

Η αναφορά στην υποχρέωση επίβλεψης της συμμόρφωσης της εταιρείας «...με το εκάστοτε ισχύον ρυθμιστικό πλαίσιο...» είναι ιδιαίτερα ευρεία καταλαμβάνοντας κάθε νομοθετική και κανονιστική πράξη αλλά και απλές πολιτικές ή κατευθυντήριες γραμμές που υιοθετεί και εφαρμόζει η εταιρεία λ.χ. ως προς τους τομείς του περιβάλλοντος, του εργατικού δυναμικού της, της κοινωνίας και της εταιρικής εν γένει διακυβέρνησης⁴⁴². Η γενικευμένη διατύπωση του νόμου επιτρέπει να εντάξουμε στο πεδίο της κανονιστικής συμμόρφωσης και την επίβλεψη της τήρησης των διατάξεων του ως άνω αναλυθέντος άρθρου 151 του Ν. 4548/2018 περί κατάρτισης και δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων από τις υπόχρεες, σύμφωνα με τις προϋποθέσεις της διατάξεως, εισηγμένες Α.Ε.⁴⁴³. Συγκεκριμένα, η μονάδα κανονιστικής συμμόρφωσης είναι αρμόδια να ελέγχει την ακρίβεια, ορθότητα και αξιοπιστία των δημοσιευόμενων πληροφοριών δια της εν λόγω καταστάσεως⁴⁴⁴. Κατανοούμε, λοιπόν, ότι, αντιστοίχως, η υποχρέωση γνωστοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας δια της καταρτιζόμενης και δημοσιευόμενης από τις υπόχρεες, σύμφωνα με τη CSRD, εισηγμένες Α.Ε. εκθέσεως βιωσιμότητας θα υπάγεται και αυτή στο αντικειμενικό πεδίο ελέγχου της κανονιστικής συμμόρφωσης, ως το διάδοχο καθεστώς του ισχύοντος πλαισίου.

Όπως το σύστημα διαχείρισης κινδύνων, έτσι και εν προκειμένω, η κανονιστική συμμόρφωση της εταιρείας εκτείνεται σε τρία επιμέρους διαδοχικά στάδια⁴⁴⁵. Το πρώτον, η ex ante προληπτική λειτουργία του μηχανισμού κανονιστικής συμμόρφωσης επικεντρώνεται στην ανεύρεση και παρακολούθηση των περιπτώσεων εκείνων όπου υφίσταται αυξημένος κίνδυνος παραβάσεων, και, ως εκ τούτου, επιβολής κυρώσεων στην εταιρεία, καθώς και στην επιμόρφωση του προσωπικού αυτής επί του περιεχομένου των κατ' ιδίαν νομοθετικών επιταγών⁴⁴⁶. Ακολούθως, ο εντοπισμός των παραβάσεων διενεργείται μέσα από περιοδικούς και δειγματοληπτικούς ελέγχους, τους οποίους διεξάγει η αρμόδια μονάδα, καθώς και δια μέσω εσωτερικών διαύλων αναφοράς (“whistleblowing”), οι οποίοι παρέχουν τη δυνατότητα στους

⁴³⁹ *ό.π.* Νόμος 4706/2020, αρ. 13 §2.

⁴⁴⁰ *Ibid*, αρ. 14 §3 στοιχ. η'.

⁴⁴¹ *ό.π.* υπ. 436, Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 340.

⁴⁴² *Ibid*, σελ. 332-333.

⁴⁴³ *ό.π.* υπ. 408, Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 357.

⁴⁴⁴ *ό.π.* Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 333.

⁴⁴⁵ *Ibid*, σελ. 340-341.

⁴⁴⁶ *Ibid*, σελ. 341 σε συνδυασμό με *ό.π.* Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 361.

εργαζομένους και εν γένει στο προσωπικό της εταιρείας να υποβάλλουν ανώνυμες αναφορές και καταγγελίες πιθανών παραβάσεων της κείμενης νομοθεσίας⁴⁴⁷. Σημαντικό ρόλο διαδραματίζει και η εσωτερική έρευνα (“internal investigation”), την οποία διενεργεί η μονάδα κανονιστικής συμμόρφωσης, προκειμένου να εξακριβώσει εάν οι υπόνοιες παραβάσεων πράγματι ευσταθούν⁴⁴⁸. Επί παραδείγματι, η εν λόγω μονάδα ελέγχει εάν και σε ποιο βαθμό τηρούνται από την εταιρεία οι κανόνες ασφάλειας και υγιεινής των εργαζομένων της, οι οποίοι τίθενται από αυτή δια των αντίστοιχων υιοθετούμενων πολιτικών της, καθώς και εάν υφίστανται περιστατικά εκφοβισμού ή σεξουαλικής παρενόχλησης⁴⁴⁹.

Τέλος, σε περίπτωση που η μονάδα πράγματι διαπιστώσει την ύπαρξη κάποιας παραβάσεως, λαμβάνει άμεσα μέτρα προς αντιμετώπιση, άρση και καταστολή αυτής. Ενδεικτικώς, η ίδια δύναται να εισηγηθεί την παύση της παραβάσεως αλλά και να προβεί στη λήψη πιο δραστικών μέτρων, όπως στέρηση του μισθού του υπαιτίου, ή έτερων εσωτερικών πειθαρχικών μέτρων, όπως επίπληξη του παραβάτη, μετακίνηση του προσώπου σε διαφορετική θέση καθώς και, ως έσχατο μέτρο, καταγγελία της συμβάσεως εργασίας του⁴⁵⁰. Συνοψίζοντας, ο προαναλυθείς μηχανισμός κανονιστικής συμμόρφωσης κατατείνει στη διασφάλιση της εν τοις πράγμασι συμμόρφωσης της εταιρείας με τις υιοθετούμενες από την ίδια πολιτικές σε θέματα βιωσιμότητας, ενισχύοντας σημαντικά την αξιοπιστία των δημοσιευόμενων, δια της εκθέσεως βιωσιμότητας, πληροφοριών βιωσιμότητας και, ως εκ τούτου, ενδυναμώνοντας το εταιρικό προφίλ έναντι των επενδυτών, προμηθευτών, πελατών και εργαζομένων της εταιρείας.

2. Η ευθύνη των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου συνεπεία παράλειψης υποβολής ή πλημμελούς κατάρτισης της έκθεσης βιωσιμότητας

Η ανάθεση στο ΔΣ της εκάστοτε εισηγμένης Α.Ε. της αρμοδιότητας κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας, ως ιδιαίτερο υποτίμημα της εκθέσεως διαχείρισης αυτής, ενέχει εκ της φύσεώς της κινδύνους πλημμελούς εκπλήρωσης των ανατεθειμένων στα μέλη του ΔΣ καθηκόντων⁴⁵¹. Προκειμένου να αντισταθμίσει τους εν λόγω κινδύνους, η CSRD αναφέρεται στην υποχρέωση του εκάστοτε κράτους μέλους να διαθέτει ένα κατάλληλο σύστημα συλλογικής ευθύνης των μελών του ΔΣ των υποκειμένων στην ίδια εταιρειών, το οποίο θα διασφαλίζει την κατάρτιση και δημοσίευση των επιμέρους εκθέσεων βιωσιμότητας σύμφωνα με τις κατ’ ιδίαν απαιτήσεις της Οδηγίας, ως θα ενσωματωθεί στην έννομη τάξη αυτού, καθώς και σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS)⁴⁵². Η πρόβλεψη της υποχρέωσης διαμόρφωσης εκ μέρους των κρατών μελών ενός κατάλληλου πλαισίου ευθύνης λειτουργεί, αφενός, προληπτικά καθώς ωθεί τα μέλη του ΔΣ των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών σε διεξοδικό και ενδεδειγμένο έλεγχο της ορθότητας, πληρότητας και ακρίβειας των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας προκειμένου εκείνοι να αποφύγουν τη θεμελίωση ευθύνης εις βάρος τους για την παραβίαση των καθηκόντων επιμέλειας και πίστης. Αφετέρου, επιτελεί ταυτοχρόνως

⁴⁴⁷ ό.π. Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ’ άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 341-343.

⁴⁴⁸ *Ibid*, σελ. 344.

⁴⁴⁹ ό.π. υπ. 408, Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ’ άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, σελ. 357-358.

⁴⁵⁰ ό.π. υπ. 436, Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ’ άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 344.

⁴⁵¹ ό.π. υπ. 78, Λιβαδά Χ. εις Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, σελ. 362.

⁴⁵² ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 59, σελ. 20 και αρ. 1 §11 (αρ. 33 §1), σελ. 41.

και μία κατασταλτική λειτουργία, καθώς διασφαλίζει την εν τοις πράγμασι θεμελίωση ευθύνης των μελών του ΔΣ της εισηγμένης Α.Ε. σε περίπτωση που πράγματι διαπιστωθεί ότι η παρεχόμενη βιώσιμη πληροφόρηση είναι ελλιπής, ανακριβής, ψευδής ή παραπλανητική.

Αξίζει να επισημάνουμε ότι, η CSRD δεν εισάγει συγκεκριμένες, κοινές κυρωτικές ρυθμίσεις και αποζημιωτικές διατάξεις σε ενωσιακό επίπεδο, τουναντίον, παραπέμπει στο εθνικό δίκαιο του εκάστοτε κράτους μέλους, επαφίοντας σε αυτά τη διακριτική ευχέρεια διαμόρφωσης του εν λόγω συστήματος ευθύνης, το οποίο θα προσαρμόζεται στις εκάστοτε εθνικές ιδιαιτερότητες και ιδιομορφίες αυτών. Λαμβάνοντας, λοιπόν, υπόψιν ότι οι επιμέρους διατάξεις περί κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας αντικαθιστούν τις ισχύουσες διατάξεις του άρθρου 151 του Ν. 4548/2018 σχετικά με τη δημοσίευση της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως εκ μέρους των υπόχρεων εισηγμένων Α.Ε., ως ειδικότερο τμήμα της εκθέσεως διαχείρισης αυτών, η ενσωμάτωση της Οδηγίας 2022/2464 στην ελληνική έννομη τάξη δεν αναμένεται να προκαλέσει ουσιώδεις διαφοροποιήσεις στο υφιστάμενο καθεστώς ευθύνης των μελών του ΔΣ των εν λόγω εταιρειών. Ως εκ τούτου, κατωτέρω θα εξετάσουμε στα οικεία υποκεφάλαια τις κατ' ιδίαν πτυχές του εθνικού μας πλαισίου ευθύνης των μελών του ΔΣ των εισηγμένων εταιρειών επί παράλειψης υποβολής ή πλημμελούς κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας, ως τούτο αναμένεται να διαμορφωθεί, διασυνδέοντας και συσχετίζοντας αυτό με τις αντίστοιχες ισχύουσες διατάξεις για τη θεμελίωση ευθύνης των μελών του ΔΣ επί μη υποβολής της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως ή δημοσίευσης εσφαλμένων, ψευδών ή παραπλανητικών πληροφοριών δι' αυτής.

Συγκεκριμένα, η εν λόγω ευθύνη του ΔΣ δύναται να θεμελιωθεί υπό τρεις διαφορετικές μορφές, σωρευτικώς ή μη. Αρχικώς, ως εσωτερική ευθύνη των μελών του ΔΣ έναντι της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας, σύμφωνα με τις ειδικότερες προϋποθέσεις του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018. Ακολούθως, ως εξωτερική ευθύνη έναντι τρίτων (λ.χ. των επενδυτών, των πιστωτών ή των εργαζομένων της εταιρείας), δυνάμει των επιμέρους διατάξεων περί αδικοπρακτικής ευθύνης. Τέλος δε ως ενδεχόμενη ποινική ευθύνη έκαστου μέλους του ΔΣ επί παράλειψης καταρτίσεως και εντεύθεν δημοσιεύσεως της εκθέσεως βιωσιμότητας, σύμφωνα με το άρθρο 179 παρ. 3 του Ν. 4548/2018. Προτού, όμως, εκκινήσουμε την τμηματική ανάλυση των κατ' ιδίαν ρυθμίσεων θεμελίωσης της ευθύνης του ΔΣ, ορθότερο να εξετάσουμε προηγουμένως την προληπτική εποπτική και ελεγκτική αρμοδιότητα της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς επί της έγκαιρης, πλήρους και ορθής δημοσιοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας εκ μέρους των υπόχρεων προς τούτο εισηγμένων εταιρειών. Συγχρόνως, ως ακολούθως, θα αναδείξουμε και θα περιγράψουμε την κατασταλτική δυνατότητα της ίδιας να επιβάλει διοικητικές κυρώσεις εις βάρος των εκδοτριών εταιρειών σε περίπτωση που διαπιστωθεί παραβίαση των επιταγών παροχής περιοδικής βιώσιμης πληροφόρησης, σύμφωνα με τις ειδικότερες διατάξεις της Οδηγίας 2004/109, ως ενσωματώθηκε στην ελληνική νομοθεσία δυνάμει του Ν. 3556/2007 και ως τροποποιείται δυνάμει της CSRD.

2.1 Η εποπτεία της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς και τα αναφερόμενα διοικητικά μέτρα και κυρώσεις

Ως έχουμε ήδη αναπτύξει στο οικείο τέταρτο υποκεφάλαιο του δεύτερου κεφαλαίου, όλες οι εισηγμένες εταιρείες υποχρεούνται να δημοσιοποιούν στο διαδικτυακό τους τόπο, εντός του πρώτου τετραμήνου από τη λήξη κάθε οικονομικής χρήσης και ταυτοχρόνως να υποβάλουν στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, την ετήσια οικονομική τους έκθεση, την οποία θα πρέπει να διατηρούν

αναρτημένη και διαθέσιμη για το επενδυτικό κοινό για χρονικό διάστημα τουλάχιστον δέκα ετών. Στην εν λόγω ετήσια έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνεται και η ετήσια έκθεση διαχείρισης, η οποία με τη σειρά της θα πρέπει να ενσωματώνει την έκθεση βιωσιμότητας της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας⁴⁵³. Συμπληρωματικώς, η δημοσιευόμενη κατά τα άνω ετήσια οικονομική έκθεση θα πρέπει να περιλαμβάνει και τις δηλώσεις συγκεκριμένων μελών του ΔΣ περί κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολής αυτής (ESRS) καθώς και σύμφωνα με τις επιταγές του κατ' εξουσιοδότηση Κανονισμού 2021/2178 της Επιτροπής, ο οποίος, συμπληρώνοντας το άρθρο 8 του Κανονισμού Ταξινόμιας 2020/852, διευκρινίζει το κατ' ιδίαν περιεχόμενο και τον τρόπο παρουσίασης των δημοσιευόμενων πληροφοριών από τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες σχετικά με τις περιβαλλοντικά βιώσιμες δραστηριότητές τους⁴⁵⁴. Η προληπτική εποπτεία και ο έλεγχος της έγκαιρης και πλήρους δημοσιοποίησης ορθών, ακριβών και αληθών πληροφοριών δια της καταρτιζόμενης εκθέσεως βιωσιμότητας που θα περιλαμβάνεται στην ετήσια έκθεση διαχείρισης και, ως εκ τούτου, στην ευρύτερη ετήσια οικονομική έκθεση της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας ανατίθεται από τον Έλληνα νομοθέτη στην Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, ως η αρμόδια εθνική εποπτική αρχή για την τήρηση και εφαρμογή των διατάξεων του Ν. 3556/2007, ο οποίος, ενσωματώνοντας την Οδηγία 2004/109 στην ελληνική έννομη τάξη, εισάγει υποχρεώσεις παροχής περιοδικής πληροφόρησης εκ μέρους των εισηγμένων Α.Ε. προς το επενδυτικό κοινό⁴⁵⁵.

Συγκεκριμένα, αναφορικά, ιδίως, με τη δημοσίευση της εκθέσεως βιωσιμότητας ως υποτιμήμα του περιεχομένου της ετήσιας εκθέσεως διαχείρισης, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς θα καθίσταται αρμόδια να εποπτεύει την έγκαιρη δημοσιοποίηση των πληροφοριών βιωσιμότητας, διασφαλίζοντας την ισότιμη πρόσβαση των επενδυτών στην παρεχόμενη βιώσιμη πληροφόρηση εκ μέρους όλων των υπόχρεων εκδοτριών εισηγμένων εταιρειών⁴⁵⁶. Επιπροσθέτως, η ίδια θα δύναται να διενεργεί δειγματοληπτικούς ελέγχους προκειμένου να διαπιστώνει την εν τοις πράγμασι σύνταξη της εκθέσεως βιωσιμότητας σύμφωνα με τις οικείες διατάξεις⁴⁵⁷. Σε περίπτωση δε που κατά την ενάσκηση των εποπτικών ή/και ελεγκτικών καθηκόντων της Επιτροπής διαπιστωθεί τυχόν μη συμμόρφωση κάποιων εκ των υπόχρεων εισηγμένων Α.Ε. με τις υποχρεώσεις διαφάνειας των παρεχόμενων δια της εν θέματι εκθέσεως πληροφοριών βιωσιμότητας, η ίδια θα δύναται να γνωστοποιεί το γεγονός τούτο στο επενδυτικό κοινό και να λαμβάνει άμεσα διοικητικά μέτρα προς ανόρθωση αυτού. Μεταξύ των εν λόγω διοικητικών μέτρων, τα οποία δύναται να ληφθούν από την Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς, συγκαταλέγονται το αίτημα επανέκδοσης εν τω συνόλω της ετήσιας οικονομικής εκθέσεως, στην οποία θα περιλαμβάνεται διορθωμένη η έκθεση βιωσιμότητας εντός της εκθέσεως διαχείρισης καθώς και η δημοσίευση διορθωτικής σημειώσεως επί της τυχόν εσφαλμένως διατυπωμένης εκθέσεως βιωσιμότητας⁴⁵⁸.

⁴⁵³ ό.π. υπ. 226, *Directive 2004/109/EC...on the harmonisation of transparency requirements in relation to information about issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market*, αρ. 4, σελ. 7-8 σε συνδυασμό με Νόμο 3556/2007, αρ. 4 §1-2, αρ. 19 §1 και αρ. 21 §1, 5 και ό.π. *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 1 §4 (αρ. 19^ο), σελ. 28.

⁴⁵⁴ ό.π. υπ. 110, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 2 §2 (αρ. 4 §2 στοιχ. γ'), σελ. 47 σε συνδυασμό με ό.π. υπ. 229.

⁴⁵⁵ ό.π. Νόμος 3556/2007, αρ. 23 §1.

⁴⁵⁶ *Ibid*, αρ. 23 §2 στοιχ. ε'.

⁴⁵⁷ *Ibid*, αρ. 23 §2 στοιχ. ζ'-η' και §3.

⁴⁵⁸ *Ibid*, αρ. 23 §2 στοιχ. στ', η'.

Συμπληρωματικώς προς τα ανωτέρω, η CSRD λαμβάνει μέριμνα προκειμένου να προωθήσει τη σύγκλιση των εποπτικών και ελεγκτικών αρμοδιοτήτων των αρμόδιων εθνικών εποπτικών αρχών των κρατών μελών επί των θεσπιζόμενων υποχρεώσεων κατάρτισης και δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητας από τις υπόχρεες προς τούτο εισηγμένες εταιρείες⁴⁵⁹. Ειδικότερα, η ESMA⁴⁶⁰ εξουσιοδοτείται να εκδώσει κατευθυντήριες γραμμές, οι οποίες θα παρέχουν διευκρινήσεις και συστάσεις προς την εκάστοτε εθνική εποπτική αρχή κάθε κράτους μέλους ως προς τον τρόπο με τον οποίο θα πρέπει εκείνη να επιτελεί τα προληπτικά εποπτικά και ελεγκτικά της καθήκοντα επί της συμμόρφωσης των εισηγμένων εταιρειών σε ρυθμιζόμενες αγορές του εν λόγω κράτους μέλους με τις επιμέρους επιταγές υποβολής των εκθέσεων βιωσιμότητας⁴⁶¹. Στο σημείο αυτό θα πρέπει να επισημάνουμε ότι οι κατευθυντήριες γραμμές της ESMA αποτελούν κανόνες ηπίου δικαίου (“soft law”), ήτοι μη δεσμευτικού χαρακτήρα⁴⁶². Μολαταύτα, οι αρμόδιες εθνικές εποπτικές αρχές οφείλουν να καταβάλουν κάθε δυνατή προσπάθεια προκειμένου να συμμορφωθούν με τις εν λόγω διευκρινιστικές οδηγίες, κατευθύνσεις και συστάσεις, γνωστοποιώντας στην ESMA τη βούλησή τους να συμμορφωθούν ή μη με αυτές υποχρεωτικώς εντός διμήνου από την έκδοσή τους⁴⁶³. Ωστόσο, στην περίπτωση που κάποια εθνική αρχή δεν προτίθεται να συμμορφωθεί με τις συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές οφείλει να ενημερώσει εγκαίρως την ESMA, παραθέτοντας σε αυτήν τους λόγους της μη υιοθέτησης αυτών (“comply or explain rule”). Η ESMA δε δημοσιοποιεί με τη σειρά της στο ευρύ επενδυτικό κοινό το γεγονός της μη συμμόρφωσης της εν λόγω εθνικής εποπτικής αρχής με τις συγκεκριμένες κατευθυντήριες γραμμές⁴⁶⁴. Επομένως, παρότι οι κατευθυντήριες γραμμές τις οποίες αναμένεται να εκδώσει η ESMA σχετικά με την εποπτεία των αρμόδιων εθνικών εποπτικών αρχών επί της δημοσίευσης των εκθέσεων βιωσιμότητας δεν θα δεσμεύουν άνευ ετέρου αυτές, εντούτοις, εφόσον εκείνες αποφασίσουν να συμμορφωθούν με αυτές, θα αποτελούν «τεκμήριο» ορθής ερμηνείας των τροποποιητικών διατάξεων που εισάγει η CSRD επί της Οδηγίας 2004/109, ως αυτές θα ενσωματωθούν στο εκάστοτε εθνικό δίκαιο⁴⁶⁵.

Πέραν, όμως, από τις προληπτικές εποπτικές και ελεγκτικές αρμοδιότητες, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς διαθέτει και μηχανισμούς κατασταλτικής λειτουργίας, δυνάμενη να επιβάλλει διοικητικές κυρώσεις στις εποπτευόμενες εκδότριες εισηγμένες εταιρείες σε περίπτωση που διαπιστώσει παραβίαση της κείμενης νομοθεσίας, όπως λ.χ. του Ν. 3556/2007, και συγκεκριμένα των επιταγών δημοσιοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας στο ειδικότερο περιεχόμενο της εκθέσεως διαχείρισης της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας, τμήματος της ετήσιας οικονομικής εκθέσεως αυτής⁴⁶⁶. Ως «παραβίαση» των επιταγών παροχής βιώσιμης πληροφόρησης νοείται: α) η πλήρης παράλειψη δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας, β) η εκπρόθεσμη δημοσίευση αυτής, ήτοι η ανάρτηση αυτής στο διαδικτυακό τόπο της εταιρείας μετά την πάροδο του εκ του

⁴⁵⁹ *ό.π. υπ. 107, European Commission, Proposal For A Directive...as regards Corporate Sustainability Reporting*, σελ. 21 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 105, European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ.199.

⁴⁶⁰ Για την περιγραφή του σκοπού, των βασικών αρμοδιοτήτων της Ευρωπαϊκής Αρχής Κινητών Αξιών και Αγορών (ΕΑΚΑΑ - ESMA) καθώς και των σχέσεων αυτής με τις εθνικές εποπτικές αρχές των κρατών μελών, *ό.π. υπ. 292*.

⁴⁶¹ *ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 2 §4 (αρ. 28δ), σελ. 49.

⁴⁶² *ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 612.

⁴⁶³ Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC, αρ. 16 §3 εδαφ. α'-β', σελ. 20, ανακτήθηκε από: <http://data.europa.eu/eli/reg/2010/1095/2022-08-12>.

⁴⁶⁴ *Ibid*, αρ. 16 §3 εδαφ. γ'-δ', σελ. 20.

⁴⁶⁵ *ό.π. Τουντόπουλος Β., Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 613.

⁴⁶⁶ *Ibid*, σελ. 574-576.

νόμου επιτρεπόμενου τετραμήνου από τη λήξη της προηγούμενης εταιρικής χρήσης, γ) η δημοσιοποίηση εσφαλμένων, αναληθών ή ανακριβών πληροφοριών δια της εκθέσεως βιωσιμότητας καθώς και δ) η παράλειψη δημοσίευσης ουσιωδών στοιχείων και πληροφοριών, δυνάμει να προκαλέσει σύγχυση στο επενδυτικό κοινό⁴⁶⁷. Συγκεκριμένα, επί οποιασδήποτε εκ των προαναφερθεισών μορφών παραβίασης των υποχρεώσεων παροχής περιοδικής βιώσιμης πληροφόρησης από τις εισηγμένες εταιρείες, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς δύναται να επιβάλει κατά τη διακριτική της ευχέρεια στις εποπτευόμενες από την ίδια εταιρείες κάποια εκ των απαριθμούμενων στο άρθρο 26 του Ν. 3556/2007 διοικητικών κυρώσεων. Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, το άρθρο 4 του ίδιου νομοθετήματος αναφέρεται στην υποχρέωση των εισηγμένων εταιρειών να αναρτούν στο διαδικτυακό τους τόπο την ετήσια έκθεση διαχείρισής τους, η οποία, σύμφωνα με τη CSRD, θα πρέπει να περιλαμβάνει και την ετήσια έκθεση βιωσιμότητάς τους.

Οι εν λόγω προβλεπόμενες διοικητικές κυρώσεις, στις οποίες θα αναφερθούμε συνοπτικώς κατωτέρω, δύναται να επιβληθούν τόσο στο νομικό πρόσωπο καθεαυτό όσο και στα κατ' ιδίαν μέλη του ΔΣ της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας, στα διευθυντικά στελέχη αυτής καθώς και στους εσωτερικούς ή/και εξωτερικούς ελεγκτές του περιεχομένου των εκθέσεων βιωσιμότητας⁴⁶⁸. Ειδικότερα, σε περίπτωση που η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς διαπιστώσει κατά τους διενεργούμενους προληπτικούς δειγματοληπτικούς της ελέγχους παραβίαση οποιασδήποτε μορφής, κατά τα άνω, των υποχρεώσεων παροχής περιοδικής βιώσιμης πληροφόρησης, θα δύναται κατά τη διακριτική της ευχέρεια να λάβει τα εξής διοικητικά μέτρα: α) να προβεί σε δημόσια δήλωση προς το ευρύ επενδυτικό κοινό, δυνάμει της οποίας θα δημοσιοποιεί το γεγονός της παραβίασης εκ μέρους του υπαιτίου νομικού προσώπου, κατονομάζοντας αυτό αλλά και τη φύση της εν θέματι παραβιάσεώς του ή β) να δώσει εντολή στο υπαίτιο νομικό πρόσωπο να παύσει την παραβίαση και να παραλείψει την επανάληψη αυτής στο μέλλον⁴⁶⁹. Πέραν, όμως, τούτων, η Επιτροπή θα δύναται να αποφασίσει εναλλακτικά την επιβολή διοικητικής χρηματικής κυρώσεως στην παραβάτιδα εκδότηρια εταιρεία, ήτοι ενός χρηματικού προστίμου, το οποίο δύναται να ανέλθει έως τα δέκα εκατομμύρια ευρώ (10.000.000€) ή έως το 5% του ετήσιου κύκλου εργασιών της εταιρείας⁴⁷⁰.

Βεβαίως, θα πρέπει να τονίσουμε ότι η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς θα διαθέτει ευρεία διακριτική ευχέρεια κατά την επιλογή του είδους της επιβαλλόμενης διοικητικής κυρώσεως καθώς και κατά την επιμέτρηση και τον υπολογισμό του τελικού ύψους του ενδεχομένως επιβαλλόμενου χρηματικού προστίμου⁴⁷¹. Σύμφωνα δε με το άρθρο 26 παρ. 7 του Ν. 3556/2007, για τον προσδιορισμό του είδους της τελικώς επιβαλλόμενης διοικητικής κυρώσεως αλλά και του ύψους του τυχόν επιβαλλόμενου χρηματικού προστίμου, η Επιτροπή συνεκτιμά το σύνολο των περιστάσεων που ανέκυψαν στο πλαίσιο διερεύνησης της υπόθεσης και ιδίως τη βαρύτητα και τη διάρκεια της παραβιάσεως, το βαθμό της ευθύνης του υπαιτίου νομικού προσώπου καθώς και την οικονομική ισχύς αυτού. Επιπλέον, λαμβάνει υπόψιν το βαθμό συνεργασίας της παραβάτιδος εισηγμένης εταιρείας με την ίδια καθώς και την ύπαρξη τυχόν προγενέστερων παρόμοιων παραβατικών συμπεριφορών. Αξιοσημείωτο δε ότι, ανεξαρτήτως των ανωτέρω, επί βαρύτατων και συνεχόμενων, διαρκών παραβιάσεων των υποχρεώσεων παροχής περιοδικής βιώσιμης

⁴⁶⁷ *Ibid*, σελ. 348.

⁴⁶⁸ *ό.π. υπ. 226*, Νόμος 3556/2007, αρ. 26 §6.

⁴⁶⁹ *Ibid*, αρ. 26 §2 στοιχ. α'-β'.

⁴⁷⁰ *Ibid*, αρ. 26 §2 στοιχ. γ' α' σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 134*, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 349-350.

⁴⁷¹ *Ibid*, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 587.

πληροφόρησης διά της ετησίως καταρτιζόμενης και δημοσιευόμενης εκθέσεως βιωσιμότητας, η Επιτροπή Κεφαλαιαγοράς θα διαθέτει επιπροσθέτως το έσχατο διοικητικό μέτρο της διαγραφής των κινητών αξιών της παραβάτιδος εισηγμένης εταιρείας από τη ρυθμιζόμενη αγορά στην οποία είχαν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση⁴⁷².

2.2 Η αναφύομενη εσωτερική ευθύνη έναντι της εταιρείας

Η υποχρέωση κάθε κράτους μέλους να διασφαλίζει την ύπαρξη ενός κατάλληλου πλαισίου συλλογικής ευθύνης των μελών του ΔΣ έναντι της εκάστοτε εισηγμένης εταιρείας επί παράλειψης δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας ή πλημμελούς δημοσίευσης αυτής κατά παραβίαση των διατάξεων της CSRD αλλά και των ενωσιακών προτύπων υποβολής της (ESRS), αποτυπώνεται στο εθνικό μας δίκαιο στο συνδυασμό των άρθρων 96 παρ. 2 και 102 του Ν. 4548/2018. Ειδικότερα, το άρθρο 96 παρ. 2 του Ν. 4548/2018 θεμελιώνει το συλλογικό καθήκον των μελών του ΔΣ της εκάστοτε Α.Ε., και δη εισηγμένης, να διασφαλίζει ότι η ετήσια έκθεση διαχείρισής της, και ως εκ τούτου η έκθεση βιωσιμότητάς της που θα πρέπει να περιλαμβάνεται σε αυτή, καταρτίζεται σύμφωνα με τις απαιτήσεις της νομοθεσίας, ήτοι σύμφωνα με τις επιταγές της CSRD, ως θα ενσωματωθεί στην εσωτερική έννομη τάξη μας, καθώς και σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα κατάρτισης των εν θέματι εκθέσεων (ESRS). Η ως άνω διάταξη αποτελεί εξειδίκευση της υποχρέωσης επιμελούς διαχείρισης που υπέχει κάθε μέλος του ΔΣ έναντι της εισηγμένης Α.Ε. ένεκα της οργανικής του ιδιότητας. Ο εθνικός νομοθέτης αναφέρεται συγκεκριμένα στην ειδικευμένη τούτη υποχρέωση των μελών του ΔΣ, αναδεικνύοντας την ιδιάζουσα σημασία της δημοσίευσης ορθών, αληθών και ακριβών πληροφοριών δια της εν γένει εκθέσεως διαχείρισης της εταιρείας, στο περιεχόμενο της οποίας θα πρέπει να ενσωματώνονται οι επιμέρους πληροφορίες βιωσιμότητας⁴⁷³. Επί παραβίασεως της εν θέματι υποχρέωσης και συγχρόνως σωρευτικής συνδρομής των έτερων προϋποθέσεων του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018, θεμελιώνεται συλλογική, εις ολόκληρον⁴⁷⁴, εσωτερική⁴⁷⁵ ευθύνη των μελών του ΔΣ έναντι της εισηγμένης εταιρείας. Συγκεκριμένα, προσαρμόζοντας την εφαρμογή του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018 στις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης, προκειμένου να θεμελιωθεί εσωτερική ευθύνη των μελών του ΔΣ έναντι της εισηγμένης Α.Ε. συνεπεία παράλειψης δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας ή της δημοσιοποίησης ελλιπών, ανακριβών, αναληθών ή ψευδών πληροφοριών δι' αυτής, θα πρέπει να συντρέχουν σωρευτικώς οι ακόλουθες προϋποθέσεις, στις οποίες αναφερόμαστε συνοπτικώς κατωτέρω.

Αρχικώς, θα πρέπει να συντρέχει παραβίαση της οργανικής υποχρέωσης επιμέλειας που υπέχουν συλλογικώς τα μέλη του ΔΣ έναντι της εταιρείας. Ειδικότερα, η εν λόγω παραβίαση δύναται να εκδηλωθεί τόσο με τη μορφή πράξης, ήτοι κατάρτισης και δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας, ως υποτιμήμα του περιεχομένου της έκθεσης διαχείρισης της εταιρείας, κατά

⁴⁷² *ό.π. υπ. 226, Νόμος 3556/2007, αρ. 26 §5.*

⁴⁷³ *ό.π. υπ. 76, Λιβαδά Χ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 150, σελ. 2037.*

⁴⁷⁴ *Επί παραβίασεως κάποιας εκ των οργανικών υποχρεώσεων που υπέχουν εκ του νόμου όλα τα μέλη του ΔΣ τότε υφίσταται παράλληλη ευθύνη τους. Ωστόσο, το Δικαστήριο δύναται να επιμετρήσει την εν λόγω ευθύνη ανάλογα με το βαθμό παύσεως του καθενός καθώς και επί τη βάσει της αντίστοιχης κατανομής των αρμοδιοτήτων μεταξύ τούτων. Ibid, Βερβεσός Ν. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 102, σελ. 1442.*

⁴⁷⁵ *Η ευθύνη των μελών του ΔΣ χαρακτηρίζεται ως «εσωτερική» καθώς συντρέχει έναντι της ίδιας της εταιρείας και όχι έναντι τρίτων προσώπων. Αντιδιαστέλλεται προς την «εξωτερική ευθύνη», ήτοι την προσωπική, ατομική ευθύνη έκαστου μέλους του ΔΣ έναντι των ζημιωθέντων μετόχων, επενδυτών και εν γένει τρίτων προς την εταιρεία προσώπων, την οποία θα εξετάσουμε σε κατώτερο υποκεφάλαιο. Ρόκας Κ. Ν., *Εμπορικές Εταιρίες*, 9^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019, σελ. 338.*

παραβίαση των διατάξεων της CSRD, ως αναμένεται να ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο, και των απαιτήσεων γνωστοποίησης που εισάγονται δυνάμει των ενωσιακών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας (ESRS), όσο και με τη μορφή παράλειψης δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας εν τω συνόλω. Επιπροσθέτως, παραβίαση του συλλογικού καθήκοντος που εισάγει η παρ. 2 του άρθρου 96 του Ν. 4548/2018, εξειδικεύοντας την υποχρέωση επιμελούς διαχείρισης των μελών του ΔΣ έναντι της εισηγμένης Α.Ε., υφίσταται και επί παράλειψης δημοσιοποίησης ουσιωδών πληροφοριών αλλά και δημοσίευσης ψευδών, ανακριβών, αναληθών πληροφοριών που δύνανται να δημιουργήσουν παραπλανητική εντύπωση στο επενδυτικό κοινό σχετικά με την πραγματική εικόνα της εταιρείας⁴⁷⁶.

Εξαιρετική περίπτωση όπου δύναται να υποστηριχθεί ότι τα μέλη του ΔΣ δεν ενήργησαν πλημμελώς, ήτοι ότι δεν παραβίασαν την κατά τα άνω εξειδικευθείσα υποχρέωση επιμελούς διαχείρισης και, ως εκ τούτου, δεν θεμελιώνεται ευθύνη τους, εντοπίζεται στο τελευταίο εδάφιο της παρ. 4 του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018. Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη, το Δικαστήριο διαθέτει τη διακριτική ευχέρεια να θεωρήσει ότι δεν θεμελιώνεται ευθύνη του ΔΣ, εφόσον τα μέλη του στήριζαν τις πράξεις ή παραλείψεις τους σε εισηγήση ανεξαρτήτου οργάνου ή Επιτροπής. Χαρακτηριστικό παράδειγμα εφαρμογής της συγκεκριμένης διατάξεως αποτελεί η εισηγήση της Επιτροπής Ελέγχου δια της υποβαλλόμενης στο ΔΣ της εισηγμένης Α.Ε. ετήσιας έκθεσης πεπραγμένων της, δυνάμει της οποίας η ίδια θα τοποθετείται επί του αποτελέσματος του υποχρεωτικού ελέγχου του περιεχομένου της εκθέσεως βιωσιμότητας και θα διατυπώνει σχετική γνώμη ως προς τον τρόπο με τον οποίον η ελεγκτική διαδικασία αλλά και οι αναληφθείσες από την ίδια ενέργειες διασφαλίζουν την ποιότητα της παρεχόμενης βιώσιμης πληροφόρησης⁴⁷⁷. Εφόσον, λοιπόν, η εν λόγω Επιτροπή διατυπώσει την εισηγήσή της διαθέτοντας και λαμβάνοντας υπόψιν όλες τις υφιστάμενες, απαραίτητες πληροφορίες και πραγματικά δεδομένα και εφόσον το ΔΣ εμπιστευθεί εν τέλει την τοποθέτησή της λόγω της ευλογοφάνειας αυτής, τα μέλη του δεν θα ευθύνονται έναντι της εταιρείας επί πλημμελούς διατύπωσης της εκθέσεως βιωσιμότητας⁴⁷⁸.

Επιπλέον, απαραίτητη είναι η συνδρομή του στοιχείου της υπαιτιότητας είτε δόλου είτε αμέλειας, βαριάς ή ελαφριάς, έκαστου μέλους του ΔΣ κατά την εκδήλωση της πλημμελούς συμπεριφοράς αυτού. Η ύπαρξη της αναγκαίας υπαιτιότητας και ιδίως της αμέλειας διαπιστώνεται επί συνδρομής δύο κατ' ιδίαν κριτηρίων. Αφενός, εάν το μέλος του ΔΣ δεν κατέβαλε την «...επιμέλεια του συνετού επιχειρηματία...» κατά την εκπλήρωση των καθηκόντων του (αντικειμενικό κριτήριο). Αφετέρου, εάν δεν υπέδειξε την αναμενόμενη επιμέλεια, λαμβάνοντας υπόψιν την ιδιότητά του ως εκτελεστικού ή μη εκτελεστικού μέλους⁴⁷⁹, τα κατ' ιδίαν καθήκοντα που του είχαν ανατεθεί καθώς και τις συντρέχουσες συνθήκες υπό τις οποίες αυτό

⁴⁷⁶ ό.π. υπ. 473-474, Βερβεσός Ν. & Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρα 102 και 150, σελ. 1439, 2037 αντιστοίχως.

⁴⁷⁷ Η Επιτροπή Ελέγχου απαρτίζεται από επαγγελματικώς εξειδικευμένα και κατάλληλα μέλη, τα οποία στην πλειονότητά τους διαθέτουν τα αναγκαία εχέγγυα ανεξαρτησίας έναντι της ελεγχόμενης εταιρείας. Ως εκ τούτου, ανταποκρίνεται στη διατύπωση του νόμου περί «ανεξάρτητης Επιτροπής». *Ibid*, Βερβεσός Ν. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), αρ. 102, σελ. 1452, 1454.

⁴⁷⁸ *Ibid*, σελ. 1455.

⁴⁷⁹ Σύμφωνα με το άρθρο 5 του Ν. 4706/2020, όλες οι ημεδαπές εισηγμένες Α.Ε. πρέπει να διαρθρώνουν το ΔΣ τους σε εκτελεστικά, μη εκτελεστικά και ανεξάρτητα μη εκτελεστικά μέλη, τα οποία τελευταία μάλιστα δεν πρέπει να υπολείπονται του 1/3 του συνόλου των μελών του ΔΣ και σε κάθε περίπτωση να ανέρχονται κατ' ελάχιστον σε 2 μέλη. Επιγραμματικά, τα εκτελεστικά μέλη ασχολούνται, ως επί το πλείστον, με ζητήματα που άπτονται της τρέχουσας, καθημερινής διοίκησης και εκπροσώπησης της εταιρείας, ενώ, τα μη εκτελεστικά μέλη αναλαμβάνουν την εποπτεία της δραστηριοποίησης των εκτελεστικών μελών. Φράστανλης Σ. & Τουντόπουλος Β. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 192-194, 214-216, 237.

δραστηριοποιήθηκε (υποκειμενικά ή εξατομικευμένα κριτήρια)⁴⁸⁰. Γίνεται, λοιπόν, δεκτό ότι η επιμέλεια που πρέπει να επιδεικνύει έκαστο μέλος του ΔΣ διαφοροποιείται και διαβαθμίζεται ανάλογα με την ιδιότητά του ως εκτελεστικού ή μη μέλους. Τούτο οφείλεται, κυρίως, στο κατά τεκμήριο πληροφοριακό προβάδισμα των εκτελεστικών μελών ως προς τα ζητήματα διαχείρισης και εκπροσώπησης της εταιρείας, τα οποία χειρίζονται σε καθημερινή βάση. Η θεμελίωση δε της αμελούς συμπεριφοράς των μη εκτελεστικών μελών επικεντρώνεται στην ενδεχομένως πλημμελή άσκηση εποπτείας επί των εκτελεστικών μελών κατά την άσκηση των διαχειριστικών τους καθηκόντων⁴⁸¹. Αξίζει δε να επισημάνουμε ότι, η συνδρομή του στοιχείου της υπαιτιότητας τεκμαίρεται εκ του νόμου, αντιστρέφοντας το βάρος αποδείξεως και υποχρεώνοντας το εκάστοτε μέλος του ΔΣ να αποδείξει το ίδιο ότι υπέδειξε την κατά το νόμο απαιτούμενη επιμέλεια, προκειμένου να αποφύγει τη θεμελίωση ευθύνης εις βάρος του (νόθος αντικειμενική ευθύνη)⁴⁸². Στην πράξη, ωστόσο, το στοιχείο της υπαιτιότητας θα συντρέχει σχεδόν πάντοτε όποτε υφίσταται παραβίαση της υποχρέωσης επιμελούς διαχείρισης των μελών του ΔΣ, ως εξειδικεύεται κατά τα άνω αναλυθέντα⁴⁸³.

Συμπληρωματικώς προς τα ανωτέρω, προκειμένου να θεμελιωθεί εσωτερική ευθύνη των μελών του ΔΣ έναντι της εισηγμένης Α.Ε. θα πρέπει, σύμφωνα με τις κατ' ιδίαν προϋποθέσεις του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018, να έχει επέλθει ζημία στην εταιρεία. Αναντίρρητα, ανακύπτει ο προβληματισμός εάν είναι εν τοις πράγμασι εφικτό να επέλθει ζημία στην εταιρεία επί παράλειψης δημοσίευσης ή πλημμελούς κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητάς της στο ειδικότερο περιεχόμενο της εκθέσεως διαχείρισης, και, εάν ναι, ποια μορφή δύναται να λάβει αυτή. Η πλήρωση της εν λόγω προϋποθέσεως θα πρέπει να εξετάζεται *ad hoc*, ανάλογα με το είδος και την έκταση των εκάστοτε ανακυπτόμενων ανακριβειών, σφαλμάτων ή ελλείψεων των δημοσιευόμενων πληροφοριών βιωσιμότητας. Αδιαμφισβήτητα, ωστόσο, η εταιρεία θα έχει υποστεί ζημία εάν τρίτα πρόσωπα (λ.χ. επενδυτές, πιστωτές, προμηθευτές, μέτοχοι) στραφούν έναντι αυτής και επιτύχουν την επιδίκαση αποζημιώσεως σε αυτούς, ένεκα των ανακριβών ή εσφαλμένων διατυπώσεων της εκθέσεως βιωσιμότητας⁴⁸⁴. Στην περίπτωση αυτή η εταιρεία θα δύναται να στραφεί διαδοχικώς κατά των υπαιτιών μελών του ΔΣ, προκειμένου να αξιώσει την επιστροφή στην ίδια των χρηματικών ποσών που υποχρεώθηκε να καταβάλει στα εν λόγω τρίτα πρόσωπα, λόγω της πλημμελούς εκπλήρωσης των καθηκόντων του ΔΣ. Επιπροσθέτως, η θεμελίωση εσωτερικής ευθύνης των μελών του ΔΣ έναντι της εταιρείας προϋποθέτει και τη συνδρομή αιτιώδους συνάφειας μεταξύ της πλημμελούς συμπεριφοράς αυτών και της επέλευσης ζημίας στην εταιρεία. Εν προκειμένω, δύσκολα θα μπορεί να υποστηριχθεί από κάποιο μέλος η έλλειψη της αναγκαίας αιτιώδους συνάφειας, όταν τούτο υπερψηφίζει την απόφαση του ΔΣ επί εγκρίσεως της εκθέσεως διαχείρισης, η οποία θα περιλαμβάνει την έκθεση βιωσιμότητας. Το ίδιο, όμως, θα ισχύει και εάν τούτο επιφυλαχθεί της ψήφου του ή απέχει από την ψηφοφορία, λόγω ακριβώς της πρόβλεψης εις ολόκληρον ευθύνης των μελών του ΔΣ⁴⁸⁵.

⁴⁸⁰ *ό.π. υπ. 475, Ρόκας Κ. Ν., Εμπορικές Εταιρίες, σελ. 336.*

⁴⁸¹ Λιβαδά Χ., *Το ΔΣ της Ανώνυμης Εταιρείας και οι κανόνες Εταιρικής Διακυβέρνησης (Η επίδραση του θετικού δικαίου)*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016, σελ. 206-207.

⁴⁸² *ό.π. Ρόκας Κ. Ν., Εμπορικές Εταιρίες, σελ. 336.*

⁴⁸³ *ό.π. υπ. 474, Βερβεσός Ν. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 102, σελ. 1440.*

⁴⁸⁴ *ό.π. υπ. 473, Λιβαδά Χ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 150, σελ. 2037.*

⁴⁸⁵ *ό.π. υπ. 474, Βερβεσός Ν. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018 (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 102, σελ. 1441.*

Τέλος, για λόγους πληρότητας δεν θα πρέπει να παραλειφθεί η αναφορά στην, σύμφωνα με την παρ. 6 του άρθρου 102 του Ν. 4548/2018, τριετή παραγραφή των αγωγικών αξιώσεων της εισηγμένης Α.Ε. έναντι των μελών του ΔΣ της επί θεμελίωσης ευθύνης τους για παράλειψη δημοσίευσης ή πλημμελούς κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητάς της. Η εν λόγω τριετία εκκινεί από το αντικειμενικό γεγονός της δημοσίευσης ελλιπών, ανακριβών, αναληθών ή εσφαλμένων πληροφοριών βιωσιμότητας δια της εκθέσεως διαχείρισης της εταιρείας ή την πλήρη παράλειψη δημοσιοποίησης της εν θέματι εκθέσεως βιωσιμότητας. Αναστέλλεται δε για όσο χρονικό διάστημα τα υπαίτια πρόσωπα διατηρούν την ιδιότητα του μέλους του ΔΣ, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν συγκρούσεις με την εταιρεία⁴⁸⁶. Σε κάθε περίπτωση, πάντως, η εν λόγω αξίωση παραγράφεται με την πάροδο δέκα ετών από την τέλεση της πλημμελούς πράξης ή παράλειψης.

2.3 Η θεμελίωση εξωτερικής ευθύνης έναντι τρίτων

Σύμφωνα με το άρθρο 107 του Ν. 4548/2018, οι προαναλυθείσες ως άνω διατάξεις για τη θεμελίωση εσωτερικής ευθύνης των μελών του ΔΣ έναντι της εισηγμένης Α.Ε. δεν επηρεάζουν, ήτοι διατηρούν ακέραιη, τη δυνατότητα ενδεχόμενης θεμελίωσης ατομικής ευθύνης των ίδιων έναντι των μετόχων ή άλλων τρίτων προσώπων, σε περίπτωση στοιχειοθέτησης άμεσης ζημίας αυτών. Απαραίτητο, λοιπόν, να διακρίνουμε την «εσωτερική ευθύνη» των μελών του ΔΣ έναντι της εταιρείας καθεαυτής, από την «εξωτερική ευθύνη» τους έναντι τρίτων προσώπων, όπως λ.χ. εργαζομένων, προμηθευτών, πιστωτών, μετόχων και επενδυτών⁴⁸⁷. Βεβαίως, θα πρέπει να επισημάνουμε ότι η ως άνω διάταξη του άρθρου 107 έχει απλώς διευκρινιστικό χαρακτήρα, μη δυνάμενη να αποτελέσει τη νομική βάση θεμελίωσης της προσωπικής ευθύνης των μελών του ΔΣ έναντι τρίτων, η οποία, ως εκ τούτου, θα πρέπει να αναζητηθεί σε λοιπές διατάξεις. Ειδικότερα, η θεμελίωση εξωτερικής ευθύνης των μελών του ΔΣ της εισηγμένης Α.Ε. έναντι τρίτων συνεπεία της μη δημοσίευσης ή πλημμελούς κατάρτισης της εκθέσεως βιωσιμότητας θα πρέπει να αναζητηθεί στη συνδυαστική εφαρμογή του πλέγματος των διατάξεων περί αδικοπρακτικής ευθύνης των υπαιτίων μελών του ΔΣ έναντι τρίτων (άρθρα 914-919 ΑΚ) και του άρθρου 71 ΑΚ περί θεμελίωσης εις ολόκληρον ευθύνης των υπαιτίων μελών του ΔΣ με την εταιρεία καθεαυτή⁴⁸⁸. Αναμφίβολα, η ροή της εν γένει πληροφόρησης, και δη της βιώσιμης, στη δευτερογενή αγορά έχει ιδιαίτερη σημασία για τη διαμόρφωση της κρίσης των επενδυτών καθώς και τη λήψη των αποφάσεών τους⁴⁸⁹. Συνεπώς, για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης θα εστιάσουμε και θα αναδείξουμε κατωτέρω τις κατ' ιδίαν πτυχές της ατομικής ευθύνης των μελών του ΔΣ, και συγχρόνως της ίδιας της εισηγμένης Α.Ε., έναντι των τυχόν άμεσα ζημιωθέντων επενδυτών, τόσο εκείνων που αποτελούν εν τοις πράγμασι μέτοχοι της εταιρείας, όσο και εν γένει του ευρύ επενδυτικού κοινού, του οποίου οι αποφάσεις δύναται να επηρεασθούν συνεπεία της δημοσιοποίησης παραπλανητικών πληροφοριών βιωσιμότητας εκ μέρους της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας.

Όπως έχουμε ήδη επισημάνει, κάθε μέλος του ΔΣ της εκάστοτε υπόχρεης εισηγμένης Α.Ε. φέρει την υποχρέωση να διασφαλίζει ότι η ετήσια έκθεση βιωσιμότητας της εταιρείας έχει καταρτισθεί σύμφωνα με τις απαιτήσεις της CSRD, ως αναμένεται να ενσωματωθεί στο εθνικό

⁴⁸⁶ *Ibid*, σελ. 1457.

⁴⁸⁷ Βερβεσός Ν. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022, σελ. 100 σε συνδυασμό με *ό.π. Λιβαδά Χ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 150, σελ. 2037.

⁴⁸⁸ *Ibid*, σελ. 100-101.

⁴⁸⁹ *ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς, σελ. 353.*

μας δίκαιο, καθώς και σε συμμόρφωση με τις ειδικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης των ενωσιακών προτύπων ESRS. Επί πλημμελούς, λοιπόν, εκπλήρωσης της εξειδικευμένης εν λόγω υποχρέωσης επιμελούς διαχείρισης, κάθε υπαίτιο μέλος του ΔΣ θα δύναται να ευθύνεται ατομικώς έναντι των άμεσα ζημιωθέντων επενδυτών, εφόσον συντρέχουν και οι λοιπές προϋποθέσεις εφαρμογής του άρθρου 914 ΑΚ, ήτοι θεμελίωσης της αδικοπρακτικής ευθύνης τους. Όπως κάθε μορφή ευθύνης, έτσι και η αδικοπρακτική, προκειμένου να ενεργοποιηθεί απαιτεί τη σωρευτική συνδρομή περισσότερων προϋποθέσεων και δη (α) την τέλεση κάποιας πράξεως ή παραλείψεως, η οποία (β) παραβιάζει ή παρεκκλίνει από τις επιταγές της νομοθεσίας (παρανομία). Περαιτέρω, τα μέλη του ΔΣ θα πρέπει να διαθέτουν (γ) υπαιτιότητα ως προς την τέλεση της συγκεκριμένης πράξης ή παράλειψης, ενώ, η παράνομη συμπεριφορά τους θα πρέπει να έχει προκαλέσει (δ) άμεση ζημία στους μετόχους της εταιρείας και στους εν γένει επενδυτές. Απαραίτητο δε είναι (ε) η εν λόγω ζημία να προκλήθηκε συνεπεία της παράνομης συμπεριφοράς των μελών του ΔΣ της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας (αιτιώδης σύνδεσμος)⁴⁹⁰.

Συγκεκριμένα, η παράλειψη δημοσίευσης καθεαυτής της εκθέσεως βιωσιμότητας καθώς και η παράλειψη δημοσιοποίησης ουσιωδών πληροφοριών δια της εν λόγω εκθέσεως, δύναται να παραπλανήσει το επενδυτικό κοινό ως προς την πραγματική εικόνα της εταιρείας, θα μπορούσε να στοιχειοθετήσει το παράνομο της συμπεριφοράς έκαστου μέλους του ΔΣ. Τούτο καθώς παραβιάζονται οι επιταγές των διατάξεων που εισάγει η CSRD⁴⁹¹, όπως αυτές θα ενσωματωθούν στην εσωτερική έννομη τάξη, ως προς τις υποχρεώσεις διαφάνειας των εισηγμένων εταιρειών στη δευτερογενή αγορά, σχετικά με την καταρτιζόμενη από εκείνες εκθέσεως βιωσιμότητας⁴⁹². Το ίδιο, βεβαίως, θα πρέπει να γίνεται δεκτό και επί δημοσίευσης μεν της εκθέσεως βιωσιμότητας στο ειδικότερο περιεχόμενο της εκθέσεως διαχείρισης της εταιρείας, πλημμελώς δε κατηρτισμένης, διαχέοντας στο ευρύ επενδυτικό κοινό αναληθείς, ψευδείς, ή εσφαλμένες πληροφορίες βιωσιμότητας. Άλλωστε, όχι μόνο γίνεται δεκτό στη θεωρία αλλά έχει κριθεί και νομολογιακά ότι η παραβίαση των υποχρεώσεων παροχής πληροφόρησης εκ μέρους των εισηγμένων Α.Ε., δύναται να θεμελιώσει την υποχρέωση αποζημίωσης των επενδυτών λόγω αδικοπρακτικής ευθύνης των μελών του ΔΣ⁴⁹³. Τούτο καθώς υποστηρίζεται ότι οι υποχρεώσεις διαφάνειας και παροχής περιοδικής βιώσιμης πληροφόρησης στη δευτερογενή αγορά από τις εισηγμένες Α.Ε., σύμφωνα με τις επιμέρους επιταγές του Ν. 3556/2007, ως ενσωμάτωσε στην εσωτερική έννομη τάξη την Οδηγία 2004/109, όπως αυτή τροποποιείται δύναται της CSRD, καταταίνει, πέραν της προστασίας της αγοράς καθεαυτής, και στην προστασία της ατομικής περιουσίας των μετόχων-επενδυτών της εταιρείας⁴⁹⁴. Πέραν, όμως, τούτων, προκειμένου να στοιχειοθετηθεί η αδικοπρακτική ευθύνη έκαστου μέλους του ΔΣ έναντι των επενδυτών, θα

⁴⁹⁰ Σταθόπουλος Μιχ., *Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016, σελ. 300 σε συνδυασμό με Γεωργιάδης Απ., *Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, 2014, σελ. 640 επ.

⁴⁹¹ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αρ. 2, σελ. 47-49.

⁴⁹² *ό.π. υπ. 487*, Βερβεσός Ν. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 101.

⁴⁹³ *Ibid* σε συνδυασμό με ΑΠ 1093/2008, η οποία έκανε δεκτή την αδικοπρακτική, εις ολόκληρον ευθύνη της εκδότριας εταιρείας και των μελών του ΔΣ αυτής, καθώς εκείνα προέβησαν σε ανακριβείς δηλώσεις και ψευδείς διαβεβαιώσεις, διασπείροντας αναληθείς πληροφορίες στο επενδυτικό κοινό. Μάλιστα, η ίδια απόφαση έκρινε ότι η εν λόγω συμπεριφορά των υπαίτιων μελών του ΔΣ αντέβαινε και στα χρηστή ήθη, εφαρμόζοντας συνδυαστικά τα άρθρα 914 και 919 ΑΚ. Βλ. και παρατηρήσεις επί της εν λόγω αποφάσεως, Βερβεσός Ν. & Αλεξανδροπούλου Α. εις ΕΕμπΔ 2/2009, σελ. 375-385.

⁴⁹⁴ Ελευθεριάδης Ν., «Αξιώσεις μετόχων κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Α.Ε.» εις *Ζητήματα ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρεία* (3ο Συνέδριο Εταιρείας Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ)), Νομική Βιβλιοθήκη, 2019, σελ. 131.

πρέπει εκείνο να έχει υποπέσει στις προαναφερθείσες πλημμέλειες με υπαιτιότητα, ήτοι με δόλο ή εξ' αμελείας, βαριάς ή ελαφριάς⁴⁹⁵.

Περαιτέρω, η θεμελίωση ατομικής, αδικοπρακτικής ευθύνης των μελών του ΔΣ της εκδότριας εισηγμένης Α.Ε. προϋποθέτει τη διαπίστωση άμεσης ζημίας των επενδυτών που αξιώνουν την καταβολή αποζημιώσεως σε αυτούς. Ως άμεση δε ζημία του μετόχου-επενδυτή ή εν γένει οποιουδήποτε επενδυτή νοείται αυτή που πλήττει τη θέση του μετόχου στην εταιρεία ή εν γένει θίγει την ατομική περιουσία αυτού⁴⁹⁶. Γίνεται δε δεκτό ότι η παροχή πλημμελούς πληροφόρησης στο επενδυτικό κοινό, κατά παρέκκλιση των επιμέρους υποχρεώσεων που υπέχουν οι εισηγμένες Α.Ε., δύναται να επιφέρει άμεση ζημία στους μετόχους-επενδυτές, εφόσον επηρεάζεται η διακύμανση της τιμής της μετοχής και, ως εκ τούτου, θίγεται άμεσα η περιουσία τους⁴⁹⁷. Χαρακτηριστικό είναι δε ότι παράλληλα με το εκάστοτε υπαίτιο μέλος του ΔΣ, έναντι τρίτων και δη των επενδυτών, ευθύνεται εις ολόκληρον για την καταβολή αποζημιώσεως και η ίδια η εκδότρια εταιρεία, εφόσον οι παράνομες πράξεις ή παραλείψεις των μελών του διαχειριστικού και εκπροσωπευτικού της οργάνου έλαβαν χώρα κατά την εκπλήρωση των εκ του νόμου ανατεθειμένων σε αυτά καθηκόντων (άρθρο 71 ΑΚ). Προκειμένου να στοιχειοθετηθεί αυτή η διπλή μορφή ευθύνης θα πρέπει, αφενός, να συντρέχει «εξωτερική» αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της παράνομης πράξης ή παράλειψης του υπαιτίου μέλους του ΔΣ και της επελθούσας άμεσης ζημίας του τρίτου, και δη του αιτούμενου αποζημιώσεως επενδυτή, σύμφωνα με τις ειδικότερες προϋποθέσεις του άρθρου 914 ΑΚ. Αφετέρου, θα πρέπει να συντρέχει σωρευτικώς και «εσωτερική» αιτιώδης συνάφεια μεταξύ της δραστηριοποίησης του υπαιτίου προσώπου ως οργάνου της εταιρείας, ήτοι ως μέλους του ΔΣ αυτής, και της παράνομης πράξης ή παράλειψης που επιφέρει την άμεση ζημία του επενδυτή⁴⁹⁸.

Συνοψίζοντας, αξίζει να τονίσουμε ότι θεωρητικώς, υποστηρίζεται ως εφικτή η δυνατότητα θεμελίωσης απευθείας ατομικής ευθύνης των ίδιων των μελών του ΔΣ έναντι τρίτων προσώπων, όπως λ.χ. των μετόχων και εν γένει επενδυτών, παράλληλα και εις ολόκληρον με την εκδότρια εισηγμένη Α.Ε., επί παραβίασης της υποχρέωσης αυτών για διασφάλιση της κατάρτισης της ετήσιας εκθέσεως βιωσιμότητας της εταιρείας σύμφωνα με τις απαιτήσεις της CSRD, ως αναμένεται να ενσωματωθεί στο εθνικό μας δίκαιο, καθώς και σε συμμόρφωση με τις ειδικότερες απαιτήσεις γνωστοποίησης των ενωσιακών προτύπων ESRS. Εντούτοις, θα πρέπει να τονίσουμε ότι, εν προκειμένω, η βιβλιογραφία αξιολογεί ως ιδιαίτερη δυσχερή την εν τοις πράγμασι δυνατότητα συνδρομής του συνόλου των προϋποθέσεων θεμελίωσης της αδικοπρακτικής ευθύνης των μελών του ΔΣ και συγχρόνως της εκδότριας εισηγμένης εταιρείας, κατά τα άρθρα 914 και 71 ΑΚ⁴⁹⁹. Υποστηρίζεται, δηλαδή, ότι η εξωτερική ευθύνη του εκάστοτε μέλους του ΔΣ έναντι τρίτων και συγχρόνως της ίδιας της εισηγμένης Α.Ε. επί παράλειψης δημοσιοποίησης της

⁴⁹⁵ Για τη στοιχειοθέτηση δε ελαφράς αμέλειας στο πρόσωπο ενός μέλους του ΔΣ εξετάζεται κατά πόσο εκείνο υπέδειξε την επιμέλεια που θα αναμέναμε από το μέσο συνετό άνθρωπο ή, κατά άλλη διατύπωση, την απαιτούμενη κατά τις συναλλαγές επιμέλεια (ελαφρά αφηρημένη αμέλεια). *ό.π. υπ. 489, Γεωργιάδης Σ. Απ., Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου*, σελ. 650.

⁴⁹⁶ Ψαρουδάκης Γ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), Τόμος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, άρθρο 107, σελ. 1561.

⁴⁹⁷ *ό.π. υπ. 475, Ρόκας Κ. Ν., Εμπορικές Εταιρίες*, σελ. 349 σε συνδυασμό με *ό.π. Ελευθεριάδης Ν.*, «Αξιώσεις μετόχων κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Α.Ε.» εις *Ζητήματα ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρεία* (3ο Συνέδριο ΕΜΕΟΔ), σελ. 132.

⁴⁹⁸ *ό.π. υπ. 496, Ψαρουδάκης Γ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 107, σελ. 1556-1557.

⁴⁹⁹ *ό.π. υπ. 473, Λιβαδά Χ. εις Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 150, σελ. 2037.

εκθέσεως βιωσιμότητας ή δημοσίευσης ελλিপών, ανακριβών, αναληθών ή ψευδών πληροφοριών δι' αυτής, μόνον υπό οριακές και εξαιρετικές περιπτώσεις είναι δυνατό να θεμελιωθεί⁵⁰⁰.

2.4 Η αναδύομενη ποινική ευθύνη

Το πλέγμα της συλλογικής ευθύνης των μελών του ΔΣ της εκάστοτε εισηγμένης Α.Ε., την υποχρεωτική ύπαρξη του οποίου μνημονεύει η CSRD⁵⁰¹, επί παράλειψης δημοσίευσης της εκθέσεως βιωσιμότητας στο ειδικότερο περιεχόμενο της έκθεσης διαχείρισης της εταιρείας ή δημοσίευσης αυτής πλημμελώς κατηρτισμένης, ολοκληρώνει η τυχόν θεμελίωση ποινικής ευθύνης εις βάρος των μελών του ΔΣ, σύμφωνα με τις προβλέψεις της παρ. 3 του άρθρου 179 του Ν. 4548/2018. Η εν λόγω διάταξη, θεσπίζοντας ένα γνήσιο έγκλημα παράλειψης, καθιστά ποινικώς κολάσιμη πράξη τη μη δημοσίευση ή την εκπρόθεσμη δημοσιοποίηση της εκθέσεως διαχείρισης⁵⁰², η οποία σύμφωνα με τις ως άνω αναλυθείσες επιταγές της CSRD θα πρέπει να ενσωματώνει την έκθεση βιωσιμότητας της εταιρείας. Βεβαίως, το γεγονός ότι θεμελιώνεται ατομική, ποινική ευθύνη των κατ' ιδίαν μελών του ΔΣ επί παράλειψης ή πλημμελούς κατάρτισης της υπό ανάλυση εκθέσεως, δεν σημαίνει ότι τα ίδια τα μέλη θα αναλαμβάνουν αυτοπροσώπως την κατάρτιση της εκθέσεως διαχείρισης και εντεύθεν της εκθέσεως βιωσιμότητας. Ως έχουμε ήδη ανωτέρω επισημάνει στο οικείο υπό 1 υποκεφάλαιο, καθώς η διεκπεραίωση της συγκεκριμένης υποχρέωσης προϋποθέτει εξειδικευμένες γνώσεις, η σύνταξη της εκθέσεως βιωσιμότητας θα ανατίθεται, κυρίως από τις «μεσαίες» και «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε., στην αρμόδια εσωτερική διεύθυνση της εταιρείας ή σε ειδικώς καταρτισμένους εξωτερικούς συνεργάτες αυτής⁵⁰³. Επί παράλειψης, λοιπόν, ή εκπρόθεσμης δημοσίευσης καθώς και πλημμελούς κατάρτισης της εν γένει εκθέσεως διαχείρισης της εταιρείας, ήτοι και της εκθέσεως βιωσιμότητας, η οποία θα πρέπει να περιλαμβάνεται σε αυτήν, δύναται να επιβληθεί στα μέλη του ΔΣ της εισηγμένης Α.Ε. ποινή φυλάκισης έως τρία έτη ή, εναλλακτικώς, χρηματική ποινή από 5.000 έως 50.000 ευρώ⁵⁰⁴.

Ωστόσο, υπό το ισχύον καθεστώς, στη θεωρία υποστηρίζεται και η αντίθετη άποψη περί μη θεμελίωσης ποινικής ευθύνης των μελών του ΔΣ επί πλημμελούς κατάρτισης της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως, ως το πλαίσιο αυτό αναθεωρείται δυνάμει της CSRD και τις επιταγές αυτές περί υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας. Ειδικότερα, κατά την εν λόγω προσέγγιση, τούτο δικαιολογείται καθώς το άρθρο 151 του Ν. 4548/2018 περί υποχρεωτικής δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως από τις υπόχρεες προς τούτο εισηγμένες Α.Ε., δεν περιλαμβάνει αντίστοιχη διάταξη με αυτή της παρ. 6 του άρθρου 150 του ίδιου νόμου. Σύμφωνα δε με την τελευταία αυτή διάταξη, εφόσον η έκθεση διαχείρισης της εταιρείας δεν περιλαμβάνει τις κατά το νόμο απαιτούμενες πληροφορίες, τότε επιβάλλονται στα μέλη του ΔΣ οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 179. Συνεπώς, συνεκτιμώντας την αρχή “*nullum crimen, nulla poena sine lege*”, η ίδια άποψη καταλήγει στο συμπέρασμα ότι δεν δύναται να επιβληθούν στα μέλη του ΔΣ

⁵⁰⁰ Το ίδιο υποστηρίζεται στη βιβλιογραφία και επί του παραδείγματος της δήλωσης εταιρικής διακυβέρνησης και, ως εκ τούτου, γίνεται δεκτό, αντιστοίχως, και για τις εκθέσεις βιωσιμότητας, ως η Οδηγία 2022/2464 αντικαθιστά το υφιστάμενο καθεστώς των μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων. *ό.π. υπ. 492*, Βερβεσός Ν. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 101 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 134*, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 105.

⁵⁰¹ *ό.π. υπ. 452*, *Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αι. σκ. 59, σελ. 20 και αρ. 1 §11 (αρ. 33 §1), σελ. 41.

⁵⁰² Σωτηρόπουλος Γ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), Τόμος 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020, άρθρο 179, σελ. 2266.

⁵⁰³ *Ibid.*

⁵⁰⁴ Τούτο συνάγεται από τη συνδυαστική ερμηνεία και εφαρμογή των διατάξεων της παρ. 6 του αρ. 150 και της παρ. 6 του αρ. 179 του Ν. 4548/2018. *ό.π. υπ. 492*, Βερβεσός Ν. εις *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), σελ. 101.

οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 179 επί μη δημοσίευσης της μη χρηματοοικονομικής καταστάσεως, καθώς η παραδοχή του αντιθέτου θα οδηγούσε σε ανεπίτρεπτη διεύρυνση του αξιοποίνου⁵⁰⁵. Εντούτοις, για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης, δέον να τονίσουμε ότι καθεαυτό το άρθρο 179 αναφέρεται στη θεμελίωση ποινικής ευθύνης των μελών του ΔΣ και εάν αυτά παραλείψουν την κατάρτιση ή δημοσιεύσουν εκπροθέσμως ή πλημμελώς «...άλλη κατά το νόμο ετήσια έκθεση...». Ως εκ τούτου, θα πρέπει να γίνει δεκτή η ένταξη στο πεδίο εφαρμογής της εν θέματι διατάξεως και της εκθέσεως βιωσιμότητας, η κατάρτιση και δημοσίευση της οποίας καθίσταται δεσμευτική για τις υποκείμενες στη CSRD εταιρείες, ως η εν λόγω Οδηγία αναμένεται να ενσωματωθεί στο εσωτερικό μας δίκαιο⁵⁰⁶.

⁵⁰⁵ ό.π. υπ. 400, Λιβαδά Χ. εις *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), άρθρο 151, σελ. 2046 σε συνδυασμό με *ibid*.

⁵⁰⁶ Το ίδιο γίνεται δεκτό και επί παράλειψης ή εκπρόθεσμης δημοσίευσης της δήλωσης εταιρικής διακυβέρνησης, η οποία, ομοίως, δεν κατονομάζεται ρητώς στο αρ. 179 §3, αλλά εντάσσεται στην ευρεία διατύπωση της εν λόγω διατάξεως «...άλλη κατά νόμο ετήσια έκθεση...». ό.π. υπ. 134, Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, σελ. 105.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

ΚΑΤΑΛΗΚΤΙΚΕΣ ΣΚΕΨΕΙΣ

1. Αξιολόγηση του νέου ευρωπαϊκού νομοθετήματος: εκτιμώμενες επιπτώσεις και οφέλη για τις επιχειρήσεις και τους αποδέκτες των «πληροφοριών βιωσιμότητας»

Αδιαμφισβήτητα, το νέο πλαίσιο που εισάγει η Οδηγία 2022/2464 (CSRD) σηματοδοτεί ένα σημαντικό βήμα προς την επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί σε πολυμερές διακρατικό επίπεδο δυνάμει της Συμφωνίας του Παρισιού καθώς και του ευρωπαϊκού οράματος κλιματικής ουδετερότητας έως το έτος 2050, το οποίο απηχεί η «Ευρωπαϊκή Πράσινη Συμφωνία» από κοινού με το «Ευρωπαϊκό νομοθέτημα για το κλίμα»⁵⁰⁷. Η ακριβής αναφορά και απαρίθμηση, στην οποία προβαίνει η υπό ανάλυση Οδηγία, εκτεταμένων προϋποθέσεων γνωστοποίησης λεπτομερειακών πληροφοριών αναφορικά με ζητήματα που άπτονται περιβαλλοντικών, κοινωνικών, εργασιακών και θεμάτων που αφορούν πτυχές του συστήματος εταιρικής διακυβέρνησης της υπόχρεης εισηγμένης εταιρείας, αποσκοπούν στη μακροπρόθεσμη μεταστροφή της επιχειρηματικής νοοτροπίας και συμπεριφοράς προς πιο βιώσιμες εταιρικές πρακτικές και πρότυπα επιχειρηματικής δραστηριοποίησης. Βεβαίως, η φιλοδοξία αυτή συνοδεύεται παράλληλα και από τον κίνδυνο οι υπόχρεες εισηγμένες Α.Ε. να καλλιεργήσουν περαιτέρω και εντεύθεν υιοθετήσουν την νοοτροπία “tick the box”, διατηρώντας τη συμμόρφωση με τις επιταγές της CSRD σε τυπικό επίπεδο απλής διαμόρφωσης και δημοσίευσης διαφόρων πολιτικών, σχεδίων, στρατηγικών και στόχων, χωρίς η υλοποίηση αυτών να υποστηρίζεται εν τοις πράγμασι ενθέρμως από τις εταιρείες⁵⁰⁸. Δεν πρέπει να λησμονούμε δε ότι η διαμόρφωση ενός ισχυρού εταιρικού προφίλ, το οποίο θα εστιάζει και θα δίνει έμφαση σε πτυχές της βιώσιμης ανάπτυξης της εταιρείας, χρησιμοποιώντας τη δημοσίευση της εκθέσεως βιωσιμότητας ως πληροφοριακό εργαλείο προκειμένου να ενημερώσει το ευρύ επενδυτικό κοινό για το υψηλό επίπεδο βιώσιμης εταιρικής διακυβέρνησης της εταιρείας, θα συμβάλλει καθοριστικά στην ενδυνάμωση της εικόνας, της φήμης και της υπόληψης αυτής⁵⁰⁹.

Περαιτέρω, το διαρκώς αυξανόμενο επενδυτικό ενδιαφέρον για εύκολη πρόσβαση σε δημοσιοποιούμενες εκ μέρους των εκδοτριών εταιρειών πληροφορίες βιωσιμότητας αλλά και η πρωτοβουλία της Ε.Ε. να στρέψει τη ροή των κεφαλαίων προς τη χρηματοδότηση βιώσιμων επενδύσεων, αναδεικνύει την ιδιαίζουσα σημασία της κατάλληλης ενημέρωσης του επενδυτικού κοινού για το επίπεδο βιώσιμης εταιρικής διακυβέρνησης των εισηγμένων εταιρειών⁵¹⁰. Η παρατηρούμενη, λοιπόν, τα τελευταία έτη σημαντική αύξηση των διαθέσιμων επενδυτικών προϊόντων που επιδιώκουν την επίτευξη διαφόρων στόχων βιωσιμότητας, αναδεικνύει την εν τοις πράγμασι αυξημένη σημασία της δημοσιοποίησης μίας αρτίως κατηρτισμένης εκθέσεως βιωσιμότητας, η οποία, ως εκ τούτου, θα υποβοηθή την εκάστοτε εισηγμένη Α.Ε. να αποκτή

⁵⁰⁷ Για περαιτέρω ανάλυση και ανάπτυξη του περιεχομένου των εν λόγω θεσμικών και νομοθετικών πλαισίων, ό.π. κεφ. πρώτο, υποκεφ. 2., 2.1 και 2.2.

⁵⁰⁸ ό.π. υπ. 148, Baumüller J. & Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, σελ. 377.

⁵⁰⁹ ό.π. υπ. 105, European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 31.

⁵¹⁰ ό.π. υπ. 72-73, European Commission, *Action Plan: Financing Sustainable Growth*, σελ. 3-4 και Council of the European Union, *A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development-Council conclusions (20 June 2017)*, σελ. 21, αντιστοίχως.

πρόσβαση σε χρηματοοικονομικά κεφάλαια⁵¹¹. Παράλληλα, οι εκτεταμένες και λεπτομερείς απαιτήσεις διαφάνειας που εισάγει η CSRD αποτελούν αρωγό για τους επενδυτές ενόψει της αξιοσημείωτης προκλήσεως του «πράσινου ξεπλύματος» (“greenwashing”)⁵¹² που οι ίδιοι αντιμετωπίζουν, φαινόμενο το οποίο επιτυγχάνει σημαντικό πλήγμα στην εμπιστοσύνη των επενδυτών προς την αγορά βιώσιμων επενδυτικών προϊόντων και συνεπώς υπονομεύει το υφιστάμενο πλαίσιο βιώσιμης χρηματοδότησης. Πέραν τούτων, η υποχρέωση των υποκειμένων στο πεδίο εφαρμογής της CSRD εισηγμένων εταιρειών να γνωστοποιούν τους σημαντικούς και συναφείς κινδύνους βιωσιμότητας που οι ίδιες αντιμετωπίζουν αλλά και τις ευκαιρίες που ανακύπτουν για αυτές ως προς τους παράγοντες βιωσιμότητας, παροτρύνει εμμέσως τις εν λόγω εταιρείες να αναλάβουν τις απαραίτητες δράσεις αναβάθμισης και προσαρμογής του μηχανισμού αξιοποίησης των σχετικών ευκαιριών καθώς και του συστήματος έγκαιρου εντοπισμού και διαχείρισης των εν θέματι κινδύνων, γεγονός το οποίο εκτιμάται ότι θα τις καταστήσει πιο ανθεκτικές στους κινδύνους αυτούς⁵¹³.

Θα πρέπει, ακόμη, να σημειώσουμε ότι η υποχρέωση γνωστοποίησης ιδιαίτερω πληροφοριών σχετικών με τις περιβαλλοντικές και κοινωνικές επιπτώσεις στις τοπικές κοινωνίες, τόσο συνεπεία της επιχειρηματικής δραστηριότητας της ίδιας της αναφέρουσας οντότητας, όσο και συνεπεία των δραστηριοτήτων των επιχειρηματικών συνεργατών και εταίρων αυτής που εντάσσονται στην ευρύτερη αξιακή της αλυσίδα, αποτελεί έναυσμα για τη διατήρηση ενός ανοικτού διαύλου διαρκούς επικοινωνίας και συνεχούς διαλόγου με τις εν λόγω κοινότητες καθώς και με λοιπά ενδιαφερόμενα μέρη (“stakeholders”), όπως λ.χ. επενδυτές και μη κυβερνητικές περιβαλλοντικές οργανώσεις. Η ενδεχόμενη δε αυτή διαρκή συνδιαλλαγή της εκάστοτε εισηγμένης Α.Ε. με τα ενδιαφερόμενα πρόσωπα και τους αρμόδιους κρατικούς ή ιδιωτικούς φορείς σε συνάρτηση με τη διαθεσιμότητα υψηλής ποιότητας βιώσιμης πληροφόρησης, θα αποτελέσει πολύτιμο επιβοηθητικό εργαλείο για τον ενωσιακό νομοθέτη στο πλαίσιο της αξιολόγησης, ενδεχόμενης μελλοντικής τροποποίησης και αναθεώρησης του νέου ευρωπαϊκού πλαισίου για την υποβολή εκθέσεων βιωσιμότητας⁵¹⁴. Συμπληρωματικώς, αδιαμφισβήτητα μία εκ των χαρακτηριστικότερων καινοτομιών της νέα Οδηγίας εντοπίζεται στη θέσπιση κοινών, ενωσιακών, δεσμευτικών προτύπων για την υποβολή των εκθέσεων βιωσιμότητας, τα οποία αποβλέπουν στη συνδρομή των υπόχρεων εισηγμένων εταιρειών, εξειδικεύοντας και παραθέτοντας συγκεκριμένα το πλήθος των πληροφοριών που θα πρέπει εκείνες να γνωστοποιούν υποχρεωτικώς δια μέσω της εν λόγω εκθέσεώς τους. Αναντίρρητα, το ιδιαίτερα συμπαγές και συνεκτικό πλαίσιο διαφάνειας για την παροχή βιώσιμης πληροφόρησης, το οποίο συνιστούν τα προσφάτως δημοσιευθέντα ενωσιακά νομοθετήματα⁵¹⁵, παρέχει μεν ασφάλεια, σαφήνεια και βεβαιότητα στις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες, ταυτοχρόνως δε διασφαλίζει τη συγκρισιμότητα, επάρκεια, σχετικότητα και συνάφεια των δημοσιευόμενων πληροφοριών, προς ωφέλεια των επενδυτών⁵¹⁶.

⁵¹¹ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 12, σελ. 4.

⁵¹² Για την επιγραμματική επισκόπηση και επεξήγηση του όρου «πράσινο ξέπλυμα» (“greenwashing”), *ό.π. υπ. 128*.

⁵¹³ *ό.π. Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 12, σελ. 4 σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 509, European Commission, Commission Staff Working Document Impact Assessment...as regards corporate sustainability reporting*, σελ. 31.

⁵¹⁴ *Ibid.*

⁵¹⁵ Πρόκειται επί της ουσίας για την Οδηγία 2022/2464 (CSRD), *ό.π. υπ. 110* καθώς και για το συμπληρωματικό αυτής κατ’ εξουσιοδότηση Κανονισμό θέσπισης των προτύπων υποβολής εκθέσεων βιωσιμότητας, *ό.π. υπ. 328*.

⁵¹⁶ *ό.π. υπ. 110, Directive (EU) 2022/2464...as regards corporate sustainability reporting*, αιτ. σκ. 12 & 37, σελ. 4, 12.

Μολαταύτα, οι πολυάριθμες και εξαντλητικές υποχρεώσεις παροχής περιοδικής βιώσιμης πληροφόρησης που εισάγονται δυνάμει της CSRD και των συνοδευτικών αυτής κατ' εξουσιοδότηση πράξεων, προμηνύουν το ουδόλως αμελητέο διοικητικό φορτίο και οικονομικό κόστος με το οποίο πρόκειται να επιβαρυνθούν, ιδίως οι «μικρές» και «μεσαίες» εισηγμένες Α.Ε. που δεν καταλαμβάνονται από το υφιστάμενο καθεστώς δημοσίευσης των μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων. Σαφώς, ο ενωσιακός νομοθέτης αναγνωρίζει τους περιορισμένους διοικητικούς και οικονομικούς πόρους που διαθέτουν οι εν λόγω εταιρείες καθώς και τις πρακτικές δυσχέρειες προσαρμογής και συμμόρφωσης με το νέο ενωσιακό πλαίσιο κατάρτισης και δημοσίευσης εκθέσεων βιωσιμότητας που οι ίδιες πρόκειται να αντιμετωπίσουν⁵¹⁷. Για το λόγο αυτό, η Οδηγία 2022/2464 εισάγει σημαντικές διευκολύνσεις και λαμβάνει ουσιαστικά μέτρα ενίσχυσης και αρωγής των μικρομεσαίων εισηγμένων εταιρειών. Ενδεικτικώς, παρέχεται σε αυτές η δυνατότητα δημοσίευσης μίας απλοποιημένης μορφής της εκθέσεως βιωσιμότητάς τους, η οποία θα περιλαμβάνει σημαντικώς λιγότερα στοιχεία και πληροφορίες καθώς και ένα ικανοποιητικό χρονικό διάστημα προετοιμασίας και προσαρμογής τους, αφού μετατίθεται χρονικά η ενεργοποίηση της εφαρμογής των διατάξεων της υπό ανάλυση Οδηγίας για το οικονομικό έτος 2026 και μετέπειτα⁵¹⁸.

Σημαντικές προκλήσεις, ωστόσο, εκτιμάται ότι θα αντιμετωπίσουν και οι «μεγάλες» εισηγμένες Α.Ε. που υπάγονται στο υφιστάμενο πλαίσιο της NFRD περί δημοσίευσης μη χρηματοοικονομικών καταστάσεων, ως τούτο αντανακλάται στο άρθρο 151 του Ν. 4548/2018. Οι εν λόγω εταιρείες θα πρέπει κανονικά να έχουν ήδη εκκινήσει την κατάλληλη προετοιμασία συμμόρφωσης με τις επιταγές της CSRD, αφού από το επόμενο οικονομικό έτος θα καθίστανται υπόχρεες να συλλέγουν τις απαραίτητες πληροφορίες βιωσιμότητας, ώστε, εντός του οικονομικού έτους 2025, να δημοσιοποιήσουν την πρώτη έκθεση βιωσιμότητάς τους, η οποία θα αφορά το οικονομικό έτος 2024. Λαμβάνοντας, συγχρόνως, υπόψιν ότι ο εθνικός νομοθέτης διαθέτει χρονικό περιθώριο για την ενσωμάτωση των διατάξεων της υπό ανάλυση Οδηγίας στο εθνικό δίκαιο έως τα μέσα του επόμενου οικονομικού έτους (2024), κατανοούμε ότι οι πρακτικές δυσχέρειες προσαρμογής για τις εν λόγω εταιρείες είναι εμφανείς και ο ουσιαστικός χρόνος προετοιμασίας τους σαφώς περιορισμένος⁵¹⁹. Σε κάθε περίπτωση, η προσπάθεια της Ευρωπαϊκής Επιτροπής να βελτιώσει, διευκολύνει και αναβαθμίσει την πρόσβαση του επενδυτικού κοινού σε ποιοτικές, αξιόπιστες, πλήρεις και συγκρίσιμες πληροφορίες βιωσιμότητας, συνιστά ένα αξιοσημείωτο μεταρρυθμιστικό βήμα στο πεδίο της εταιρικής πληροφόρησης και διαφάνειας. Ταυτόχρονα, όμως, η πρόοδος και η εξέλιξη ελλοχεύει σημαντικές προκλήσεις για τις εισηγμένες εταιρείες σε ευρωπαϊκές ρυθμιζόμενες αγορές, οι οποίες θα κληθούν να υπομείνουν και να ανορθώσουν το διοικητικό και οικονομικό φορτίο που συνοδεύει τη διαμόρφωση κατάλληλων διαδικασιών και μηχανισμών που θα επιτρέπουν την άρτια κατάρτιση και δημοσίευση των εκθέσεων βιωσιμότητας⁵²⁰.

⁵¹⁷ *Ibid*, αιτ. σκ. 21-22, σελ. 7.

⁵¹⁸ ό.π. υπ. 192, Ahern Deirdre M., *The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors*, Forthcoming in A Bartolacelli (ed), *The Prism of Sustainability*, σελ. 16-17.

⁵¹⁹ ό.π. υπ. 148, Baumüller J. & Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, σελ. 377.

⁵²⁰ *Ibid*, σελ. 379.

2. Κατευθυνόμενοι προς τη θέσπιση ενός πλαισίου κανόνων «Εταιρικής Δέουσας Επιμέλειας» σε θέματα βιωσιμότητας;

Αρρηκτα συνδεδεμένη με την υπεύθυνη πορεία της Ε.Ε. προς την επίτευξη του φιλόδοξου στόχου που έχει θέσει για την κλιματική ουδετεροποίηση της Ευρώπης έως το έτος 2050, αποτελεί η αδήριτη ανάγκη ενίσχυσης του νομικού της οπλοστασίου με ποικίλες περιβαλλοντικές απαιτήσεις για τις εταιρείες. Η Πρόταση Οδηγίας της Ευρωπαϊκής Επιτροπής σχετικά με την εταιρική δέουσα επιμέλεια όσον αφορά τη βιωσιμότητα (Corporate Sustainability Due Diligence Directive-CSDDD), η οποία υπεβλήθη στις 23 Φεβρουαρίου του προηγούμενου έτους (2022) προς συζήτηση και αναμόρφωση από το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και Συμβούλιο, αποτελεί ακριβώς ένα επιπρόσθετο σημαντικό βήμα προς την εκπλήρωση των υφιστάμενων περιβαλλοντικών στόχων που έχουν τεθεί σε ενωσιακό επίπεδο. Ενδεικτικώς, πρόκειται για τους στόχους που έχουν τεθεί δυνάμει της «Ευρωπαϊκής Πράσινης Συμφωνίας», του «Ευρωπαϊκού νομοθετήματος για το κλίμα», της χρηματοδοτικής στρατηγικής για τη μετάβαση σε μία βιώσιμη οικονομία, της στρατηγικής για τη βιοποικιλότητα και άλλων συναφών νομοθετημάτων και πλαισίων της εν γένει ενωσιακής περιβαλλοντικής νομοθεσίας⁵²¹. Επιγραμματικά, η εν λόγω Πρόταση Οδηγίας προωθεί τη βιώσιμη ανάπτυξη των εταιρειών και παροτρύνει τη μετάβαση αυτών αλλά και της εν γένει κοινωνικοοικονομικής ζωής στο μοντέλο της βιωσιμότητας, εισάγοντας συγκεκριμένες και εναρμονισμένες για όλες τις εταιρείες που υπάγονται στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της, υποχρεώσεις δέουσας επιμέλειας. Ιδίως, οι εν θέματι υποχρεώσεις επικεντρώνονται στη συστηματική αντιμετώπιση των πραγματικών και δυνητικών επιπτώσεων, αφενός, της επιχειρηματικής δραστηριοποίησης της ίδιας της υπόχρεης οντότητας, αφετέρου, της δραστηριοποίησης λοιπών επιχειρηματικών της συνεργατών που εντάσσονται στην ευρύτερη αξιακή της αλυσίδα, στο περιβάλλον και στα ανθρώπινα δικαιώματα⁵²². Ιδιαίτερη δε έμφαση δίδεται στη θέσπιση κανόνων αστικής ευθύνης των υπόχρεων εταιρειών επί παραβίασης των επιβαλλόμενων σε αυτές υποχρεώσεων και, για το λόγο αυτό, ένα αξιοσημείωτο τμήμα της Πρότασης αφιερώνεται στο σκοπό αυτό⁵²³. Κατωτέρω θα αναφερθούμε επιλεκτικά σε ορισμένα χαρακτηριστικά σημεία της νέας νομοθετικής πρωτοβουλίας της Επιτροπής, η οποία παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τις ανάγκες της παρούσας ανάλυσης καθώς καθιστά νομικά δεσμευτικούς κανόνες συμπεριφοράς ορισμένες εκ των τυπικών απαιτήσεων γνωστοποίησης που θεσπίζει η CSRD δια της υποβαλλόμενης από τις υπόχρεες εισηγμένες εταιρείες εκθέσεως βιωσιμότητας.

Αρχικώς, το υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της Πρότασης Οδηγίας για την εταιρική δέουσα επιμέλεια σε θέματα βιωσιμότητας καταλαμβάνει πολύ πιο περιορισμένο αριθμό εταιρειών συγκριτικά με την αναλυθείσα ως άνω CSRD. Συγκεκριμένα, αφορά «μεγάλες» κεφαλαιουχικές ή προσωπικές εταιρείες με αποκλειστικούς εταίρους αυτών κεφαλαιουχικές εταιρείες, οι οποίες απασχολούν άνω των 500 εργαζομένων και σωρευτικώς πραγματοποίησαν καθαρό κύκλο εργασιών σε παγκόσμιο επίπεδο κατά το τελευταίο οικονομικό έτος άνω των 150

⁵²¹ European Commission, *Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937*, COM(2022) 71 final, 23 Φεβρουαρίου 2022, σελ. 10, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0071>.

⁵²² *Ibid*, αιτ. σκ. 14-15, σελ. 39-40.

⁵²³ *ό.π.* υπ. 181, Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ» εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, σελ. 635.

εκατομμυρίων ευρώ. Πέραν τούτων, καταλαμβάνονται και λοιπές «μεγάλες» εταιρείες, οι οποίες υπερβαίνουν μεν τις προαναφερθείσες, μειωμένες εν προκειμένω, προϋποθέσεις του αριθμού των εργαζομένων (άνω των 250) και του πραγματοποιηθέντος κύκλου εργασιών σε παγκόσμιο επίπεδο κατά το τελευταίο οικονομικό έτος (άνω των 40 εκατομμυρίων ευρώ), εφόσον δε αυτές δραστηριοποιούνται σε κλάδους⁵²⁴ που παρουσιάζουν υψηλό κίνδυνο για το περιβάλλον και τα ανθρώπινα δικαιώματα⁵²⁵. Αξίζει να σημειώσουμε ότι οι επηρεαζόμενες από τη CSDDD εταιρείες ανέρχονται, σύμφωνα με τις σχετικές εκτιμήσεις της Ευρωπαϊκής Επιτροπής, σε περίπου συνολικώς 17.000 εταιρείες⁵²⁶. Ο σαφώς πολύ μικρότερος αριθμός των επηρεαζόμενων εταιρειών από την εν θέματι Πρόταση Οδηγίας συγκριτικά με τις υποκειμένες στη CSRD εταιρείες, οι οποίες ανέρχονται περίπου σε 49.000, αποδίδεται στη μη συμπερίληψη στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της των «πολύ μικρών», «μικρών» και «μεσαίων»⁵²⁷ εταιρειών, οι οποίες αθροιστικώς διαμορφώνουν το 99% των ευρωπαϊκών εταιρειών⁵²⁸. Η απαλλαγή των εν λόγω κατηγοριών εταιρειών οφείλεται στη δυσανάλογη για εκείνες διοικητική και οικονομική επιβάρυνση που συνοδεύει τις υποχρεώσεις θέσπισης και εφαρμογής διαδικασιών δέουσας επιμέλειας⁵²⁹. Παρ' όλα αυτά, δεν αποκλείεται από τον ενωσιακό νομοθέτη η περαιτέρω επέκταση και διεύρυνση του υποκειμενικού πεδίου εφαρμογής της Οδηγίας σε μεταγενέστερο χρονικό σημείο⁵³⁰.

Αναφορικά με το καθ' ύλην αντικειμενικό πεδίο εφαρμογής της υπό εξέταση Πρότασης Οδηγίας, κεντρική της επιδίωξη είναι να διασφαλίσει την επίδειξη δέουσας επιμέλειας εκ μέρους των υπόχρεων κατά τα άνω εταιρειών, εισάγοντας σαφείς υποχρεώσεις αυτών αναφορικά με τις δυσμενείς πραγματικές και δυνητικές επιπτώσεις που επιφέρει στο περιβάλλον και στα ανθρώπινα δικαιώματα, αφενός, η επιχειρηματική δραστηριοποίηση της ίδιας της οντότητας, αφετέρου, των εν γένει επιχειρηματικών της συνεργατών και εταίρων της ευρύτερης αξιακής της αλυσίδας⁵³¹. Τούτο δε επιχειρεί να το επιτύχει, μεταφέροντας και επεκτείνοντας επί της ουσίας την εφαρμογή των ούτως ή άλλως δεσμευτικών σε επίπεδο συμβαλλομένων κρατών μελών, κανόνων που απορρέουν από συναφείς διεθνείς συμβάσεις και ευρωπαϊκά κείμενα για το περιβάλλον, την κλιματική αλλαγή και την προστασία των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, στο πεδίο της ιδιωτικής σχέσης μεταξύ των υπόχρεων εταιρειών και οποιουδήποτε φυσικού ή νομικού προσώπου. Προκειμένου δε να επιτύχει όσο το δυνατόν μεγαλύτερο βαθμό εναρμόνισης των ειδικότερων υποχρεώσεων που θα υπέχουν οι εταιρείες, και άρα την επίτευξη ανταγωνιστικής ισοτιμίας μεταξύ

⁵²⁴ Ενδεικτικά, στους εν λόγω επιχειρηματικού κλάδους, η δραστηριοποίηση των οποίων αξιολογείται ως υψηλής επικινδυνότητας για το περιβάλλον και τα ανθρώπινα δικαιώματα, συγκαταλέγονται: η κλωστοϋφαντουργία, η βιομηχανία δέρματος, η γεωργία, δασοκομία και αλιεία, η βιομηχανία τροφίμων και ποτών, η εξόρυξη ορυκτών πόρων, όπως λ.χ. αργού πετρελαίου, φυσικού αερίου, λιγνίτη, μετάλλων και μεταλλευμάτων. *ό.π. υπ. 521, European Commission, Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, αρ. 2 §1 στοιχ. β', σελ. 58-59.

⁵²⁵ *Ibid* σε συνδυασμό με *ό.π. υπ. 523, Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ»* εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, σελ. 637-638.

⁵²⁶ *ό.π. European Commission, Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, σελ. 20.

⁵²⁷ Για τον ορισμό των «πολύ μικρών», «μικρών» και «μεσαίων» οντοτήτων, σύμφωνα με το αρ. 2 του Ν. 4308/2014, *ό.π. υπ. 115, 135 και 136* αντιστοίχως.

⁵²⁸ *ό.π. European Commission, Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, σελ. 18.

⁵²⁹ *Ibid*.

⁵³⁰ *ό.π. Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ»* εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, σελ. 638.

⁵³¹ *ό.π. υπ. 521, European Commission, Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, αρ. 1 §1 στοιχ. α', σελ. 57.

αυτών, το Παράρτημα της CSDDD αναφέρεται λεπτομερώς στις περιπτώσεις που θα εκλαμβάνονται ως περιβαλλοντικές παραβάσεις ή παραβιάσεις των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, απαριθμώντας περιοριστικώς τα διεθνή και ενωσιακά κείμενα, την τήρηση των οποίων θα πρέπει οι ίδιες να επιδιώκουν⁵³². Ειδικότερα, οι επιμέρους υποχρεώσεις που προβλέπονται στην υπό εξέταση Πρόταση Οδηγίας θα μπορούσαν συστηματικά να διακριθούν ως εξής:

(1) «εσωτερικές» ή «ενδοστρεφείς» υποχρεώσεις ανάληψης συγκεκριμένων ενδοεπιχειρησιακών μέτρων, στόχος των οποίων είναι, αφενός, να ενισχύσουν την ανθεκτικότητα των υπόχρεων εταιρειών έναντι των κινδύνων βιωσιμότητας και να ενδυναμώσουν το σύστημα διαχείρισης αυτών (“outside-in perspective”) και, αφετέρου, να αναδείξουν τις επιπτώσεις των κινδύνων αυτών στα ενδιαφερόμενα μέρη (“stakeholders”), στο περιβάλλον και στην κοινωνία εν γένει (“inside-out perspective”)⁵³³, και συγκεκριμένα:

(1^α) υποχρέωση ενσωμάτωσης της δέουσας επιμέλειας στις πολιτικές που υιοθετεί και εφαρμόζει η εταιρεία, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 5 της CSDDD,

(1^β) υποχρέωση προσδιορισμού των πραγματικών και δυνητικών δυσμενών περιβαλλοντικών επιπτώσεων και των δυσμενών επιπτώσεων στα ανθρώπινα δικαιώματα που προκαλεί τόσο η επιχειρηματική δραστηριοποίηση της ίδιας της υπόχρεης εταιρείας όσο και η επιχειρηματική δραστηριοποίηση των εντασσόμενων στην αλυσίδα εταιρειών, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 6 της CSDDD,

(1^γ) υποχρέωση παρακολούθησης της αποτελεσματικής εφαρμογής της υιοθετούμενης πολιτικής και των εν γένει μέτρων δέουσας επιμέλειας, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 10 της CSDDD και

(1^δ) υποχρέωση διαμόρφωσης και διατήρησης ενός μηχανισμού υποβολής καταγγελιών που θα επιτρέπει σε κοινωνικές, συνδικαλιστικές οργανώσεις και εν γένει οποιοδήποτε φυσικό ή νομικό πρόσωπο να υποβάλλει σε αυτές καταγγελίες επί υπόνοιας τυχόν επερχόμενης δυσμενούς πραγματικής ή δυνητικής επίπτωσης στο περιβάλλον ή στην κοινωνία, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 9 της CSDDD.

(2) «εξωτερικές» ή «εξωστρεφείς» υποχρεώσεις, στόχος των οποίων είναι να αναδείξουν την επιμελή και δέουσα συμπεριφορά που θα πρέπει να επιδεικνύουν οι υπόχρεες εταιρείες έναντι των ενδιαφερομένων μερών (“stakeholders”), του περιβάλλοντος και εν γένει της κοινωνίας⁵³⁴, και συγκεκριμένα:

(2^α) υποχρέωση ανάληψης των απαραίτητων μέτρων πρόληψης και μετριασμού των προαναφερθεισών πραγματικών ή δυνητικών επιπτώσεων, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 7 της CSDDD,

⁵³² ό.π. υπ. 523, Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ» εις Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, σελ. 636 σε συνδυασμό με European Commission, *Annex to the proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937*, COM(2022) 71 final, ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:bc4dcea4-9584-11ec-b4e4-01aa75ed71a1.0001.02/DOC_2&format=PDF

⁵³³ *Ibid*, σελ. 639-640.

⁵³⁴ *Ibid*, σελ. 642.

(2^β) υποχρέωση τερματισμού των ενδεχομένως πραγματικώς επερχόμενων δυσμενών επιπτώσεων στο περιβάλλον και στην κοινωνία, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 8 της CSDDD και

(2^γ) υποχρέωση δημοσιοποίησης ετησίως στο διαδικτυακό τόπο της εκάστοτε υπόχρεης εταιρείας μίας έκθεσης, δυνάμει της οποίας θα γνωστοποιείται στο ευρύ κοινό το σύνολο των ως άνω αναφερθέντων μέτρων που υιοθέτησε, εφάρμοσε ή ανέλαβε η εταιρεία, κατά τα ειδικότερα οριζόμενα στο άρθρο 11 της CSDDD. Θα πρέπει, βεβαίως, να επισημάνουμε ότι προς αποφυγή συγχύσεων και αλληλοεπικαλύψεων των ενωσιακών κειμένων, η τελευταία αυτή υποχρέωση θα αφορά επί της ουσίας μόνον εκείνες τις εταιρείες που δεν υπάγονται ούτως η άλλως στο υποκειμενικό πεδίο εφαρμογής της CSRD και άρα δεν καταλαμβάνονται από την υποχρέωση δημοσίευσης της ετησίως καταρτιζόμενης εκθέσεως βιωσιμότητας, σύμφωνα με τα ενωσιακά πρότυπα για την υποβολή αυτών (ESRS)⁵³⁵.

Περαιτέρω, ίσως το χαρακτηριστικότερο σημείο του νεοπροταθέντος ενωσιακού κειμένου εντοπίζεται στο λεπτομερή καθορισμό του πλαισίου αστικής ευθύνης των υπόχρεων εταιρειών επί υπαίτιας (δόλιας ή αμελούς) παραβίασης των υποχρεώσεων πρόληψης των πιθανών δυσμενών περιβαλλοντικών ή κοινωνικών τους επιπτώσεων αλλά και τερματισμού των πραγματικώς επερχόμενων εν λόγω επιπτώσεων (παράνομο), εφόσον αποδειχθεί ότι συνεπεία της πλημμελούς αυτής συμπεριφοράς τους προκλήθηκε εν τοις πράγμασι ζημία σε κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο (αιτιώδης συνάφεια)⁵³⁶. Παρατηρούμε, λοιπόν, ότι πρόθεση της Επιτροπής είναι να μετατρέψει ορισμένες εκ των τυπικών απαιτήσεων δημοσιότητας της CSRD, στις οποίες αναφερθήκαμε ανωτέρω στα οικεία υποκεφάλαια, σε δεσμευτικούς κανόνες συμπεριφοράς, η παραβίαση των οποίων θα προκαλεί την άμεση ενεργοποίηση του πλαισίου αστικής ευθύνης της εκάστοτε παραβάτιδος εταιρείας. Μέσω δε της προληπτικής λειτουργίας της εν λόγω μορφής ευθύνης, η ίδια αποσκοπεί να εξασφαλίσει την εν τοις πράγμασι συμμόρφωση των υποκειμένων στη CSDDD εταιρειών με τις διαδικασίες δέουσας επιμέλειας, διευρύνοντας σημαντικά το περιεχόμενο της ορθής επιχειρηματικής νοοτροπίας και συμπεριφοράς σε θέματα βιωσιμότητας. Ταυτοχρόνως, η αποκαταστατική λειτουργία του προτεινόμενου μηχανισμού ευθύνης διασφαλίζει την αποτελεσματική ανόρθωση της ζημίας των πληττόμενων προσώπων συνεπεία της περιβαλλοντικά και κοινωνικά ανεύθυνης συμπεριφοράς της υπόχρεης εταιρείας⁵³⁷. Αξιοσημείωτο, τέλος, στοιχείο του πλαισίου αστικής ευθύνης αποτελεί η τολμηρή πρωτοβουλία της Επιτροπής να επεκτείνει τη θεμελίωση ευθύνης της ίδιας της υπόχρεης εταιρείας και λόγω πρόκλησης δυσμενών περιβαλλοντικών ή/και κοινωνικών επιπτώσεων από τις συνεργαζόμενες με αυτήν εταιρείες της αλυσίδας αξίας της⁵³⁸. Βεβαίως, η εν λόγω προσέγγιση ενέχει σημαντικές προκλήσεις καταχρήσεων και παρερμηνειών καθώς και ουδόλως αμελητέους κινδύνους υπερβολικών δικαστικών προσφυγών εις βάρος των εταιρειών. Ως εκ τούτου, το Συμβούλιο επισημαίνει ρητώς στις διενεργούμενες τροποποιήσεις του επί του κειμένου της Πρότασης Οδηγίας ότι η εκάστοτε υποκείμενη στη CSDDD εταιρεία δεν θα πρέπει να ευθύνεται η ίδια, εάν η προκληθείσα ζημία σε κάποιο φυσικό ή νομικό πρόσωπο αποδίδεται αποκλειστικά και μόνο

⁵³⁵ ό.π. υπ. 521, European Commission, *Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, σελ. 31 και αιτ. σκ. 44, σελ. 51.

⁵³⁶ *Ibid*, αρ. 22, σελ. 79.

⁵³⁷ *Ibid*, αιτ. σκ. 56, σελ. 53.

⁵³⁸ *Ibid*, σελ. 21 και αιτ. σκ. 57, σελ. 53.

στην επίδειξη πλημμελούς συμπεριφοράς εκ μέρους κάποιου εκ των επιχειρηματικών της εταιρών και συνεργατών που εντάσσονται στην αξιακή της αλυσίδα⁵³⁹.

Αδιαμφισβήτητα, το ενδιαφέρον της ακαδημαϊκής κοινότητας αλλά και εν γένει της αγοράς έχει μονοπωλήσει η αμφιλεγόμενη διάταξη του άρθρου 25, η οποία επιχειρεί να δημιουργήσει μία επιπρόσθετη πτυχή στην υποχρέωση επιμελούς διαχείρισης που υπέχουν εκ του νόμου τα μέλη του διαχειριστικού οργάνου των «μεγάλων» εταιρειών που πληρούν τις προϋποθέσεις του άρθρου 2 και συνεπώς υπάγονται στο πεδίο εφαρμογής της CSDDD. Σύμφωνα, λοιπόν, με το κατ' ιδίαν περιεχόμενο της διάταξης αυτής, κατά το σχηματισμό της κρίσης των μελών του ΔΣ (ή των διαχειριστών, ανάλογα με τον τύπο της εταιρείας) αλλά και κατά τη λήψη των επιχειρηματικών τους αποφάσεων θα πρέπει εκείνα να συνεκτιμούν τις βραχυ-μεσο-μακροπρόθεσμες επιπτώσεις των εν λόγω αποφάσεών τους στο περιβάλλον, στο φαινόμενο της κλιματικής αλλαγής και στα ανθρώπινα δικαιώματα⁵⁴⁰. Λαμβάνοντας, ωστόσο, υπόψιν τις έντονες αρνητικές κριτικές που ασκήθηκαν επί της εν θέματι ρυθμίσεως⁵⁴¹ αλλά και τις ανησυχίες που εξέφρασαν τα κράτη μέλη περί αδικαιολόγητης μεταστροφής της έννοιας του εταιρικού συμφέροντος, το Συμβούλιο προέβη προσφάτως σε πλήρη απάλειψη της επίμαχης διατάξεως⁵⁴². Βεβαίως, η διαγραφή της διατάξεως αυτής δεν θα πρέπει να ερμηνευθεί ως απομάκρυνση της έννοιας της «βιωσιμότητας» από την επιχειρηματική στρατηγική και δράση. Τουναντίον, αποτελεί κοινό τόπο ότι η εκάστοτε δραστηριότητα επιχειρηματικού ενδιαφέροντος θα πρέπει να ενδιαφέρεται έμπρακτα και να συνεκτιμά τα συμφέροντα των ενδιαφερομένων μερών (“stakeholders”), του περιβάλλοντος και της κοινωνίας ως όλον⁵⁴³.

⁵³⁹ Council of the EU, *Draft [Consolidated mandates EP-Council] Proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 (2022/0051(COD))*, 10267/23, 6 Ιουνίου 2023, σελ. 300, ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_10267_2023_INIT.

⁵⁴⁰ ό.π. υπ. 521, European Commission, *Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence*, ατ. σκ. 63, σελ. 54-55 και αρ. 25, σελ. 80.

⁵⁴¹ Ενδεικτικώς, Andersen P. K. et al., *Response to the Proposal for a Directive on Corporate Sustainability Due Diligence by Nordic and Baltic Company Law Scholars*, Nordic & European Company Law Working Paper No. 22-01, 17 Ιουνίου 2022, σελ. 6-7, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4139249>.

⁵⁴² ό.π. Council of the EU, *Draft [Consolidated mandates EP-Council] Proposal for a Directive...on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive*, σελ. 306-307.

⁵⁴³ Καραγκουνίδης Α., *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών*, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020, σελ. 41, 42 σε συνδυασμό με τον ίδιο, *Οικονομικοπολιτικοί και κοινωνικοπολιτικοί στόχοι του δικαίου των εμπορικών εταιριών-το πρόβλημα της εταιρικής «ιδιοκτησίας» και του ελέγχου στις «ανοικτές» κεφαλαιουχικές εταιρίες*, Αρμ. 2/2021, σελ. 228.

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Αναντίρρητα, το αναμορφωμένο πλαίσιο εταιρικής πληροφόρησης και διαφάνειας σε θέματα βιωσιμότητας που εισάγει η νέα Οδηγία 2022/2464 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και Συμβουλίου (Corporate Sustainability Reporting Directive ή εν συντομία CSRD) αντικατοπτρίζει ένα πολύ σημαντικό βήμα στη συλλογική, ευρωπαϊκή προσπάθεια μετάβασης προς μία βιώσιμη κοινωνία και οικονομία. Αφενός, εισάγοντας δεσμευτικές, τυπικές απαιτήσεις γνωστοποίησης πληροφοριών βιωσιμότητας, υποκινεί, καθοδηγεί και επικουρεί τις εισηγμένες σε ευρωπαϊκές ρυθμιζόμενες αγορές εταιρείες προς τη διαμόρφωση και υλοποίηση ενός τολμηρού σχεδίου μετάβασης σε πιο βιώσιμα επιχειρηματικά μοντέλα και στρατηγικές. Αφετέρου, η αυξημένη σημασία ενίσχυση του επιπέδου διαφάνειας των επενδυτών, τοποθετεί ουσιαστικά επί ίσοις όροις την παρεχόμενη χρηματοοικονομική και βιώσιμη πληροφόρηση εκ μέρους των εταιρειών. Η εξασφάλιση, τουτέστιν, ταχείας, ταυτόχρονης, ισότιμης και ψηφιακής πρόσβασης των επενδυτών σε σαφείς, ακριβείς, λεπτομερείς, συνεπείς και αξιόπιστες πληροφορίες βιωσιμότητας, διασφαλίζει ότι η ροή των χρηματοοικονομικών κεφαλαίων εντός της ευρωπαϊκής αγοράς κατευθύνεται προς τις βιώσιμες επενδύσεις.

Η παρούσα ανάλυση στόχο είχε να αναδείξει την επίδραση του νέου ενωσιακού νομοθετήματος στις αναφυόμενες υποχρεώσεις, στον τρόπο λειτουργίας και εν γένει στο ευρύτερο σύστημα εταιρικής διακυβέρνησης των υποκείμενων σε αυτό εισηγμένων εταιρειών. Εξετάζοντας το ειδικότερο περιεχόμενο της ετησίως καταρτιζόμενης και δημοσιευόμενης εκθέσεως βιωσιμότητας, επιχειρήσαμε να προσδιορίσουμε την πρακτική σημασία της υποχρεωτικής δημοσιοποίησης πληροφοριών, εκ μέρους των υπόχρεων προς τούτο εισηγμένων εταιρειών, σε όλους τους προβλεπόμενους τομείς της βιωσιμότητας καθώς και την πρακτική αξία της συμμόρφωσης αυτών με τα προσφάτως δημοσιευθέντα κοινά, υποχρεωτικά ενωσιακά πρότυπα. Αναδεικνύοντας δε, τόσο τις δυσμενείς επιπτώσεις της επιχειρηματικής δραστηριότητας στο περιβάλλον και στην κοινωνία, όσο και την επίδραση των νέων περιβαλλοντικών και κοινωνικών δεδομένων στην απόδοση και προσδοκώμενη εξέλιξη των εισηγμένων εταιρειών, η παρούσα μελέτη αποτελεί ένα εγχείρημα αξιολόγησης της νέας ευρωπαϊκής Οδηγίας, εκτίμησης των ωφελειών που θα απολάβουν οι αποδέκτες της βιώσιμης πληροφόρησης αλλά και συνάμα των προκλήσεων που αναμένεται να αντιμετωπίσουν οι επηρεαζόμενες από αυτήν επιχειρήσεις.

Πράγματι, στο επίκεντρο του παγκόσμιου ενδιαφέροντος τοποθετείται η συζήτηση περί βιώσιμης ανάπτυξης και δη μετάβασης σε μία πράσινη, κυκλική οικονομία, κεντρικό πυλώνα της οποίας θα αποτελεί η βιώσιμη επιχειρηματική δραστηριότητα. Σαφώς, η μέριμνα του ενωσιακού νομοθέτη για εκσυγχρονισμό του πλαισίου βιώσιμης εταιρικής διαφάνειας, προσαρμόζοντας αυτό στα σύγχρονα κοινωνικά και περιβαλλοντικά δεδομένα, εγείρει ταυτοχρόνως σοβαρά ερωτήματα ως προς το εάν και σε ποια έκταση ο ίδιος προτίθεται να προχωρήσει σε περαιτέρω ριζικές μεταρρυθμίσεις εννοιών του κλασικού εταιρικού δικαίου. Δεν θα μπορούσαμε παρά να είμαστε σκεπτικοί απέναντι στη θεώρηση αυτή. Πρωταρχικός στόχος του εταιρικού δικαίου παραμένει η κερδοφορία, χωρίς, ωστόσο, να παραβλέπουμε ότι κάθε επιχείρηση λειτουργεί εντός ενός συνεχώς εξελισσόμενου κοινωνικοοικονομικού πλαισίου, στις μεταβολές του οποίου δεν θα πρέπει να παραμένει απαθής, τουναντίον, θα πρέπει να τις αφουγκράζεται και να προσαρμόζεται κατάλληλα σε αυτές.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΚΕΣ ΑΝΑΦΟΡΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Αυγητίδης Α. et al., *Δίκαιο Εταιρικής Διακυβέρνησης Ερμηνεία Κατ' άρθρο του Ν. 4706/2020* (επιμ. Τουντόπουλος Β.), Νομική Βιβλιοθήκη, 2022.

Βερβεσός Ν. et al., *Δίκαιο Ανώνυμης Εταιρείας Ερμηνεία κατ' άρθρο του Ν. 4548/2018* (επιμ. Γ. Σωτηρόπουλος), Τόμος 1 και 2, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.

Γεωργιάδης Απ., *Εγχειρίδιο Ειδικού Ενοχικού Δικαίου*, Π.Ν. Σάκκουλας, 2014.

Δούση Εμ., *Διεθνές Δίκαιο και Διπλωματία της Κλιματικής Αλλαγής*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2020.

Ελευθεριάδης Ν., «Αξιώσεις μετόχων κατά των μελών του Διοικητικού Συμβουλίου της Α.Ε.» εις *Ζητήματα ευθύνης στην Ανώνυμη Εταιρία* (3ο Συνέδριο Εταιρείας Μελέτης Εμπορικού και Οικονομικού Δικαίου (ΕΜΕΟΔ)), Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.

Καραγκουνίδης Απ., *Δίκαιο Εμπορικών Εταιριών*, τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2020.

Καραγκουνίδης Απ., «Υποχρεώσεις και ευθύνη πολυεθνικών ομίλων επιχειρήσεων για παραβάσεις ανθρωπίνων δικαιωμάτων και για περιβαλλοντικές ζημιές σύμφωνα με το διεθνές δίκαιο και το δίκαιο της ΕΕ» εις *Αναμνηστικό Τόμο Καθ. Γ. Μιχαλόπουλου* (επιμ. Αθανασίου Λ. et. al.), *Συνομιλώντας με τον Καθηγητή Γεώργιο Μιχαλόπουλο για το Δίκαιο της Επιχείρησης*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2023.

Κυριαζής Δ., *Δίκαιο Βιώσιμης Χρηματοδότησης - Εξέλιξη και Νομικό Πλαίσιο*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2022.

Λιβαδά Χ., *Το ΔΣ της Ανώνυμης Εταιρείας και οι κανόνες Εταιρικής Διακυβέρνησης (Η επίδραση του θετικού δικαίου)*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2016.

Λιβαδά Χ., «Η συνδυασμένη εξέλιξη λογιστικού και εταιρικού δικαίου» εις *Οι αναμορφώσεις του εταιρικού δικαίου 2018-2019* (28^ο Συνέδριο Πανελλήνιο Συνδέσμου Ελλήνων Εμπορικών Λογιστών), Νομική Βιβλιοθήκη, 2019.

Μούζουλας Σ., *Διακυβέρνηση Ανωνύμων Εταιρειών και Σύγχρονη Αγορά Κεφαλαίου Κατ' άρθρο ερμηνεία του Ν. 4706/2020*, Τόμος 1, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021.

Περάκης Ε. et al., *Το δίκαιο της Λογιστικής*, Νομική Βιβλιοθήκη, 2017.

Ρόκας Κ. Ν., *Εμπορικές Εταιρίες*, 9^η έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2019.

Σταθόπουλος Μιχ., *Επιτομή Γενικού Ενοχικού Δικαίου*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2016.

Τουντόπουλος Β., *Δίκαιο Κεφαλαιαγοράς*, Β' έκδοση, Εκδόσεις Σάκκουλα, 2021.

Τσιάρας Σ., Τσιρούκης Α., *Περιβάλλον και Βιώσιμη Ανάπτυξη*, Κάλλιπος Ανοικτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, 2022, ανακτήθηκε από: <http://repository.kallipos.gr/handle/11419/8656>.

Χριστιανός Β., Παπαδοπούλου Ρ.-Εμ., Περάκης Μ., *Εισαγωγή στο Δίκαιο της Ευρωπαϊκής Ένωσης*, 2^η έκδοση, Νομική Βιβλιοθήκη, 2021.

Robbins P. S., Coulter M., DeCenzo A. D., *Διοίκηση επιχειρήσεων Αρχές και εφαρμογές* (επιμ.: Ραχανιώτης Π. Ν., Τσούλφας Θ. Γ., μτφρ.: Νικολάου Η.), Εκδόσεις Κριτική, 2^η έκδοση, 2017.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Βερβεσός Ν., Αλεξανδροπούλου Α., *Παρατηρήσεις επί της ΑΠ 1093/2008*, ΕΕμπΔ 2/2009.

Δρίτσας Στ., Ν. 4706/2020: *Το νέο νομικό πλαίσιο για την εταιρική διακυβέρνηση στην Ελλάδα-Ειδικά θέματα εφαρμογής*, ΔΕΕ 8-9/2020.

Θεοδοσάκη Κ., *Βιώσιμη Εταιρική Διακυβέρνηση - Ο νέος στόχος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής*, ΔΕΕ 12/2020.

Καραγκουνίδης Απ., *Οικονομικοπολιτικοί και κοινωνικοπολιτικοί στόχοι του δικαίου των εμπορικών εταιριών-το πρόβλημα της εταιρικής «ιδιοκτησίας» και του ελέγχου στις «ανοικτές» κεφαλαιουχικές εταιρίες*, Αρμ. 2/2021.

Σωτηρόπουλος Γ., *Εταιρική κοινωνική ευθύνη. Περιεχόμενο, ισχύον δίκαιο και προοπτικές*, ΕΕμπΔ 1/2019.

Τέλλης Δ., *Νέοι κανόνες εταιρικής διακυβέρνησης (Ν. 4706/2020) κατά το πρότυπο των τραπεζικών ιδρυμάτων: εγγύηση ευρυθμίας ή βαρίδιο;*, ΕπισκΕμπΔ 2/2021.

Τόλια Ι., *«Comply or explain»: Η ενωσιακή μέθοδος επιβολής [νομοθετικών] απαιτήσεων «οικειοθελώς»-«Ευχή ή κατάρα;»*, ΕυΔικ 4/2021.

ΑΛΛΟΔΑΠΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Beyerlin U., Marauhn T., *International Environmental Law*, Hart Publishing, 2011.

Calster V. G., Reins L., *The Paris Agreement on Climate Change: A Commentary*, Elgar Publishing, 2021.

Jans H. J., Vedder H. B., *European Environmental Law*, European Law Publishing, 3^η έκδοση, 2007.

Klein D. et. al., *The Paris Agreement on Climate Change: Analysis and Commentary*, Oxford University Press, 2017.

Shoyer A., Sul J.-U., Van der Ven C., *Carbon Leakage and the Migration of Private CO2 Emitters to other Jurisdictions in C.P. Carlarne et. al. in the Oxford Handbook of International Climate Change Law*, Oxford University Press, 2016.

Woerdman E., Roggenkamp, M., Holwerda M., *Essential EU climate law*, Edward Elgar Publishing, 2η έκδοση, 2021.

ΑΛΛΟΔΑΠΗ ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

Abela M., Mora A., *Understanding the Consequences of Accounting Standards in Europe: The Role of EFRAG*, *Accounting in Europe*, Vol. 9 (2), 2012, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/17449480.2012.720872>.

Ahern Deirdre M., *The Sustainability Reporting Ripple: Direct and Indirect Implications of the EU Corporate Sustainability Reporting Directive for SME Actors*, Forthcoming in A Bartolacelli

(ed), *The Prism of Sustainability*, 30 Ιουνίου 2023, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4517356>.

Andersen P. K. et al., *Response to the Proposal for a Directive on Corporate Sustainability Due Diligence by Nordic and Baltic Company Law Scholars*, Nordic & European Company Law Working Paper No. 22-01, 17 Ιουνίου 2022, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4139249>.

Bassen A., Kovacs, A. M., *Environmental, Social and Governance Key Performance Indicators from a Capital Market Perspective*. Zeitschrift für Wirtschafts- und Unternehmensethik, No. 9/2, Σεπτέμβριος 2008, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=1307091>.

Baumüller J., Grbenic S., *Moving from non-financial to sustainability reporting: analyzing the EU Commission's proposal for a Corporate Sustainability Reporting Directive (CSRD)*, Facta Universitatis, Series: Economics and Organization, Vol. 18, No 4, 2021, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.22190/FUEO210817026B>

Brühl V., *Green Finance in Europe-Strategy, Regulation and Instruments*, Center for Financial Studies Working Paper No. 657, 30 Σεπτεμβρίου 2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3934042>.

Cuzacq N., *Le nouveau visage du reporting extra-financier français*, Revue des sociétés, 2018, ανακτήθηκε από: <https://www.dalloz-actualite.fr/revue-de-presse/nouveau-visage-du-reporting-extra-financier-francais-20180618>.

Deva Surya, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implications for Companies*, European Company Law, Vol. 9, No. 2, Μάρτιος 2012 (τελευταία τροποποίηση: Ιούνιος 2012), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2028785>.

Hult D., *Creating trust by means of legislation-a conceptual analysis and critical discussion*, The Theory and Practice of Legislation, vol. 6, 2018, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/20508840.2018.1434934>.

Hummel K., Jobst D., *The Current State of Corporate Sustainability Reporting Regulation in the European Union*, 1 Δεκεμβρίου 2022 (τελευταία τροποποίηση: 10 Αυγούστου 2023), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3978478>.

Kalfaoglou F., *ESG Risks: A New Source of Risks for the Banking Sector*, Bank of Greece Economic Bulletin, Issue 53, Article 5, Ιούλιος 2021, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4201732>.

Lecourt B., *La «directive RSE 2» («directive CSRD»): le nouveau visage de l'information en matière environnementale et sociale*, Revue des sociétés, 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.dalloz.fr/documentation/Document?id=REVSOC/CHRON/2022/0168>.

Möllers T., *Green Deal: Greenwashing, Information Overload και ο λησμονημένος Good Corporate Citizen ως επενδυτής*, μτφρ. Σχίζα Ε., ΕυΔικ 4/2021.

Pavoni R., Piselli D., *The Sustainable Development Goals and International Environmental Law: Normative Value and Challenges for Implementation*, Volume 13(26), 2016, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2919246>.

Pietrancosta A., *Codification in Company Law of General CSR Requirements: Pioneering Recent French Reforms and EU Perspectives*, European Corporate Governance Institute - Law Working

Paper No. 639/2022, 20 Ιουλίου 2022 (τελευταία τροποποίηση: 3 Οκτωβρίου 2022), Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=4083398>.

Pizzi S., Venturelli A. & Caputo F., *The “comply-or-explain” principle in directive 95/2014/EU. A rhetorical analysis of Italian PIEs*, Sustainability Accounting, Management and Policy Journal, Vol. 12 No. 1, 2021, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1108/SAMPJ-07-2019-0254>.

Primec A., Belak J., *Sustainable CSR: Legal and Managerial Demands of the New EU Legislation (CSRD) for the Future Corporate Governance Practices*, Sustainability, Vol. 14, Issue 24, 2022, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.3390/su142416648>.

Ruggie John Gerard, *Regulating Multinationals: The UN Guiding Principles, Civil Society, and International Legalization*, Ιούλιος 2014, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=2474236>.

Sebastiano S., Fronteddu B., *A socially just transition through the European Green Deal?*, ETUI Research-Working Paper 2020.08, 17 Σεπτεμβρίου 2020, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3699367>.

Stolowy H., Paugam, L., *Sustainability Reporting: Is Convergence Possible?*, Accounting in Europe, Vol. 20(2), 2023, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1080/17449480.2023.2189016>.

Ulrich P. & Metzger J., *Sustainability reporting: The way to standardized reporting according to the Corporate Sustainability Reporting Directive in Germany*. In G. M. Mantovani, A. Kostyuk, & D. Govorun (Eds.), *Corporate governance: Theory and practice*, 2022, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.22495/cgtapp14>.

ΕΤΕΡΕΣ ΔΙΑΔΙΚΤΥΑΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ

ΓΕΚ ΤΕΡΝΑ Α.Ε., *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας*, Ιούλιος 2021, ανακτήθηκε από: [https://www.gekterna.com/userfiles/25cf6784-d046-4d9e-ac0f-a34d00d4050d/GEKTERNA Internal Rules of Operation July 2021 GR 1.pdf](https://www.gekterna.com/userfiles/25cf6784-d046-4d9e-ac0f-a34d00d4050d/GEKTERNA%20Internal%20Rules%20of%20Operation%20July%202021%20GR%201.pdf).

ΜΟΤΟΡ ΟΪΛ ΕΛΛΑΣ Α.Ε., *Εσωτερικός Κανονισμός Λειτουργίας*, Φεβρουάριος 2023, ανακτήθηκε από: https://www.moh.gr/wp-content/uploads/2023/04/Εσωτερικός-Κανονισμός-Λειτουργίας-Motor-Oil_Φεβρουάριος-2023_GR.pdf.

Τράπεζα Alpha Α.Ε., *Επιτροπή Εταιρικής Διακυβέρνησης, Βιωσιμότητας και Ανάδειξης Υποψηφίων-Κανονισμός Λειτουργίας*, Δεκέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.alpha.gr/-/media/alphagr/pdf-files/group/2022-epitropes-kai-symvoulia/ocgsnc-charterdec-2022-el.pdf?la=el&hash=2F81EAB836A983B9FBF0F7E51C6D0CFD478FA831>.

ΑΛΛΟΔΑΠΕΣ

Centre for European Policy Studies, *Study on the Non-Financial Reporting Directive Final Report*, Νοέμβριος 2020, ανακτήθηκε από: https://www.ceps.eu/download/publication/?id=32991&pdf=EV0220277ENN.en_.pdf.

Council of the European Union, *Presidency Conclusions of the 8th and 9th March 2007*, 7224/1/07, ανακτήθηκε από:

https://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/93135.pdf.

Council of the European Union, *A sustainable European future: The EU response to the 2030 Agenda for Sustainable Development-Council conclusions*, 10138/17, 20 Ιουνίου 2017, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/23989/st10370-en17.pdf>.

Council of the European Union, *A comprehensive approach to accelerate the implementation of the UN 2030 Agenda for sustainable development – Building back better from the COVID-19 crisis-Council conclusions*, 9850/21, 22 Ιουνίου 2021, ανακτήθηκε από: <https://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-9850-2021-INIT/el/pdf>.

Council of the European Union, *Voting result Directive amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, 2021/0104 (COD), 29 Νοεμβρίου 2022, ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=consil%3AST_15386_2022_INIT.

Council of the European Union, *Draft [Consolidated mandates EP-Council] Proposal for a Directive Of The European Parliament And Of The Council on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937 (2022/0051(COD))*, 10267/23, 6 Ιουνίου 2023, ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CONSIL:ST_10267_2023_INIT.

EFRAG, *Final Report Proposals for a Relevant and Dynamic EU Sustainability Reporting Standard-Setting*, Φεβρουάριος 2021, ανακτήθηκε από: https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520PTF-NFRS_MAIN_REPORT.pdf.

EFRAG Board President (Gauzès Jean-Paul), *Final report on the ad personam mandate on potential need for changes to the governance and funding of EFRAG*, Μάρτιος 2021, ανακτήθηκε από: https://finance.ec.europa.eu/system/files/2021-03/210308-report-efrag-governance-funding_en.pdf.

EFRAG & GRI Landmark Statement of Cooperation, Βρυξέλλες, 8 Ιουλίου 2021, ανακτήθηκε από:

<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520GRI%2520COOPERATION%2520PR.pdf&AspxAutoDetectCookieSupport=1>.

EFRAG, *Statutes of EFRAG AISBL-Approved By The EFRAG General Assembly On 21 January 2022*, Effective Date: 21 January 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520Statutes%2520approved%252021%2520January%25202022.pdf>.

EFRAG, *EFRAG Internal Rules-Approved by EFRAG General Assembly on 28 April 2022*, Effective Date: 28 April 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520Internal%2520Rules%2520-%2520Approved%2520by%2520the%2520GA%252028%2520April%25202022-%2520.pdf>.

EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-Cover Letter*, 22 Νοεμβρίου 2022, ανακτήθηκε από:

<https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F01%2520EFRAG%2527s%2520Cover%2520Letter%2520to%2520the%2520first%2520set%2520of%2520ESRS%252022%2520November%25202022.pdf>.

EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS 1 General requirements*, Νοέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F06%2520Draft%2520ESRS%25201%2520General%2520requirements%2520November%25202022.pdf>.

EFRAG, *Draft European Sustainability Reporting Standards-ESRS 2 General disclosures*, Νοέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2F07.%2520Draft%2520ESRS%25202%2520General%2520disclosures%2520November%25202022.pdf>.

EFRAG, *First Set of Draft ESRS & Basis for Conclusions*, Νοέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/lab6#subtitle4>.

EFRAG, *EFRAG Sector Specific ESRS Introduction & Sector Specific draft Standards*, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/lab5>.

EFRAG Sustainability Reporting Technical Expert Group, *V3 Draft European Sustainability Reporting Standard ESRS LSME – Section 1 General Requirements (Agenda paper 03-02)*, 13 Ιουλίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FMeeting%20Documents%2F2303311111516453%2F03-02%20-%20LSME%20V3%20Section%201%20General%20requirements%20%28clean%29.pdf>.

EFRAG, *EFRAG Update July 2023*, 31 Ιουλίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=%2Fsites%2Fwebpublishing%2FSiteAssets%2FEFRAG%2520Update%2520July%25202023.pdf>.

European Commission, *Summary Report of the Public Consultation on the Review of the Non-Financial Reporting Directive*, 20 Φεβρουαρίου-11 Ιουνίου 2020, ανακτήθηκε από: [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares\(2020\)3997889](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=PI_COM:Ares(2020)3997889).

European Commission, *Request For Technical Advice Subject: preparatory work for the elaboration of EU non-financial reporting standards*, 25 Ιουνίου 2020, ανακτήθηκε από: <https://www.efrag.org/Assets/Download?assetUrl=/sites/webpublishing/SiteAssets/Letter%2520EVP%2520annexNFRD%2520%2520technical%2520mandate%25202020.pdf>.

European Commission, *Commission Staff Working Document Impact Assessment Accompanying the document Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, SWD(2021) 150 final, 21 Απριλίου 2021, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52021SC0150>.

European Commission, *Questions and Answers: Corporate Sustainability Reporting Directive proposal*, 21 Απριλίου 2021, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/document/print/en/qanda_22_1146/QAND_A_22_1146_EN.pdf.

European Commission, *Opening remarks by Commissioner McGuinness at the European Parliament plenary debate on the Corporate Sustainability Reporting Directive*, 9 Νοεμβρίου 2022, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/SPEECH_22_6747.

European Commission, *Questions and Answers on the Adoption of European Sustainability Reporting Standards*, Ιούλιος 2023, ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/commission/presscorner/detail/en/qanda_23_4043.

European Council, *Conclusions of 23rd and 24th October 2014*, EUCO 169/14, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/24561/145397.pdf>.

European Council, *Conclusions of the 12th December 2019 European Council meeting*, EUCO 29/19, ανακτήθηκε από: <https://www.consilium.europa.eu/media/41768/12-euco-final-conclusions-en.pdf>.

European Parliament, *Resolution of 14 March 2019 on climate change-a European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy in accordance with the Paris Agreement*, (2019/2582(RSP)), ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-8-2019-0217_EN.html.

European Parliament, *Resolution of 15 January 2020 on the European Green Deal*, (2019/2956(RSP)), ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0005_EN.html.

European Parliament, *Resolution of 17 December 2020 on Sustainable Corporate Governance*, (2020/2137(INI)), ανακτήθηκε από: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-9-2020-0372_EN.pdf.

European Parliament, *Legislative resolution of 10 November 2022 on the proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting*, P9_TA(2022)0380, ανακτήθηκε από: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=celex%3A52022AP0380>.

European Securities and Markets Authority, *ESMA Strategy 2023-2028*, Σεπτέμβριος 2022, ανακτήθηκε από: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/library/esma_strategy_2023-2028.pdf.

European Securities and Markets Authority, *Opinion Of The European Securities And Markets Authority of 26 January 2023 on the technical advice by the European Financial Reporting Advisory Group on European Sustainability Reporting Standards (Set 1)*, ανακτήθηκε από: https://www.esma.europa.eu/sites/default/files/2023-01/ESMA32-334-589_Opinion_on_ESRS_Set_1.pdf.

European Union, *Charter Of Fundamental Rights Of The European Union* (2012/C 326/02), Οκτώβριος 2012, ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/treaty/char_2012/oj.

European Union, *Long-term low greenhouse gas emission development strategy of the European Union and its Member States*, 6 Μαρτίου 2020, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/documents/210328>.

Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Overview of progress towards the SDGs in an EU context*, Μάιος 2021, ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/eurostat/web/products-catalogues/-/ks-03-21-097>.

Eurostat, *Sustainable development in the European Union-Monitoring report on progress towards the SDGs in an EU context-2023 edition*, 24 Μαΐου 2023, ανακτήθηκε από: <https://ec.europa.eu/eurostat/en/web/products-flagship-publications/w/ks-04-23-184>.

Eurostat & Publications Office of the EU, *EU vocabularies ESS Quality Glossary: stakeholders*, έκδοση 2023, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVFU>.

Global Reporting Initiative, *GRI Standards*, τελευταία τροποποίηση: 2021, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/standards/download-the-standards/>.

Global Reporting Initiative, *GRI's technical position on the draft European Sustainability Reporting Standards*, 20 Ιουνίου 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/media/gsipjvy5/gri-s-submission-to-efrag-s-public-consultation-on-the-first-set-of-draft-esrs.pdf>.

Global Reporting Initiative, *Finishing line in sight for new EU standards*, 15 Ιουνίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/news/news-center/finishing-line-in-sight-for-new-eu-standards/>.

Global Reporting Initiative, *Response to the DG-FISMA Consultation to finalize the ESRS*, 6 Ιουλίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.globalreporting.org/media/5y5hgyfa/gri-esrs-consultation-response-july-2023.pdf>.

Intergovernmental Panel on Climate Change, *Climate Change: The 1990 and 1992 IPCC Assessments IPCC First Assessment Report*, Ιούνιος 1992, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/05/ipcc_90_92_assessments_far_full_report.pdf

Intergovernmental Panel on Climate Change, *Climate Change 2014: Synthesis Report. Contribution of Working Groups I, II and III to the Fifth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Νοέμβριος 2014, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/site/assets/uploads/2018/02/SYR_AR5_FINAL_full.pdf.

Intergovernmental Panel on Climate Change, *Climate Change 2023: Synthesis Report. A Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change. Contribution of Working Groups I, II and III to the Sixth Assessment Report of the Intergovernmental Panel on Climate Change*, Μάρτιος 2023, ανακτήθηκε από: https://www.ipcc.ch/report/ar6/syr/downloads/report/IPCC_AR6_SYR_SPM.pdf.

International Financial Reporting Standards Foundation, *Constitution (revised)*, Νοέμβριος 2021, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/about-us/legal-and-governance/constitution-docs/ifrs-foundation-constitution-2021.pdf>.

International Financial Reporting Standards Foundation, *ISSB's proposed IFRS Sustainability Disclosure Standards*, Απρίλιος 2022, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/project/climate-related-disclosures/supporting-materials/issb-webinar-presentation-april-2022.pdf>.

International Financial Reporting Standards Foundation, *IFRS S1 General Requirements for Disclosure of Sustainability-related Financial Information*, Ιούνιος 2023, ανακτήθηκε από:

<https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards-issb/english/2023/issued/part-a/issb-2023-a-ifrs-s1-general-requirements-for-disclosure-of-sustainability-related-financial-information.pdf>.

International Financial Reporting Standards Foundation, *IFRS S2 Climate-related Disclosures*, Ιούνιος 2023, ανακτήθηκε από: <https://www.ifrs.org/content/dam/ifrs/publications/pdf-standards-issb/english/2023/issued/part-a/issb-2023-a-ifrs-s2-climate-related-disclosures.pdf>.

KPMG, *Big shifts, small steps Survey of Sustainability Reporting 2022*, Οκτώβριος 2022, ανακτήθηκε από: <https://assets.kpmg.com/content/dam/kpmg/xx/pdf/2023/04/big-shifts-small-steps.pdf>.

Organization for Economic Cooperation and Development, *Recommendation of the Council on Principles of Corporate Governance*, 2015 (τελευταία τροποποίηση: 2023), ανακτήθηκε από: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0413>.

Publications Office of the EU, *EU vocabularies: supply chain*, 2019, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVLP>.

Publications Office of the EU, *EU vocabularies: business policy*, έκδοση 2023, ανακτήθηκε από: <https://op.europa.eu/s/yVFT>.

United Nations Working Group on Business and Human Rights, *The Un Guiding Principles On Business And Human Rights An Introduction*, 2011, ανακτήθηκε από: https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Issues/Business/Intro_Guiding_PrinciplesBusinessHR.pdf.

United Nations, *The Future we want: Outcome document of the United Nations Conference on Sustainable Development* (A/CONF.216/L.1), Βραζιλία, 20-22 Ιουνίου 2012, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/3826773?ln=en>.

United Nations, *Synthesis report of the Secretary-General on the post-2015 sustainable development agenda, "The road to dignity by 2030: ending poverty, transforming all lives and protecting the planet"* (A/69/700), 4 Δεκεμβρίου 2014, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/785641>.

United Nations, *The Millennium Development Goals Report*, Νέα Υόρκη, 2015, ανακτήθηκε από: [https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20\(July%201\).pdf](https://www.un.org/millenniumgoals/2015_MDG_Report/pdf/MDG%202015%20rev%20(July%201).pdf).

United Nations Development Programme, *Pursuing the sustainable development goals (SDGs) in a world reshaped by COVID-19*, 3 Δεκεμβρίου 2020, ανακτήθηκε από: <https://www.undp.org/arab-states/publications/pursuing-sustainable-development-goals-sdgsin-world-reshaped-covid-19>.

United Nations, *The Sustainable Development Goals Report 2023: Special edition Towards a Rescue Plan for People and Planet*, 10 Ιουλίου 2023, ανακτήθηκε από: <https://unstats.un.org/sdgs/report/2023/>.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ ΒΑΣΙΚΗΣ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑΣ & ΛΟΙΠΩΝ ΚΕΙΜΕΝΩΝ

A. ΔΙΕΘΝΕΙΣ ΣΥΜΒΑΣΕΙΣ & ΛΟΙΠΑ ΔΙΕΘΝΗ ΝΟΜΟΘΕΤΙΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

International Corporate Governance Network, *ICGN Global Governance Principles*, 2014, ανακτήθηκε από: <https://www.icgn.org/sites/default/files/2021-11/ICGN%20Global%20Governance%20Principles%202021.pdf>.

International Labor Organization, *Declaration on Fundamental Principles and Rights at Work*, 1998, ανακτήθηκε από: https://www.ilo.org/wcmsp5/groups/public/---ed_norm/---declaration/documents/publication/wcms_467653.pdf.

Organization for Economic Cooperation and Development, *OECD Due Diligence Guidance for Responsible Business Conduct*, Μάιος 2018, ανακτήθηκε από: <http://mneguidelines.oecd.org/OECD-Due-Diligence-Guidance-for-Responsible-Business-Conduct.pdf>.

Organization for Economic Cooperation and Development, *OECD Guidelines for Multinational Enterprises on Responsible Business Conduct*, Παρίσι, 2023, ανακτήθηκε από: <https://doi.org/10.1787/81f92357-en>.

Organization for Economic Cooperation and Development, *Declaration on International Investment and Multinational Enterprises* (OECD/LEGAL/0144), Παρίσι, 21 Ιουνίου 1976 (τελευταία τροποποίηση: 8 Ιουνίου 2023), ανακτήθηκε από: <https://legalinstruments.oecd.org/en/instruments/OECD-LEGAL-0144>.

United Nations, *The International Bill Of Human Rights*, 10 Δεκεμβρίου 1948, ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/sites/default/files/Documents/Publications/Compilation1.1en.pdf>.

United Nations, *United Nations Framework Convention On Climate Change*, 1992, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/conveng.pdf>.

United Nations, *Kyoto Protocol To The United Nations Framework Convention On Climate Change*, 1997, ανακτήθηκε από: <https://unfccc.int/resource/docs/convkp/kpeng.pdf>.

United Nations, *Millennium Declaration* (A/RES/55/2), 8 Σεπτεμβρίου 2000, ανακτήθηκε από: <https://www.ohchr.org/en/instruments-mechanisms/instruments/united-nations-millennium-declaration>.

United Nations, *Guiding Principles on Business and Human Rights: Implementing the United Nations "Protect, Respect and Remedy" Framework* ([ST/]HR/PUB/11/4), Γενεύη, 2011, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/720245?ln=en>.

United Nations, *Doha Amendment To The Kyoto Protocol*, Doha, 8 Δεκεμβρίου 2012, ανακτήθηκε από: <https://treaties.un.org/doc/Publication/CN/2012/CN.718.2012-Eng.pdf>.

United Nations, *Addis Ababa Action Agenda of the 3rd International Conference on Financing for Development (Addis Ababa Action Agenda): resolution/adopted by the General Assembly* (A/RES/69/313), Νέα Υόρκη, 17 Αυγούστου 2015, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/801013?ln=en>.

United Nations, *Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development: resolution/adopted by the General Assembly (A/RES/70/1)*, Νέα Υόρκη, 25 Σεπτεμβρίου 2015, ανακτήθηκε από: <https://digitallibrary.un.org/record/3923923?ln=en>.

United Nations, *The Paris Agreement*, adopted via UNFCCC Decision 1/CP.21, Δεκέμβριος 2015, ανακτήθηκε από: https://unfccc.int/files/essential_background/convention/application/pdf/english_paris_agreement.pdf.

B. ΕΝΩΣΙΑΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ & ΛΟΙΠΑ ΕΝΩΣΙΑΚΑ ΚΕΙΜΕΝΑ

1. ΚΑΝΟΝΙΣΜΟΙ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Regulation (EU) No 1095/2010 of the European Parliament and of the Council of 24 November 2010 (L 331/15.12.2010)	“establishing a European Supervisory Authority (European Securities and Markets Authority), amending Decision No 716/2009/EC and repealing Commission Decision 2009/77/EC” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg/2010/1095/2022-08-12)
Commission Delegated Regulation (EU) 2018/815 of 17 December 2018 (L 143/29.5.2019)	“supplementing Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council with regard to regulatory technical standards on the specification of a single electronic reporting format” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2019/815/oj)
Regulation (EU) 2019/2088 of the European Parliament and of the Council of 27 November 2019 (L 317/9.12.2019)	“on sustainability-related disclosures in the financial services sector” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg/2019/2088/oj)
Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council of 18 June 2020 (L 198/22.6.2020)	“on the establishment of a framework to facilitate sustainable investment, and amending Regulation (EU) 2019/2088” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg/2020/852/oj)
Regulation (EU) 2021/1119 of the European Parliament and of the Council of 30 June 2021 (L 243/9.7.2021)	“Establishing the framework for achieving climate neutrality and amending Regulations (EC) No 401/2009 and (EU) 2018/1999 (‘European Climate Law’)” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32021R1119)
Commission Delegated Regulation (EU) 2021/2178 of 6 July 2021 (L 443/10.12.2021)	“supplementing Regulation (EU) 2020/852 of the European Parliament and of the Council by specifying the content and presentation of information to be disclosed by undertakings subject to Articles 19a or 29a of Directive 2013/34/EU concerning environmentally sustainable economic activities, and specifying the methodology to comply with that disclosure obligation”

	(ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/reg_del/2021/2178/oj)
Commission Delegated Regulation of 31.7.2023 (C(2023) 5303 final)	“supplementing Directive 2013/34/EU of the European Parliament and of the Council as regards sustainability reporting standards” (ανακτήθηκε από: https://ec.europa.eu/finance/docs/level-2-measures/csrd-delegated-act-2023-5303_en.pdf)

2. ΟΔΗΓΙΕΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Directive 2004/109/EC of the European Parliament and of the Council of 15 December 2004 (L 390/31.12.2004)	“on the harmonisation of transparency requirements in relation to information about issuers whose securities are admitted to trading on a regulated market and amending Directive 2001/34/EC” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/dir/2004/109/oj)
Directive 2006/43/EC of the European Parliament and of the Council of 17 May 2006 (L 157/9.6.2006)	“on statutory audits of annual accounts and consolidated accounts, amending Council Directives 78/660/EEC and 83/349/EEC and repealing Council Directive 84/253/EEC” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/dir/2006/43/oj)
Directive 2014/95/EU of the European Parliament and of the Council of 22 October 2014 (L 330/15.11.2014)	“Amending Directive 2013/34/EU as regards disclosure of non-financial and diversity information by certain large undertakings and groups” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/eli/dir/2014/95/oj)
Directive (EU) 2022/2464 of the European Parliament and of the Council of 14 December 2022 (L 322/16.12.2022)	“Amending Regulation (EU) 537/2014, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Directive 2013/34/EU, as regards corporate sustainability reporting” (ανακτήθηκε από: http://data.europa.eu/eli/dir/2022/2464/oj)

3. ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΚΑΝΟΝΙΣΜΩΝ & ΟΔΗΓΙΩΝ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of 21.4.2021 (COM(2021) 189 final) (2021/0104(COD))	“Amending Directive 2013/34/EU, Directive 2004/109/EC, Directive 2006/43/EC and Regulation (EU) No 537/2014, as regards corporate sustainability reporting” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM:2021:189:FIN)
Proposal for a Regulation of the European Parliament and of the Council of 25.11.2021 (COM(2021) 723 final) (2021/0378(COD))	“establishing a European single access point providing centralised access to publicly available information of relevance to financial services, capital markets and sustainability” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021PC0723)
Proposal for a Directive of the European Parliament and of the Council of 23.2.2022 (COM(2022) 71 final) (2022/0051(COD))	“on Corporate Sustainability Due Diligence and amending Directive (EU) 2019/1937” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52022PC0071)

4. ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΕΙΣ ΤΗΣ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 23.1.2008 (COM(2008) 30 final)	“20 20 by 2020 - Europe's climate change opportunity” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/en/TXT/?uri=CELEX%3A52008DC0030)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 22.1.2014 (COM(2014) 15 final)	“A policy framework for climate and energy in the period from 2020 to 2030” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:52014DC0015)
Communication From the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee	“Next steps for a sustainable European future European action for sustainability”

of the Regions of 22.11.2016 (COM(2016) 739 final)	(ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=COM%3A2016%3A739%3AFIN)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 8.3.2018 (COM(2018) 97 final)	“Action Plan: Financing Sustainable Growth” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0097)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 28.11.2018 (COM(2018) 773 final)	“A Clean Planet for all A European strategic long-term vision for a prosperous, modern, competitive and climate neutral economy” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52018DC0773)
Report from the Commission to the European Parliament, the Council and the European Economic and Social Committee of 21.4.2019 (COM(2019) 199 final)	“on the review clauses in Directives 2013/34/EU, 2014/95/EU, and 2013/50/EU” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52021DC0199&qid=1689762871231)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 11.12.2019 (COM(2019) 640 final)	“The European Green Deal” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019DC0640)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 17.9.2020 (COM(2020) 562 final)	“Stepping up Europe’s 2030 climate ambition Investing in a climate-neutral future for the benefit of our people” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0562)
Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions of 24.9.2020 (COM(2020) 590 final)	“A Capital Markets Union for people and businesses-new action plan” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52020DC0590&qid=1690883606515)

4. ΚΑΤΕΥΘΥΝΤΗΡΙΕΣ ΓΡΑΜΜΕΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Communication from the Commission of 5 July 2017 (2017/C 215/01)	“Guidelines on non-financial reporting (methodology for reporting non-financial information)” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52017XC0705%2801%29)
Communication from the Commission of 20 June 2019 (2019/C 209/01)	“Guidelines on non-financial reporting: Supplement on reporting climate-related information” (ανακτήθηκε από: https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A52019XC0620%2801%29)

**Γ. ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ – ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΛΟΙΠΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ
ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ**

1. ΝΟΜΟΙ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Νόμος 2205/1994 (ΦΕΚ 60/Α’/15-04-1994)	«Κύρωση της Σύμβασης-Πλαισίου των Ηνωμένων Εθνών για τις κλιματικές μεταβολές»
Νόμος 3017/2002 (ΦΕΚ 117/Α’/30-05-2002)	«Κύρωση του Πρωτοκόλλου του Κιότο στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την αλλαγή του κλίματος»
Νόμος 3556/2007 (ΦΕΚ 91/Α’/30-04-2007)	«Προϋποθέσεις διαφάνειας για την πληροφόρηση σχετικά με εκδότες των οποίων οι κινητές αξίες έχουν εισαχθεί προς διαπραγμάτευση σε οργανωμένη αγορά και άλλες διατάξεις»
Νόμος 4308/2014 (ΦΕΚ 187/Α’/06-10-2016)	«Ελληνικά Λογιστικά Πρότυπα, συναφείς ρυθμίσεις και άλλες διατάξεις»
Νόμος 4336/2015 (ΦΕΚ 94/Α’/14-08-2015)	«Συνταξιοδοτικές διατάξεις – Κύρωση του Σχεδίου Σύμβασης Οικονομικής Ενίσχυσης από τον Ευρωπαϊκό Μηχανισμό Σταθερότητας και ρυθμίσεις για την υλοποίηση της Συμφωνίας Χρηματοδότησης»
Νόμος 4426/2016 (ΦΕΚ 187/Α’/06-10-2016)	«Κύρωση της Συμφωνίας των Παρισίων στη Σύμβαση-Πλαίσιο των Ηνωμένων Εθνών για την κλιματική αλλαγή»
Νόμος 4449/2017 (ΦΕΚ 7/Α’/24-01-2017)	«Υποχρεωτικός έλεγχος των ετήσιων και των ενοποιημένων χρηματοοικονομικών καταστάσεων, δημόσια εποπτεία επί του ελεγκτικού έργου και λοιπές διατάξεις»

Νόμος 4548/2018 (ΦΕΚ 104/Α'/13-06-2018)	«Αναμόρφωση του δικαίου των ανωνύμων εταιρειών»
Νόμος 4706/2020 (ΦΕΚ 136/Α'/17-07-2020)	«Εταιρική Διακυβέρνηση ανωνύμων εταιρειών, σύγχρονη αγορά κεφαλαίου και λοιπές διατάξεις»

2. ΑΠΟΦΑΣΕΙΣ & ΛΟΙΠΑ ΕΓΓΡΑΦΑ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ ΚΕΦΑΛΑΙΑΓΟΡΑΣ

ΑΡΙΘΜΟΣ	ΤΙΤΛΟΣ
Απόφαση 8/754/14.4.2016 του ΔΣ της Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (ΦΕΚ 4001/Β'/18-9-2020)	«Ειδικά Θέματα Περιοδικής Πληροφόρησης βάσει του ν. 3556/2007»
Ερωτήματα και Απαντήσεις Επιτροπής Κεφαλαιαγοράς (αρ. πρωτ. 427/21-02-2022)	«αναφορικά με τις διατάξεις του αρ. 44 του Ν. 4449/2017 για την Επιτροπή Ελέγχου»

**ΔΗΛΩΣΗ ΠΕΡΙ ΜΗ ΠΡΟΣΒΟΛΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΩΝ
ΠΝΕΥΜΑΤΙΚΗΣ ΙΔΙΟΚΤΗΣΙΑΣ**

Δηλώνω υπεύθυνα ότι η διπλωματική εργασία, την οποία υποβάλλω, δεν περιλαμβάνει στοιχεία προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας σύμφωνα με τους ακόλουθους όρους τους οποίους διάβασα και αποδέχομαι:

1. Η διπλωματική εργασία πρέπει να αποτελεί έργο του υποβάλλοντος αυτήν υποψήφιου διπλωματούχου.
2. Η αντιγραφή ή η παράφραση έργου τρίτου προσώπου αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας και συνιστά σοβαρό αδίκημα, ισοδύναμο σε βαρύτητα με την αντιγραφή κατά τη διάρκεια της εξέτασης. Στο αδίκημα αυτό περιλαμβάνεται τόσο η προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας άλλου υποψήφιου διπλωματούχου όσο και η αντιγραφή από δημοσιευμένες πηγές, όπως βιβλία, εισηγήσεις ή επιστημονικά άρθρα. Το υλικό που συνιστά αντικείμενο λογοκλοπής μπορεί να προέρχεται από οποιαδήποτε πηγή. Η αντιγραφή ή χρήση υλικού προερχόμενου από το διαδίκτυο ή από ηλεκτρονική εγκυκλοπαίδεια επιφέρει τις ίδιες δυσμενείς έννομες συνέπειες με τη χρήση υλικού προερχόμενου από τυπωμένη πηγή ή βάση δεδομένων.
3. Η χρήση αποσπασμάτων από το έργο τρίτων είναι αποδεκτή εφόσον, αναφέρεται η πηγή του σχετικού αποσπάσματος. Σε περίπτωση επί λέξει μεταφοράς αποσπάσματος από το έργο άλλου, η χρήση εισαγωγικών ή σχετικής υποσημείωσης είναι απαραίτητη, ούτως ώστε η πηγή του αποσπάσματος να αναγνωρίζεται.
4. Η παράφραση κειμένου, αποτελεί προσβολή δικαιώματος πνευματικής ιδιοκτησίας.
5. Οι πηγές των αποσπασμάτων που χρησιμοποιούνται θα πρέπει να καταγράφονται πλήρως σε πίνακα βιβλιογραφίας στο τέλος της διπλωματικής εργασίας.
6. Η προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας επισύρει την επιβολή κυρώσεων. Για την επιβολή των ενδεδειγμένων κυρώσεων, τα αρμόδια όργανα της Σχολής θα λαμβάνουν υπόψη παράγοντες όπως το εύρος και το μέγεθος του τμήματος της διπλωματικής εργασίας που συνιστά προσβολή δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας. Οι κυρώσεις θα επιβάλλονται, ύστερα από γνώμη της τριμελούς εξεταστικής επιτροπής με απόφαση της Συνέλευσης της Σχολής, και μπορούν να συνίστανται στον μηδενισμό της διπλωματικής εργασίας (με ή χωρίς δυνατότητα επανυποβολής), τη διαγραφή από τα Μητρώα των μεταπτυχιακών φοιτητών, καθώς και την επιβολή πειδαρχικών ποινών, όπως η αναστολή της φοιτητικής ιδιότητας του υποψήφιου διπλωματούχου.

Επιπλέον, παρέχω τη συναίνεσή μου, ώστε ένα ηλεκτρονικό αντίγραφο της διπλωματικής εργασίας μου να υποβληθεί σε ηλεκτρονικό έλεγχο για τον εντοπισμό τυχόν στοιχείων προσβολής δικαιωμάτων πνευματικής ιδιοκτησίας.

Ημερομηνία

Υπογραφή Υποψηφίου

30-09-2023

